

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

YENİ BELGELER IŞIĞINDA ABDULAHAD DAVUD'UN HAYATI VE FİKİRLERİ

Yüksek Lisans Tezi

SADIYE BAKIR

İstanbul, 2019

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

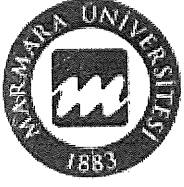
YENİ BELGELER IŞIĞINDA ABDULAHAD DAVUD'UN HAYATI VE FİKİRLERİ

Yüksek Lisans Tezi

SADIYE BAKIR

Danışman: DOÇ. DR.BİLAL BAŞ

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalı DİNLER TARİHİ Bilim Dalı TEZLİ
YÜKSEK LİSANS öğrencisi SADIYE BAKIR'nın YENİ BELGELER IŞIĞINDA
ABDÜLEHAD DAVUD'UN HAYATI VE GÖRÜŞLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz
Yönetim Kurulunun 25.07.2019 tarih ve 2019-23/13 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi/...../.....

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. BİLAL BAŞ	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. ALİ DURUSOY	
3.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi MAHMUT SALİHOĞLU	

GENEL BİLGİLER

Ad Soyad : Sadiye Bakır

Ana Bilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Program : Dinler Tarihi

Tez Danışmanı : Doç Dr. Bilal Baş

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, Ağustos 2019

Anahtar Kelimeler : Abdulahad Davud, Reddiye, Misyonerlik, Kitab-ı Mukaddes, Hristiyanlık

ÖZET

YENİ BELGELER IŞIĞINDA ABDULAHAD DAVUD’UN HAYATI VE FİKİRLERİ

Bu Yüksek Lisans tezi, bir Hristiyan mühtedisi olan Abdulahad Davud’un hayatını, yaşadığı dönemin şartlarının daha iyi anlaşılması için doğduğu coğrafya olan İran’a yönelik misyonerlik faaliyetlerini ve eserlerinden faydalanarak Hristiyanlığa yönelik eleştirileri hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmada Abdulahad Davud’un görüşlerini tahrif ve tebşirat başlıkları altında ele aldık. Çalışmamızda Davud’un görüşleri objektif bir şekilde ele alınmış, konu ile ilgili vardıgı kanaatler tasdik ya da tekzip edici bir dil kullanılmadan aktarılmıştır.

Tezimizin birinci bölümünde Abdulahad Davud’un İran’ın Urumiye kentinde başlayan hayatı, Hristiyanlıktan ihtida etmesi ve eserlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde yaşadığı dönem şartlarının daha iyi anlaşılması için İran’a yönelik misyonerlik faaliyetleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise İslam reddiye geleneği, Abdulahad Davud’un reddiye geleneğindeki yeri tahrif ve tebşirata yönelik görüşleri üzerinde durulmuştur.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname : Sadiye Bakır

Department of : Theology

Field : History of Religions

Supervisor : Assoc. Prof. Bilal Baş

Degree and Date : Master, August 2019

Keywords : Abdulahad Davud, Refutation, Missionary, Bible, Christianity

ABSTRACT

ABDULAHAD DAVUD’S LIFE AND IDEAS IN THE LIGHT OF NEW DOCUMENTS

The purpose of this study is to inform about Abdulahad Davud’s life who converted from christianity to Islam, his missionary activities against Iran which is his homeland for better understanding of the period he lived in and his criticism about christianity by handling his studies and works.

In this study, Abdulahad Davud’s ideas were examined under two headings; falsification and harbinger. In our study, Davud’s opinions were handled objectively and his conclusions were told without any attestation or refutation.

In the first part of the thesis, Abdulahad Davud’ life started in Urumiye in Iran., his conversion from christianity to Islam and his works were mentioned. In the second par, his missionary activities against Iran were studied to understand better to period which he lived in. In the third part, refusal tradition, and his opinions about falsification and harbinger were examined.

ÖNSÖZ

Daha önce alanda çalışılmış bir isim olan Abdulahad Davud'u elde edilen yeni bulgular nedeniyle yeniden çalıştık. Abdulahad Davud'un mühtedi olması, Kutsal Kitap literatürüne ve Kutsal Kitabın dillerine hâkim olması onun reddiye geleneğinde önemli bir konuma getirmiştir. “Yeni Belgeler Işığında Abdulahad Davud'un Hayatı ve Fikirleri” adını verdiğimiz tezimizde Abdulahad Davud'un hayatı, on dokuzuncu ve yirminci asırda yaşadığı coğrafya olan İran'daki misyonerlik faaliyetleri ve Hristiyanlığa yönelik eleştirileri ele alınmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında başından sonuna kadar bana destek olan ve bu çalışmanın İslam'a olacak katkısından söz ederek beni cesaretlendiren çok sevgili danışman hocam Doç. Dr. Bilal BAŞ'a; yüksek lisans ders döneminde ilminden faydalandığımız Prof. Dr. Ömer Faruk Harman'a, Prof. Dr. Kürşad Demirci'ye, Prof. Dr. Nuh Arslantaş'a, Prof. Dr. İsmail Taşpınar'a; tezime verdikleri değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Ali Durusoy ve Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Salihoğlu'na; bu süreçte manevi desteklerini daima arkamda hissettiğim canım aileme, daima akademide yer almamı öğütleyen, yanımda olamasa da manevi desteğini her zaman hissettiğim rahmetli babacığım Mehmet Bakır'a; şefkati ve sabrı sayesinde bu süreci daha iyi geçirmeme vesile olan canım annem Hülya Bakır'a; kardeş olarak maddi manevi desteğini benden esirgemeyen ablalarım Özlem Şimşek ve Özgül Yaşar'a; kız kardeşlerim Esengül Bakır ve Nursena Bakır'a; Abim Özay Bakır'a ve erkek kardeşim Seyfi Bakır'a; tez aşamasında bana her şekilde yardımlarda bulunan güzel arkadaşım Fatma Cerah'a; bu süreçte yine her işimde bana yardımcı olan Ahmet Yasak'a; biz öğrencilere sağladığı araştırma ortamı nedeniyle İSAM kütüphanesi yöneticileri ve personeline çok teşekkür ediyorum.

Sadiye BAKIR

İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ÖNSÖZ.....	III
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM:	5
1. ABDULAHAD DAVUD’UN HAYATI VE ESERLERİ.....	5
1.1. Abdulahad Davud’un Hayatı.....	5
1.2. Abdulahad Davud’un Eserleri.....	9
1.2.1. Müslüman Olmadan Önce Yazdığı Eserler.....	10
1.2.2. Müslüman Olduktan Sonra Yazdığı Eserler.....	11
İKİNCİ BÖLÜM:.....	15
19. VE 20. YÜZYIL İRAN COĞRAFYASINDA MİSYONERLİK FAALİYETLERİ	15
2.1. 19. ve 20. Yüzyılda İran.....	15
2.2. Misyonerlik Faaliyetleri	18
2.2.1. Amerikan Presbiteryen Kilisesi Misyonerlik Faaliyetleri	18
2.2.2. Fransız Katolik Kilisesi Misyonerlik Faaliyetleri	20
2.2.3. İngiliz Anglikan Kilisesi Misyonerlik Faaliyetleri.....	23
2.2.4. Rus Ortodoks Kilisesi Misyonerlik Faaliyetleri	25
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:	28
ABDULAHAD DAVUD’UN REDDİYE TÜRÜNDE YAZDIĞI ESERLERİNDEKİ FİKİRLERİ	28
3.1. İslam Reddiye Geleneği.....	28
3.1.1. Kur’an-ı Kerim’in Hristiyanlığa Eleştirileri.....	29
3.1.2. Hz. Peygamber Döneminde Müslümanların Hristiyanlarla İlişkileri.....	30
3.1.3 Hristiyanlığa Karşı XIX. ve XX. Asırda Yazılan Reddiyeler	33
3.2. Abdulahad Davud’un Reddiye Geleneğindeki Yeri.....	36
3.3. Tahrif - Hristiyan İnanç ve İbadetleri ile İlgili Tespitler	37
3.3.1. Hristiyan İnanç Anlayışına Yönelik Eleştirileri	37
3.3.2. Hristiyan İbadet Anlayışına Yönelik Eleştirileri.....	56
3.4. Tebşirat.....	61
3.4.1. Eski Ahit’te Hz. Muhammet	62
3.4.2. Yeni Ahit’te Hz. Muhammet (sav).....	74

SONUÇ.....	86
EK- 1.....	89
EK -2.....	90
EK -3.....	91
KAYNAKÇA	92

KISALTMALAR

<i>ABCFM</i>	: American Board of Commissioners for Foreign Missions
<i>Bkz.</i>	: Bakınız
<i>CODCC</i>	: The Concise Oxford Dictionary of The Christian Church
<i>Çev.</i>	: Çeviren
<i>DİA</i>	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
<i>Ed.</i>	: Editör
<i>Hz.</i>	: Hazreti
<i>M.Ö</i>	: Milattan Önce
<i>M.S</i>	: Milattan sonra
<i>NDC</i>	: Neson's Dictionary of Christianity
<i>Ö.</i>	: Ölüm
<i>S.</i>	: sayfa
<i>Vb.</i>	: ve benzeri

GİRİŞ

“Yeni Belgeler Işığında Abdulahad Davud’un Hayatı ve Fikirleri” adını verdiğimiz tezimizde Asuri kökenli Keldani Kilisesine bağlı başrahip Benjamin David (Müslüman olmadan önceki adı) konu edilmiştir. Davud, Batılı misyonerler tarafından memleketi İran’ın Urumiye şehrinden alınarak Roma’ya götürülmüş, burada iyi bir Hristiyan eğitimi alması sağlanmıştır. Avrupa’da elde ettiği bilgiler, dinleri orijinal kaynaklarından okuma imkânı bulması ve ülkesine döndüğünde şahit olduğu batılı misyonerlerin samimiyetsizliği Abdulahad Davud’u Hristiyanlık hakkında araştırma yapmaya yönlendirmiştir.

Eski bir Hristiyan din adamı olmasından dolayı, hem Katolik hem de Protestan mezheplerine vakıf olan Abdulahad Davud, ele aldığı konuları orijinal kaynaklarından değerlendirmiş, bunun yanında eserlerinde İbranice, Süryanice, Latince, Grekçe, Arapça ve Aramice olarak etimolojik incelemelerle Eski ve Yeni Ahit’te geçen bazı önemli kelimelerin Hristiyan ve Yahudiler tarafından yanlış çevrildiğini iddia etmiştir.

Abdulahad Davud’a göre reddiye türünde eserler veren müellifler olmasına rağmen, reddiyecilerin eleştirilerini Hristiyanların apokrif saydığı Barnaba İnciline dayandırması, İbranice, Latince, Grekçe ve Süryanice gibi Kutsal Kitabın dillerine hakim olmamaları Tevrat ve İncil’i asli kaynaklarından okuyamamalarına neden olmuş, bu nedenle de yazdıkları eserler eksik kalmıştır. Bu yazarların Hristiyan ve Yahudi literatürüne hâkim olamamaları vardıkları neticelerin de sağlıklı olmamasına neden olmuştur.

Abdulahad Davud, delil olarak ortaya koyduğu pasajları çok geniş tahlillere tabi tutmuştur. Bu uzun tahliller Hristiyan ve Yahudilik hakkında verdiği bilgiler açısından da önemli olmuştur. Abdulahad Davud, çok uzun cümleler barındıran ve ağır bir üslupla yazdığı eserlerinde okuyucuyu konuya hâkim kabul ederek çoğu yerde dipnot vermemiş, bazı yerlerde de dipnot hatası yapmıştır. Dipnotları parantez içinde yazan müellifin kitabına ek olarak çevirenin de dipnot olarak katkısı olmuştur.

Abdulahad Davud, üç semavi dinden birini diğerlerine üstün tutarak birçok eser yayımlandığını, bu eserlerin okuyucu üzerinde bir etki bırakmadığını ifade eder. Bunun nedeninin bu eserlerde farklı dine mensup insanların dini duygularına saldırıldığını ve insanların dini duygularının incitildiğini belirtir. Bir dine mensup kişinin kendi dinini haklı çıkarıp, diğer dinlerin

eksik, yanlış ve geçersiz olduğunu iddia etmesinin kolay olduğunu, dinin ise iftira atılmaya elverişli bir mecra olduğunu söyleyen Davud, bir dine mensup olmayan kişilerin eserlerinin ise insanları dinsizliğe ve ahlaksızlığa yönelttiğini ve tarafgir olarak yazılan eserlerin ise faydadan çok yine zararı olduğu kanaatindedir. Abdulahad Davud, Protestan ve diğer Hıristiyan mezheplerince İslam’a karşı milyonlarca karalayıcı yazı olsa da Müslümanların bunlardan etkilenecek din değiştirmediklerini ifade eder. Okuyucu kitlesinin, bir kitabı sadece okumakla yetinmediğini aynı zamanda kitabın kim tarafından yazıldığı, nasıl bir insan olduğu, hangi üniversite ya da medresede okuduğu, ilim ve ahlaki yönden durumu, ilimdeki derecesi ile mensubu olduğu dini bilmek istediklerini belirtir. Ona göre, Tevrat ve İncili yargılayacağını iddia eden kişi öncelikle bir medrese veya üniversite de yetişmiş olmalı, Tevratın asıl dili olan İbranice, İncil’in asıl dili olan Grekçe ve Süryaniceye hâkim olmalı ve bu niteliklere sahip olamayan biri böyle derin ve karmaşık bir konuya girmemelidir.¹

Abdulahad Davud, Batılı apolojistlerin Eski ve Yeni Ahit hakkındaki eserlerinin çelişkiler, irtibat eksikliği ile dolu olduğunu söyler. Bunlar Yahudilerin tanrısı Yahve’nin özellikleri, Mesih’in olağanüstü doğumu gibi konulardan başka bir şey içermezler; genellikle bu eserleri okuyanlar ise, iman ve tevbeğe yönelmek yerine, büyük çoğunluğunun bu müelliflerin fikirlerini reddedip, ellerindeki kutsal kitaplara olan güvenlerini korumaya devam ederler. Eleştirilerin mahiyetinin gerçekleri ortaya çıkarmak, insanlığa hizmet olmadığı için söz konusu eserlerin Türkçeye çevrilmeleri ve Müslümanlara sunulmaları Müslümanlara zarar verecektir.²

Abdulahad Davud, eserlerinde Hıristiyan ve Yahudilerin dini duygularını incitecek eleştirilerden uzak durduğunu, onların dinsiz olmalarındansa dindar Hıristiyanlar ve Yahudiler olarak kalmalarını yeğlediğini ifade eder. Yegâne amacının Tevrat ve İncil’in gayesini ortaya çıkarmak olduğunu belirten Abdulahad Davud, bu mukaddes kitapların içerdiği gerçekleri ortaya çıkarmak için yazıldıkları dilleri ile incelemeye aldığını ifade eder.³

20.yüzyılın en önemli reddiyecilerinden olan Abdulahad Davud’u ve eserini konu edindiğimiz tezimiz üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Abdulahad Davud’un 1867’de İran’ın Batı Azerbeycan eyaletine bağlı Urumiye şehrinde başlayan yaşamı anlatılmaktadır. Kardinal Vaughan tarafından gönderildiği Vatikan’da eğitim alması, burada Propaganda Fide Collage’de felsefe ve ilahiyat derslerini takip etmesi, genç yaşta rahip olması, **Irish Record**, **Illustrated Catholic Mission** ve **The Tablet** adlı dergilerde çok sayıda makalelerinin yayınlanması, İstanbul’da İngilizce ve Fransızca yayınlanan **Levant Herald** dergisindeki çalışmalarından bahsedilmiştir. Ülkesine

¹ Abdulahad Davud, İncil ve Salib, Kudret Büyükcoşkun(Çev.), İstanbul: İnkilabYayınevi, Eylül,1999, s.66-68

² Abdulahad Davud, İncil ve Salib, s.68-69

³ Abdulahad Davud, İncil ve Salib, s.69

döndükten sonra Fransız Lazaristlerine katılmasının ardından teslis akidesine yönelik sorgulamaları anlatılmıştır. Üniteryen mezhebine geçişinin ardından ülkesine dönerken uğradığı İstanbul'da dönemin şeyhülislamı ile yapılan görüşmelerden sonra Müslüman oluşu, İstanbul'dan ayrılıp Amerika'daki kızının yanına gidişi ve burada 6 Temmuz 1950'de bir yaşlılar yurdunda vefat etmesi belgesiyle ele alınmıştır. Hayatı boyunca yazdığı eserleri Müslüman olmadan önce ve Müslüman olduktan sonraki eserler başlığı altında incelenmiştir.

İkinci bölümde Abdulahad Davud'un yaşadığı coğrafya olan İran'a yönelik misyonerlik faaliyetleri dönemin şartlarının daha iyi anlaşılması için ele alınmıştır. 19.yüzyılda Kaçar hanedanlığı hâkimiyetinde olan İran, sanayi devrimi ile birlikte hammadde arayışında olan Batılı güçlerin hegemonyası altına girmiştir. Misyonerlik faaliyetleri de bu sömürge düzenine payanda olmuştur. Amerikalı Presbiteryenler, Fransız Lazaristler, İngiliz Anglikan misyonerleri ve Rus Ortodoks Misyonerlerinin İran coğrafyasındaki faaliyetleri ele alınmıştır.

Son bölüm olan üçüncü bölümde İslam reddiye geleneği ve Abdulahad'ın reddiye geleneğindeki yeri ele alınmıştır. Ardından Abdulahad Davud'un İncil ve Salib, Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (s.av) adlı eserlerindeki reddiyelerine yer verilmiştir. Tahrif başlığı altında Hristiyanların inanç ve ibadetlerine yönelik reddiyelerini ele aldıktan sonra tebşirat başlığı altında da önce Eski Ahit'te yer alan daha sonra Yeni Ahit'teki Hz. Muhammed (s.a.v)'e ve İslam'a işaret eden reddiyelerine yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde ise Abdulahad Davud'un reddiye geleneğindeki yeri ve önemi üzerinde durduktan sonra eserlerinin üzerinde daha detaylı incelenmesi ve eserlerinden daha çok kişinin haberdar edilmesine yönelik kanaatimizi bildirdik.

Abdulahad Davud'un Amerika'nın NewYork eyaletinde yaşlılar yurdunda vefat ettiğine dair belge ve İstanbul'da çalıştığı yerlere ait belgeler tezimizin ek kısmında gösterilmiştir.

Abdulahad Davud, (1867-1950)

BİRİNCİ BÖLÜM:

1. ABDULAHAD DAVUD'UN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Abdulahad Davud'un Hayatı

Uniate⁴ Keldani mezhebinin Roma Katolik Kilisesine mensup bir rahibi olan Peder David Benjamin Keldani, 1867 yılında İran'ın Batı Azerbaycan iline bağlı *Urumiye*⁵ şehrinin *Diagala* köyünde dünyaya geldi. İlk eğitimini buradaki Amerikan kolejinde tamamladı. 1886-1889 yılları arasında İran'daki *Asuri*⁶ Hristiyanlarına eğitim veren *Canterbury Başpiskoposluğu Misyon Teşkilatı*⁷ 'nin öğretim kadrosunda yer aldı.⁸

1892'de Kardinal Vaughan tarafından Roma'ya gönderilen Peder David, *Propaganda Fide College*'da⁹ felsefe ve ilahiyat derslerini takip etti. Roma'ya geldiği ilk yıllardan itibaren burada bazı dergilerde makaleleri yayınlandı.¹⁰ 1895 yılında rahipliğe terfi etti. Aynı yıl İran'a giderken

⁴ Uniate: Hristiyanlıkta Papanın otoritesini prensipte kabul etmekle birlikte suya dalarak vaftiz olma veya rahiplerin evlenmesi konuları gibi hususlarda kendi mahalli yapılarını muhafaza eden çeşitli Doğu Kiliseleri. Şinasi Gündüz, "Uniate", *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s.376

⁵ "Urumiye" olarak da bilinir. Bir dönem adı Rızaiyye olarak anılan şehir İran'ın kuzeybatı ucunda Urmiye gölünün batısında yer alır. İran'ın Batı Azerbaycan ilinin merkezidir. Nüfusunun büyük bir bölümü Azerilerden oluşan kentte Kürt, Ermeni, Süryani azınlıklarda yaşamaktadır. *Ana Britannica "Urmiye"*, Ana Yayıncılık, İstanbul 1990, XXI, s.423

⁶ Nasturiler olarak isimlendirilen Hristiyanlardır. Hristiyanlıkta Hz. İsa'nın şahsiyetiyle ilgili tartışmalarda, İsa'da iki ayrı şahsiyetin yani hem ilahi hem de insani şahsiyetlerin bir arada bulunduğu diyofizit görüşü kabul eden İstanbul Patriği Nestoryus' ü destekleyenler anlamında Nasturi adını alanlar daha sonra Asuriler ve Keldânîler olarak iki kola ayrılmışlardır. Asuriler Roma Katolik Kilisesi ile birleşmeyi reddederek eski bağımsız kilise geleneklerini sürdüren nasturilerdir. Şinasi Gündüz, "Nesturi", *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s.279

⁷ İngiltere de Anglikan Kiliseler Topluluğu'nu oluşturan en yüksek başpiskoposluk makamı. <https://www.archbishopofcanterbury.org/>

⁸ Abdulahad Davud, *Muhammad in the Bible*, Doha: A Publication of Precidency of Shariyah Courts and Religious Affairs, 1980, s.7

⁹ Propaganda Fide Colloge ya da Congregation: Propaganda Teşkilatı: Papa XV. Gregorius tarafından 1622 yılında Society for the Propagation of the Faith (İnancı Yayma Cemiyeti) adıyla Roma'da kurulmuştur. Kısaca Propaganda veya Propaganda Fide Teşkilatı adıyla bilinmektedir. Bu oluşum Katolik cemiyetlerini doğrudan Vatikan'ın denetimi altına alma girişimiydi. Bu yeni politika, XV. yüzyılın başından beri cemiyetlerce kullanılan himaye sistemini değiştirmeyi amaçlıyordu. Kralların sorumluluğu, Amerikan yerlilerini Hristiyanlaştırmak, piskoposluk bölgeleri kurmak ve kolonilere kilise görevlileri atamaktı. Bu sorumluluklar defalarca ihmal edildiği için Gregorius, Katolik inançlarını yaymakla sorumlu kıldığı bir ruhban sınıfı olan Propaganda'yı kurdu. Propaganda'nın faaliyet alanı zamanla genişleyerek Hindistan, Çin, Vietnam, Afrika, Ortadoğu, İran, Amerika, Kanada gibi coğrafyaları içine aldı. Stafford Poole, *Eugene Boré ve Katolik Vincentian Cemaati'nin Yakındoğu'da Kurduğu Misyoner Merkezleri*, Ayşe Aksu (Çev), FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 2016, sayı 7, s. 340, 1988 yılında Congregation for the Evangelization of the Nations adını aldı. Kâfir toplumlara İncil'i öğretmek (misyonerlik çalışmaları yürütmek) için kurulan bir kardinal heyetidir. Elizabeth A. Livingstone, "Propaganda Fide" *The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church, (CODCC)*, Oxford University Press, 1977, s. 418, ayrıca bakınız: *Dictionary of Christianity* (Ed. J. C. Cooper) "Propaganda Fide", Chicago: Fitzroy Dearborn Publisher, 1997, s. 221, *Nelson's Dictionary Of Christianity*, "Propaganda", (Ed. George Thomas Kurian), Nasshville: Nelson's Publisher, 2005, s.571

¹⁰ Makaleleri "Müslüman Olmadan Önce Yazdığı Eserler" başlığı altında ele alınacaktır.

uğradığı İstanbul’da ¹¹ *The Levant Herald*¹² adlı günlük ve haftalık olarak yayınlanan dergide Doğu Kiliseleri üzerine İngilizce ve Fransızca uzunca bir seri makale yayınladı. Aynı yıl 1895’te İran’a dönen Peder David, Urumiye’deki Fransız *Lazarist Misyonu*’na¹³ katıldı. Bu misyonun tarihinde ilk defa, bugün hala kullanılan Süryanice ile Qala-La-Shará (hakikatin sesi) adlı bir dergi çıkardı.¹⁴

1897’de Kardinal Perraud başkanlığında Fransa’daki Paray-le-Monial’de toplanan Aşa-i Rabbani¹⁵ Kongresi’nde Doğu Katolikleri’ni temsil etmek üzere, Urumiye ve Salmas¹⁶ (Uniate Chaldean) Birleşik Doğu-Keldânî başpiskoposlukları tarafından delege seçildi.¹⁷

Resmi bir davet olan bu kongrede Benjamin Keldânî tarafından okunan tebliğ, Aşa-i Rabbani Kongresinin yıllığında o yılın “baş eseri” olarak yayınlandı. Bu tebliğde Keldânî Başrahibi David, Süryanilerin Katolik eğitim sistemini sürdürmelerinden duyduğu rahatsızlıktan ve Urumiye’de Rus din adamlarının Süryanilere yönelik çalışmalarından bahsetti. İran’a geri döndükten sonra 1898’de Urumiye’ye yaklaşık bir mil uzakta kalan doğduğu köy Diagala’da parasız bir okul açtı. Ertesi yıl Birleşik Başpiskoposluk Hudabaş ve Lazarist kardeşler arasındaki gruplaşmaların ve anlaşmazlıkların artması nedeniyle Piskoposluk görevini üstlenmek üzere Salmas’a gönderildi.¹⁸ Buradakileri Süryani-Keldânî halka yönelik misyon faaliyetleri içinde olan Amerikan, Anglikan, Rus ve Fransız misyonerlerine karşı uyardı.¹⁹

¹¹ Abdulahad Davud, **Muhammad in the Bible**, s. 8

¹² The Levant Herald: “Doğu Akdeniz Sahilleri Habercisi” anlamına gelmektedir.

¹³ Lazarist: (Vincentian): Congregation of the Mission (Misyon Cemaati) olarak bilinen bu cemaat popüler olarak bu şekilde isimlendirilmiştir. Dini yeminler altında yaşayan seküler rahipler topluluğudur. 1625 yılında Aziz Vincent de Paul tarafından kurulmuştur. Cemaat merkezi Paris’tedir. Lazarist ismi Paris’te Vincent’in karargâhının bulunduğu “Aziz Lazare” manastırından gelmektedir. Eskiden Fransa, Kuzey Afrika ve Madagaskar ‘da yoğunlaştılar, fakat şu an dünyanın her yerinde bulunurlar. Vaaz verirler, geri çekilmeleri yönetirler ve Cizvit kurallarına dayalı seminerleri yürütürler. . Elizabeth A. Livingstone, “Propaganda Fide” **The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church, (CODCC)**, New York: Oxford University Press, 1977, s. 297, ayrıca bakınız: **Nelson’s Dictionary Of Christianity**, “Propaganda”, (Ed. George Thomas Kurian), Nasshville: Nelson’s Publisher, 2005, s. 405 <https://en.oxforddictionaries.com/definition/lazarist>

¹⁴ Abdulahad Davud, **Muhammad in the Bible**, s. 8

¹⁵ Aşa Rabbani (Rabbin Akşam Yemeği, Evharist): Eucharist, Evhatistiya “ Şükran” Anlamına gelen Evharist, Hristiyan ayinleri arasında merkezi bir role sahiptir. Bu sakrament için kullanılan diğer isimler “ Komünyon Ayini” , “Mass”, “Rabbin Akşam Yemeği” ve “Ekmek Şarap Ayini “ dir. İsa’nın havarileriyle yediği son akşam yemeğine nispeten düzenlenen bu ayin, , çok erken dönemlerden itibaren Hristiyanlarca düzenli olarak yapılan bir sakrament olagelmıştır. Şinasi Gündüz,” Din ve İnanç Sözlüğü”, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s.122 ayrıca bakınız: E.A. Livingstone, “Eucharist” **The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church (CODCC)**, Oxford University Press, New York 2006, s. 202, ayrıca bakınız: **Nelson’s Dictionary Of Christianity**, “Eucharist” (Ed. George Thomas Kurian), Nasshville: Nelson’s Publisher, 2005, s.250

¹⁶ Urmiye Gölü civarında bulunan şehir. <https://www.britannica.com/place/Salmas>

¹⁷ Davud, **Muhammad in the Bible**, s.8

¹⁸ Davud, **Muhammad in the Bible**, s. 8

¹⁹ Ömer Faruk Harman, “ Abdulahad Davud” , **DİA**, İstanbul: TDV Yayınevi, Cilt 1, s. 177-178

Benjamin Keldânî, son vaazını 1900 yılbaşı gününde Salmas'daki Saint George's Khorovabad Katedralinde verdi. Konusu "Yeni asır ve Yeni insan" olan vaazına Katolik olmayan Ermeniler ve diğer dini gruplardan oluşan cemaatler katıldı. Vaazında Asurilerin İslam'ın ortaya çıkışından önce bütün Asya da İncil'i vazettiklerini Hindistan'da (özellikle Malabar kıyısında), Tataristan'da, Çin'de ve Moğolistan'da çeşitli kurumlara sahip olduklarını, İncil'i Uygurcaya ve diğer dillere tercüme ettiklerini anlattı. Ardından da Katolik, Amerikan ve Anglikan misyonerlerinin küçük iyiliklerine karşılık, sayıları oldukça az olan İran'a, Doğu Anadolu'ya, Mezopotamya'ya dağılmış bulunan Keldânî- Asuri milletini, temel öğretim teknikleriyle mezhepler halinde parçaladıklarını ve onların bu çabalarının Asuri milletini yok olmaya götürdüğünü ifade etti. Peder David, yerli halkın yabancı misyonerlerin yardımlarına muhtaç bir topluluk değil, kendilerini idare edebilen insanlar olabilmeleri için fedakârlıklarda bulunmaları gerektiğini söyledi. Ardından yabancı misyonlarına karşı direniş göstermeleri gerektiğini ifade etti. David Benjamin, söyledikleri konusunda haklı olsa da işaret ettiği hususlar Hristiyan misyonerlerinin menfaatlerine uymadığı için pek de ilgi görmedi. Urumiye'ye Salmas'tan gelen Apostolik delege Mgr. Lesne, peder David'in bu vaazından çok etkilendi. Bu zat daha sonra da David Benjamin'in en iyi arkadaşı oldu. ²⁰

Urumiye'de 1899'dan beri etkinliklerini sürdüren Rus Misyoner teşkilatının faaliyetleri neticesinde Süryaniler, kendi dinlerini terk edip Rus dinine girmeye başladılar. Hâlihazırda faaliyetlerini sürdüren Amerikan, Fransız, Alman, Anglikan misyoner teşkilatları sahip oldukları büyükelçilikler, basın kuruluşları ve okullarıyla yüz bin civarında Asuri- Keldânî'yi dininden koparmaya çalışıyorlardı. Rus misyonerler diğerlerini geride bırakarak etkinlik alanlarını genişleterek Urumiye ve Salmas ovalarına göç eden Asurilerin yanı sıra dağlı Kürt kabilelerini meşru hükümete karşı ayaklanmaları için tahrik ettiler. Bunun sonuncunda da Asuri milletlerin bir kısmının savaşlarda telef olmasına; bir kısmının da yurtlarından ayrı düşmesine sebep oldular. ²¹

Yaşanan bu tür yaşanan problemlerin yanında Hristiyanlığın tahrif edilmiş kitabı ile hak din olması konusu peder David'in zihnini uzun süreden beri meşgul eden bir konuydu. 1900 yılının yazını tefekkür ve inziva ile geçirdikten sonra Urumiye Başpiskoposluğuna bir yazı göndererek buradaki görevinden istifa etti. Kilise yetkilileri onu bu karardan vazgeçirmeye çalışsalar da başarılı olamadılar. ²²

²⁰ Davud, **Muhammad in the Bible**, s. 8

²¹ Davud, **Muhammad in the Bible**, s. 9

²² Davud, **Muhammad in the Bible**, s. 9

Belçikalıların yönetiminde faaliyet gösteren Tebriz'deki İran Posta ve Gümrük İşletmesinde müfettiş olarak birkaç ay görev yaptıktan sonra Veliaht Muhammed Ali Mirza'nın²³ sarayında öğretmenlik ve tercümanlık görevini yürüttü. 1903'te İngiltere'yi ziyaretinde Uniteryan²⁴ cemiyetine katıldı. Ardından 1904 yılında Britanya Yabancı Üniteryan Cemiyeti (British and Foreign Unitarian Association) tarafından, kendi ülkesine halkını bu yönde eğitmesi için gönderildi. İran'a giderken güzergâhı üzerinde bulunan İstanbul'a uğrayan Peder David; Şeyhü'l-İslâm Cemâleddin Efendi²⁵ ve diğer âlimlerle yaptığı görüşmeler neticesinde Müslüman oldu.²⁶ Allah'ın birliğini kabulünün sembolik bir göstergesi olarak Abdulahad Dâvûd adını aldı.²⁷

Abdulahad Davud, Luka İncil'inde geçen "En yücelerde Tanrı'ya yücelik ve yeryüzünde hoşnut olduğu insanlara esenlik olsun"²⁸ pasajının gözlerini açtığını ve İslam'ı kucaklamasına vesile olduğunu ifade ettikten sonra bu pasajı İncil'in kapalı kalmış hazinesi olarak nitelendirmiştir.²⁹ Müellif reddettiği Hristiyanlığın inanç sisteminin yanlış ve temelsiz olduğunu, Kitab'ı Mukaddes'e yaptığı etimolojik incelemeler ve mantık çerçevesinde yaptığı açıklamalarla ortaya koymuştur.³⁰

²³ Kaçarlar Hanedanına mensup Nasıruddin Şah oğlu Muhammed Ali Şah'tır. 1907'de Nasıruddin Şah'ın vefatı üzerine tahta geçti. Ülkenin Kuzeyinde Rusya'nın güneyinde ise İngilizlerin nüfuz bölgeleri olduğunu kabul etti.

²⁴ "Hristiyanlık içerisinde 16. Yy 'da gelişen ayrılıkçı bir akım. Uniteryanlar, Teslisi reddetmeleri ve bir tek tanrıyı kabul etmeleriyle dikkatleri üzerine çekmişlerdir. Günümüzde hala Uniteryanlardan bir kısmı Hristiyan olarak adlandırılmayı hoş karşılarlarken bazıları bunu kabul etmezler. "Şinasi Gündüz" Uniteryanizm", **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 376

²⁵ Şeyhülislam Mehmed Cemaleddin Efendi 31 Mart 1848 senesinde İstanbul'da dünyaya geldi. Cemaleddin Efendi İstanbul'da uzun eğitimlerden geçtikten sonra birçok makamda hizmet vermiştir. 1891 yılında Şeyhülislamlık makamına bizzat II. Abdülhamit tarafından getirilen Cemaleddin Efendi yaklaşık 18 yıl bu görevini sürdürmüştür. Ülkenin en buhranlı olduğu II. Meşrutiyet yıllarında görevini sürdüren Cemaleddin Efendi İttihad ve Terakki Partisinin Bab-ı Ali baskınından sonra İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. Mısır'a yerleştikten sonra burada hatıralarını kaleme almıştır. 5 Nisan 1917'de Mısır'da vefat etmiştir. Cenazesi İstanbul'a getirilerek Fatih'te toprağa verilmiştir. Şeyhülislam Cemaleddin Efendi, **Siyasi Hatıralarım, Hatıralarıyla Yakın Tarih 4**, (Hazırlayan: Selim Kutsan), İstanbul: Nehir yayınları, 1990, s. 9-15

²⁶ Abdulahad Davud, **Muhammad in the Bible**, s. 10

²⁷ Abdurrahim Zapsu, **Büyük İslam Tarihi**, Cilt 1, İstanbul: M. Sıralar Matbaası, 1955, s. 60

²⁸ Luka. 2. 13-14

²⁹ Abdulahad Davud, **İncil ve Salib**, (Yayına Hazırlayan Kudret Büyükoçşkun), İstanbul: İnkilab Yayınları, 1999, s. 48

³⁰ Davud, İncil ve Salib, s. 16

15 Eylül 1905'te *Darüşşafaka*³¹ muallim ve mubassırlığına getirilen Abdulahad Davud, bu görevinden 14 Ekim 1906 yılında ayrıldı. Kısa bir dönem *Maarif Teftiş Encümeninde*³² bulunduktan sonra 16 Mayıs 1914'te *Fetvahaneye Mektubi Kalemine*³³ girdi. Aynı yıl 30 Ağustos itibarıyla *Ceride-i İlmiye*³⁴ dergisinin yazı işleri müdürlüğüne tayin edildi.³⁵ Büyük sıkıntılar içerisinde yaşamını sürdüren Abdulahad Davud, Aralık 1914'te hem *Darüşşafaka*'da ki hem de *Ceride-i İlmiye*'deki işinden ayrıldı. Bir müddet sonra Amerika'da ikamet eden evli kızının yanına gitti.³⁶ Müslüman olduktan sonra öz kızı da dâhil akrabaları ve çevresindeki Hristiyanlar tarafından hoş karşılanmayan Abdulahad Davud, yakın çevresi tarafından beklediği ilgiyi göremeyince bir yaşlılar yurduna sığındı.³⁷ Amerika'nın New York şehrinde sığındığı bu yaşlılar yurdunda 6 Temmuz 1950 tarihinde vefat etti. Kabri de yine bu şehirde bulunmaktadır.

Abdulahad Davud, mensubu olmakla gurur duyduğu Asuri milletin ileri gelenlerinin hala ona saygı göstermesinden duyduğu memnuniyeti dile getirdikten sonra ruhbanlık mesleğinden gelmesi ve uzun süren araştırmaları neticesinde İslam'ı kucakladığını, maddi ve manevi birçok sıkıntıyı yüklendiğini ve bu sıkıntıların hiçbir zaman onu yolundan alıkoymadığını söylemiştir.³⁸

1.2. Abdulahad Davud'un Eserleri

İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Grekçe, Latince, İbranice, Süryanice, Arapça, Farsça ve Osmanlıca³⁹ bilen Abdulahad Davud Müslüman olmadan önce de birçok yerde Hristiyanlıkla ilgili

³¹ Darüşşafaka: 1873 yılında Cemiyeti Tedrise-i İslamiye tarafından kurulmuştur. Darüşşafakalılar Derneği, **Darüşşafaka, Türkiye' de İlk Halk Okulu**, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1948, s.14, İlmi ve İktisadi sahalarda diğer milletlerden geri kaldığımızı gören bazı milli gayret sahipleri on dokuzuncu asrın ikinci yarısında – bilhassa halk sınıfını okumak ve ictimai hayat bilgilerinden onları da yararlandırmak amacıyla “Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslamiyye” adı altında bir hayır cemiyeti teşkil etmişlerdir Memleketimizde irfan sahasında halk namına ilk defa teşekkül ederek bilahare Darüşşafaka' yı tesis eden işte bu cemiyettir. Mektep Haliç ile Boğaziçi girişine hâkim bir mevkide inşa edilmiştir. Yapımı dört senede tamamlanan mektep, 1873 yılında açılmıştır. İlim erbabı, hamiyet sahibi kişiler ve devlet erkânının yardımlarıyla vücuda gelen Darüşşafaka Galatasaray Sultanisinin zengin çocuklarına mahsus bir müessese olmasına karşılık; Darüşşafaka İstanbul tarafında öksüzlere münhasır bir mektep olmuştur. **Mehmed İzzet, Darüşşafaka, Türkiye'de İlk Halk Mektebi**, (Yay. Haz. Prof. Dr. Mehmet Kanar), İstanbul, 2000, s.1- 5

³² Maarif Teftiş Encümeni:1882'de Maarif Nezaretine bağlı olarak Telif ve Tercüme Dairesi'nin yerine oluşturulan Encümen-i Teftiş ve Muayene adıyla bir nevi sansür vazifesi gören bir birimdir. Ali Akyıldız, “Maarif-i Umumiye Nezaret-i”, **DİA**, Cilt XXVII İstanbul: TDV Yayınevi, s.274

³³ Fetvahaneye Sekreterliği

³⁴ Ceride-i İlmiye: II. Meşrutiyet döneminde şeyhülislamlık görevi yapan Ürgüplü Mustafa Hayri'nin teşebbüsü ile yayın hayatına başlamıştır. Meşihat makamı- nın resmi yayın organı olarak 1914-1922 yılları arasında toplam 79 sayı olarak neşredilmiştir. Yrd. Doç. Dr. Saliha Okur Gümrükçüoğlu, “Ceride-i İlmiye' de Yer Alan Kararlar Çerçevesinde Fetvahanenin Yargı Kararlarını Bozma Sebepleri”, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 4, Nisan 2012- Eylül 2012, s.104

³⁵ Sadık Albayrak, **Son Devir Osmanlı Uleması**, Cilt 1, İstanbul: Medrese Yayınevi, 1980, s. 54

³⁶ Ömer Faruk Harman, “Abdulahad Davud”, **DİA**, s. 177-178

³⁷ Ömer Faruk Harman, “Abdulahad Davud”, **DİA**, s. 177-178

³⁸ Davud, **İncil ve Salib**, s.16

³⁹ Ömer Faruk Harman, “Abdulahad Davud” , **DİA**, s. 177-178

yazılar yazdı. Makaleleri birçok dergide yayınlandı. Hristiyanlık dininden ihtida edip İslam dinine girdikten sonra ise Hristiyanlığa karşı reddiyeler kaleme aldı. Eleştirilerinde kendisini İslam'ı seçmeye iten açık delilleri Kitab-ı Mukaddes üzerinde yaptığı detaylı etimolojik incelemeleriyle ortaya koydu. Hristiyan ruhbanlarının Kitab-ı Mukaddes'e yaptıkları tevil ve tefsirlerin İsa'nın geliş gayesine aykırı olduğunu da ekledi. Abdulahad Davud'un eserleri Müslüman olmadan önceki ve Müslüman olduktan sonraki eserleri başlıkları altında incelenebilir.

1.2.1. Müslüman Olmadan Önce Yazdığı Eserler

Abdulahad Davud'un yazdığı makaleler bazı dergi ve gazetelerde yayınlanmıştır.

1.2.1.1 Dergilerde Yazdığı Makaleler

*The Tablet*⁴⁰: 1892'de Roma'ya gönderilen Abdulahad Davud, 1895 yılında rahip olduktan sonra yazdığı "Asur, Roma, Canterbury" hakkındaki makaleleri bu dergide yayınlandı.⁴¹

Irish Record ⁴²: "Kitab-ı Mukaddes'in ilk beş kitabının (Tevrat'ın) Güvenilirliği" üzerine yazdığı makaleleri Irish Record'da yayınlandı.⁴³

Illustrated Catholic Missions: Yine Roma'da kaldığı yıllar da Ave Maria'dan⁴⁴ çeşitli dillere yaptığı tercümeleri *Illustrated Catholic Missions*'da yayınlandı.⁴⁵

The Levant Herald'da⁴⁶: 1895 yılında İran'a giderken İstanbul'a uğrayan Abdulahad Davud; burada günlük olarak çıkan, İngilizce ve Fransızca yayın yapan *Levant Herald*'da Doğu kiliseleri üzerine uzunca bir dizi makale yazdı.

⁴⁰ 1840'tan beri yayınlanan Katolik haftalık gazetedir. 27 yaşında Katolik olan Frederick Lucas tarafından kurulmuştur. Roma Katolik kilisesi cemaati tarafından çıkarılan gazetede din, güncel olaylar, politika, sosyal konular, edebiyat ve sanatla ilgili yazılar paylaşılmaktadır.

<http://www.thetablet.co.uk/other/history-of-the-tablet> 20.02.2018 13:12

⁴¹ Davud, **Muhammad in the Bible**, s.7

⁴² Abdülehad Davud, **Muhammad in the Bible**, s. 8

⁴³ Davud, **Muhammad in the Bible**, s. 7

⁴⁴ Ave Maria: "selam sana Meryem" Luka:1.28 'e göre Cebrail'in Meryem'e selamı. Papa Joannes tarafından düzenlenen bir ferman ile 1326 tarihinden itibaren Katoliklerin sabah, öğle ve akşam ibadetlerinde okumaları gereken dua. Şinasi Gündüz, "Ave Maria", **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s.50

⁴⁵ Davud, **Muhammad in the Bible**, s. 7

⁴⁶ Osmanlı döneminde İstanbul'da İngilizler tarafından İngilizce ve Fransızca olarak çıkarılan gazetedir. Günlük ve haftalık olmak üzere iki şekilde basılmıştır. "Doğu Akdeniz Sahilleri Habercisi" anlamına gelmektedir.

Qala-La-Shárá: 1895 yılında Urumiye’de ki Fransız Lazarist Misyonuna katılan Abdulahad Davud; bu misyonun tarihinde ilk defa Süryani dilinde bir dergi çıkardı. Hakikatin sesi anlamına gelen bu dergide yine makaleleri yayınlandı.⁴⁷

1.2.2. Müslüman Olduktan Sonra Yazdığı Eserler

Abdulahad Davud Müslüman olduktan sonra iki kitap yazmış ve iki farklı dergide makaleleri yayınlanmıştır.

1.2.2.1. İncil ve Salib

Abdulahad Davud, 1913 yılında İstanbul’da yazmıştır. Eser süreli yayınların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Üzerinde birinci cilt kaydı bulunmakla beraber kitabın sonunda “Bu hususta anlatacağımız diğer konuları yakında çıkacak olan İncil hakkında önemli açıklamalar adlı eserimizde açıklayacağız.”⁴⁸ ifadeleriyle haber verilen ikinci cilt herhalde Osmanlı’nın çöküş yıllarının kargaşası içinde hiçbir zaman neşredilememiş olmalıdır.

Osmanlıca kaleme alınan eser 1999 yılında Kudret Büyükcoşkun tarafından sadeleştirilerek yayınlanmıştır. Kudret Büyükcoşkun, eseri sadeleştirilirken müellifin anadilinin Türkçe olmamasından kaynaklı ifade bozukluklarının olması, metnin yayınlanmadan önce tashih ve redaksiyondan geçmemesi, müellifin Türkçe, Arapça, Farsçanın yanı sıra İbranice, Yunanca, Süryanice, Latince gibi birçok dile atıfta bulunması, dizgide harf hatalarının olması gibi sorunlarla karşılaşıldığını ancak İncil ve Salib’in birçok dile yaptığı filolojik ve etimolojik tartışmalara yer vermesi açısından önemli bir eser olduğunu belirtir.

Eser bir önsöz niteliğinde Abdulahad Davud’un açıklamaları ile başlamaktadır. Giriş ve on bölümden oluşan eserde ele alınan konular arasında Teslis, Haç, İncil, Melekutullah, Hz. Muhammet’in Kutsal Kitaplarda müjdelenmesi olarak özetleyebiliriz. İleriki bölümlerde bu konulara tekrar değinilecektir.

⁴⁷ Danial Zainal Abidin, *İslam The Misunderstood Religion*, Bs. Print (SDN) BHD,Kuala Lumpur, 2012, s.179

⁴⁸ Beyazid Cami-i Şerifi Dersiamlarından Şerafettin, “*İncil ve Salib*”, Sebilürreşad Dergisi, sayı 279, 1329/1913-1924, XI,167-168

239 sayfadan oluşan esere Muallim Ohannes Kirkoryan tarafından bir de reddiye kaleme alınmıştır. Ohannes Kirkoryan, İzhar-ı Hakikat⁴⁹ isimli reddiyesini Abdulahad Davud'un eserlerinin yayınlanmasını müteakip kısa zaman içinde yayınlamıştır.

1.2.2.2. Esrar-ı İseviyye (Tanrı bir midir? Üç müdür?)

Abdulahad Davud'un 1332/1916 yılında müstakil bir eser olarak yazdığı eseri Mehmet Şevki Eygi tarafından İslamiyet'in Zaferi adıyla bazı ilavelerle 1966 yılında tekrar neşredilmiştir.⁵⁰ Eser 2003 yılında Bedir Yayınevi'nden Müslüman Olan Papaz adıyla bir kez daha yayınlanmıştır. 109 sayfadan oluşan kitabın sonuna Hristiyanlığa Reddiye ve Türkiye'deki misyonerlik faaliyetleri konularında yazılar eklenmiştir.

Hristiyan bir misyonerken Müslüman olan bir papazın yaşadıklarını anlattığı eserinde müellif; misyonerliğin iç yüzünü ve gittikleri ülkelerde ki faaliyetlerini de gözler önüne sermektedir. Misyonerlerin bulundukları ülkelerdeki çalışmalarının insanlar ve bölge üzerindeki tesirlerinden de bahsetmektedir. Muallim Ohannes Kirkoryan bu esere de bir reddiye yazmıştır. Allah bir mi üç mü? İsimli reddiyenin Beyazıt Devlet Kütüphanesinde bir nüshası mevcuttur.⁵¹

1.2.2.3. Sebilürreşad

Abdulahad Davud İstanbul'da bulunduğu 1330-1335/ 1914-1919 yılları arasında Sebilürreşad'da birçok makale yayınlamıştır. Yayımlanan makaleleri;

- a. “Kırk İki Bin Katolik Misyoner Cemiyeti (Elvah-ı İntibah)”⁵²
- b. “İngiltere’de Din-i İslam’ın İntişarı. (Hayat-ı Akvam-ı İslamiye)”⁵³
- c. “Makalat”⁵⁴

⁴⁹ Bu eserin İSAM Kütühanesinde ki künyesi; GNL. 092787 İzhar-ı Hakikat: İncil ve Salib nam esere cevap/ Ohannis Kirkoryan.1330/1914. Keşişyan Matbaası. 30 s.;18 cm.

⁵⁰ Ömer Faruk Harman, “Abdulahad Davud”, **DİA**, s. 177-178

⁵¹ Kudret Büyükcoşkun, “İncil ve Salib”, Kitap Dergisi, Sayı 63-64-65, Mayıs-Haziran -Temmuz, 1992, s. 44-45

⁵² Sebilürreşad, cilt 12, sayı 292, 1330/1914, Nisan, s. 103-105.

⁵³ Sebilürreşad, cilt 12, sayı 305, 1330/1914, Mayıs, s. 334-335.

⁵⁴ Sebilürreşad, cilt 12, sayı 305, 1330/1914, Mayıs, s. 355-356.

- d. “Kiliselerin İttihadı Mümkün müdür?”⁵⁵
- e. “Hristiyanlık Filistin’de Bir Yahudi Hükümetinin Teşekkülüne Müsait midir?”⁵⁶
- f. “Katolik ve Ortodoks Kiliselerinin İttihadı Mümkün müdür?”⁵⁷
- g. “Mühim Bir Eser-i Dini Hakkında.”⁵⁸
- h. “Anglikan ile Ortodoks Kiliselerinin İttihadı Mümkün müdür?”⁵⁹
- i. “Kiliselerin Tevhidine Neden Lüzum Görülüyor?”⁶⁰

1.2.2.4. Tevrat Ve İncil’e göre Hz. Muhammed (a.s)

Abdulahad Davud Amerika’ya gittikten sonra İngiltere’de yayınlanan The Islamic Review⁶¹ adlı dergide de makaleler yazmıştır. Hz. Muhammed’in Eski ve Yeni Ahit’te müjdelendiğini savunan makaleleri Ekim 1926 – Ağustos 1931 yılları arasında yayınlanmıştır. Islamic Review’de yayınlanan makaleleri “Muhammad in The Bible”⁶² adı altında kitap haline getirilmiş ve vefatından sonra 9 Eylül 1980’de Doha’da yayınlanmıştır. Kitap, Tevrat ve İncil’e göre Hz. Muhammet (a.s) ismiyle Nusret Çam tarafından Türkçeye tercüme edilmiş ve 1988 yılında yayınlanmıştır.⁶³

Nusret Çam kitabın önemi hakkında Müslüman araştırmacıların Hz. Muhammet’in Tevrat ve İnciller’de müjdelendiğini ispat etmek için Hristiyanların apokrif saydıkları Barnaba İnciline müracaat ettiklerini; dahası Tevrat ve İncil’i asli nüshalarından okuyup incelemek için gerekli olan

⁵⁵ Sebülürreşad, cilt 16, sayı 398-399, 1335/1919, Mart, s. 88-90

⁵⁶ Sebülürreşad, cilt 16, sayı 400-401, 1335/1919, Mart, s. 103-105.

⁵⁷ Sebülürreşad, cilt 16, sayı 404-405, 1335/1919, Nisan, s. 133-138.

⁵⁸ Sebülürreşad, cilt 16, sayı 406-407, 1335/1919, Nisan, s. 155-158.

⁵⁹ Sebülürreşad, cilt 16, sayı 498-499, 1335/1919, Nisan, s. 171-173

⁶⁰ Sebülürreşad, cilt 16, sayı 412-413, 1335/1919, Mayıs, s. 208-211.

⁶¹ Islamic Review adıyla yayınlanan dergi, Woking Muslim Mission tarafından yayınlanmıştır. Woking Müslüman Misyonu, 1913’te Khwaja Kamal-ud-Din tarafından İslam dinini İngiltere halkına sunmak, İslam ve onun Peygamber’in eleştirisini, basında ve yayınlarda sık sık ortaya koymak ve Batı zihninde hâkim olan İslam ve Müslümanlara dair derin düşüncelerden uzak durmak amacıyla Woking, Surrey’deki Woking Camii’nde kuruldu. Misyon aynı zamanda 1960’ların ortalarına kadar elli yılı aşkın süredir Müslümanlara ve İslami faaliyetlere yönelik U.K. ulusal merkezi olarak hizmet vermiştir. Bu Misyon’un etkisi ve çalışması, dünyanın her yerinden birçok ülkeye de fayda sağlamıştır. İngiltere’de ve başka yerlerde İslam’a çok sayıda dönüşüm kazanmıştır. <http://www.wokingmuslim.org/work/islamic-review/index.htm> 02.05.2018 15:18

⁶² Abdulahad Davud’un “Why the Devil is Called “Iblis” in the Qur’an” (Şeytan Kur’an’da Neden “İblis” Olarak İsimlendirilir?) Ekim 1926 tarihli makalesi hariç Ekim 1927- Ağustos 1931 arasındaki tüm makaleleri “Muhammad in the Bible” kitabı içerisine dâhil edilmiştir.

⁶³ Kitabın tam künyesi: Tevrat ve İncil’e göre Hz. Muhammed (a.s), çev. Nusret Çam, İzmir: Nil yayınları, 1988

Latince, Grekçe, Süryanice, İbranice ve Aramice dillerine hâkim olmadıkları için bu konuda da eksik kalmaktan kurtulamadıklarını ifade etmektedir. Hatta bu yazarların Yahudi ve Hıristiyan literatürlerini de tam anlamıyla tanıdıkları da söylenemeyeceğini söyleyen Nusret Çam, bu kitabın bu anlamdaki eksikliği ortadan kaldırdığını söylemektedir.⁶⁴

⁶⁴ Abdulahad Davud, **Tevrat ve İncil'e göre Hz. Muhammet (a.s)**, çev. Nusret Çam, İzmir, 1988, s. Önsöz

İKİNCİ BÖLÜM:

19. VE 20. YÜZYIL İRAN COĞRAFYASINDA MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

2.1. 19. ve 20. Yüzyılda İran

Bu bölümde tezimize konu olan Abdulahad Davud'un yaşadığı dönem ve o döneme ait şartları anlayabilmek için 19. ve 20. yüzyıl İran'daki sömürge devletleri ile beraber çalışan misyonerlik faaliyetleri ve bu faaliyetlerin etkileri üzerinde durulacaktır.

Misyoner kelimesi ilk defa İman Propagandası Kongregasyonu'nun (Propaganda Fide-Congregation) kuruluşunda Rahipler ve Papazlar için kullanılmıştır. On yedinci yüzyılda misyonerlik faaliyetleri bu kurum tarafından yürütülmüştür.⁶⁵ Başlangıcından itibaren misyoner bir din olan Hristiyanlıkta 18. yüzyıl sonlarında protestanların hareketleriyle misyonerlik faaliyetler artırmıştır. Bu dönemde yine sömürge faaliyetleriyle Batı ülkelerinden Ortadoğu ve Asya'ya birçok misyoner gönderen organizasyonlar ortaya çıkmıştır. Müslüman ülkelerde bu kurumlar, çoğu kişi tarafından sömürgecilerin orduları olarak görülmüştür. Misyonerler gittikleri ülkelerde Avrupalıların ve Batının üstünlüğüne dair fikirlerini halk ile paylaşmışlar ve gittikleri yerlerde halkların çoğunun Hristiyan olmalarını beklemişlerdir. Hristiyanlık inanç şeklinin herkese uygun olduğunu düşündükleri için de gittikleri halkları çok fazla incelememişlerdir.⁶⁶

Yukarda da bahsettiğimiz gibi Misyonerler sömürge faaliyetleriyle birlikte gittikleri ülkelerde daha rahat hareket edebilmişlerdir. Batıda gerçekleşen sanayi devriminin ardından üretim ile birlikte hammadde arayışı da artmış buna bağlı olarak sömürgeci devletler iyi bir pazar olarak gördükleri İran üzerinde de faaliyetlere girişmişlerdir.⁶⁷

19. yüzyılda İran'daki hâkimiyet, Türkmen aşiretlerinden olan Kaçar Hanedanlığına aitti. Bu dönemde İran, dönemin güçlü devletlerinin çekişme sahnesi haline gelmişti. İngiltere ve Rusya

⁶⁵ Ömer Faruk Harman, "Genel Olarak Misyonerlik", **Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri**, Ömer Faruk Harman(ed.) İstanbul: Ensar Neşriyat, 2004, s. 28; ayrıca bakınız: Peter Guilday, "The Sacred Congregation de Propaganda Fide (1622-1922)", Catholic University of America Press: The Catholic Historical Review, Vol. 6, No. 4 (Jan., 1921), pp. 478-494

⁶⁶ W. Montgomery Watt, **Müslüman- Hristiyan Diyalogu**, Fuat Aydın (Çev.) İstanbul: Birey Yayıncılık, Ocak, 2000, s.148-150

⁶⁷ Melike Sarıkcıoğlu, **Birinci Dünya Savaşı Yıllarında İran**, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2010, sayı:25, s. 2

aralarındaki çıkar çatışmasının kendilerine zarar verdiğini görünce iki devlet İran'ı aralarında paylaşmıştı. Kuzeyde Rusya, Kafkaslarda giderek etkili bir siyaset izleyerek Basra Körfezi'ne inmek için planlar yaparken; Hindistan'ın güvenliğini sağlamak isteyen İngiltere İran'ın güneyinde aktif rol almıştı. Napolyon idaresindeki Fransa Hindistan üzerine sefere çıkmak istemiş ve Hindistan'a hâkim olan İngilizler ile anlaşmazlığa girmiştir.⁶⁸ Bu anlaşmazlık iki ülke arasında kalan İran üzerine yansımıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında ayakta kalmaya çalışan ve İran ile ortak sınırı olan Osmanlı Devleti ise bu savaştan en az zararla kurtulma çabası içindeydi. İran, Osmanlı ile ilişkilerinde Rusya ve İngiltere'nin arkasına sığınarak Osmanlıdan istediğini alma çabası içindeydi. İngiltere ve Rusya'ya karşı da Almanya kozunu kullanmaya çalışsa da başarılı olamamıştı. Bu dönemde Almanya⁶⁹ da bu bölgede söz sahibi olma çabasıındaydı. Almanya, İran'da İngiltere ve Rusya karşısı politikasını sürdürmüşse de başarılı olamamıştır. Çünkü İngiltere ve Rusya Almanya'dan daha önce bu topraklarda sömürge faaliyetlerine girişmişti.⁷⁰ Güçlü devletlerin sömürge faaliyetlerinin yanında, bu dönemde farklı devletlere verilen imtiyazlar da İran'ı zora sokmuş ve İran, sömürgeleştirilmeye açık bir ülke haline gelmiştir.⁷¹

Kaçar Hanedanlığı, 19. yüzyılda taht konusunda kuzeyde Rusya, güneyde İngilizlerin destekleri nedeniyle ülkedeki saltanata yönelik tehditleri önemsememiş ve askeri reformlara gereken önemi vermemiştir. Yine bu dönemde hanedanlığın Rusya ve İngiltere'ye bağılılığı nedeniyle meşruiyeti de iyice zayıflamıştır.⁷²

19. yüzyılın başlarında Kaçar hanedanlığı döneminde askeri alanda görülen yetersizlikler, batıdaki uygulamalar taklit edilerek giderilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda bilim, sanayi ve eğitim alanlarında da batılı modeller taklit edilmiştir.⁷³ Kaçar Hanedanlığı tahtına oturan şahlar halkın reform beklentisine karşı kayıtsız kalmışlardır. Avrupa'nın İran'ın ekonomisi ve iç siyasetine olan müdahalesi ve ülke içinde de reformist talepler yoğunlaşmışken yine bu dönemde alınan dış borçların etkisiyle ülkelere ekonomik tavizler de verilmeye başlanmıştır.⁷⁴

⁶⁸ İsmail Safa Üstün, "İran", **DİA**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2018, cilt. 22, s. 402

⁶⁹ George Lenczowski, **Russia and The West in Iran 1918-1948 A Study in Big- Power Rivalry**, New York: Cornell University Press, 1949, s. 145

⁷⁰ Melike Sarıkçıoğlu, **Birinci Dünya Savaşı Yıllarında İran**, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2010, sayı:25, s. 2

⁷¹ İsmail Safa Üstün, "İran", **DİA**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2018, cilt. 22, s. 402.

⁷² Gene. R. Garthwaite, Çev. Fethi Aytuna, **İran Tarihi**, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2011, s.179 ayrıca bakınız: Gavın. R.G. Hambly, "İran During the Reigns of Fath Ali Shah and Mohammad Shah", **The Cambridge History of Iran From Nadir Shah to the Islamic Republic**, Cambridge, 1991, c.VII, ss.144-173

⁷³ Yılmaz Karadeniz, **Islahat Görünümlü İngiliz İşgalinin Safhaları İran Örneği (1800-1925)**, Ankara: Gece Kitaplığı, 2017, s.149.

⁷⁴ Gene R. Garthwaite, **İran Tarihi: Pers İmparatorluğu'ndan Günümüze**, İnkılap Kitabevi, 2005, syf.192-200

Büyük şehirlerde kurulan emperyalist devletlere ait okullar misyonerlik faaliyetlerinin merkezi haline gelmiş ve sömürgeci devletlerin rekabet aracı olmuşlardır.

Kaçarların son döneminde Muzaferreddin Şah kızlar için de dâhil olmak üzere orta öğretim kurumları açılmasını istemiş, bu talep yabancılar tarafından açılacak olan eğitim kuruluşlarının faaliyete geçirilmesini cesaretlendirmiştir. İran’da bu döneme bakıldığında Kur’an kursları dışında bir okul bulmak zorlaşmıştır. Kur’an kursları dışında açılan okulların çoğu ise batılı ülkeler tarafından açılmış ve bu okullar ulemanın da tepkisini çekmişti.⁷⁵

İran üzerinde devam eden sömürgecinin daha da kolaylaşması için misyonerler de çalışmalarını hızlandırmıştır. Eğitim alanında başlayan faaliyetler tıp alanında da devam etmiştir. Başta Protestan misyonerler olmak üzere misyonerler, tıp ve eğitim alanında İranlılara birçok yardımda bulunmuşlardır. Bu faaliyetler Hristiyan halk üzerinde daha fazla etkili olmuş, Müslümanlar arasında misyonerlerin mesajı rağbet görmemiştir. Bu yüzden misyonerlik çalışmaları Müslüman halktan ziyade, Hristiyanlar üzerine yoğunlaşmıştır.⁷⁶ Kiliselerinde ikonalara ve tek bir resme bile yer verilmediği bilinen Nesturiler ikonalara karşı olan Protestan misyonerleri heyecanlandırmış, bölgeye gelen Protestanlar yazdıkları raporlarda Nesturileri adeta “Doğunun Protestanları” şeklinde tanımlamışlardır.⁷⁷

Avrupa devletleri de bu dönemde İran’a diplomatlar göndermişlerdir. Bu diplomatlar ülkede çalışmalarda bulunmuşlar, ⁷⁸ bu dönemde Karmelitler de⁷⁹ İsfahan’da yabancı dil öğretmek amacıyla bir okul açmıştır.⁸⁰

⁷⁵ Mohammad- Reza Djalili, Thierry Kellner, Çev. Reşat Uzmen, İran’ın **Son İki Yüzyıllık Tarihi**, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2010, s.33

⁷⁶ Yahya Armajani, “Christianity”, **Encyclopedia Iranica**, California: Mazda Publishers,1992, Vol V, s. 345-346

⁷⁷ Ramazan Turgut, **Koçanis: Üç Asırlık Nesturi Patrikhane Merkezi (1600-1915)**, Uluslararası Tarihte Hakkâri Sempozyumu, 14-16 Kasım 2014, Cilt. 2, s. 15

⁷⁸ Yarshater, “Foreign and Minority Schools in Persia”, *Encyclopedia Iranica*, s. 214

⁷⁹ Carmelites: Kökeni İsrail’in kuzeybatısında Karmel Dağı’na kadar götürülebilir. Roma Katolik Kilisesi’ne bağlı dört büyük dilenci tarikatlardan biridir. Sessiz ve tenha yerlerde yoksulluk içinde yaşayarak peygamber İlyas’ın yaşam tarzını Karmel Dağı’nda sürdürmeyi amaçlamışlardır. 1240 yıllarında başlayan Haçlı Seferleri sırasında Filistin toprakları güvensiz hale gelmesiyle Kıbrıs, Sicilya, Fransa ve İngiltere’ye gitmişlerdir. Burada, Fransiskan ve Dominikenlere benzer bir tarikat kurmuşlardır. <https://www.britannica.com/topic/Carmelites> ve ayrıca bkz: J. Smet, “Carmelites”, **New Catholic Encyclopedia**, Washington D.C: The Catholic University of America Press, 1967, Vol III, s.118

⁸⁰ Yarshater, “Foreign and Minority Schools in Persia”, *Encyclopedia Iranica*, s.214

Abdulahad Davud'un doğduğu ve kalabalık bir Hristiyan nüfusu barındıran Urumiye şehri, misyonerlik faaliyetlerinin en önemli merkeziydi. İngiliz, Amerikan, Fransız ve Rus misyonerlik faaliyetleri Urumiye'den idare ediliyordu.⁸¹

Alman Protestan misyonerler, 1830'da Urumiye, Tebriz ve Şiraz'da Hristiyanlar için bir okul açmışlardır.⁸² İran'da bu okulların sayısı 1860'dan itibaren artmış, artışın en yoğun olduğu yerler şehir merkezleri olmuştur.⁸³

19. yüzyılın ilk yarısına kadar American Board, İngiliz Canterbury, Fransız Katolik Kilisesi ve Alman Protestan Kilisesi İran'a din adamları göndermiştir. 20. yüzyılın başlarına kadar bu Avrupalı ve Amerikan misyonerler ile İran'daki dini azınlıklar tarafından burada eğitim kurumları açılmıştır. Bu anlamda ilk modern eğitim kurumu Urumiye'deki Amerikan Misyonu tarafından 1836'da kurulmuştur. Bu okullarda okuyan öğrenciler ülkenin modernleşmesinde aktif rol oynamışlar ve daha sonraları eğitim alanında ulusal bir okul sistemi oluşturmuşlardır.⁸⁴ Amerikalı misyonerler Hemedan ve diğer şehirlerde de okullar açmak için vakıf ve dernekler kurmaya devam etmişlerdir.⁸⁵

En kapsamlı misyonerlik çalışmaları ise Protestanlar tarafından gerçekleştirmiş, Amerika Birleşik Devletleri'nden Presbiteryen misyonerler ve Büyük Britanya'dan Anglikan misyonerler bu konuda öncü olmuşlardır. Ayrıca bu dönemde İncil'in İngiliz Henry Martyn tarafından Farsçaya tercüme edilmesiyle çalışmalar daha da kolaylaşmıştır.⁸⁶

2.2. Misyonerlik Faaliyetleri

2.2.1. Amerikan Presbiteryen Kilisesi Misyonerlik Faaliyetleri

İran üzerinde siyasi ve ekonomik olarak etkisini artıran Amerika; İran'da diğer batılı devletler gibi okullar açmış; bu okullardaki öğretmenlerin misyonerlik faaliyetleriyle de kendi etki alanını genişletmeye çalışmıştır.

⁸¹ M.h. Donohoe, **İngiltere'nin İran/Azerbaycan Seferi (1918)**, Cengiz İ. Çay (Çev.), İstanbul, Tarih & Kuram Yayınları, 2016, s. 177-180

⁸² Karadeniz, *İngilizlerin İslam Ülkelerini Parçalama Politikası ve İran*, s. 175

⁸³ Karadeniz, *İngilizlerin İslam Ülkelerini Parçalama Politikası ve İran*, s. 178

⁸⁴ Ed. Ehsan Yarshater, "Foreign and Minority Schools in Persia", **Encyclopedia Iranica**, California: Mazda Publishers, 1997, c.VIII, s. 214; ayrıca bkz Armajani, "Christianity", s. 344-345

⁸⁵ Karadeniz, *İngilizlerin İslam Ülkelerini Parçalama Politikası ve İran*, s. 178

⁸⁶ Yahya Armajani, "Christianity- Christian Missions in Persia", *Encyclopedia Iranica*, s. 345

American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM)'a ⁸⁷ bağlı misyonerler 19. yüzyıl başlarında İran'ın batı Azerbaycan eyaleti olan Urumiye'de Asurlular arasında misyonerlik yapmışlardır.⁸⁸

Papaz Justin Perkins 1833 yılında Presbiteryen misyonuna atandıktan sonraki yıllarda sanayi ve büyük fonlar tarafından desteklenen çalışmalarını başarılı bir şekilde sürdürdü. Başlangıçta Presbiteryen misyonerler halka asıl niyetlerini göstermediler ve tamamen reform yaptıklarını ifade ettiler. Bu nedenle yerli kilise tarafından da övgüyle karşılandılar.⁸⁹ Amerikalı papaz Perkins'in misyonerlik faaliyetleri ve kiliseyi dönüştürme faaliyetleri ortaya çıktığında direniş ile karşılaşmışlar ancak yine de Nesturi halk arasında protestanlığı yaymayı başarmışlardı. 1868'e gelindiğinde ise Nesturi Protestanlar için inanç kuralları oluşturulmuştur. 1870'de daha önce yalnızca Urumiye'de faaliyet gösteren misyon, faaliyet alanını genişleterek hem Müslümanları hem de Ermenileri propaganda dâhilinde kucaklamaya karar vermiştir.⁹⁰

Urumiye'de faaliyet gösteren *American Board* misyonunun asıl amacı, Eski Nesturi Kilisesini yeniden canlandırmak ve böylece İran halkı arasında Protestanlığı yaymaktır. Her seviyede açtıkları eğitim kurumlarında Hristiyanlığa ait dersler okutmak, sağlık çalışmaları ve Protestanlığa yönelik vaazlar buradaki misyonerlik faaliyetlerini oluşturmaktaydı. İncil'den ya da kutsal kitaptan Hristiyanlığa ait bölümlerin dağıtılması ve kilisede düzenli ibadetlerin yapılması; sağlık alanında ise özellikle hastaneler, klinikler ve gezgin misyonerler tarafından yürütülen tıbbi faaliyetlerle, iyi niyet gösteren ve Hristiyanlığa dönüşümleri teşvik eden yöntemler izlenmiştir. Yine bunun yanında modern Süryanicenin gelişimi için matbaa kurulmuş ve yerli Hristiyan liderler eğitilmiştir. Diğer faaliyetler daha çok yardım ve rehabilitasyon olarak devam etmiş, bu faaliyetler çok etkili olmamasına rağmen, sonraları Hristiyanlığın yayılması için ortam hazırlamıştır.⁹¹ American Board'un Urumiye Misyonunun Çalışmaları, Nesturilerin muhalefetine, Roma Katolik Kilisesi'nin ve Rus Ortodoks Kilisesi misyonerlerinin rekabetine rağmen faaliyetlerini sürdürmüştür.⁹²

⁸⁷ American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM): Amerikan Yabancı Misyon Komiserleri Kurulu-Londra Misyoner derneğinden ilham alınarak 1806'da kuruldu. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeniler, Yunanlılar, Bulgarlar, Suriyeliler, Asuriler ve diğer Hristiyan azınlıklar arasındaki misyonerlik faaliyetleri 1820'de başlamıştır. Suriye ve İran'da Misyon birimleri, 1871'de ABD Presbiteryen Kuruluna devredildi. Türk Müslümanlar arasındaki misyonerlik faaliyetleri devam etmektedir. <http://www.congregationallibrary.org/finding-aids/ABCFMOverview#oldxian>

⁸⁸ Paul S. Seto, "Conversion, To Protestant Christianity in Persia" **Encyclopedia Iranica**, California: Mazda Publishers, Vol.3, s.238-241

⁸⁹ George N. Curzon, **Persia and the Persian Question**, Frank Cass & Co. Ltd., 1966, C.1 s. 541

⁹⁰ George N. Curzon, **Persia and the Persian Question**, Frank Cass & Co. Ltd., 1966, C.1 s. 541

⁹¹ Paul S. Seto, "Conversion, To Protestant Christianity in Persia" **Encyclopedia Iranica**, s.238-241

⁹² Paul S. Seto, "Conversion, To Protestant Christianity in Persia" **Encyclopedia Iranica**, s.238-241

Abdulahad Davud, Amerikan Presbiteryenlerinin Urumiye'deki faaliyetleri ile ilgili olarak zaten az sayıda olan ve Mezopotamya'da dağınık halde yaşayan Asur-Keldani ulusunu eğitim faaliyetleri adı altında birçok mezhebe ayırdıklarını ve bu milleti çeşitli düşman mezheplere bölerek aralarında ki çatışmayı körüklediklerini ifade etmiştir.⁹³

2.2.2. Fransız Katolik Kilisesi Misyonerlik Faaliyetleri

Fransız eğitim kurumları, 1830'lardan 1920'lere kadar Amerikalı, Alman, Rus ve İngiliz meslektaşları gibi hem azınlık hem de orta sınıf Müslüman ailelerin çocuklarının ilk ve orta okul seviyesinde öğrenimlerini tamamladıkları okullar olmuşlardı. İran'da kurulan Fransız okulları; Lazarist misyonerlerin kurduğu Katolik okullar, Yahudilerin kurduğu *Alliance Israelite Universelle* okulları ve seküler bir kuruluş olan *Alliance Française* okulları idi. 20. yüzyılda yetişen önemli sayıda İranlı politikacı ve kültürel elit, St. Louis, Alliance Française, Jeanne d'Arc, Franco-Persane ve Alliance Israelite gibi Tahran'daki Fransız okullarında yetişmişlerdir.⁹⁴

Abdulahad Davud İstanbul'da *The Levant Herald* adlı gazetede Fransızca olarak yayınlanan yazılarından sonra İran'a dönerek Fransız Lazarist Misyonuna katılmıştı. Bu nedenle de Lazarist misyonuna bağlı olarak kurulan Lazarist okullarına ve bu okulun faaliyetlerine bu bölümde değinmemiz gerekmektedir.

2.2.2.1 Lazarist Okullar

18. yüzyılda St. Vincent De Paul tarafından kurulan Lazaristler 1840'ta, Daughters of Charity⁹⁵ (Filles De La Charite) ise 1856'da faaliyetlerine başladılar. İngiltere ile Herat'ın işgali,

⁹³ Davud, **Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (a.s)**, s. 3

⁹⁴ Djavah Hadidi, "French Shools in Persia", **Encyclopedia Iranica**, California: Mazda Publishers, 2000, Cilt. X, s. 178-181

⁹⁵ Daughters of Charity: St. Vincent de Paul ve St. Louisse de Marillac tarafından 1633'te Paris'te kurulan Roma Katolik dinine mensup bir cemaattir. Cemaat 17. yy. standartlarına göre radikal olan ve bir dini kuruma bağlı olmadan kadınların kurduğu özellikle fakirlere yardım eden bir kuruluştur. 20. Yüzyılın sonlarında en büyük kadın dini cemaatini oluşturdu. Merkezi Paris'te olmak üzere dünyanın birçok yerindeki merkezleri Misyon cemaatinin en yüksek rütbeli amirine Vincentianlar'a bağlıdır. <https://www.britannica.com/topic/Daughters-of-Charity-of-Saint-Vincent-de-Paul> <http://filles-de-la-charite.org/home-2/> ayrıca bakınız: M.M. Considine, "Daughters of Charity, **New Catholic Encyclopedia**, Vol III, Washington D.C: The Catholic University of America Press, 1967, s. 470

Rusya ile Anzali'deki liman tesislerinin işgali nedeniyle İngiliz ve Ruslarla ilişkileri kötü olan İran hükümeti, Fransız Lazarist Misyonunu memnuniyetle karşıladı.⁹⁶

1837 yılında Eugene Bore, Fransız Dışişleri Bakanı François Guizot'un da desteğiyle Fransız *Academie des Inscriptions*'in⁹⁷ temsilcisi olarak İran'a gelmiştir. İki yıl sonra da on dört Müslüman ve Ermeni öğrencisi ile Tebriz'de bir ilköğretim okulu açmıştır.⁹⁸ Katolik Lazarist Misyonerler ise 1839-1840'larda Batı Azerbaycan bölgesinde eğitim çalışmalarına başlamış ve 20. yüzyılın son yarısına kadar eğitim faaliyetlerini İsfahan ve Tebriz'e kadar genişletmişlerdir. Lazaristler ilk olarak Asurlu Hristiyanlar arasında çalışmış, ancak daha sonra Ermeni Katolik cemaatini kapsayacak şekilde alanlarını genişletmişlerdir. 1930'lara kadar Azerbaycan'ın Hristiyan bölgelerinde⁹⁹ Urumiye ve Salmas'a bağlı Kosrova'da ki merkezlerinde uzun süre egemen olmuşlardır.¹⁰⁰

1863'te, Lazaristler Urumiye ve Salmas'taki kızlar için St. Vincent de Paul okullarını kurdular. 1866'da ise Fransız Saint Josef Sisters Urumiye, Salmas, Tebriz ve İsfahan'da kendi isimleriyle okul açmışlardır.¹⁰¹ Abdulahad Davud 1898'de Birleşik Başpiskoposluk ve Lazarist misyonu arasında uzun zamandan beri devam eden tartışmalar nedeniyle yine Lazarist misyonun etkili olduğu Salmas şehrine piskoposluk görevi için gönderilmiştir.¹⁰²

1874 ve sonrası, Kürt aşiretlerinin açlık ve sefaletten dolayı Urumiye bölgesini tekrar tekrar yağmalaması sonucunda burada yer alan çoğu okulu kapamak durumunda kalmıştır. Ancak buna rağmen, Lazaristler burada ilköğretim okulları açmıştır. Lazarist ortaokullarında çocuklara yönelik müfredat, eski ve modern Asurca, Farsça, Fransızca, aritmetik, coğrafya, kilise tarihi, felsefe, ilahiyat ve ilahi dersleri olmuştur.¹⁰³

İran'da bu dönemde açılan okulların yanı sıra, Fransız misyonerlik faaliyetlerinin daha etkili olması için yapılan çalışmalardan bir diğeri de dergilerdi. Abdulahad Davud, Lazarist misyonuna katıldıktan bir süre sonra misyonun tarihinde bir ilk olarak, "Hakikat'ın Sesi" anlamına gelen Qala d-

⁹⁶ Djavad Hadidi, "French Shools in Persia", ss.178-181.

⁹⁷ Academie Des nscriptions : Tam adı Academie Des Inscriptions et Belles-Letres'dir. Yazıt ve Belles Letres Akademisi 1663 yılında Jean-Baptiste Colbert tarafından kurulmuştur. Fransız Enstitüsü'nün beş akademisinden biridir. Akademinin çalışmaları Oryantalizm ve Ortaçağ Çalışmaları ile arkeoloji, tarih, sanat tarihi, filoloji, edebiyat ve fikirlerin tarihi ile ilgili disiplinler üzerine odaklanmaktadır. <http://www.aibl.fr/presentation/histoire-de-l-academie/depus-1816/?lang=fr>

⁹⁸ Djavad Hadidi, "French Shools in Persia", s. 178-181.

⁹⁹ Hadidi, "French Shools in Persia", s. 178-181.

¹⁰⁰ George N. Curzon, **Persia and the Persian Question**, Cilt.1, Frank Cass & Co. Ltd., 1966, s. 542

¹⁰¹ Djavad Hadidi, "French Shools in Persia", p. 178-181

¹⁰² Davud, **Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (a.s)**, s. 2

¹⁰³ Hadidi, "French Shools in Persia", ss. 178-181.

Shara adlı Süryanice bir dergi çıkarmıştır.¹⁰⁴ Qala d-Shara adlı dergiyi bu bağlamda incelemekte fayda görüyoruz.

2.2.2.2. Qala d-Shara (Gerçeğin Sesi) Dergisi

1897-1915 yılları arasında aylık olarak çıkan, Fransız Katolik Lazarist Misyonunun yayınıdır. Urumiye'deki Lazarist Katolik Misyonu İlmosrova ve Salmas'taki ana üssün bir uzantısıydı. 1867'de kurulan matbaada 1897'de dergi yayınlanmadan önce birçok kitap da yayınlanmıştı.¹⁰⁵

Dergi en az iki sütuna bölünmüş on altı veya on sekiz sayfadan oluşuyordu. İlk sayfadaki mesaj “Kutsal Yazının Özü” adıyla dini mesaj içeriyordu. İçeriği Asur bölgesinde yaşanan olaylar, pratik meseleler ve ara sıra da kültürel materyallerden oluşuyordu. Süreli derginin formatı mevcut konularda aynı kalırken, bazen farklı konularda da yazılar yayınlanmaktaydı. İlk sayıda, zengin ve isimsiz bir Amerikalının genel hikâyesi yer almaktaydı. Aynı zamanda yine Urumiye'den haberler, Diyakos Josef ve Yosep bar Qasisa'nın Hıristiyanlık hakkındaki şiirlerini içermekteydi. Üçüncü ciltte, İran'daki Asuri Katoliklerin bölgedeki derneklerine ilişkin bilgiler ve uluslararası haberler, Trans Kafkasya ve Osmanlıya ait bilgiler vardı. Basımın ikinci yılında Fransız Katolik Kilisesinden çeviriler yer almıştı. Diğer Asuri yayınlarda olduğu gibi, önemli kişileri onurlandırmanın yanı sıra hem tarih hem de didaktik dersler vermeyi sağlayan geniş nekrolojilere¹⁰⁶ yer verilmekteydi. Katolik toplumun dışında olan ve Urumiye'de bir yıl görev yapan Rus rahip Viktorya Mikhaelovitch için de böyle bir yazı yayınlanmıştır. Qala d-Shrara'da yayınlanan makaleler ayrıca Eski ve Yeni Ahit'in orijinal dillerini ele alarak, Yunanca, İbranice ve “Keldani” dil kaynaklarını ve klasik Süryani kullanımını da vurgulamaktaydı. Qala d-Shrara'nın dili Asurluların kullandığı modern Aramice idi. Katolik Süryani dilinde yazılan yazılar parantez ya da dipnot kullanılarak okuyucunun terminoloji ile buluşması sağlanmıştır. Zaten kullanılan yazı ve yazı tipleri, Urumiye Asurları arasında neredeyse yüzde seksen oranında okuryazar olan halk tarafından bilinmekteydi.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Davud, **Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (a.s)**, s. 2

¹⁰⁵ <http://www.iranicaonline.org/articles/qala-dsrara> 23.01.2019

¹⁰⁶ Nekroloji: Ölmüş birinin anısına yazılan yazı. Ölen ünlü bir kişinin hemen ölümünden sonraki günlerde genellikle gazete ve dergilerde yakın çevresinde yer alan kişiler tarafından onun üstün niteliklerinin, erdemlerinin, çalışmalarının ve diğer özelliklerinin anı üslûbuyla anlatıldığı yazılara nekroloji denir. <http://nekroloji.nedir.org/>
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=NEKROLOJ%C4%B0

¹⁰⁷ <http://www.iranicaonline.org/articles/qala-dsrara> 23.01.2019

2.2.3. İngiliz Anglikan Kilisesi Misyonerlik Faaliyetleri

İngiltere'nin sanayi devriminden sonra denizcilik alanındaki başarılarına paralel olarak, kurduğu sömürge imparatorluğunun sınırlarını neredeyse ulaşılmaz hale getirmesi, misyonerlik kurumlarını misyonlarını gerçekleştirmeleri için cesaretlendirmiştir. İngiliz sömürge imparatorluğunun kolonilerindeki artış; İngiliz seyyah ve maceracıları, kâşifleri de heyecanlandırmıştır. Misyon çalışmaları içinde özellikle William Carey'nin, Henry Martyn'nin ve Daniel Wilson'ın kolonilere seyahatleri ve buralarda tuttukları raporlar, Anglikan Hristiyanları harekete geçirmiştir.¹⁰⁸

Nesturî Kilisesi ve Anglikan Kilisesi arasındaki ilk resmi iletişim ise 1843 yılında, Mar Shimum ve Başpiskopos Howley'in yazışmaları ile olmuştur. W.F Ainsworth, 1840 yılında, Nesturi halkının durumunu bildirmek için *Royal Geographical Society*¹⁰⁹ ve *Society for Promoting Christian Knowledge*¹¹⁰ tarafından misyona gönderildi. 1868'de biten yazışmalar ardından 1888'de, amacını eski Nesturi Kilisesi'nin yeniden düzenlenmesi olarak belirten Misyon'un yeni görevlileri İran'a geldiler ve Nesturilerin başpiskoposu olan Mar Shimum tarafından bir resepsiyonla karşılandılar. Merkezi, Urumiye'de bulunan ve Canon Maclean'ın sorumluluğu altında olan kuruluş, o kadar hızlı bir şekilde büyüdü ki, yetmiş erkek öğrenciyi içeren bir lise, Urumiye'de Rahipler ve diyakonlar için bir kolej, yine yirmi kız lisesi bulunmaktaydı.¹¹¹

İngiliz misyonerlerin faaliyetleri daha çok İsfahan, Kirman, Yezd ve Şiraz gibi güneydeki petrol şehirlerinde yoğunlaşmıştır. Doğu Hindistan şirketi papazlarından Henry Martin'in İncil'i Farsçaya çevirmesiyle Anglikan misyonerler İran'daki faaliyetlerini daha da arttırmışlardır.¹¹²

İran'da İngiliz *Church Missionary Society*¹¹³ misyonerlik faaliyetlerini gerçekleştirmek için eğitim kurumları açmıştır. 1869'da misyoner Robert Bruce ve eşi, Hindistan'a giderken İran'da

¹⁰⁸ Arzu M. Nurdoğan, *Anglikan Kilisesi'nin Osmanlı'daki Sancaktarı : Church Missionary Society : Kuruluşu, Yapısı Ve Yayınları – I*, Dini Araştırmalar, Temmuz-Aralık 2013, Cilt : 16, Sayı : 43, s.19

¹⁰⁹ Kraliyet Jeoloji Topluluğu (Royal Geographical Society): Jeologları birbirleriyle tanıştırmak, gayretlerini teşvik etmek, yeni gerçeklerin iletişimini kolaylaştırmak ve bilimlerinde bilinenleri tespit etmek için bir 13 Kasım 1807'de kuruldu. <https://www.geolsoc.org.uk/About/History>

¹¹⁰ Society for Promoting Christian Knowledge (S.P.C.K): Kurucusu Thomas Bray, on yedinci yüzyılda 'dini cehalet' sorununu ele almaya karar vermesiyle kuruldu. 300 yıldan uzun bir süredir Hristiyan inancını yaymaktadır. İngiltere'de ki en büyük Hristiyan yayıncı olan kurum en eski Anglikan misyon ajansıdır. <https://spckpublishing.co.uk/about-us>

¹¹¹ George N. Curzon, **Persia and the Persian Question**, Cilt 1, Frank Cass & Co. Ltd., 1966, s. 543-44

¹¹² Paul S. Seto, "Conversion, To Protestant Christianity in Persia" **Encyclopedia Iranica**, s.238-241

¹¹³ Church Missionary Society: Köle ticareti, sosyal adalet ve dünyanın kötüye gitmesi nedeniyle kurulan dernek sonraları İncil dernekleri kurdu ve bu dernekleri destekledi. Dünyanın her yerinde kurulan bu derneklere misyonerler gönderildi. İlk yurtdışı misyon çalışması 1804'te Sierra Leone'de başladı. Ancak hızla Hindistan, Kanada, Yeni Zelanda ve Akdeniz çevresindeki bölgelere yayıldı. <https://churchmissionsociety.org/our-history> 23.01.2019 19:11 , Church Missionary Society, 12 Nisan 1799 tarihinde Londra'nın Aldersgate Caddesi'ndeki Castle & Falcon Inn adlı binasında "the Society

kalmış, burada Farsçalarını geliştirmiştir. Geldikleri dönemde yaşanan şiddetli kıtlık nedeniyle İsfahan’da bir yetimhane açmış ve burada hizmet vermişlerdir. 1877’ye kadar, Bruce’lar İranlı kız ve erkek çocuklar için dersler vermeye başlamış, ancak Müslüman erkek öğrencilerin bu okullara kaydolması yerel dini liderler tarafından yasaklanmıştı. 1882’ye kadar bu okul bir meslek okulu gibi; kadınlara dokuma, ayakkabıcılık ve terzilik konularında istihdam kazandırmış; 1895 yılında ilk defa otuz beş erkek, tam bir yıl boyunca kesintisiz olarak okula devam etmiştir.¹¹⁴

Church Missionary Society misyonerleri Nesturi kilisesinin başpiskoposu Mar Shimun’u İngiliz misyonunun İran’daki varlığının Fransız ve Amerikan misyonerlerinin çalışmalarını dengeleyebileceğine ikna etmiştir. Anglikan Kilisesi misyonerleri tıpkı Nesturi rahipler gibi giyinmiş ve onlar gibi hareket etmişlerdir. Amerikalı misyonerler ise halka karşı batılı giyim ve davranış tarzlarıyla tam bir tezat oluşturmuştur.¹¹⁵ İngilizlerin misyon çalışmaları, Urumiye ’den ayrıldıkları Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıcına kadar devam etmiştir.¹¹⁶

Cemiyetin en önemli süreli yayınları *Church Missionary Record* ve *Church Missionary Intelligencer* idi. 1830 yılından itibaren yayınlanmaya başlayan *The Record*, misyonerlerin tuttıkları günlükleri ve mektupları orijinal halleriyle yayınlamışlardır. Genel okuyucu kitlesi tarafından sıkıcı ve donuk bulunsa da sahada yürütülen işlerin içeriğini göstermesi bakımından önemliydi. Peder David’ın da *Irish Record* adlı dergide “Tevrat’ın Güvenirliliği” hakkında yazdığı yazıları yayınlanmıştı.¹¹⁷

for the Missions to Africa and the East” adıyla, kendilerini “Evanjelistler” olarak tanımlayan bir grup tarafından kurulmuştur. İlk aşamada, Anglikan Kilisesi’ne mensup on altı din adamının yanısıra dokuz laik3 işadama Papaz John Venn’in başkanlığında toplanmış (Hennell, 1958; Tomkins, 2010) ve amaçlarını üç maddelik bir önergeyle açıklamışlardır: 1. Hristiyanlık propagandası yapmak her Hristiyan’ın asli görevleri arasındadır, 2. Faaliyetlerini, kuzey ve güney Amerika’yla sınırlandırılan the Society for the Propagation of the Christian Knowledge [SPCK] (Clarke, 1959) ile the Society for the Propagation of the Gospel (SPG)’dan (Forde, 1911) farklı olmak üzere Asya ve Afrika’daki kâfirler için harekete geçmenin zamanı gelmiştir, 3. Bu amaçla, Canterbury Başpiskoposu tarafından kuralları belirlenecek olan bir cemiyet tesis edilmiştir. İlk aşamada, yirmi dört üyesi bulunan bir ihtiyar heyeti seçilmiş ve bir mali işler sorumlusu tespit edilmiştir. Arzu M. Nurdoğan, *Anglikan Kilisesi’nin Osmanlı’daki Sancaktarı: Church Missionary Society: Kuruluşu, Yapısı Ve Yayınları – I*, Dini Araştırmalar, Temmuz-Aralık 2013, Cilt: 16, Sayı: 43, s.18

¹¹⁴ Ed. Ehsan Yarshater, “British Shools in Persia”, **Encyclopedia Iranica**, Vol. XI, California: Mazda Publishers, 2002, s. 290-292

¹¹⁵ Yarshater, “British Shools in Persia”, **Encyclopedia Iranica**, s. 290-292

¹¹⁶ Yahya Armajani, “Christianity”, **Encyclopedia Iranica**, s. 346

¹¹⁷ Arzu M. Nurdoğan, *Anglikan Kilisesi’nin Osmanlı’daki Sancaktarı : Church Missionary Society : Kuruluşu, Yapısı Ve Yayınları – I*, Dini Araştırmalar, Temmuz-Aralık 2013, Cilt : 16, Sayı : 43, s.35

2.2.4. Rus Ortodoks Kilisesi Misyonerlik Faaliyetleri

İran coğrafyasında misyonerlik faaliyetleri ile sömürge faaliyetlerini bir arada yürüten Rusya'nın siyasetini, Çarlık Rusya'sı ve Sovyet Rusya'sı olarak iki dönemde ele almak gerekmektedir. Rusya, İran'ın Kuzeyi yani Batı Azerbaycan, İran'ın Acem kısmı, Horasan, Kirmanşah gibi topraklara sahip olmuş, İran'ın güneyi ise Hindistan'a giden yolların güvenliğinin öneminden dolayı İngilizlere kalmıştır.¹¹⁸ İngilizler ve Ruslar İran'da etkilerini sürdürebilmek için Kaçar yöneticileri üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmışlardır. 19. ve 20. yüzyıllar Rusya, İran iç işlerinde söz sahibi olmuştur.¹¹⁹ Ruslar İran siyasetinde etkin olabilmek için savaşlarda yapılan anlaşmalarla İran'a konsolos gönderme hakkını elde etmişlerdir. Bu konsolosluk, ülkede halk arasında çeşitli faaliyetlere girişmiş, farklı yerlerde hastaneler açmıştır. Bunların yanı sıra İran'da Rus bankaları açılmış, İran'dan Rusya'ya yollar yapılmıştır. Rus dilinin öğrenilmesi için Urumiye'de Rus Ruhbanlarına ait misyoner okulları açılmıştır. Rus Misyonu, Urumiye'de yerel halk arasında faaliyetlerini sürdürmüş, 1898'den itibaren Asurlu Hristiyanlar arasında misyon meyvelerini vermiş ve dönüşümler yaşanmıştır. İran Bolşevik yönetimine geçtikten sonra alınan imtiyazlar, yapılan yollar hastaneler, okullar ise İran'a devredilmiştir.¹²⁰

1899'dan beri Urumiye'de faaliyetlerini sürdüren Rus misyoner teşkilatı Süryani halk arasında Ortodoksluğu hızlı bir şekilde yaymıştır. Urumiye ve Salmas ovalarına göç etmiş olan İranlı Asurluları ise bağlı bulundukları hükümete karşı isyana teşvik etmişler ve böylece birçoğunun savaşta hayatını kaybetmesine birçoğunun da yurtlarından ayrı düşmelerine neden olmuşlardır.¹²¹ Yine siyasi olarak faaliyetler devam ederken bir yandan da misyon faaliyetlerini destekleyici olarak dergi de yayınlamışlardır.

2.2.4.1. Urmia Orthodokseta (Ortodoks Urumiye) Dergisi

Çok yönlü olarak faaliyet gösteren misyoner okullar, hastaneler ve vaazlar yoluyla Hristiyanlığı yaymaya çalışırken, yayınlanan dergiler ise bu faaliyetlerin en önemli ayağı olmuştur.

¹¹⁸ Doktor Fahreddin Şevket, **İran: İklim, halk, iktisadiyat, ictimaiyat, müessesât-ı medeniye, adât-ı mülkiye vesaire gibi evsaf ve husûsattan bahistir**, Derya Örs (Haz.) Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2017, XVIII s.93-99

¹¹⁹ <http://www.iranicaonline.org/articles/russia-i-relations>

¹²⁰ Fahreddin Şevket, **İran: İklim, halk, iktisadiyat, ictimaiyat, müessesât-ı medeniye, adât-ı mülkiye vesaire gibi evsaf ve husûsattan bahistir**, ss.93-99

¹²¹ Davud, **Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (a.s)**, s. 4

Bu noktada Rus misyonerlerin Urumiye'deki faaliyetlerine ek olarak aylık yayınlanan “Urmia Orthokseta” adlı dergiden de bahsetmek gerekir.

1904'te yayıma başlayan ve 1914'te 1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla yayını sonra eren, Rus Ortodoks Kilisesi Misyonu tarafından Urumiye'de yayınlanan dergidir. 1918'de savaş nedeniyle Sovyet hükümeti Rus misyonuna ait baskı makinasını İranlılara vermiştir.¹²²

Rus Ortodoks mezhebini benimseyen ve Rus destekli okullara devam eden Asurluların ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla *Urmia Orthodoxeta*'nın ticari, diplomatik ve bölgedeki askerlere yönelik farklı yayınları basılmıştır. Dergi 1905 ve 1906 yılları arasında sekiz dilde yayın yapmıştır. Rusça baskısı üç yüz ila beş yüz arasında, Süryanice altı yüz nüsha olarak basılmıştır. Basılan dergiler Urumiye ve çevre illerde, Tiflis ve Erivan'da, Rusya'ya yerleşen Urumiyeli Asurlulara gönderilmiştir.¹²³

Derginin ilk yayınlarında Rusça ve Süryanice basımlar aynı içeriğe sahiptir. Ancak sonraları Rusça basımında Asur coğrafyası ve etnografyası üzerine makaleler ve yazılar yayınlanırken; Süryanice basımında Rus Ortodoksluğunu anlatan yazılara yer verilmiştir. Son baskılarda beşinci yüzyıldaki Hristiyan ilahiyatçıların hayatlarını anlatan çevirilere yer verilmiştir. Ayrıca dergi Rus Hükümdarını öven yazılar da yayınlanmaktaydı.¹²⁴

İran'da misyonerlik faaliyetleri ile ihtida eden kişiler, önce misyonerler tarafından eğitilmiş, ardından da yurtdışına misyon merkezine gönderilerek eğitimlerinin tamamlanması sağlanmış, daha sonra İran'a geri gönderilerek Rus misyonunun yayılmasını sağlamışlardır.¹²⁵

Abdulahad Davud, misyonerlerin asıl düşündükleri şeyin kendi hükümetlerinin siyasi nüfuzu olduğunu, Türkiye'de ve İran'da Ermenilerin, Rumların ve Süryanilerin başlarına gelen felaketlerin gerçek sebebinin Doğuda faaliyet gösteren bütün Avrupalı misyonerler tarafından halka verilen devrimci telkinler olduğunu söyler.¹²⁶

İran coğrafyasında faaliyet gösteren misyonerlik kuruluşları sanıldığı gibi sadece Hristiyanlığı yaymak amacıyla bu topraklarda bulunmamıştır. Sömürgeci ülkelerin ülkeye daha kolay nüfuz edebilmeleri için gerek eğitim faaliyetleri, gerek sağlık hizmetleri ve sosyal yardımlarla sömürüyü kolaylaştıran zemini hazırlamışlardır. Sömürgeci ülkelerde misyonerlerin bu etkilerinden dolayı

¹²² <http://www.iranicaonline.org/articles/urmia-orthodokseta>

¹²³ <http://www.iranicaonline.org/articles/urmia-orthodokseta>

¹²⁴ <http://www.iranicaonline.org/articles/urmia-orthodokseta>

¹²⁵ <http://www.iranicaonline.org/articles/urmia-orthodokseta>

¹²⁶ **Tevrat ve İncil**, s. 287

onların işlerini daha da kolaylaştırmışlardır. Gereken her türlü yardım ve izin belgeleri istenilen yerlerden kolaylıkla alınmış, misyonerler istedikleri gibi rahat hareket edebilmişlerdir. Misyonerler faaliyet merkezi olarak en fazla Hristiyan nüfusunun bulunduğu Urumiye'yi seçmişler, burada okullar ve sağlık kuruluşları kurarak halkın güvenini kazanmaya çalışmışlardır. Diğer faaliyet merkezlerini yine Urumiye'den idare etmişlerdir. Abdulahad Davud'da ilk eğitimini Urumiye'deki Amerikalı misyonerlerin okulunda almış, daha sonra misyoner olarak yetiştirilmek üzere Vatikan'a gönderilmiştir. Lazarist misyonuna katıldıktan sonra misyon da önemli çalışmalara imza atmıştır. Ancak Abdulahad Davud, "Müslüman Olan Papaz: Allah Bir Midir? Üç Müdür?" adlı eserinde de bahsettiği üzere misyonerlerin samimiyetsizliği ve halka verdikleri zararı görmüş ve derin bir tefekküre dalmıştır. Düşünceleri neticesinde de önce Üniteryen daha sonra da Müslüman olmuştur.

Abdulahad Davud'un yaşamını şekillendiren İran coğrafyasında sanayi devriminin ardından sömürgeci ülkelerle beraber gelen Misyonerlerin faaliyetlerinden bahsettiğimiz bu bölümün ardından üçüncü bölümde Abdulahad Davud'un eserlerinde Hristiyanlığa yönelttiği eleştiriler ve Hz. Muhammed (s.av) tebşiratu konusu üzerinde durulacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

ABDULAHAD DAVUD’UN REDDİYE TÜRÜNDE YAZDIĞI ESERLERİNDEKİ FİKİRLERİ

Abdulahad Davud, Müslüman olduktan sonra Hristiyanlığa karşı reddiyeler yazmıştır. Abdulahad’ın eserlerini incelemeyen önce, İslam’daki reddiye geleneği ve Müslümanların Hristiyanlara yazdıkları reddiyelerden bahsetmemiz gerekmektedir. Böylece Davud’un eserlerinin bağlı bulunduğu gelenek içerisinde eserlerinde ele aldığı itirazlar daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Sözlük anlamıyla *reddiye*; müdafaa, savunma¹²⁷, kabul etmemek, geri çevirmek; aile fertlerinden birini aileden çıkarma, akrabalık ilişkisine son verme, İleri sürülen bir iddiayı yalanlama, kabul etmeme,¹²⁸ karşılık vermek, vazgeçirmek, bir soruyu cevaplandırmak, selamı alıp karşılığını vermek anlamlarına gelir. Terminolojide bir inanç ve bir düşünceye karşı cevap verme¹²⁹; klasik İslam edebiyatında ise karşı tarafın görüşlerini çürütmek,¹³⁰ bir fikri, bir düşünceyi reddetmek¹³¹ amacıyla yazılan eserleri ifade etmek için kullanılır.

3.1. İslam Reddiye Geleneği

İslam reddiye geleneği İslam’ın ilk devirlerine kadar götürülebilir. Çünkü Kur’an-ı Kerim, Ehli Kitab’ın hem iyi hem de kötü özelliklerinden bahsetmiş onları yanlış inanışları sebebiyle eleştirmiştir.¹³² Reddiye geleneğinde ele alınan konuların başında Kuran-ı Kerim’in yer verdiği eleştirilerden kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

¹²⁷ Seyit Kemal Karalioğlu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1983, s. 647.

¹²⁸ İlhan Ayverdi, *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*: O-Z= Kubbealtı Lügati, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, Mart, 2006, s. 2578

¹²⁹ Mustafa Sinanoğlu, “Reddiye”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2007, cilt.34, s. 516.

¹³⁰ D.Gımarret, “Radd”, *Encyclopedia of İslam*, C.E Bosworth, E. Van Donzel, W.P Henrich, G. Lecomte, E.j. Brill (ed.), Leiden, New Edition, Vol. VIII, 1995, s. 362.

¹³¹ İlhan Ayverdi, *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*: O-Z= Kubbealtı Lügati, s. 2563

¹³² Ignaz Goldziher, “Ehl-i Kitaba Karşı İslam Polemiği”, *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, Cihad Tunç (çev.), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1980, IV, s. 154.

3.1.1. Kur'an-ı Kerim'in Hristiyanlığa Eleştirileri

İslam'ın oraya çıkışından sonra Ehl-i Kitap ve Müslümanlar arasındaki ilişkiler devam etmiştir. Kur'an, diğer dinlere ve mensuplarına karşı yaklaşımı belirlemiş, onun koyduğu tavır reddiye yazan alimlerin de tavrını belirlemiştir. Kur'an-ı Kerim, dinde zorlamayı yasak etmiş ve inanca bağlı olmayı Allah'ın iradesi olarak göstermiştir.¹³³ İslam dışındaki inançların daima olacağını da bildirmiştir. “Sen ne kadar inanmalarını istesen de insanların çoğu inanmazlar.”¹³⁴ “Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi topluca iman ederdi. Hal böyleyken, mümin olsunlar diye sen tutup insanları zorlayacak mısın?”¹³⁵ Kur'an İslam dışı inançları ve mensuplarını kabul eder ve onlara karşı mantıklı yolu izlerken pasif durmaz. Tebliğin nasıl yapılması gerektiğini de inananlara iletir.” Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et; onlarla en güzel yöntemle tartış.”¹³⁶

Diğer dinlerin varlığını kabul etmekle birlikte Kur'an, İslam'ın dışındaki inançların tutarsızlıklarını ortaya koymakta ve diğer dinlere mensup insanları ikaz ederek doğru yola iletmeye çalışmaktadır. Kuran-ı Kerim, Ehl-i Kitabın kitaplarını tahrif ettiğini ifade eder. Kur'an-ı Kerim'in ise, gerçek Tevrat ve İncilin şeriatına ters düşmediğini; bilakis onları tasdik ve teyit ettiğini ifade etmektedir. “Ardından o peygamberlerin yolu üzere, kendinden önce gelmiş olan Tevrat'ı tasdik edici olarak Meryem oğlu İsa'yı gönderdik. Ona da içinde hidayet ve nur bulunan, kendinden önce gelmiş olan Tevrat'ı tasdik edici, takva sahipleri için bir yol gösterici ve bir öğüt olarak İncil'i verdik.”¹³⁷

Kur'an İsa'ya verilen İncil'in “bir hidayet ve nur”¹³⁸ Hz. İsa zamanında yaşayan insanlar için de bir “bir hidayet olarak”¹³⁹ gönderildiğini ifade etmektedir.¹⁴⁰ Kur'an-ı Kerim Hristiyanları, itikadi anlamda Hz. İsa'nın getirdiği inanç ve düşünceleri saptırdıkları için eleştirir.

Kur'an-ı Kerim Hristiyanlara Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olmadığını kulu ve resulü olduğunu ifade etmektedir. “Ben Allah'ın kuluyum; O, bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, o beni kutlu ve bereketli kıldı; yaşadığım sürece bana namazı, zekâtı ve anneme saygılı olmayı emretti; beni zorba ve isyankâr yapmadı.”¹⁴¹ Hz. İsa, Rabbinin Allah olduğunu¹⁴² ve

¹³³ Hud:118.

¹³⁴ Yusuf: 103.

¹³⁵ Yunus: 99.

¹³⁶ Nahl: 125.

¹³⁷ Maide : 46.

¹³⁸ Maide : 46.

¹³⁹ Al-i İmran: 3-4.

¹⁴⁰ Mehmet Aydın, “Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları”, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1989, s. 13.

¹⁴¹ Meryem: 30.

¹⁴² Al-i İmran: 50.

İsrailoğullarına gönderilen bir peygamber olduğunu¹⁴³, hiçbir beşerin peygamberlik makamından sonra Allah'ı bırakıp bana kul olun diyemeyeceğini¹⁴⁴ ifade etmektedir. Kur'an-ı Kerim İsa'nın uluhiyetini reddeder. "Allah, Meryem oğlu Mesih'in kendisidir" diyenler, hiç şüphesiz hakikati inkâr etmişlerdir. Oysa Mesih, 'Ey İsrailoğulları! Benim de rabbim sizin de rabbiniz olan Allah'a kulluk edin' demişti..."¹⁴⁵ Kur'an-ı Kerim'in Hristiyanların İsa'nın çarmıha gerilmesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan kefaretin inancını da eleştirmektedir. Bununla ilgili olarak Kur'an'da "Allah elçisi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük" demeleri yüzünden... Halbuki onu ne öldürdüler ne de çarmıha gerdiler; (başkası ona benzer kılındığı için) şüphe içine düşürüldüler. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bu konuda tam bir kararsızlık içindedirler. Bu hususta zanna uyma dışında hiçbir bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmemişlerdir." diyerek İsa'nın parousia¹⁴⁶ olarak ifade edilen 2. kez dünyaya gelişi hadisesini reddeder. Yine Kur'an -ı Kerim, Hristiyanları İsa'nın getirdiği İncil'i tahrif ettikleri için onları eleştirmektedir. "Allah'ı bırakıp da din âlimlerini, rahiplerini, özellikle Meryem oğlu Mesih'i rab edindiler." Kur'an, Hz. Muhammed'in tebliğatının da Hristiyanların tahrifinde gizlendiğini savunmaktadır. "Ey İsrailoğulları! Bilin ki benden önceki Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmet isimli elçiye müjdelemek üzere size Allah tarafından gönderilmiş elçiyim." ayetiyle İsa'nın müjdecisi olduğunu bildirir.¹⁴⁷

Kur'an-ı Kerim'de Hristiyanlığa yöneltilen bu eleştiriler, araştırma konumuz olan Abdulahad Davud tarafından da incelenmiştir. Bu eleştirilere ek olarak Davud, Hristiyan kaynakları etimolojik olarak inceleyerek, Kutsal Kitap'ı kendi tutarsızlıkları üzerinden eleştirmiştir.

3.1.2. Hz. Peygamber Döneminde Müslümanların Hristiyanlarla İlişkileri

İslamiyet'in yayılmaya başladığı yıllarda Mekkeli müşriklerin Müslümanlara işkencelerinden dolayı Hz. Peygamber Müslümanların Hristiyan bir kral tarafından yönetilen Habeşistan'a hicret etmelerini istemiştir. Mekke döneminde Müslümanlara zarar vermeyen ve onları muhafaza eden Habeş kralı ile Müslüman-Hristiyan ilişkileri başlamıştır. Medine döneminde Hristiyanlarla ilişkiler

¹⁴³ Al-i İmran: 51.

¹⁴⁴ Al-i İmran: 79.

¹⁴⁵ Maide :72.

¹⁴⁶ Parousia: Grekçe hazır oluş, varış anlamlarına gelen kelime Hristiyan geleneğinde, yaşayanları ve ölgeleri yargılamak ve hâlihazırdaki dünya düzenini Sona erdirmek üzere İsa'nın gelecekte gerçekleşecek ikinci gelişini ifade eden terim. Şinasi Gündüz, "Parousia", **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, s. 301, ayrıca bakınız: Yüceltilmiş Mesih'in gelişi, kurtuluş tarihinin doruk noktası. S.J Duffy "Parousia", **New Catholic Encyclopedia**, Vol: X, Washington, D.C: The Catholic University of America, 1967, s.1032.

¹⁴⁷ Mehmet Aydın, "Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları", Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1989, s. 18.

daha da gelişmiştir. Medine site devleti inşa edildikten sonra Hz. Peygamber komşu kabilelerle ilişki kurmaya başlamış ve çevre ülkelerdeki krallara mektuplar yazarak onları İslam’a davet etmiştir. Mısır hükümdarı Mukavkis ve Bizans hükümdarı Heraklius¹⁴⁸ olmak üzere Hristiyan krallar da Hz. Peygamber’in davetini alan krallar arasında yer almıştır.¹⁴⁹

Hristiyanlarla olan ilk ilişkiler İslam’a davet şeklinde gerçekleşirken, bazen de tartışmalarda yaşanmıştır. Hz. Peygamber dönemindeki tartışmaların en önemlisi, Arap yarımadasında en büyük Hristiyan nüfusa sahip olan ve Yemen’de bulunan Necran Kabilesi ile olanıdır.¹⁵⁰ Necran Heyeti ile Medine’de yapılan görüşmede Hz. Peygamber, heyeti İslam’a davet etmiş, çıkan tartışmalar neticesinde Al-i İmran suresinin ilk seksen ayeti nazil olmuştur. Hz. Peygamberin Allah tarafından gönderilen bir peygamber olduğuna kanaat getiren heyet, peygamberle lanetleşmekten çekinmiş ve Hz. Peygamberin haklarında vereceği hükme uyacaklarını belirtmişlerdir.¹⁵¹

Hz. Peygamber sonrasında da Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında görüşmeler ve tartışmalar yaşanmıştır. İslam topraklarında yaşayan Hristiyanlar, görüşlerini ve eleştirilerini dile getirmişlerdir. İslam toprakları dışında yaşayan Hristiyanlar ise İslam’ın kendi ülkelerinde yayılmasını engellemek ve Müslümanlar tarafından yöneltilen eleştirilere cevap vermek amacıyla reddiyeler kaleme almışlardır. Emeviler döneminde en önemli Hristiyan savunucusu olarak Yuhanna ed- Dımeşki (Jean Damascus)¹⁵² gösterilir.¹⁵³ Dımeşki (ö.750?) İslama yönelik ilk reddiye yazan kişi olarak bilinmektedir. *Pigi Gnoseos* (Bilginin Kaynakları) adlı eserinde *De Haeresibus* bölümünde İslam ve Müslümanları konu edinmiştir.¹⁵⁴ Daha sonra talebesi Theodore Ebu Kurra (ö.820), Dımeşki’nin eleştirilerini geliştirmiştir. *Opuscula* adlı bir eserin yanında elli iki tane diyalog şeklinde yazılan risalelerinin on yedi tanesi İslam’a yöneliktir.¹⁵⁵

¹⁴⁸ Muhammet Hamidullah, **İslam Peygamberi**, Cilt. 1, İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2003, s. 308- 343.

¹⁴⁹ Ebu Cafer Muhammed Bin Cerirü’ d Taberi, **Tarih-i Taberi III**, M.Faruk Görtünca (çev.), İstanbul: Sağlam Yayınevi, s. 227-231.

¹⁵⁰ Mustafa Fayda, “Hz. Muhammed’in Necranlı Hristiyanlarla Görüşmesi ve Mübahale”, İslam İlimleri Dergisi Enstitüsü II, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1975, s. 145.

¹⁵¹ Mustafa Fayda, “Hz. Muhammed’in Necranlı Hristiyanlarla Görüşmesi ve Mübahale”, İslam İlimleri Dergisi Enstitüsü II, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1975, s. 148-149, ayrıca bakınız: Al-i İmran: 61, Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2003, s. 618-624, Mustafa Fayda, “Mübahale”, **DİA**, 31.Cilt, İstanbul: TDV Yayınevi, 2006, s. 425.

¹⁵² Daniel Sahas, “Hristiyanlığın İslam’la Olan Münazaralarında Arap Karakteri Yuhanna ed-Dımeşki’nin Konumu”, M.Faruk Toprak (çev.), **Türk- İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, Konya, 2010 s. 40.

¹⁵³ Mehmet Aydın, “Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları”, Konya: **Selçuk Üniversitesi Yayınları**, 1989, s. 31.

¹⁵⁴ Casim Avcı, **İslam Bizans İlişkileri**, İstanbul: Klasik Yayınları, 2003, s.126-127: ayrıca bakınız: İsmail Taşpınar, “Doğu’nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşki (649-749) ve İslâm”, **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2001/2, sayı: 21, s. 23-54

¹⁵⁵ Casim Avcı, **İslam Bizans İlişkileri**, s.138

Hristiyanların yazdığı apolojilere karşı müslüman alimler de Hristiyanlığa karşı reddiyeler kaleme almışlardır. Reddiye türünün en eski örneklerinden birini Ali b. Rabban et-Taberi¹⁵⁶ (ö.855) vermiştir. *Kitabu'r-Redd' Ale'n-Nasara* adlı eserinde Ehl-i Kitab'ın kutsal kitaplarından faydalanmıştır. İncil tahrifi ve İsa'nın uluhiyetinin reddine yönelik konuları işlediği kitabında, Yahudi ve Hristiyan kaynaklarından alıntılar yapar.¹⁵⁷ Ebu Osman Amr İb Bahr el- Cahız'ın *el- Muhtar Min Kitabi'r-Redd' Alen'n-Nasara* adlı eseri de reddiye alanında önemli bir yere sahiptir. Cahız'ın reddiyesi Hristiyanların İslam'a karşı yazdığı eleştirilere cevap niteliğindedir. İslam'a karşı reddiyeleri ele adıktan sonra sırasıyla bu eleştirilere cevap vermektedir.¹⁵⁸ İlk dönem reddiye geleneğinde ismi zikredilen bir diğer alim İbn Hazm (ö.1063)'dır. *Kitabu'l Fisal fi'l-Milel ve'l Ehvai ve'n- Nihal* adlı eserinde dinler ve mezhepler hakkında sistemli bilgiler verir.¹⁵⁹ Kutsal Kitabın tahrifine yönelik eleştirilerini sıraladıktan sonra bu kitabın vahyedilmiş bir kitap olamayacağı sonucuna ulaşır.¹⁶⁰

Ortaçağ dönemine gelindiğinde El-Karafi (ö. 1285) *Kitabu'l- Ecvibeti'l Fahira* adlı eseri kaleme almıştır. Karâfi, Hristiyanların kendi lehlerinde kullandıkları Kur'an ayetlerini ele almış ve bu ayetlerin onların dini anlayışları ile benzer hiçbir mana taşımadığını ortaya koymuştur.¹⁶¹ İbn Teymiyye (ö.1328) *el-Cevabu's-Sahih li-men Beddele Dine'l- Mesih* adlı eserinde kutsal kitabın tahrifine yönelik eleştirilerde bulunmuştur. El- Karafi ve İbn Teymiyye'nin eserleri Antakya Piskoposu Pavlus'un İslama yazdığı reddiye karşı yazılmışlardı.¹⁶²

XVI.- XVIII. asırda Batı'da İslam karşıtlığı başta Luther gibi Protestan ilahiyatçılar ile sürmüştür. Bu dönemde Avrupa'da oryantalist çalışmalar hız kazanmış İslam ve Doğu üzerine yazılar yazılmıştır. Yine bu dönemde İslam dünyasında reddiyeler de yazılmaya devam etmiştir. Katolik bir mühtedi olan Abdullah et-Tercüman *Tuhfetü'l- Erib Fi'r-Reddi'ala Ehli's-Salib* adlı eseri kaleme almıştır. Kendinden önce yazılan reddiyelere hakim olan Tercüman, bu reddiyelerin akli delil noktasında eksik kaldığını ifade etmiş, İncil yazarları ve İncil'in oluşturulması üzerinde

¹⁵⁶ Ali b. Rabben et-Taberi ile ilgili Fuat Aydın'ın "Ali b. Rabben et-Taberi ve Eseri er-Red ale'n-Nasara" adlı yüksek Lisans Tez çalışmasına bakılabilir.

¹⁵⁷ Mehmet Aydın, **Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdıkları Reddiler ve Tartışma Konuları**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, s. 38-40 ayrıca bakınız: Ebu Cafer Muhammed Bin Cerirü'd Taberi, **Tarih-i Taberi III**, M. Faruk Görtünca (çev.), İstanbul: Sağlam Yayınevi

¹⁵⁸ Aydın, **Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdıkları Reddiler ve Tartışma Konuları**, s.42-44 ayrıca bakınız: Jacques Waardenburg, **Müslümanların Diğer Dinlere Bakışı**, Fuat Aydın (Çev.), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006,s.118-120

¹⁵⁹ Aydın, **Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdıkları Reddiler ve Tartışma Konuları**, s.49

¹⁶⁰ Jacques Waardenburg, **Müslümanların Diğer Dinlere Bakışı**, s.125

¹⁶¹ Süleyman Turan (Haz.ve Çev.), "Karâfi ve Reddiyesi "Kitâbu'l Ecvibeti'l Fâhira 'Ani'l-Es'ileti'l-Fâcira", Cıl 4, İstanbul: Milel ve Nihal Dergisi, 2007, s.182, ayrıca bakınız: Mehmet Aydın, **Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdıkları Reddiler ve Tartışma Konuları**, s.49

¹⁶² Jacques Waardenburg, **Müslümanların Diğer Dinlere Bakışı**, s.127-128

incelemelerde bulunmuştur. Katolik iman ilkeleri ile ilgili detaylı bilgiler vermesi kendisini diğer polemik yazarlarından ayırmıştır.¹⁶³

3.1.3 Hristiyanlığa Karşı XIX. ve XX. Asırda Yazılan Reddiyeler

XIX. asra gelindiğinde sanayi devrimi, Fransa’da yaşanan milliyetçilik akımı, hammadde arayışı ve sömürge yarışının başlaması ile birlikte, güçlü devletlerin sömürgeleri altındaki misyonerlik faaliyetleri de hızlanmıştır. İslam coğrafyasında gerçekleşen misyonerlik faaliyetlerine karşı müslüman âlimler, toplumun dini değerlerini korumak ve misyonerlerin dinlerinin batıllığını göstermek amacıyla reddiyeler yazmışlardır. Batı’ya karşı sergilenecek duruş ve Hristiyanlığa karşı takınılacak tavır bu durumda çok önemliydi. Bu anlamda reddiye yazarları, başlangıçta vahye dayalı bir din olmasına rağmen, Hz. İsa’nın mesajından uzaklaşarak Kutsal Kitap’ı tahrif ettiklerinin üzerinde durmuşlardır.

İslam- Hristiyan Reddiye tarihinde on dokuzuncu asırda önemli şahsiyetlerden biri, Hintli İslam âlimi Rahmetullah Efendi’dir (Rahmetullah el-Kayranavi ö.1306/1888). Rahmetullah Efendi, Hindistan’da İngiliz misyonerlerine karşı bu alanda çok önemli eserler vermiştir. *İzharu’l-Hakk* adlı eserini, Alman misyoner Dr. C.G Pfander tarafından yazılan *Mizanu’l-Hak* adlı esere cevap olarak Arapça yazılmıştır. Rahmetullah Efendi, *İzharu’l-Hakk* adlı eserinde kendinden önce yazılan reddiye türündeki eserlerin eksik yönlerini tesbit ederek yazmıştır. Misyoner Pfander ile Agra’da yapılan tartışmanın kitaplaştırılmış hali olan bu eserde, tahrif, nesih, teslis, Kur’an-ı Kerim, tebşirat konuları işlenmiştir.¹⁶⁴

Bu dönemin önemli isimlerden biri de Hintli Seyyid Ahmed Han’a aittir. (1817- 1898). Önemli bir Müslüman aileden gelen Seyyid Ahmed Han, Urduca, Farsça, Arapçanın yanında İngilizceyi de kolaylıkla konuşmaktaydı. İngiliz sömürgesi altında olan Hindistan’da, Avrupa’nın gücünün ve dininin daha iyi anlaşılması gerektiğini savunan Seyyid Ahmet Han, Eski ve Yeni Ahit ile ilgili ilmi bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın sonuçları İngilizce “Mohemedan Commentary on The Holy Bible” alt başlığıyla *Tıbyanü’l- Kelam fi Tefsiri’t-Tevrat ve’l-İncil ala Milleti’l-İslam* adlı çalışmasında yayınlanmıştır. Üç kısmı basılan kitabın konuya giriş mahiyetinde olan birinci kısmı 1862’de; Eski Ahit ve özellikle de Tekvin Kitab’ına bir giriş niteliğinde olan ikinci kısım ise 1864’te; hem Urduca hem de İngilizce olarak yayınlanan ilk iki bölümde sonra Matta 1-5 üzerine bir yorum

¹⁶³ Aydın, **Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdıkları Reddiyeler ve Tartışma Konuları**, s.71

¹⁶⁴ Mehmet Aydın, **Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdıkları Reddiyeler ve Tartışma Konuları**, s.72-73 ayrıca bakınız: Rahmetullah el- Hindi, **İzharü’l Hak**, Ali Namlı (çev.), İsam Yayınları, 2012.

ile İslam'ın zuhuru kadar kısa bir Hristiyan tarihi mahiyetinde olan üçüncü bölüm ise 1865'te yayınlanmıştır. Başka dillere çevrilmeyen eser, Kitab-ı Mukaddes üzerine yazılan en önemli çalışmalardan biri olmuştur. Kitabın amacı herhangi bir polemik değil, Müslüman halkın Kitab-ı Mukaddesi bilmesidir. Ayrıca Seyyid Ahmed Han, Kitab-ı Mukaddes'te vahiy ürünü olduğunu düşündüğü ayetleri diğerlerinden ayırmaya çalışmıştır.¹⁶⁵

Mısırlı reformcu Muhammed Abduh (1848-1905) da, Müslüman toplumu modernize etme ve Müslüman eğitim ve bilimini iyileştirmenin önemi üzerinde durmuştur. Ona göre Kur'an ve Sünnet ile çatışmadığı sürece Avrupa'nın entelektüel başarıları kabul edilmelidir. Muhammed Abduh, Hristiyanlığı incelemiş, Hristiyan tarihindeki olumsuz eğilimleri ve gelişmeleri, İsa'nın getirdiği vahye uygun olanlar arasında eleştirel bir ayırma tabi tutmuştur. Hristiyanlığın bilime ve kültüre İslam'dan daha hoşgörülü olduğunu iddia eden Yunan Katolik Farah Antu'un makalesine bir cevap niteliğinde, 1902'den itibaren *el-İslam ve'n-Nasraniyye Maa'l-İlm ve'l-Medinye* (Bilim ve Medeniyete Atıfla İslam ve Hristiyanlık) isminde altı makale yayınlanmıştır. Daha sonra kitaplaştırılan makalelerinde aklın özgür kullanımına karşı çıkan engizisyon mahkemeleri gibi düşünceye her türlü eziyeti vermenin Hristiyanlığa özgü olduğunu savundu. Eserinde, İslam sayesinde Avrupa'nın Rönesans'ı Müslümanlar sayesinde gerçekleştirebildiğini hatırlatan Abduh, İslam'ın akla, bilime ve araştırmaya teşvik eden bir din olduğunu ortaya koymuştur.¹⁶⁶

XX. yüzyılda Hristiyanlık konusunda yapılan en ciddi eleştirilerinden biri de Muhammed Ebu Zehra'ya aittir. *Muhadarat Fi'n –Nasraniyye* (Hristiyanlık Üzerine Konferanslar) adlı eserinde, Hristiyanlık hakkında geniş bir tarihi bilgi verdikten sonra tarihin Hristiyanlık hakkında tatmin edici bir bilgiye sahip olmadığını ifade etmiştir. Hz. İsa'dan sonra Hristiyanlığın geçirdiği aşamaları ele alan Ebu Zehra, felsefenin Hristiyanlığa nasıl dâhil edildiğini ve Hristiyanlığın tahrifatını gösterir. Müellif, Kitab-ı Mukaddesi hakkındaki açıklamalarını Hristiyan kaynaklarına göre yapmıştır. Teslis akidesini Hristiyanlığa göre açıklayarak mantıki delillerle eleştirmiştir. Ebu Zehra'nın bu eseri XX. Yüzyılda reddiye geleneğinin en önemli eserlerinden biri olmuştur.¹⁶⁷

İslam-Hristiyan Reddiye geleneğinde Türkçe reddiyelerin de önemli bir yeri vardır. Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan gayri müslim halk, İslam'a karşı eleştiriler yazmışlardır. Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemine girdiği 19. yüzyılda misyonerlik teşkilatlarının faaliyetleri, İstanbul ve Anadolu topraklarında yoğunlaşmıştı. Misyonerlik faaliyetlerinin arttığı bu dönemde Osmanlı âlimleri Hristiyanlığa Reddiyeler yazmışlardır. Yazılan reddiyelerin bir kısmı Hristiyan mühtediler

¹⁶⁵ Jacques, Waardenburg, **Müslümanların Diğer Dinlere Bakışı**, s.180-181.

¹⁶⁶ Jacques Waardenburg, **Müslümanların Diğer Dinlere Bakışı**, ss.184-188.

¹⁶⁷ Aydın, **Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdıkları Reddiyeler ve Tartışma Konuları**, s. 81.

tarafından kaleme alınmıştı. Tezimize konu olan Abdulahad Davud da son dönem Osmanlı ulemasından olup Hristiyanlığa karşı reddiyeler yazmıştır. Mühtedi âlimler yazdıkları reddiyelerde Hristiyanlığın akli olmayan delillerini reddetmiş, tutarsızlıklarını ortaya koymuş ve İslam'ın üstün olduğunu savunmuşlardır. Osmanlı döneminde Hristiyanlığa karşı yazılan reddiyeleri kısaca anlatabiliriz.

İlk Türk matbaacısı ve Osmanlı devlet adamı olan İbrahim Müteferrika, Hristiyanlığa karşı reddiye yazmıştır. Tam bir reddiye olarak görülmeyen *Risale-i İslamiyye* eserinde müellif, Kur'an-ı Kerim'de Hristiyanlıkla ilgili bilgileri İncillerin bilgileriyle desteklemiştir. Hristiyan İlahiyat tarihi izlenimi veren eserde en önemli bölüm tahrif kısmıdır. İbrahim Müteferrika'nın eserinin amacı, Hz. Muhammed'in nübüvvetinin geçmiş ilahi kitaplarda haber verildiğini ispatlamaktır. İncillerden tebşiratı haber veren bölümlerin çıkarıldığını, bu nedenle İncillerin tahrif edildiğini iddia etmiştir. Tebşiratla ilgili kısımları Arap harfleriyle Yunanca yazmış, sonra da Türkçe olarak tercüme etmiştir. Hristiyan fırkalarına da yer veren Müteferrika, Kristolojik açıklamalarda da bulunmuştur.¹⁶⁸

Hristiyanlık propagandasına karşı Müslümanları uyarmak için yazılan *İzahu'l-Meram Fi Keşfi'z -Zalam* adlı eser Hacı Abdi Bey (Petrici, 1886)¹⁶⁹ tarafından Hristiyanlığın dayandığı prensipleri ortaya koymaya çalışmıştır. İncillerin tahrif edilmesiyle ilgili olarak tarihi bilgilere başvurulmuş eser, Kur'an'ın Hristiyanlığa yönelik eleştiriler açıklamaya çalışır. Müellif, İncillerin ilahi kitap olma vasfına sahip olmadığını belirtir. Tebşirat problemini de ele alan kitap, “paraklitos” kelimesinin Hz. Muhammed'e delalet ettiğini savunur. Müellif, Teslis doktrinin Hristiyanlığa sonradan girdiğini ve Tevhit inancını bozduğunu ifade etmiştir. Sırrı Paşa, *Nuru'l-Hüda Li Men İhteda* (1895) adlı eserinde Hristiyan misyonerlerin faaliyetlerine karşı, Hristiyanlığın bilinmesi gerektiğini savunmuştur. Hristiyanlığı eleştirebilmek için çeşitli yönlerden Hristiyanlığa hâkim olunması gerektiğini ifade eden yazar, Hristiyanlık tarihi, İnciller ve Havariler hakkında bilgi verir. Teslis konusunda ise İsa'nın neden Tanrı olamayacağı hakkındaki açıklamalara ve Kristolojik açıklamalarına yer verir. Ahmet Kemal tarafından yazılan ve Teslis konusu, Hz. İsa'nın Allah'ın Oğlu olması ve tebşirat konularını kısaca ele alan *Beyanu'l- Hakk*, küçük bir risale şeklinde ele alınmıştır. Hz. İsa'nın İncillerde Tanrı için kullandığı “Baba” kelimesinin mecazi bir ifade olduğunu İncilden getirdiği delillerle açıklamıştır. Tebşirat konusunda diğer yazarlarla aynı malzemeyi kullanarak eleştirilerini sıralamıştır. 19. yüzyılda Osmanlı'daki misyonerlik faaliyetlerine karşı en ciddi çalışma Ahmed Mithat Efendi'nin (1911) çalışmalarıdır. En muteber Hristiyan kaynaklarına göre

¹⁶⁸ Mehmet Aydın, **Hristiyanlığa Karşı Yazılmış Türkçe Reddiler**, Diyanet Dergisi, Cilt XIX, Sayı.1 1983, s.16, ayrıca bakınız: Halil Necatioğlu, **Matbaacı İbrahim Müteferrika ve Risale-i İslamiye**, Ankara, 1982.

¹⁶⁹ Hacı Abdi Bey (Petrici) ile ilgili İsmail Taşpınar'ın “Hacı Abdullah Petrici'nin Hristiyanlık Eleştirisi, İnsan Yayınları: İstanbul, 2008” bakılabilir.

Hristiyanlığı inceleyen yazar, *Müdafaa* adlı eserinde, Hristiyan tarihi üzerinde durur, İncillerde havariler hakkında tezat ifadelerin yer aldığını belirtir ve bu tezatlıkları sıralar, Pavlus'un Hristiyanlığa eklemelerde bulunduğunu ortaya koyar. İncillerin yazılma tarihleri üzerinde duran yazar Hristiyanlığın zaman içinde aldığı şekli ortaya koyar. Mösyö David'in *Müdafaa*'ya karşı yönelttiği eleştirilere *Mukabeleye Müdafaa* adlı eseriyle yanıt vermiştir. Ahmed Mithat Efendi'nin Hristiyanlık konusunda üçüncü eseri olan *Beşair-i Sıdk-ı Nübüvvet-i Muhammediye*'de tebşirat konusunu ele almış, Tevrat metinlerinin incelenmesiyle işe başlamıştır. Sadece Tevrat ve İncil değil putperestler nezdinde de ispata çalışması onun bu konuda ayrıldığı noktalardan biridir. Hristiyan ilahiyatına ayrıntılı bir şekilde anlatmadan İncil'in vahiy kaynaklı olamayacağını yazmıştır.¹⁷⁰

Abdulahad Davud da reddiye alanında ki eserleri *Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (a.s)* ve *İncil ve Salib* adlı eserinde İslam-Hristiyan tartışmasının ana problemlerine Mukaddime kısmında değindikten sonra İslam-Hristiyan çatışmasının tarihi değil dini olduğunu ortaya koyar. İslam ve Hristiyanlık arasındaki polemik konularını sıraladıktan sonra, kendi eleştirilerini sıralar. Abdulahad'ın üzerinde durduğu en önemli konu, İncillerin yazılışıdır. İncillerde yaptığı detaylı çalışma sonunda İncillerin gerçek olmadığını ve yazarlarının belli olmadığı kanaatindedir. Hristiyanlık âleminin 325 sene kitapsız kaldığını ve mevcut İncillerin İznik konsili sonunda toparlandığını ifade eder. Abdulahad Davud'a göre Hz. İsa'nın tebliğ ettiği İncil İbranice değil, Süryanicedir. Tevrat ve İncillerden getirdiği delillerle İsa'nın görevinin İslam ve tebşirat olduğunu ortaya koyar.

3.2. Abdulahad Davud'un Reddiye Geleneğindeki Yeri

Abdulahad Davud, yukarıda kısaca değinilen İslam âlimleri gibi reddiye alanında eserler yazmıştır. Abdulahad'ın reddiyelerindeki en önemli unsur değindiği konuların birçoğunda etimolojik tahliller yaparak deliller ortaya koymasındır. Eserlerinde Tevrat ve İncilin en eski nüshalarının dili olan Yunancayı, bununla birlikte bu kitapların ilk dili olan Süryanice ve İbraniceyi, Arapçayı çok iyi bilmektedir. Etimolojik tahliller diğer âlimlerin eserlerinde bulunsa da Abdulahad Davud eserlerini bu metodu merkeze alarak yazmıştır. Onu diğer reddiyelerden ayıran bu özelliği ile reddiye alanında yapılan çalışmalara farklı bir boyut kazandırmıştır. Abdulahad Davud etimolojik yaklaşımının yanında mantıksal delillendirme yöntemini de kullanmıştır. Abdulahad Davud'un kullandığı bir diğer önemli yöntem ise; konu hakkındaki hakikati ortaya koyduktan sonra Hristiyan veya Yahudilerin o

¹⁷⁰ Mehmet Aydın, "Hristiyanlığa Karşı Yazılmış Türkçe Reddiyeler", Diyanet Dergisi, 1983, Cilt XIX, ss.15-23.

konu hakkındaki görüşlerine de yer vermesi ve bu görüşlerinde neden yanlışlıklarını ortaya koymasıştır.

Mühtediler tarafından yazılan reddiyeler, Müslümanların bilemedikleri bilgilere sahip oldukları için İslam âlimleri tarafından yazılan reddiyelere ilave bir katkı sağlamıştır.¹⁷¹

3.3. Tahrif - Hristiyan İnanç ve İbadetleri ile İlgili Tespitler

Abdulahad Davud Hristiyanlığa yönelik eleştirilerinin büyük bir kısmını *İncil ve Salib* adlı eserinde açıklamıştır. İncil'in asıl gayesini ortaya koyan yazar, Hristiyanlığın inanç ve ibadet yapısına yönelik eleştirilerini bu eserde dağınık bir şekilde ele almıştır. En çok üzerinde durduğu konulardan İncillerin oluşturulması, Teslis ve Melekutullah'tır. *Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (a.s)* adlı eserinde de Hristiyanlığın inanç ve ibadetlerine yönelik eleştirilerinin yanında Hz. Muhammed'in tebşiratını ele almıştır.

Bu bölümde Abdulahad Davud'un eserlerinden yola çıkarak Hristiyanlık hakkındaki eleştirilerini başlıklar altında inceleyeceğiz.

3.3.1. Hristiyan İnanç Anlayışına Yönelik Eleştirileri

3.3.1.1. Teslis, Tanrı Bir mi? Üç mü?

Abdulahad Davud, Hristiyanlığa inanç yönünden eleştirilerini çoğunlukla Teslis üzerinden yapmıştır. Abdulahad Davud, *İncil ve Salib*'te teslisin üç ilahi rüknünü Baba (Eb), Oğul (İbn), Kutsal Ruh (Ruhulkudüs) olarak tarif eder. Bu ilahi varlıklardan birincisi olan Eb, ikinci varlığın babası olmasının yanı sıra kâinatın da yaratıcısıdır. İkinci uknum olan İbn de, birinci uknumun biricik oğlu olmasının yanı sıra bütün günahlardan arınmıştır. Üçüncü uknum olan Kutsal Ruh ise teslisin diğer iki rüknünden devamlı bir şekilde sadır olmakta ve hayat vermektedir.¹⁷²

Kilise, teslisin tek bir ilah olduğunu ifade etse de; üç uknum arasında var olan bağ ve her birinin bireysel sıfat ve fiillere sahip olması sebebiyle üç uknum, ne tek başına ne de toplu olarak bir

¹⁷¹ Ömer Faruk Harman, "Abdulahad Davud", *İlim ve Sanat Dergisi*, Sayı 32, İstanbul, 1992, s. 76.

¹⁷² Davud, *İncil ve Salib*, s. 20-21

ilah olamaz. Yani Eb babadır, ne oğul ne de Kutsal Ruh olabilir. Dolayısıyla bir varlık diğer varlıklara bağlı olursa tam ilah olamaz. İkinci ve üçüncü uknum için de aynı durum geçerlidir.¹⁷³

Baba ve Oğul inancı için Davud, bir ilahın aynı anda hem baba hem de oğul olamayacağını ifade eder. Çünkü Allah birdir ve bir olması vacib olduğundan ne kendisinin babası ne de oğlu olabilir. Bundan dolayı bu inancın, ulûhiyette iki vücut-ı mutlakı tanımadığı açıktır.¹⁷⁴

Davud, Hristiyanların Müslümanlara teslisi anlatırken Sabellianizm¹⁷⁵ usulünü kullandıklarını ifade eder. Bu yöntemle Hristiyanlar güneş örneğinden yola çıkarak güneşin ısı ve ışığı içinde bulundurması gibi, Tanrısallığın Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'u içinde barındırdığını ve dolayısıyla hem bir hem de üç olduğunu savunmaktadırlar.¹⁷⁶ Bu uknumlar özde bir, şahsiyet olarak ayrıdır ve bu şahsiyetlerin her biri kâinatın yaratılışında farklı görevleri üstlenmiştir. Abdulahad Davud'a göre Hristiyan kelamcıları yanıltıcı bir usül kullanmaktadırlar.¹⁷⁷ Allah'ın zatında birbirinden ayrı üç unsur olsaydı birden fazla zorunlu varlıktan bahsetmemiz gerekirdi. Başka bir ifadeyle, bu durumda çok sayıda zorunlu varlık olduğu sonucuna ulaşıldı. Bu durumda Allah'ın mevcut bir gerçeklik olmayıp izafi bir birleşim sonucu ortaya çıktığı manası çıkardı. Çünkü gerçek bir birleşimden oluşan şeyin parçaları birbirine muhtaçtır. Ancak zorunlu varlık başkasına muhtaç olamaz. Bir varlığa bağlı olmak mümkün varlıkların özelliğidir.¹⁷⁸

Hristiyan ilahiyatçıların Allah'ın sıfatlarını yorumlarken¹⁷⁹ zat-sıfat hususunda hataya düştüklerini söyleyen Abdulahad Davud'a göre Hristiyanlar, Yaratıcıyı "İlahi Baba", O'nun kelamını "Oğul", yarattıklarına ruh vermesi sebebiyle de "Kutsal Ruh" olarak kabul eder. Fakat yaratmadan önce Baba'nın, konuşmadan önce Oğul'un ve hayat vermeden önce Kutsal Ruh'un mahiyetinin ne olduğunu açıklama konusunda yetersiz kalırlar.¹⁸⁰

Davud, Allah'ın sıfatları konusunda bizim kendisini duyularımızla algılayabileceğimiz sıfatlardan beri olduğunu, Allah'ın sıfatlarının zatının bir tecellisi olduğunu ve sıfatların onun zatının zuhuru olmadığını ifade eder. Buna ilave olarak, Allah'ın sıfatlarını müstakil ilahi varlıklar veya

¹⁷³ Davud, **İncil ve Salib**, s. 20-21.

¹⁷⁴ Davud, **İncil ve Salib**, s. 21.

¹⁷⁵ Sabellianism: Üçüncü yüzyılda Suriyeli Noetus tarafından başlatıldığı öne sürülmektedir. Tanrının birliği ve İsa'nın kutsallığına dair çelişkileri çözmeye çalışmıştır. Bu doktrine göre, tesliste üç varlık yoktur. "Oğul ve Kutsal Ruh" tek olan Allah'ın dünyadaki tezahürleridir. Aslında haçta acı çeken baba'dır. "Sabellianism" **Nelson's Dictionary of Christianity** s. 604, M.S 3.yy'da yaşayan Romalı teolog Sabellius'tan dolayı bu isim verilir. Şinasi Gündüz, "Sabellianism", **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 326.

¹⁷⁶ Davud, **İncil ve Salib**, s. 206.

¹⁷⁷ Davud, **İncil ve Salib**, s. 209.

¹⁷⁸ Davud, **İncil ve Salib**, ss. 206-207.

¹⁷⁹ Davud, **Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (a.s)**, s. 9.

¹⁸⁰ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 12.

şahsiyetler olarak düşünemeyeceğimizi, aksi takdirde bir Allah'ta üçlü bir tanrı kavramından tek teslise değil bir Allah'ta birden çok teslise inanmak zorunda kalınacağını ifade eder.¹⁸¹

Hristiyanların İsa'nın Allah'ın Kelamı olması ve Kelam'ın ezelden var olduğu inancına karşı Davud, Allah'ın sıfatları konusuyla açıklama getirir. Abdulahad Davud'a göre, kişi sıfat onda görünür hale gelmeden önce belirli bir sıfatla nitelenemez. Allah'ın merhametli olduğundan bahsedebiliriz ancak "Allah merhamettir" gibi bir ifadede bulunmak teolojik olarak yanlış bir ifadedir. Çünkü merhamet, Allah demek değildir. Kur'an-ı Kerim'de Allah sıfat cinsinden isimlerle vasıflandırılır. Ancak asla Allah sevgidir, kelimadır gibi bir ifade kullanılmaz. Çünkü sevgi, seven kişinin fiilidir. Şahsın kendisi değildir. Allah'ın fiili veya keliması, ilminin ve iradesinin ifadesinden başka bir anlam taşımaz. Kur'an-ı Kerim de Allah'ın Kelamı olarak bilinir. Hz. İsa için Kur'an-ı Kerim'de geçen "Kelimetü'n-minha" ifadesinden yola çıkarak, Kelam sıfatının bir şahsiyete atfedilmesi, bir insan (İsa Mesih) veya bir kitap (Kur'an-ı Kerim) olarak kabul edilmesi hatadır.¹⁸²

Abdulahad Davud, konunun daha iyi anlaşılması için etimolojik tahlillere yer verir. Buna göre; Yuhanna İncil'inin ilk cümlesi "Başlangıçta Kelam vardı ve Kelam Tanrı ile birlikteydi ve Kelam Tanrıydı."¹⁸³ pasajını ele alır. "Theou" yani Allah'ın kelimesi ismin -in halindeyken, yalın hale dönüşerek Theos olduğunu, böylece Allah anlamına geldiğini iletmiştir. "Başlangıçta kelam vardı" ifadesi başlangıçtan "önce" olmadığını göstermektedir. Allah'ın Kelamı ifadesinden Allah ile eşit ancak hemvücut olan bir varlık değil onun irade ve ilminin anlaşılması gerektiğini dile getirir.¹⁸⁴

Davud, Hristiyanların üçte birlik olarak çevrilen teslis doktrini matematiksel olarak da açıklanmasının da güç olduğunu söyler. Bir olan, üç tam sayıdan oluşmaz. Üç, üç tane birin toplamıdır. Bir, üçün parçasıdır. Kısacası üçün bir, birin de üç olması matematiksel olarak mümkün değildir.¹⁸⁵

Abdulahad'ın teslis konusundaki bir diğer eleştirisi teslisteki sıralamadır. Baba-Oğul-Kutsal Ruh şeklindeki sıralamanın tamamen üstün olma durumu göz önüne alınarak yapıldığını ifade eder. Bu sıralamada yapılacak bir değişiklik Hristiyanlar tarafından kabul edilmeyecektir.¹⁸⁶ Abdulahad Davud, Teslisi meydana getiren üç unsurun aralarında mükemmel bir eşitlik olmadığını ekleyerek eleştirilerini sürdürmektedir. Eğer birinci ilah, diğer ilahlara her bakımdan eşitse, o zaman Allah'ın üç değil, sadece bir olduğunu kabul etmek gerekecektir. Teslisin üç unsuru arasında hem büyük bir

¹⁸¹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 12.

¹⁸² Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 13.

¹⁸³ Yuhanna: 1.1-3

¹⁸⁴ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 14-15.

¹⁸⁵ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 17.

¹⁸⁶ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 16.

ayrılık hem de büyük bir münasebetin var olduğunun kabul edilmesi, üç unsurun da birbirlerine eşit ve aynı oldukları kabulünü ortadan kaldırır. Baba, Oğul'un meydana gelmesine sebep iken Kendisinin bir Baba'sı yoktur; Oğul, bir Baba'ya sahip iken Kendisinin bir Oğul'u yoktur. Kutsal Ruh ise ikisinden neşet etmiştir. Baba, yaratıcı ve yok edici; Oğul, kurtarıcı ve şefaet edici; Kutsal Ruh ise, hayat verici olarak tarif edilmiştir. Sonuç olarak hiçbir yalnız başına Yaratıcı, Şefaetçi ve Hayat Verici değildir.¹⁸⁷

Davud, İncil'de İsa'nın Tanrı'ya "Baba" olarak hitabı, Tevrat'ta İsrailoğulları tarafından Tanrı'nın yaratıcı ve hami oluşu sebebiyle kullanılagelen bir hitap olduğunu fakat Hristiyanların bu hitap şeklini mecazi anlamından soyutlayarak gerçek anlamda kullandıklarını belirtir. Eski Ahidi oluşturan Tevrat ve Zebur'da teslise işaret eden hiçbir delil yoktur. İsa'dan önceki hiçbir peygamberin de teslistenbahsetmemiştir.¹⁸⁸

Pavlus'un Korintoslulara yazdığı birinci mektubunda'da¹⁸⁹ geçen "İnsanın düşüncelerini, insanın içindeki ruhundan başka kimse bilemez. Bunun gibi Tanrı'nın düşüncelerini de Tanrı'nın Ruhu'ndan başkası bilemez."¹⁹⁰ pasajında Kutsal Ruh'un cinsiyetsiz, cansız bir varlık ve Allah'tan bir ruh olarak tanımlandığını aktaran Davud, Kutsal Ruh'un Allah manasında değil, Allah'ın dilediği kimseleri onun vasıtasıyla bilgi sahibi kıldığı, irşat ettiği ve kalbine ilham doldurduğu ilahi bir kaynak olarak kullanıldığını ifade eder. Abdulahad Davud'a göre Kutsal Ruh, müstakil bir şahıs değil, Allah'ın insan kalbi ve aklı üzerindeki fiilidir.¹⁹¹

Yine Pavlus'un Korintoslulara yazdığı birinci mektubunun 6/19 pasajında Kutsal Ruh'un şahıs veya melek olmadığı, Allah'ın fazileti, kelamı, kuvveti veya dini olarak ele alındığını¹⁹², Romalılara Mektup'un 8:9 pasajında müminlerin kalplerinde yaşayan Ruh, sırası ile Allah'ın Ruhu ve İsa'nın Ruhu olarak isimlendirildiğini ifade eder. Burada Ruhtan kastın sadece Hz. İsa'nın ilan ettiği Allah'ın belirlediği hak din ve inanç sistemi anlamına geldiğini ve Hristiyanların inandığı teslisin üçüncü unsuru olan Kutsal Ruh olmadığını ortaya koyar.¹⁹³

Abdulahad Davud Kutsal Ruh ile ilgili İncil'den getirdiği delillerin yanı sıra ilk dönem Kilise Babalarının görüşlerine de yer vererek Hristiyanlığa dair eleştirilerini kuvvetlendirmek istemiştir. İlk

¹⁸⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 20.

¹⁸⁸ Davud, **İncil ve Salib**, s. 21.

¹⁸⁹ Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (a.s) adlı kitapta 1. Korintliler 2/12 olarak geçmektedir. Eserde kastedilen pasaj 2/11'dir.

¹⁹⁰ Bkz. 1.Korintliler: 2,11.

¹⁹¹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 271.

¹⁹² Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 272.

¹⁹³ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 273.

Hristiyan azizlerinden olan Hermas¹⁹⁴ Kutsal Ruh ifadesinden Hz. İsa'daki ilahi cevheri, yani Oğul'un her şeyden önce yaratılmış olduğunu anlamıştır. Justin¹⁹⁵ ve Theofilus¹⁹⁶ Kutsal Ruh'u bazen Kelam¹⁹⁷'in zuhurunun özel bir şekli, bazen de ilahi bir sıfat olarak anlamış ve onu ilahi bir şahsiyet olarak görmemişlerdir.

110-180 yılları arasında yaşayan Atthenagoras¹⁹⁸, Kutsal Ruh'un güneş ışınları gibi Allah'tan yayıldığını ve O'na tekrar geri döndüğünü söylemektedir. Irenaeus¹⁹⁹ ise Kutsal Ruh ve Oğul'un Allah'ın kulları olduklarını ve meleklerinde bunlara tabi olduğunu söylemiştir. Abdulahad Davud son

¹⁹⁴ Hermas: Milattan sonra birinci yüzyıl sonları ile ikinci yüzyıl başları arasında yaşamış apostolik kilise babasıdır. *The Shepherd of Hermas* adlı apokrif eserin de yazarıdır. Kendi ifadesiyle Romalı Clement'in çağdaşı ve serbest bırakılan bir köledir. Lavinia Cohn- Sherbock, **Who's Who in Christianity**, London- New York: Routledge, 1998, s. 128.

¹⁹⁵ Justin: (100-163) Hristiyan felsefeci ve apolojist. II. Yüzyıl Kilise babalarından Hristiyanlığın en önemli savunucularından biridir. Hristiyanlığı "gerçek felsefe" olarak düşünmüştür. Yahudi ve Yahudi olmayanların bu öğretiye göre birleştirmek istemiştir. Filistin'in Nablus şehrinde doğmasına rağmen Yahudi ya da Samiri olmadığını söyler. Justin'in kendi ifadelerinden de sünnetsiz olduğu anlaşılmaktadır. E. Glenn Hinson, "Justin Martyr", **Encyclopedia of Religion**, Vol. VII, Lindsay Jones, Thompson Gale (Ed.), Detroit, 2005, s. 5043, Justin'in doktrini gelişmemiş olsa da onun doktrini kiliselerin birleştirilmesi ve kiliseye evrensellik kazandırılması üzerineydi. Ona göre Kilise gerçek İsrail'di ve rakip mezheplere karşı kendini koruması gerekiyordu. H. Chadwick, "Justin Martyr. St", **New Catholic Encyclopedia**, Washington D.C: The Catholic University of America Press, Vol VI, 1967, s.94

¹⁹⁶ Theophilus: (Theophilus of Antioch) Antakyalı Teofilus, ikinci yüzyıl kilise babası ve Hristiyan apolojist. Fırat nehri yakınlarında doğmuştur. M.S. 180'li yıllarda üç ciltten oluşan Autolyku'a bir eser yazmıştır. Bu eser günümüze kadar gelse de Marcion ve Ernogeres'e karşı yazdığı eserler günümüze ulaşmamıştır. Frederick W. Norris, "Theophilus of Antioch", **Encyclopedia of Early Christianity**, Everett Ferguson (Ed.), New York- London: Garland Publishing, 1990, s. 895, Logos'un iki aşaması arasında bir ayrım yaptı. Mesih'i insanlığı kurtaran İkinci Âdem olarak gördü. "Theophilus", **NDC**, s. 670.

¹⁹⁷ Logos: Logos kelimesinin Yunanca'da çeşitli anlamları vardır: hesaplama, hesap, açıklama, sebep, anlatı, söz, terim, kelime, vb. Bu kelimenin, Yuhanna'da kullanıldığı gibi, "Tanrı'nın Sözü" olarak kullanılmaktadır. Yeni Ahit'in yazıları, onu bir terim olarak teolojik bir önem vermektedir. Bu terimin Yuhanna tarafından kullanıldığı haliyle daha iyi anlaşılması için, bu ifadenin kullanılmasında 4. İncil'in yazarından önce gelen Philo'un eserlerinde benzer kullanımı göz önünde bulundurmak gerekir. Düşüncelerinin çoğu gibi, Philo'nun Logos teorisi de İncil ve Greko-Felsefi temaların bir kombinasyonuydu. Logos Yuhanna'nın yazılarında teknik bir terim olarak görünmektedir. Yazarlığın ayrıntılı problemlerini bir kenara bırakıldığında kıyamet, 1. Yuhanna ve Yuhanna'nın aynı etyolojik zihniyetinden kaynaklandığı ve birlikte çalışılabileceği varsayılmaktadır. D. M. Crossan, "Logos", **New Catholic Encyclopedia**, Washington D.C: The Catholic University of America Press, Vol VIII, 1967, 967-968: Gentile Hristiyanlık yayılmaya ve kendisini Yahudi geçmişinden ayırmaya başladığında, Apolojistler, günün entelektüel kıvrımlarına uygun bir Kristoloji geliştirerek İsa'nın verdiği eğitimi ortaya çıkarmaya çalıştılar. Bu sürecin merkezi bir yönü, Logos kavramının kullanılmasıydı. Temelde "kelime", "konuşma", "sebep" anlamına gelen geniş bir anlam aralığı olan bir Yunan terimi olan Logos, Dördüncü İncil yazarı Yuhanna tarafından İsa'nın teolojik bir tanımı olarak kullanılmıştır. İncil, Yaratılış'ın açılışı olarak, Logos'un başlangıçta, Tanrı'nın yanında ve Tanrı olduğunu belirtir; onun şerefine kavuşması için içimizdeki ete büründüğünü ekler. C. T. R. Hayward, "Logos", *A Dictionary of Jewish- Christian Relations*, Edward Kessler, Neil Wenborn (ed), Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 276.

¹⁹⁸ Athenagoras: Berrak tarzı ve güçlü mantığı ile ilk Hristiyan Apolojistlerden biridir. Üçlü Birliğin felsefi savunmasını geliştiren ilk kişidir. Çalışmaları arasında İmparator Marcus Aurelius ve oğlu Commodus'a hitaben yazdığı eserinde pagan iddialarını reddetti. Evliliğin ölümle bile çözülmez olduğunu söyledi. : Ed: George Thomas Kurian, "Athenagoras", **NDC**, Nelson, 1990, s.96, Yapmış olduğu iki çalışma dışında neredeyse hakkında bilgi yoktur. Hendrick F. Stander, "Athenagoras", **Encyclopedia of Early Christianity**, s. 112.

¹⁹⁹ İreneaus: kendisinin bir smyrna yerlisi olduğu bilinmektedir. Ana çalışması *Adversus Omnes Haereses*, Gnostisizm'e yapılan ayrıntılı bir çalışmadır. İreneaus, ilk büyük Katolik ilahiyatçısıdır. Kilise 'deki geleneksel unsurları, özellikle piskoposluk, Kutsal Yazılar, dini ve teolojik gelenekleri vurgulayarak Gnostisizm'e karşı çıktı. İnkarnen olan Mesih'teki insan evriminin özetini veya "özetleme" doktrinini geliştirdi ve böylece Mesih'in insanlığına kendi başına pozitif bir değer verdi. E.A. Livigstone, "Ireneaus", **CODCC**, Oxford University Press, 2006, s. 300.

olarak İznikli rahip ve apolojistler içinde en bilgini ve en meşhuru kabul edilen Origen'in²⁰⁰ Kutsal Ruh'a şahsiyet atfetmekle beraber O'nu Oğul'un eseri olarak gördüğünü ifade etmiştir.²⁰¹

3.3.1.2. Çarmıh Hadisesi

Abdulahad Davud'un Hristiyanlığa yönelttiği eleştirilerden bir diğeri de, Hristiyanlık ve İslamiyet arasında var olan ihtilafların en önemlisi olan çarmıh hadisesidir. Hristiyanlık inancına göre çarmıh; teslisi temsil etmesi sebebiyle Hristiyanlığın temelini oluşturur. Hristiyanlık, Kilise ve İncil, çarmıh hadisesi üzerine kuruludur.²⁰²

Hristiyanlar, Adem'den tevarüs eden "asli günah" ile insan ırkı kirlendiği için çarmıh inancının gerekli olduğunu savunur. Allah insanlığın kurtuluşu için Oğul'unu dünyaya göndermiş, insanlığın asli günahına kefarete olması için çarmıha gerilmesine²⁰³ müsaade etmiştir.²⁰⁴ Geçmiş peygamberler ve salih kişilerden saklanan ilahi sır, Mesih'in çarmıha gerilmesiyle Kilise tarafından bilinir olmuştur. Hristiyanlara göre çarmıh ilahi sırların anlaşılmasını sağlamaktadır.²⁰⁵

İncillerin İsa Mesih'in çarmıha gerilerek öldürüldüğünü iddia etmesine karşılık Kur'an'ın bu yönde "Allah elçisi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük" demeleri yüzünden... Hâlbuki onu ne öldürdüler ne de çarmıha gerdiler; (başkası ona benzer kılındığı için) şüphe içine düşürüldüler. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bu konuda tam bir kararsızlık içindedirler..."²⁰⁶ ayetiyle Hristiyanları içine düştükleri hata nedeniyle eleştirir.

Abdulahad Davud, İsa'nın ölümü konusunda Allah'ın vahyi olduğuna inanılan İncil ve Kur'an'ı Kerim'de birbiriyle tamamen zıt açıklamalar bulunduğunu belirtir. Bu konuda yaptığı

²⁰⁰ Origen: (185- 254) Hristiyan İlahiyatçı ve Kitab-ı Mukaddes yorumcusu. Demetrius tarafından İskenderiye piskoposu olarak atanan Origen, 215 ve 230'da Filistin'e seyahatlerde bulundu. Daha sonra çeşitli görüşleri nedeniyle rahiplikten alındı ve sürgüne gönderildi; zaman zaman tutuklanarak işkence edildi. Çok yazan bir yazar olmasına rağmen eserlerinin birçoğu yok oldu. Origen, Tanrının birliği üzerinde durdu ve Baba'yı ön plana çıkardı. Ona göre Oğul'un tanrılığı Baba'nın yanında ikincil konumdaydı. O, tüm ruhların eşit şekilde yaratıldığını ve kendi iradeleri doğrultusunda yaptıkları şeyler nedeniyle kiminin günahkâr olduğunu ve beden hapisanesinde yaşamaya mahkûm olduğunu savundu. Ruhlar için ölüm bir son değildir. Şinasi Gündüz, "Origen", **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 293 ayrıca bakınız: Ed: George Thomas Kurian, "Origen", **NDC**, Nelson, 1990, s. 515, H. Crouzel, "Origen", **New Catholic Encyclopedia**, Washington D.C: The Catholic University of America Press, Vol. X, 1967, s. 767.

²⁰¹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 277-278.

²⁰² Davud, **İncil ve Salib**, s.18.

²⁰³ Yuhanna: 3.16, 1. Pet. 1.19.

²⁰⁴ Davud, **İncil ve Salib**, s. 19.

²⁰⁵ Davud, **İncil ve Salib**, s. 20.

²⁰⁶ Nisa Suresi, 157.

araştırmaları neticesinde Mesih'in çarmıha gerilerek idamı ve sonra dirilmesi olayının mit olduğu kanaatine ulaşır.²⁰⁷

3.3.1.3. Günah ve Asli Günah İncacı, şeriatın Tesisi Meselesi

Abdulahad Davud, İncillerde geçen günah kavramını Pavlus'un çeşitli milletlere yazdığı mektuplar üzerinden değerlendirmiştir. Pavlus'a göre sorumluluk ve günah şeriatın varlığına bağlıdır. şeriatın varlığı ile günaha sebebiyet veren durumlar bilindiği için şeriatın olmaması durumunda neyin helal neyin haram olduğu bilinmeyecektir.²⁰⁸ Pavlus, şeriatı katil olarak kabul eder.²⁰⁹ Abdulahad Davud, Pavlus'un, bir taraftan şeriatın mukaddes, hak ve iyi olduğunu söylerken diğer taraftan şeriatın günahı diriltten, insanın katili olarak betimlenmsinin tezat olduğunu belirtir.²¹⁰

Pavlus'un ifadelerinin yanıltmadan ibaret olduğunu söyleyen Davud, insanın konuşan, söyleyen, sosyal bir varlık olduğunu bu nedenle de şeriata tabi olması gerektiğini ifade eder.²¹¹ Davud, şeriatın günahın doğurucusu değil, onun belirli olan bir ls olduğunu, günahın failinin insanın kendisi olduğunu ve şeriatın her şeyi tamamladığını ifade eder. Davud'a göre, İsrailoğullarının bütün peygamberleri ve salih kulları şeriata uymaları sebebiyle kurtuluşa ermişlerdir. Pavlus ise amel ile kimsenin kurtulamayacağını, İbrahim ve bütün salihlerin sadece iman ederek kurtulduklarını ifade etmiştir.²¹² Davud'a göre yalnız iman yeterli değildir, şeytan da Allah'a iman etmiştir fakat ameli olmadığından imanının da ispat edilemeyeceğini söylemiştir.²¹³

Davud, Pavlus'un şeriat hakkında "faydasız, öldürücü, günah sever" gibi ifadelerini kullanmasının amacını, "Tanrı Kuzusu" olan Mesih'in çarmıha gerilmesini ve tüm insanlığı gnahtan kurtarması inancını haklı çıkarmak olarak açıklar.²¹⁴

Son olarak Abdulahad Davud, Pavlus'un "artık günah işlenmez" şeklindeki ifadeleriyle Hz. İsa'nın şeriatı kaldırdığı ve yerine kendisinin insanlara olan inayetini koyduėunu²¹⁵ fakat inayetin

²⁰⁷ Davud, **İncil ve Salib**, s. 23-24.

²⁰⁸ Romalılara Mektup: 7.1-12.

²⁰⁹ Romalılara Mektup: 7.9-10.

²¹⁰ Davud, **İncil ve Salib**, ss. 172-173.

²¹¹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 174.

²¹² Romalılara Mektup: 3.20-21.

²¹³ Davud, **İncil ve Salib**, s. 175.

²¹⁴ Davud, **İncil ve Salib**, ss. 177-178.

²¹⁵ Davud, **İncil ve Salib**, s. 178.

günahı engelleyemeyeceğinin farkında olarak, kendisine inananları sık sık günahı uzak durmaları konusunda uyardığını eklemiştir.²¹⁶

Asli günah ise; ancak vaftiz ile ortadan kalkabilir.²¹⁷ Bir papaz aracılığıyla Kutsal Ruh'un vaftiz suyunu, çarmıhta kurban edilen İsa'nın kanına dönüştürüp asli günahı insanı bertaraf edeceği inancının saçma bir durum olduğunu ifade eden²¹⁸ Davud, papazların günaha ehemmiyet vermeleri nedeniyle affetme yöntemlerinin artması, vaftizden sonraki günahlarının ise günah itirafı yoluyla affedilebilmesini eleştirmiştir.²¹⁹

3.3.1.4. Papalık Kurumu ve Papanın Yanılmazlığı İnancı

Abdulahad Davud'a göre Katolik Kilisesi İncil adındaki kitapların mahiyetini, nasıl oluştuğunu, İsa'ya gelen vahiylerin tamamını içermediğini iyi bilmektedir. Kilise, Mesih'e gönderilen vahyin havariler vasıtasıyla kendisine teslim edildiğine inandığı için, İsa'nın halefi olduğunu, kutsal kitapların ve ilahi olayların tek müfessiri olduğunu iddia etmektedir. İncil ve Mesih hakkında çıkan bütün problemlerin çözümü ve Kutsal Kitap'ın gerçek yorumu Kilise'ye aittir. Mesih'in dininin kaynağı kutsal kitaplar değil, papalık kurumu ve Kilise'dir. Bundan dolayı Katolikler için İncil'in ehemmiyeti kalmamıştır. Çünkü Hristiyanlığın yüce hilafet makamında oturan Papanın, kendisine Tanrı katından bahşedilen yanılmazlık sıfatından dolayı İsa'nın getirdiği dinin ahlakına ve ahkâmına ait olmak şartıyla verdiği her karar ve hükme itaat vaciptir. Bu yüzden Katoliklerin artık mukaddes kitaplara ihtiyaç duymaması normaldir.²²⁰ Hristiyanlığın esrarengiz ve anlaşılmaz hükümlerinin kaynağı, bu itikadı görüşleridir.²²¹

Abdulahad Davud'a göre Hristiyanlıkta günahları affedecek vasıta papalık makamıdır. Papa yalnız yeryüzünde yaşayan Hristiyanların değil, ölmüş olan Hristiyanların da günahlarını silme yetkisine sahiptir. Hatta Katolik kilisesinin dinsiz, imansız saydığı Ortodoks ve Protestanların ruhani

²¹⁶ Davud, **İncil ve Salib**, s. 179.

²¹⁷ Davud, **İncil ve Salib**, s. 217.

²¹⁸ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 251.

²¹⁹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 217.

²²⁰ Davud, **İncil ve Salib**, s. 36.

²²¹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 36.

reislerine de Araf ateşinden men etme ve hiç tanımadığı ölü ya da diri olan Hristiyanlara dünyada ve ahirette aften yararlanabileceği endüljans²²² fermanı tebliğ etme yetkisine sahiptir.²²³

3.3.1.5. Hristiyanlığın Mimarı Pavlus

Abdulahad Davud Hristiyanlığın bugünkü şeklini almasında en önemli rolü olan Pavlus hakkında da eleştirilerini sıralamıştır. Pavlus, İsa'nın öğrencisi olmadığı gibi onu görmemiştir. Mesih'in hayat hikâyesi ya da eğitimi hakkında da bilgisi yoktur. Dolayısıyla İncillerden de habersizdir.²²⁴

Yeni Ahit'in on beş (bugünkü kabule göre on üç) mektubuna adını veren Pavlus, yazdığı mektuplarda sadece ölmüş, öldürülmüş ve yeniden dirilmiş bir İsa ortaya koymaktadır. Hristiyanlığın kurucusu olan Pavlus, Bünyamin soyundan gelen, Ferisiler mezhebine bağlı, Sanhedrin²²⁵ meclisi üyesi, Musa şeriatına göre yaşayan Tarsuslu genç Saul'dur. Pavlus, İsa ve ona bağlı olanların izlerini yeryüzünden kaldırmaya uğraşırken, Şam'daki vizyon sonucu Hristiyan olmuş, kendisini Pavlus olarak adlandırmış ve Hristiyanlığın temelini atan kişi olmuştur.²²⁶

Davud'a göre Pavlus'un belirli bir İsa inancı yoktur. Pavlus'un yazdığı risaleler dört İncil'deki öğretilerden farklıdır. Bunun yanında Pavlus'un teolojisi Tevrat'a da aykırıdır. Koyu bir Ferisi ve Yahudi fıkıhçısı iken Hristiyanlığa geçtikten sonra daha fanatik bir tutum içine girmiştir.²²⁷

Davud'a göre Pavlus'un yaptığı işleri anlayabilmek için on üç mektup ve Resullerin İşleri'ni incelemek gerekir. Fakat mektuplarda anlatılan Pavlus ile Resullerin İşleri'nde anlatılan Pavlus arasında zıtlık vardır. Örneğin Pavlus, Musa şeriatına bağlı olduğunu ispat etmek için adakta bulunur

²²² Endüljans: Latince indulgentiadan gelen (İng. ve Fr. indulgence) bir kelime olup sözlük anlamı “bağışlama”dır. Hristiyanlıkta sadece Katolik kilisesine has bir terim olarak Tanrı tarafından affedilen günahların dünyevî cezalarının kilise tarafından kısmen veya tamamen bağışlanmasını ifade etmektedir. Endüljans kısmî veya küllî olabilir, ölümler için de kullanılabilir. Endüljansın verilmesi kilise tarafından emredilen hayırlı işleri yapmak, Tanrı'yı sevmek, günahlardan kaçınmak, Mesih'in bağışlarına güvenmek, azizler birliğinin kişi için çok faydalı olduğuna kesin olarak inanmak gibi şartların yerine getirilmesine bağlıdır. Ömer Faruk Harman, “Endülans”, **DİA**, Cilt 11, İstanbul: TDV Yayınevi, 1995, s. 209-211 ayrıca bkz: P. F. Palmer, “Indulgences”, **New Catholic Encyclopedia**, Vol VII, Wastington D.C: The Catholic University of America, 1981, s.480

²²³ Davud, **İncil ve Salib**, s. 217.

²²⁴ Davud, **İncil ve Salib**, s. 169.

²²⁵ Sanhedrin: Yunanca synedrion(bir konsil) kelimesinden gelen Sanhedrin, İsa zamanında Kudüs'te bulunan en yüksek hukuk kurumunu ve Yahudi konsilini ifade eder. Şinasi Gündüz, “Sanhedrin”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 332, ayrıca bkz: Amy-Jill-Levine, Sanhedrin, **A Dictionary of Jewish- Christian Relations**, Edward Kessler, Neil Wenborn (ed.), Cambridge University Press, 2005 ss. 398-399.

²²⁶ Davud, **İncil ve Salib**, s. 169-170.

²²⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 38.

ve saçını keser²²⁸, ancak adakla ilgili Tevrat'ın altıncı bölümü olan Sayılar kısmında adak halindeyken tıraşın yasak olduğu yazılıdır.²²⁹ Dolayısıyla Pavlus adak halinde tıraş olduğu için yasaya karşı gelmiştir. Pavlus'un Sanhedrin Meclisi üyesi ve Yahudi fıkıhçısı olduğu bilindiğinden mektuplar arasında çelişki olduğuna yönelik düşünce ağırlık kazanmaktadır.²³⁰

3.3.1.6. İncil'in Anlamı

Abdulahad Davud, İncillerle ilgili etimolojik bir çalışma yapmış ve İncil'in semitik dillerde nasıl ifade edildiğini ve anlama geldiğini ortaya koymuştur. Bu başlık altında öncelikle Abdulahad Davud'un İncillerin yazımı, Yeni Ahit koleksiyonu ve İncillerin resmi olarak kabul edildiği İznik Konsili hakkındaki görüşlerine yer verilecektir.

Abdulahad Davud, birbirinden farklı yazarlar tarafından yazılan ve çeşitli konular ihtiva eden, Kilise tarafından Yeni Ahit unvanı verilen yirmi yedi kitabın yalnızca ilk dördünün İncil adını taşıdığını ele alır. Bu dört kitabın hiç birinin İncil iddiasında olmadığını, müelliflerinin bilinmediğini, Yunanca nüshalarına İncil adı verilirken Süryanice nüshaları için İncil yerine “mev'ize” (vaaz, öğüt) kelimesinin kullanıldığı belirtir.²³¹

Davud'a göre “İncil” kelimesi Yunanca *Euangelion* kelimesinin Arapçalaşması sonucu Arapçaya girmiştir. Eu ifadesinin “iyi ve hakikat” anlamında kullanıldığını belirten Davud, *Euaghelion* kelimesinin ise “müjde”, “tebşir”, “beşaret” gibi anlamlara geldiğini ve kelimenin asıl manasının ise “hakiki saadetin müjdesi” olduğunu ifade eder.²³²

Abdulahad Davud, Mesih'in Yunanca konuşmadığını Aramice ya da Süryanice konuştuğunu belirtir. Süryanicede İncil yerine *Swarta* kullanılır. Bu isim “sabır” anlamına gelen swar fiilinden gelir. Buna göre Mesih'in dünyaya getirdiği dinin “ümit ve sabır”dan ibaret olduğu anlaşılmaktadır.²³³

Davud'a göre Kilise ve havariler İncil kelimesinden mushaf manası çıkarmamışlardı. Ona göre İncil kelimesi bir manevi fikir ve geçici bir tarikatti. Tarikat-ı muvakkate demesinin sebebini

²²⁸ Elçilerin İşleri: 18.18, 21.24.

²²⁹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 170-171.

²³⁰ Davud, **İncil ve Salib**, s. 171.

²³¹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 39.

²³² Davud, **İncil ve Salib**, s. 37.

²³³ Davud, **İncil ve Salib**, s. 37.

ise; ileride gelecek olan bir Melekutullahın, bir ümidin ve müjdeye değer bir saadetin İncil tarafından müjdelenmesi olarak açıklamaktadır.²³⁴ Gerçek saadet İncil'den ibaret değildir, belki de İncil, gerçek saadetin müjdecisi ve habercisidir. Bir başka ifadeyle Davud'a göre İncil bir kitap değildir.²³⁵ Sadece tahrif edilmemiş Tevrat kitaplarının beyanlarını tasdik edici, tamamlayıcı ve Kur'an'ı müjdeleyen bir vaaz ve şifahi beyanname'dir. Yine Abdulahad Davud'a göre İncil, İsa'nın ilahlılığını ve kurtuluşunu anlatan yeni bir ahit değildir. İncil, Allah'ın birliğini tasdik ile, onun dışındaki tüm şefaatçileri, batıl merasimleri iptal etmek üzere gelmiştir.²³⁶

Davud'a göre İncil beş yüzden fazla kilisenin kaynağı ve dayanağı olan bir kitap değil, Filistin topraklarında Nasıralı İsa'nın dudaklarından dökülen bir müjdeden ibarettir. Mesih hiçbir zaman tam olmayan bir dini yapı bırakmamıştır. Çünkü İsa din getirmekle görevlendirilmemiştir.²³⁷ Mesih İncil'i havarilerine vaaz etmiş, ancak havariler bu tebliği yazıya geçirmemişlerdir.²³⁸ Bu yüzden Davud'a göre İncil metnlerinin hepsi kaybolmuştur.²³⁹ Elimizde olan İncillerin içeriği itibarıyla Yahudi olmayan kişiler tarafından yazıldığına inanan Davud, bu kitapların, Yahudi vahiylerine karşı bir denge, Sibyllian²⁴⁰ kitaplarına karşı ise bir tepki havası taşıdığı kanaatindedir. Bu kitapların Yunanlılar tarafından yazıldığını kanaatinde olan Davud,²⁴¹ İncillerde geçen "Tanrı, Şeytan, Paracleite, Cennet ve Cehennem" gibi ifadelerin, Hz. İsa'ya ve onu dinleyen cemaate ait sözler olmadıklarını bu terimlerin pagan mitolojisine ait olduğunu söylemiştir.²⁴²

a. İncillerin Oluşturulması

Yeni Ahit koleksiyonunu oluşturan yirmi yedi eserin tamamı M.S 325 yılında İznik Konsili'nin onayıyla mukaddes kitaplar sınıfına alınmıştır. Abdulahad Davud'a göre bu tarihten önce Yeni Ahit'i oluşturan kitaplar Kilise ve Hristiyanlar için genel kabul görmüş değildi. Yeryüzünde dağınık halde yaşayan Hristiyan cemaatlerinin her birinin kendilerine ait İncil'i vardı. İznik Konsili'ne katılan bini aşkın delege, konsile gelirken kendi cemaatlerine ait İncil ve risalelerle

²³⁴ Davud, **İncil ve Salib**, s. 41.

²³⁵ Davud, **İncil ve Salib**, s. 107.

²³⁶ Davud, **İncil ve Salib**, s. 185.

²³⁷ Davud, **İncil ve Salib**, s. 186.

²³⁸ Davud, **İncil ve Salib**, s. 107.

²³⁹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 59.

²⁴⁰ Sibyllian: Muhtemelen MS. 3 yy' da yaşayan Romalı teolog Sabellius'tan dolayı bu isim verilir. Hristiyanlıkta Monarkianizm akımının Modalist şekli için kullanılan diğer isimdir. Hristiyanlığın tanrı inancında üç unsur fikrini reddeden ve tanrılıktaki bölünmenin yalnızca geçici olduğunu vurgulayan bir teolojik akım. Şinasi Gündüz, "Sabellianizm", "Modalizm", **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998 s. 326, 265.

²⁴¹ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 319-320.

²⁴² Abdulahad Davud, "Why The Devil is Called" Iblis" in *The Qoran*", **İslamic Review**, İngiltere, Ekim, 1926, s. 391.

gelmiştir. Davud, elli çeşit birbirine zıt İncillerden dört adet, aynı şekilde sayısız risalelerden de sadece yirmi bir tanesinin seçilerek tasdik edildiğini, Yeni Ahit koleksiyonunu oluşturan eserlerin seçiminde yalnızca 318 kişilik bir heyetin olduğunu aktarır. Abdulahad Davud’a göre Kilise, İsa’dan sonra 325 yıl kitapsız kalmış ve Yeni Ahit, konsilin yarısından daha az sayıda kişinin onayıyla resmîyet kazanmıştır.²⁴³

Davud’a göre bu risaleler dikkatle incelendiğinde yazarlarının dört İncil’den haberdar olmadıkları anlaşılır. İncillerin hikâye ettikleri kıssalar, nasslar, olaylar ve mucizeler mektuplarda geçmemektedir. Davud, İncillerin muhteşimliğinden bahsedilmeyen bu risalelerin İncil’den önce yazıldığı kanaatindedir. Pavlus’un İncil konusuna az bile olsa değindiği iddia edilse de İncil’den alıntı yaptığı kesinlikle söylenemez. Ona göre, Mesih’in son gecesinde kendi etine ve kanına benzettiği ekmek ve şarabı kutsayarak on iki havarisine dağıtması olayı Pavlus’un risalelerinde geçse de, İnciller’den aldığı dair bir açıklamaya rastlanmamaktadır. Davud’a göre, mektupların yazarları İncillerden haberdar olsalardı Pavlus ve Petrus İncillere risalelerinde atıfta bulunurlardı. Dolayısıyla Pavlus, Petrus, Yuhanna, Yakub ve Yahuda risaleleri yazdıkları sırada şu an elimizde bulunan Matta, Markos, Luka ve Yuhanna adındaki dört İncil mevcut değildi. Ona göre havariler döneminde bile mevcut olmayan dört İncil’in bugün kabul edildiği gibi vahiy ürünü kabul edilmesi imkânsızdır. Hatta havarilerin adını taşıyan risalelerin tarih bakımından dört İncil’den önce oldukları kesin olduğu için hem risaleler hem de İnciller Mukaddes Kitaplar sınıfına dâhil edilemezler.²⁴⁴

Abdulahad Davud’a göre risalelerde, İsa Mesih’in doğumundan, çocukluğundan, mucizelerinden, vaaz ve tebliğinden, çarmıh hadisesinden bahsedilmez, hatta Hz. Meryem’in adı dahi geçmez. Ona göre bu risalelerde kurgusal bir İsa Mesih’in insanlığı asli günahattan kurtarmak amacıyla kefaretiler olarak çarmıhta kurban edildiği inancı esas alınmış, bu temel üzerinden Mesih’in fedakârlığından dolayı ona iman edilmesi emredilmiştir.²⁴⁵

Davud’un değindiği bir diğerkonu ise; İncil risalelerini oluşturan kişilerin İncil’den haberdar olmadıkları gibi birbirlerinin yazılarından da haberdar olmadıklarıdır. Abdulahad Davud’a göre bu risalelerin bazılarında o kadar garip ifadeler vardır ki bu ifadeler sadece o yazarın kendisine aittir. Mesela Petrus, Mesih’in ölümü sırasında üç gününü cehennemde veya zindandaki habis ruhlar içinde geçirdiğini yazar. Bu ilginç hadise İncil kitaplarını oluşturan yirmi altı eserin hiçbirinde geçmemektedir.²⁴⁶

²⁴³ Davud, **İncil ve Salib**, s. 26; **Tevrat ve İncil**, s. 186.

²⁴⁴ Davud, **İncil ve Salib**, s. 28.

²⁴⁵ Davud, **İncil ve Salib**, s. 28-29.

²⁴⁶ Davud, **İncil ve Salib**, s. 30.

b. İznik Konsili ve Alınan Kararlar

Abdulahad Davud’a göre, İznik Konsiline kadar geçen 325 senelik süre zarfında kitapsız kalan bir dinin dışarıdan gelen batıl inançlardan fazlasıyla etkileneceği gözden kaçırılmamalıdır.²⁴⁷

Abdulahad Davud, Yeni Ahit koleksiyonun kabul edildiği İznik Konsili’ni Atanasios²⁴⁸ adında genç bir rahibin henüz şemmas²⁴⁹ iken toplamayı başardığını söylemiştir. Konsilde, Muvahhitlerin reisi Arius²⁵⁰’la birlikte meclisin büyük bir çoğunluğu ve Kilise babaları İncil ayetlerine dayanarak Mesih’in ancak “Abdullah” ve “Mahlûk” olduğunu söylemişlerdir. Başta Athanasios olmak üzere teslisi savunanların da yine İncil ayetlerine dayanarak Mesih’in tek bir cevhere²⁵¹ sahip olduğunu ispata çalışmışlardır. Davud’a göre, bu mesele çoğunluğun oylarıyla çözülmesi gerekirken azınlıkta olan teslis taraftarları bu yola yanaşmamıştır. Davud, ilk Hristiyan imparator olarak kabul edilen Konstantinus²⁵²’un da konsile katılarak müdahalelerde bulunduğunu,

²⁴⁷ Davud, **İncil ve Salib**, s. 31.

²⁴⁸ Athanasius: (296-373) Hristiyan ilahiyatının babası sayılan İskenderiye patriği. İsa’nın ulûhiyetine karşı çıkan Aryüs’e karşı, İsa’nın tam bir ulûhiyet taşıdığını, ezelden beri varlığının tanrıyla aynı olduğu görüşünü savunmuştur. 325 İznik Konsili’nde onun görüşleri doğrultusunda karar alınmıştır. Şinasi Gündüz, “Athanasius”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 47, İznik Konsiline İskenderiye piskoposunun yardımcısı olarak katılmış ortodoksinin savunucusu olmuş ve Arius’un husumetine maruz kalmıştır. “Athanasius”, **NDC**, s. 55, Athanasius’un görüşleri 3 kategoride değerlendirilebilir. İlk dönem (328-345) Ariusçulara itiraz ettiği dönem, İkinci dönem (346-356) Arius’un tesirini azalttığı ve kendi doktrinini kuvvetlendirdiği dönem, Üçüncü dönem (357-373) Kutsal Ruh’un ilahlığını reddedenlere karşı doğunu eski muhafazakârları ile Nicene Ortodoksisini uzlaştırdığı dönemdir. W. Ermy Barnes, “Athanasius”, **Encyclopedia Religion and Ethics**, Ed. James Hasting, T&T Ltd, Edinburgh, 1981, II, s. 169; ayrıca bakınız E.A. Livingstone, “Athanasius”, **CODCC**, Oxford University Press, 2006, s. 42.

²⁴⁹ Şemmas: başının tepesi tıraşlı papaz, kilise kandilcisi. <https://www.osmanice.com/>

²⁵⁰ Arius: Kesin olmamakla birlikte, M.S. 260’LI yılların başında Libya’da doğduğu tahmin edilmektedir. Arius’un eğitimine dair bilinen tek şey Antiochea’lı Lucianus’un derslerine devam ettiğidir. Arius isminin Hristiyan çevrelerde ilk duyulması, Diocletianus’un 303 yılında başlattığı Kilisede yaşanan ayrılıkçı tartışmalar esnasındadır. Turhan Kaçar, **Geç Antikçağ ‘da Hristiyanlık**, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009, ss.53-57, Homooousios kelimesi Sabellianizmi çağrışıyordu. Yukarıda değindiğimiz gibi, Sabellius Baba, Oğul, Kutsal Ruh arasındaki ayrımları inkâr ediyor ve teslisi bir olan Tanrının ihtiyaç durumunda ortaya çıkan farklı görünüşleri olarak kabul ediyordu. Aryüsçüler, Baba ile Oğul’u aynı özden kabul etmenin Sabellius2la aynı şeyi söylemek olduğunu iddia etmiştir. Bilal Baş, **Bir Hristiyan Mezhebi Olarak Aryüsçülük**, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2016, s. 64.

²⁵¹ Homooousios: Yunancada bir cevher anlamına gelen bu terim, Hristiyanların İznik Konsili’nde belirledikleri İman formülünde, tanrılıkla Baba ile Oğul’un ilişkilerini ifade etmede kullandıkları bir ifadedir. Bununla onlar, Oğul’n Baba ile “aynı cevhere” sahip olduğunu kabul ederler. Bazı Hristiyan İlahiyatçılar ise bunun yerine Homioousion “benzer cevher” terimini tercih ettiler. Şinasi Gündüz, “Homooousion”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 173 ve Tanrı Oğlu, Tanrı’dan evlat edinilmiş tek evlat, Rab İsa Mesih’e inanıyoruz. O baba’nın özündendir. Tanrı’dan Tanrı, Işık’tan Işık, Gerçek Tanrı’dan gerçek Tanrı’dır. Oğul edinilmiştir ve yaratılmamıştır. Tanrı ile aynı özendir. (Homooousios). Turhan Kaçar, **Geç Antikçağ ‘da Hristiyanlık**, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009, s. 82.

²⁵² Konstantin: (280-337) İlk Hristiyan Roma İmparatoru. 313 Roma fermanıyla Hristiyanlığa tolerans kararı aldı ve bu tarihten itibaren Pavluscu Hristiyanlık Roma’nın resmi dini haline geldi. Konstantin, Pavlusçu Hristiyanlığı laik devlete bağlama yanlısı bir politika yürüttü; 313’te Donatistlere karşı 325’te ise Ariusçulara karşı konsiller topladı. Şinasi Gündüz, “Konstantin”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, sf.223, 324 yılında Licinius’u mağlup ettikten sonra tek imparator olan Constantine, Arian anlaşmazlığına, İznik Konsili’ni toplayarak müdahale etti ve homooousios inancına katılması için aracı oldu. Bununla birlikte, Kayserili Eusebius ve ortodoks Athanasius’ etkisiyle Ariusçuları sürgün etti. 330’da Konstantinopolis’i ikinci bir Roma olarak kurdu. Ölümünden kısa bir süre önce vaftiz edildi ve bazilikadaki havarilerin arasına gömüldü. Kendisini Tanrı’nın hizmetçisi olarak kabul etti ve annesi Helena ile

İmparatorun emriyle yedi yüzden fazla muvahhid ve ruhani liderin konsilden çıkarıldığını, birçoğunun sürüldüğünü ve bazılarının öldürüldüğünü aktarır. Konsil meclisinde kalan 318 üye ise üç fırkaya bölünmüştür. Fırkalardan ikisi Athanasios'un benimsediği İsa'nın tek bir cevhere sahip olduğu görüşüne karşı çıksalar da imparatorun korktukları için teslisi ve İsa'nın ilahlığını kabul eden İznik Konsili kararlarını onaylamışlardır. Ardından İznik Akidesine uygun olmayan kitapların hepsi ortadan kaldırılmış, geriye kalanlar “Yeni Ahit Kitapları” olarak belirlenip tasdik edilmiştir.²⁵³

Davud'a göre konsilin en ilginç yanlarından biri, Mecusi imparator Konstantin'in henüz vaftiz olmadan dini meseleleri çözmede tam yetkisi olan bir mecliste, Kutsal Ruh'a ait olduğu iddia edilen önemli bir makamı işgal etmesidir. Kayseriye piskoposu Eusebius'un²⁵⁴ kitabında Konstantin'in ölmeden önce kendisi tarafından vaftiz edildiğini söylese de Davud'a göre Konstantin İznik Konsili sırasında Hristiyan değildir. Yine Davud'a göre, İznik Konsilinin kurucusu Kutsal Ruh değil, Hristiyan olmayan bir imparatordur.

İznik Konsili'nde yapılan hatalardan biri de Kilise için bir hükümet şekli tayin edilmesi olmuştur. Abdulahad Davud bu konuda, Mesih'in İncil'ini incelemediklerini eğer incelemiş olsalardı Mesih'in buna izin vermediğini²⁵⁵ biliyor olacaklar ve buna cüret etmeyeceklerdi.²⁵⁶

Davud, “Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim. Size doğrusunu söyleyeyim, yer ve gök ortadan kalkmadan, her şey gerçekleşmeden Kutsal Yasa'dan ufacak bir harf ya da bir nokta bile yok olmayacak.”²⁵⁷ ayetine dikkat çekerek Mesih'in yeni bir din getirmediğini, Musa'nın dinini tamamlamaya geldiğini, Musa Şeriatını harfiyen uygulamanın ve ona itaat etmenin farz olduğunu ifade etmiştir. Bu ayetlerin Mesih'in ağzından çıktığına dair delilinin olmadığını söyleyen Davud, İncil'de bu ayete zıt olan başka bir ayet göstererek aradaki çelişkiyi ortaya koymak istemiştir. Musa şeriatına göre Sebt²⁵⁸ günü Yahudiler için tatil ilan edilmiştir. Davud, cumartesi gününün pazar günü

Doğu Kilisesinde Hristiyanlık tarihinin en büyük varlıklarından biri olarak saygı görmektedir. “Constantine the Great”, **NDC**, s. 184.

²⁵³ Davud, **İncil ve Salib**, s. 33.

²⁵⁴ Eusebius (260- 340) Kilise Tarihi yazarı. Yazdığı Kilise tarihi, apostolik dönemden kendi zamanına kadar Hristiyanlık hakkında bilgi verir. İznik Konsilinde Konsil kararlarını kabul etmiştir. Şinasi Gündüz, “Eusebius”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s.122, Eserlerinde Doğu Kiliselerine ait oldukça fazla bilgi bulunurken Batı Kiliselerine yönelik bilgi daha azdır. Diocletian'ın zulmünü anlatmak için “Filistin'in Şehitleri” adlı eseri yazmıştır. Ayrıca Roma imparatoru Konstantin'in biyografisini yazmıştır. Norman. L. Geisler, “Eusebius”, **Baker Encyclopedia of Christian Apologetics**, Baker Books: Michigan, 2002, s. 218.

²⁵⁵ Matta:18.2-4, 20.25-27; Markos: 9.35.

²⁵⁶ Davud, **İncil ve Salib**, s. 34.

²⁵⁷ Matta: 5.17-18.

²⁵⁸ Sebt: Arapça 'da cumartesi günü için kullanılan sebt kelimesine sözlüklerde “sakin olma, dinlenme, ara verme” gibi anlamlar verilmiştir. Tevrat'ta yer alan, Allah'ın yeri ve gökleri -pazar ile cuma arasına denk gelen- altı günde yarattığı, sonra işi bırakıp istirahate çekildiği (Tekvîn, 2/1-2), İsrâiloğulları'na da bugün de işe ara verip dinlenmelerini emrettiği

ile değiştirilmesini Mesih'in sözlerine muhalefet olarak değerlendirmiştir.²⁵⁹ Aynı şekilde sadece İsrailoğullarına gönderildiğini söyleyen, öğrencilerine Yahudilere gitmelerini emreden ve onları Samirilere gitmekten men eden İsa'nın²⁶⁰, buna taban tabana zıt olan "Gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin: onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edin" emrini vermiş olması beklenemez.²⁶¹

Ahlaki yozlaşmanın ve şeriatın şeklen yerine getirildiği fakat hikmetinin unutulduğu bir dönemde Yahudileri ıslaha davet eden İsa hakkında dört İncil'e bakılarak âlemin kurtarıcısı olduğu ve yeni bir din getirdiği iddiasının çıkarılmasının yanlış olduğu kanaatindedir.²⁶²

Abdulahad Davud, Kutsal Kitaba bakışın nasıl olması gerektiği hususunda da bilgiler verir. Ona göre, vahiy ürünü kitapları tahrif edenlerle ilgili konuşabilirsiniz ancak kitabın kendisine laf etmek doğru değildir. Şimdiye kadar İncil ve Tevrat aleyhinde yayımlanan eserlerin bütünü din ve imana zarar vermekten başka işe yaramadıklarını söyleyen Davud'a göre, İncil ve Tevrat adını taşıyan bu yüce kitapları incelerken "şu kitaplarda saklı kalmış bir hakikat vardır, bu hakikati mutlaka ortaya çıkarmalıyım"²⁶³ diyerek okumaya başlanmalıdır.²⁶⁴

3.3.1.7. İncil'in Asıl Gayesi: Meleketullah

Modern İncillerde "göklerin egemenliği" olarak çevrilen Meleketullah, Abdulahad Davud'un eserlerinde Hıristiyanlığa yönelik eleştirilerinde en çok yer verdiği konulardan biri olmuştur. Davud'a göre bir papaza "Meleketullah nedir?" diye sorulacak olsa cevabı "Kilise" olacaktır. Fakat Mesih'in yaşadığı zamanda bir Kilise ya da cemaat teşkil edilmemiştir. Hatta mesih ve öğrencileri ibadetlerini sinagoglarda yerine getirmektedir. Bu nedenle Abdulahad Davud, İsa döneminde bir kilise belirlenmediğini ve Hıristiyanların Melekût²⁶⁵ kelimesini tamamen yanlış anladıklarını ifade eder.²⁶⁶

İncil'den kastının Allah tarafından Mesih'e indirilen ve yine Mesih tarafından da havarilerine tebliğ edilen vahiyler olduğunu ekleyen Davud'a göre Mesih'in vahyi havarileri tarafından

(Çıkış, 20/8-11), bu sebeple yedinci günün sebt olarak isimlendirildiği yolundaki kayıt İslâm âlimlerince kabul görmemiştir. Salime Leyla Gürkan, "Sebt", **DİA**, Cilt 36, İstanbul: TDV Yayınevi, 2009, s. 256.

²⁵⁹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 83.

²⁶⁰ Matta: 10.5-6.

²⁶¹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 85.

²⁶² Davud, **İncil ve Salib**, s. 89.

²⁶³ Matta: 28.19, "Gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin.."

²⁶⁴ Davud, **İncil ve Salib**, s. 77.

²⁶⁵ Matta: 9.15.

²⁶⁶ Davud, **İncil ve Salib**, s. 90.

yazılmamıştır. Çünkü Melekût yaklaşmaktaydı, öğrenciler hayattayken gerçekleşebilirdi. Davud’a göre üç İncil incelendiğinde Mesih’in ağzından çıktığı rivayet edilen cümlelerin çoğundan maksat Melekutullah’tır. “Zaman doldu. Tanrının egemenliği yaklaştı. Tövbe edin. Müjde’ye inanın”²⁶⁷ Davud’a göre Melekutullah’a dâhil olabilmek için mutlaka kalbi ve bedeni temizlik yani iman ve tövbe şarttır.²⁶⁸ Mesih, bir Kilise ve yeni bir din tesis etmek için gelmemiştir. Mesih’in tek amacı Melekutullah’ı müjdelemek ve Yahudiler’in onu kolaylıkla kabul etmeleri için çaba harcamaktan ibaretti.²⁶⁹

Melekût göklerde yürürlükte olduğu gibi, yeryüzünde de Allah’ın iradesi geçerli olacaktır. Davud’a göre, İsa’nın “ Göklerin egemenliği gelene kadar Musa’nın şeriatı yürürlükte kalacaktır” derken aslında kelimeleri kadim olan bir kitabın geleceğini haber verdiği anlaşılmaktadır.²⁷⁰ Yine Davud’a göre, Allah’ın melekûtunu İsa’nın havarileri İncil kitaplarına dayanarak anlamadıkları halde onlardan sonra gelenlerin de anlayamadıkları açıktır.²⁷¹

a. Melekutullah’ın Özellikleri

Mesih’in vermiş olduğu örnekler ve benzetmelerden yola çıkarak Melekutullah’ın kendine özgü nitelikleri anlaşılabılır. Davud’a göre, cins ve ırk, millet ve vatan ayrımı olmaksızın, bütün insanlığın kuvvetli dini bağlarla birbirine bağlanması²⁷², sürekli ve kesintisiz olarak Allah’ın dilediği şekilde büyümesi, gelişip olgunlaşması²⁷³, Melekutullah’ın evlatlarının her vakit her yerde birbirine benzemesi²⁷⁴, Allah’ın kendi Melekûtunda kâfirleri ve müşrikleri deliceye benzetmesine rağmen yok edilmelerini yasaklaması²⁷⁵, bazı kavimler arasında çok hızlı yayılıp gelişmesi ve aralarında tek bir kâfirin bile kalmaması²⁷⁶, Melekûtun evlatlarının tavır ve davranışlarının göz kamaştırıcı olması²⁷⁷ bu niteliklerdendir.²⁷⁸

²⁶⁷ Markos: 1.15.

²⁶⁸ Davud, **İncil ve Salib**, ss. 107, 108.

²⁶⁹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 113.

²⁷⁰ Davud, **İncil ve Salib**, ss. 116-117.

²⁷¹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 118.

²⁷² Matta: 13.24; Markos: 4.1-20; Luka: 8:4-15.

²⁷³ Markos: 4.2, 6.9

²⁷⁴ Matta: 13.24-30.

²⁷⁵ Matta: 13.27-30.

²⁷⁶ Matta: 13.31-33; Markos: 4.31-32.

²⁷⁷ Matta: 5.14-16.

²⁷⁸ Davud, **İncil ve Salib**, ss. 118-122.

Davud Melekutullah'tan kastın Yahudilik olmadığını savunur. Ona göre Allah, bütün milletleri İbrahim'in nesliyle mübarek kılacağını ve temiz sülalesinden mukaddes alametler taşıyan bir zat göndereceğini Musa ve Tevrat'tan beş asır önce haber vermişti. İsrailoğullarına gelen bütün peygamberler Melekutullah'tan haber vermiştir. Yahudiler, bu nitelikleri Mesih'te görmediklerinden onu reddettiler.²⁷⁹ Davud'a göre İsa Mesih, Muhammed'in nitelik ve kuvvetleriyle gelseydi, Romalıları Filistin'den kovsaydı ve Tevrat kitaplarını Kur'an-ı Kerim'e ekleydi Yahudiler'in onu kabul edeceklerini söyler. Onların Hz. Muhammed'i kabul etmemelerinin nedeni Davud soyundan gelmemiş olmasıdır. Davud, Melekutullah'ın Hristiyanlık olmadığını da savunmaktadır. Ona göre, Kilise Melekutullah'ı tayin edemez. Çünkü birçok mezhebe ve cemaate bölünmüş Kilise'nin aralarındaki ihtilaf nedeniyle Melekûtun tayinini yapmaya ehliyeti yoktur.²⁸⁰ Mesih'in verdiği bilgiye göre Melekutullah kiliseye ait değildir. Hristiyanlar, Teslis'i kabul ettikleri için Mesih'in müjdelediği bir olan Tanrı'nın Melekûtunun dışındadırlar. Hristiyanların kabulüne göre İncil'de geçen "Baba" Allah olarak kabul edildiği ve diğer iki uknum Baba olma derecesinde kabul görmediği için Melekût Hristiyanlığa ait olamaz. Diğer yandan Mesih'in dağ vaazında bahsettiği Melekût²⁸¹ ile ilgili olarak "Melekutullah'ın yaratıcısı kim? Kurtarıcısı kim? Dirilticisi kim?" diye sorulmamıştı. Mesih muvahhit, cemaati de muvahhitti.²⁸²

Pavlus'a göre Melekût kilisedir. Onun Melekut tarifine göre, insanlar bir arada yaşayarak bir aileyi meydana getirir. İnsanlar eşleri ve çocuklarını bırakarak şariat olmadan inayet ile benzersiz bir sevgi ile yaşayacaklar ve yaptıkları da günah sayılmayacaktır. Pavlus, İsa'nın vaaz ettiği Musa'nın şariatına bağlılığı²⁸³ reddetmektedir.²⁸⁴

Her kilisenin kendisini Mesih'in kurduğu kilise olarak gördüğünü ifade eden Abdulahad Davud, Protestanların dahi kiliseyi yermelerine rağmen Kilise dışında bir Melekutullah göstermediklerini ifade eder. Ona göre, Hristiyanlık, İncil ve çarmıh üzer bina edildiği için Hristiyan müfessirler Melekutullah'ı kiliseden ayrı düşünemediler.²⁸⁵

Abdulahad Davud'a göre Dört İncil'e bakıldığında İsa kendi müjdesine inananları anlatmak için Kilise ifadesini kullanmıştır. Abdulahad Davud Matta' da geçen " Sen Petrussun ve ben kilisemi

²⁷⁹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 152.

²⁸⁰ Davud, **İncil ve Salib**, ss. 164-165.

²⁸¹ Matta: 5.1-11-7.29 "İsa kalabalıkları görünce dağa çıktı. Oturunca öğrencileri yanına geldi. İsa konuşmaya başlayıp şunları öğretti." Ne mutlu ruhta yoksul olanlara! Çünkü Göklerin egemenliği onlarındır. Ne mutlu yaslı olanlara! Çünkü onlar teselli edilecekler..."

²⁸² Davud, **İncil ve Salib**, ss. 167-168.

²⁸³ Matta: 5.17, "Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim."

²⁸⁴ Davud, **İncil ve Salib**, s. 179

²⁸⁵ Davud, **İncil ve Salib**, s. 180.

bu kayanın üzerine kuracağım. Ölümler diyarının kapıları ona direnmeyecek. Göklerin Egemenliğinin anahtarlarını sana vereceğim ve yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak.” ayetinde İsa’nın amacı açık bir şekilde ifade ettiğini ortaya koyar. Ona göre bu ayet şöyle anlaşılmalıdır:

“Allah yeryüzünde bu dünyada bir din, bir melekût kuracaktır. Melekûtun evlatlarına hidayet etmek için Kelam-ı kadimi gelen vahiyle hangi esaslar üzere kuracağını size çokça açıkladım ve anlattım. Benim size verebileceğim ne bir kitabım ne de sizi dahil edebileceğim bir melekûtum var. Siz Tevrat’tan kesinlikle ayrılmayıp Musa şeriatına göre hareket ediniz. Ferisiler ve diğer Yahudi cemaatleri gibi şeriata ve emirlere şeklen değil manen de uyunuz. Böyle yaparsanız Allah sizi Melekûtun evlatları sıfatıyla kabul edip mükâfatlandıracaktır. Öğrencilerim, lider olarak size Şem’un Kifa’yı (Petrus’u) tayin ettim. Ona göklerin egemenliğinin anahtarlarını teslim ediyorum, yani ona tam bir ehliyet veriyorum. Kimi kiliseme dahil ederse Allah da onu kendi melekûtuna dahil etmiş olacaktır. Bütün amaç ölümden sonra göklerde Allah’ın huzurunda ebedi olarak yaşamaktan ibarettir.”²⁸⁶

Davud’a göre, Eğer İsa Melekut’un sahibi olsaydı yukarda ele aldığımız pasajı söylemesine gerek kalmazdı. Bu cemaatin İznik Konsili’ne kadar Tevrat’tan başka kutsal kitabı olmayışının nedenini ise yaklaşan Melekutullah’ı beklemeleleri olduğunu söyleyen Davud, bugün Melekut kabul ettikleri kilisede “Egemenliğin gelsin, Gökte olduğu gibi yeryüzünde de senin istediğin olsun. ” duasını okuduklarını ifader eder. Ona göre Melekut diye ifade ettikleri Kilise’nin bu duayı yapmaları yersizdir.²⁸⁷

b. Meleketullah İslam’dır

Abdulahad Davud Melekutullah’ın kilise olamayacağını açıkladıktan sonra Melekutullah’tan maksadın İslam olduğunu açıklamaya çalışır. Davud’a göre, İncil bir kitap değil, Tevrat kitaplarının harfiyen yerine getirilmesine yönelik bir sözdür. İncil, Kiliseye kesinlikle Yahudiliğe bağlı kalarak Melekûtun gelmesini beklemelerini, hazırlık yapmalarını söyleyen ve Kur’an’ı müjdeleyen şifahi bir beyannamedir.

3.3.1.8. Şefa

²⁸⁶ Davud, **İncil ve Salib**, s. 182.

²⁸⁷ Davud, **İncil ve Salib**, s. 183.

Davud'un Hristiyan inançlarına yönlendirdiği eleştirilerinden biri de şefaath konusudur. Abdulahad Davud, İsa'nın Melekutullah'ın kelamını tebliğ ederken Allah ile kul arasında üçüncü bir şahsın müdahalesini veya aracılığını katiyen yasakladığını İncillerde öğrettiğini belirtir.²⁸⁸

Davud'a göre Kilise'yi dalaletle düşüren sebepler arasında şefaath konusu önemli bir yer tutmaktadır. Kilise'nin inancına göre, Tanrı kimseyi şefaathçisi olmadan cehennemden kurtarmaz.²⁸⁹ Bu yüzden insanlara tam şefaath etme yetkisi olan tam Tanrı ile insanlarla bağlantı kurabilen tam insan olan bir şefaathçi olması gerekmektedir. Tam insan ve tam Tanrı olan yegane şefaathçi Mesih'tir.²⁹⁰ Ayrıca Kilise, Meryem başta olmak üzere İsa'nın öğrencilerinin, havarilerin, azizlerin ve meleklerin şefaathçiliğini de kabul etmektedir.²⁹¹ Ruhban sınıfı da şefaath yetkisine sahiptir. Kiliseye göre, rahipsiz kurtuluş olmayacaktır. Bir papaz tarafından vaftiz edilmedikçe, evharistiya²⁹² ayinine katılmadıkça ve ölürlen son yağlama²⁹³ yapılmadıkça tüm faziletler semeresiz kalacak ve kurtuluş olmayacaktır.²⁹⁴

Davud Hristiyanlığın şefaath anlayışını açıkladıktan sonra, Hristiyanların bu inançlarından bazı sonuçlar çıkarmıştır. Ona göre, Allah'ın kendinden başka bir şefaathçiyi kabul etmesi onun ilahi adaletine uymamaktadır. Mutlak şefaathçi Allah olarak kabul edildiğinde bunu kendi isteği ile yapacağını, mutlak şefaathçi olarak bir mahlûk kabul edildiğinde ise; mahlûkun hatırı için Allah'ın sevmediği insanları affetmesi onun adaletine ters düşecektir.²⁹⁵

Abdulahad Davud, mutlak şefaathçi inancının Allah'a cehalet, zulüm ve kötü niyet isnat ettiğini, bunun ise mümkün olamayacağını²⁹⁶, şefaath hakkının sadece peygamberlerde olduğu ve

²⁸⁸ Matta: 6.6.

²⁸⁹ Davut, **İncil ve Salib**, s. 136.

²⁹⁰ Davud, **İncil ve Salib**, s. 137.

²⁹¹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 138.

²⁹² Evharistiya: (Eucharist, Evharist) "Şükran" anlamına gelen Evharist, Hristiyan ayinleri arasında merkesi bir role sahiptir. Bu sakrament için kullanılan diğer isimler ise "Konünyon Ayini", "Mass", "Rabbin Akşam Yemeği", "Ekmek ve Şarap Ayini"dir. İsa'nın havarileriyle yediği son akşam yemeğine nispeten düzenlenen bu ayin, çok erken dönemlerden itibaren Hristiyanlarca düzenli olarak yapılan bir sakramnet olagelmıştır. Bu ayin bir Hristiyan için Mesih'in eti ve kanıyla bütünleşme anlamını taşır. Pavlus ile Ebionitler arasındaki en belirgin görüş, farklarından biri de budur. Zira Pavlus, komüniondaki ekmeğin İsa'nın etini içeceğin ise kanını ifade ettiğini söylerken Ebionitler, bu ayinin sadece bir hatıra anlamını ifade ettiğini söylüyorlardı. Reform dönemi sonrası da Protestanlar arasında Evharistin bir çeşit kurban olduğu da kabul edildi. Yine reformistler arasında bazıları bunu da kabul etmediler. Şinasi Gündüz, "Evharist", **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, ss. 122-123.

²⁹³ Son Yağlama: Hastaların yağlanması ilk dönem kilisede uygulanmıştır. Hristiyan geleneğinde bu yöndeki ilk örnekler Yeni Ahit'te bulunmaktadır. Havariler, kilise babaları ve sonraki dönemlerde de hastalar fiziksel olarak şifaya kavuşmaları için yağlanmışlardır. Yağlamanın bir sakrament olarak uygulanması ve bu sakrament ile ilgili ritüellerin belirlenmesi ise, ancak dokuzuncu yüzyılda gerçekleşmiştir. Hastaların kutsal yağ ile yağlanması ve bu esnada şifa ve günahların affedilmesi amacıyla dua edilmesi, bir sakrament olarak Katolik ve Ortodoks kiliselerinde uygulanmaktadır. Yeni Ahit'te İsa Mesih'in kendisinden şifa isteyen kişilere "günahların bağışlandı" diyerek cevap verdiğine ve bunun ardından hastaların şifaya kavuştuğuna dair örnekler vardır. Matta İncili 9.2, Markos İncili, 1.23 vd.; 2.5, 5.2 vd.; 5.34,36 Luka İncili 5.20, 7.48, Muhammet Tarakçı, **Protestanlıkta Sakramentler**, Bursa: Emin Yayınları, 2012, ss.2 17-218.

²⁹⁴ Davud, **İncil ve Salib**, ss.138-139.

²⁹⁵ Davud, **İncil ve Salib**, s. 139.

²⁹⁶ Davud, **İncil ve Salib**, s. 140.

peygamberlerin kendi ümmetlerine şefaate bulunabileceğini ifade eder. Ancak Allah hiçbir zaman peygamberlerin şefaatlerini kabule mecbur değildir. Peygamberler yalnızca ümmetlerinin kusurlarının affını Allah’tan niyaz edebilirler.²⁹⁷

Hristiyanların şefaate yönelik inançlarını eleştiren Abdulahad Davud, şefaate konusundaki şüphelerinin onu dinlerin bu konudaki söylemlerini araştırmaya sevk ettiğini de eklemektedir.

3.3.2. Hristiyan İbadet Anlayışına Yönelik Eleştirileri

Abdulahad Davud’un Hristiyanlığa inanç yönünden eleştirilerini sıraladıktan sonra bu bölümde Hristiyan sakramentlerine yönelik eleştirilerini inceleyeceğiz.

3.3.2.1. Vaftiz

İlk olarak vaftize yönelik eleştirilerini sıralarken “vaftiz” kelimesini etimolojik olarak inceleyen Abdulahad Davud İncillerde açıkça tarifi yapılan vaftizin kilise tarafından tahrif edildiğini belirtmektedir.

Yunanca bir kelime olan “vaftiz” kelimesinin İbranice ve Aramice’de karşılıkları hakkında bir bilgi olmadığını ifade eden Abdulahad Davud, vaftizi anlatmak için Kutsal Kitap’ın Peşitta tercümesinde “dikmek, yerleştirmek, kurmak” anlamlarına gelen “aimad” ve “aamid” fiilinden türeyen “ma’mudiya” kelimesinin kullanıldığını ifade eder. Davud, burada vaftizi ima edecek “batmak, dalmak, banyo yapmak” anlamlarının bulunmadığını da ekler.²⁹⁸ Davud, Arapça dâhil bütün sami dillerinde “a’mad” fiili “sütun gibi bir şey dikmek” anlamında kullanılırken yıkanma ve dalma manasında kullanılamayacağını, bu nedenle de Grekçe de kullanılan “baptismos” kelimesinin karşılığı olamayacağını belirtir. Ona göre, Hz. Yahya ve Hz. İsa’nın bu kelimeyi hiç duymadıkları şüphe götürmezdir.²⁹⁹

Abdulahad Davud’a göre Grekçe “Baptismos” kelimesinin “hafif renk, boyama ve dalma” anlamları dikkate alındığında “boyamak” anlamına gelen “saba” ve Arapça “sebağ” kelimeleri ile

²⁹⁷ Davud, **İncil ve Salib**, s. 140.

²⁹⁸ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 235.

²⁹⁹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 236.

aynı anlama sahiptir. Davud, bunun yanında Kur'an-ı Kerim'in ve Epiphanius³⁰⁰ gibi erken dönem kilise babalarının belirttiğine göre Sabilerin Yahya'ya inandıkları³⁰¹ konusunu da yeri gelince hatırlatmaktadır. Davud, Ernest Renan'ın³⁰² "Sabiler" isminin anlamını "vaftizciler" olarak açıkladığını da ekler. Kur'an-ı Kerim'de bu isim eski Aramice'deki kullanımıyla "Sabai" kelimesi gibi ayn yerine hemze kullanımıyla "Sabiun" şeklinde geçer.³⁰³ Aynı zamanda bazı otorite kabul edilen kimselerce bu kelimenin Şit peygamberin oğlu "göğün ordusu" olarak kabul ettikleri yıldızlara inanmaları nedeniyle "ordu" anlamına gelen İbranice "Saba" kelimesinden geldiğini kabul ettiklerini belirtir. Sabilerin vaftize benzer ibadetleri olan "Sabutha"dan dolayı, "Vaftizci Yahya'nın Hristiyanları" olarak da bilindiklerini ekler.³⁰⁴

Abdulahad Davud'a göre Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve Sabilikte olmak üzere vaftiz üç değişik şekilde uygulanmaktadır. Yahudiler bir olan Allah'ın adıyla, Sabiler Allah ve Yahya'nın adıyla, Hristiyanlar ise Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz eder. Davud, Allah ile kulu arasındaki ahdin sembolünün vaftiz olmadığını, bu üç dinin ve diğer putperest Arap kabilelerce de uygulanan "sünnet" olduğunu ifade eder. Trient Konsili'nde³⁰⁵ Hristiyan vaftizinin, Vaftizci Yahya'nın

³⁰⁰ Epiphanius:(315-403) Salamis Piskoposu ve 367'den itibaren Kıbrıs metropoliti. 4 yy'dan kilise babalarından olan Epiphanius, İznik Konsilinde alınan kararların katı bir savunucusu oldu. En önemli eseri olan "Panarion" ya da "Bütün Heretiklere Reddiye" de kendi zamanına kadar mevcut olan bütün heretik akımlar hakkında bilgi verdi ve onları eleştirdi. Şinasi Gündüz, "Epiphanius", Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, sf.118, Heresis tarafından zehirlenmiş olan Hristiyanları iyileştirmek niyetindeydi. Ayrıca, Hristiyan doktrinlerin bir özeti olan Anchoratus'un da yazarıydı. "Epiphanius," NDC, s. 244.

³⁰¹ Sabilik: Sabi, Sabilerin kendi dilleri olan Mandence'deki sabaa (vaftiz olmak, yıkanmak) kökünden alınmış ve Arapça kurallara göre türetilmiştir. Arapların, sıkça vaftiz ritüelini yerine getiren Sabi komşularını bundan dolayı mugtesile (suya dalanlar, yıkananlar) diye adlandırdıkları bilinmektedir. Batılılar, Sabilerle ilk karşılaşmalarında onları Hristiyanlığın uzantısı bir mezhebin mensupları olarak değerlendirmiş ve Vaftizci Yahya Hristiyanları diye anmıştır. Ancak Sabi inanç ve geleneği daha iyi tanındıkça onların farklı bir dinî cemaat olduğu anlaşılmıştır. Sabilikte ibadetlerin en önemlisi boy abdestine benzer şekilde tüm vücudu suya sokup çıkarmak şeklinde yerine getirilen vaftizdir. "Masbuta, tamaşa, rişama" diye adlandırılan üç çeşit dinî yıkanma / temizlenme ayini vardır. Masbuta, rahip gözetiminde bir akarsuya her hafta pazar günü dalıp çıkma şeklinde yapılmaktadır. Salime Leyla Gürkan, "Sabilik", DİA, Cilt 35, İstanbul: TDV Yayınevi, 2008, ss.341-344.

³⁰² Ernest Renan: Filozof ve ilahiyatçı. Renan, Fransa'nın Treguier kentinde doğdu. Semitik diller ve Alman teolojisi öğrencisiydi ve aynı zamanda uzman bir arkeologdu. Başlangıçta Roma Katolik rahipliğine çekilmiş, 1845'te inancını yitirmiştir. Bir sansasyon yaratan Vie de Jesus ile hatırlanmaktadır. İsa'yı çok iyi bir Yahudi öğretmeni olarak resmetti, ancak doğaüstü unsurları İncil hikâyesinden tamamen çıkardı. İtirazlar yüzünden, Fransa Koleji'ndeki görevinden alındı ve beş ciltli Historie du Peuple D'israel ve popüler Souvenirs d'Enfance et de Jeunesse'yi yazmaya devam etti. R.M Chadbourne, "Joseph Ernest Renan", **Who is Who in Christianity**, Lavinia Cohn-Sherbok (Ed.), London- New York: Routledge, 1998, s. 257.

³⁰³ Hacc Suresi 22/17: Gerçek şu ki, iman edenler, Yahudiliği benimseyenler, Sabiler, Hristiyanlar, Mecusiler ve şirke sapanların her biri hakkındaki hükmünü Allah kıyamet günü verecektir. Şüphesiz Allah her şeye tanıktır. Maide Suresi 5/69: İman edenler, Yahudiler, Sabiler ve Hristiyanlar, (bunlardan) Allah'a ve ahiret gününe inanıp dünyaya ve ahirete yararlı işler yapanlara korku yoktur ve onlar üzülecek de değildirler. Bakara Suresi 2/62: Şüphesiz, iman edenler; Yahudilerden, Hristiyanlardan ve Sabilerden de Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih amel işleyenler için rableri katında mükâfatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku yoktur; onlar üzüntü de çekmeyecekler.

³⁰⁴ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 236-237.

³⁰⁵ Trent Konsili:(Trente Konsilleri 1545- 1563) Katolik Kilisesi tarafından ölkemenin konsil olarak kabul edilen bu konsilde görüşülen temel konular, gittikçe yayılan Protestanlık akımı karşısında önörülen karşı reform düşünceleriyle çeşitli konulardaki kilise disiplin kurallarının belirlenmesi ve teyidiydi. 1537'de Papa III. Paul tarafından çağırılan bu konsil ancak 1545'te toplanabildi. 1545-1547'deki ilk oturumda inancın temeli olarak İznik kredosu yeniden vurgulandı,

vaftizinden farklı olduğu kabul edildiğini, aksini söyleyenlerin aforoz edildiğini aktaran Abdulahad Davud, vaftizle ilgili İnciller’de yeterli bilgi olmaması sebebiyle İsa ve Yahya’nın yaptıkları vaftizin gerçek mahiyetini tam olarak bilemediğimizi iletir.

Abdulahad Davud’a göre Grekçe “baptismos” kelimesi Aramice “Sab’utha” ve “Sbhu’ha” kelimesinin karşılığıdır. Bu kelime Arapça’da “Sıbğa” kelimesine karşılık gelir ki bu da Kur’an-ı Kerim’de geçen “Sıbga”³⁰⁶ kelimesidir. Ona göre vaftizci biri, dine yeni giren bir kişiyi veya çocuğu su dolu bir havuza, bir elbise veya kumaşı boya dolu kazana batırıyormuş gibi batırır. Buradan da anlaşılacağı üzere, vaftiz ne bir “thara” (temizlik, arıtma, yıkama), ne bir “tbhala (suya iyice daldırma”) ne de bir “rahsa” (yıkama ve banyo yapma) hadisesi olup, aksine bir “sab’itha” yani “boyama ve renk verme işidir.” Davud’a göre, boyacının boya kazanındaki kumaşa yeni bir renk vermesi gibi, vaftizci de dine yeni giren kişiye manevi bir boya verir.³⁰⁷

Abdulahad Davud, Yahya ve teyzesinin oğlu İsa’nın vaftizinin, geleceğini haber verdikleri Resulullah’a itaat için günahlarından arınmış bir şekilde cemaate kabul edilmelerinin bir işareti olduğunu kabul eder. Ona göre, Hz. İbrahim ve ona inananların işareti olan sünnet gibi vaftiz de Yahya ve İsa tarafından müjdelenen dinin işareti ve sembolüdür.³⁰⁸

Abdulahad Davud, Markos İncil’inde “günahların affı”³⁰⁹ ifadesinin Yahya’nın vaftizinin mahiyetini açıklamaktadır. Markos’un İncil’inin İnciller arasında en eskisi olarak kabul edildiği ve burada Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftizin de yer almadığına³¹⁰ işaret eder. Ona göre, Yahya’nın vaftizi günahlardan kurtulmak için yeterli ise Yuhanna İncil’inde yer alan “Tanrı kuzusu olan İsa bütün dünyanın günahlarını yüklenecektir” ifadesi boş bir sözden ibarettir.³¹¹

Kitab-ı Mukaddes’in yorumu yetkisinin Kilisede olduğu belirtildi ve sakramentlerle ilgili görüşler belirlendi. 1551-1552’de yapılan ikinci oturumda Evharist ve Günah İtirafı gibi bazı sakramentlere İlişkin Katolisizmin görüşleri tekrarlandı ve Lutherci, Calvinist ve Zwiglianist görüşler reddedildi. 1562-1563’teki Papa IV. Pius başkanlığındaki son oturumda ise Evharistte İsa Mesih’in eti ve kanının hazır olduğu görüşü ifade edildi; ayrıca Evharistin kurbanısal karakterinin tanımı yapıldı. Şinasi Gündüz, “Trent Konsili”, Din ve İnanç Sözlüğü, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 372; ayrıca bakınız: Francis Dvornik, **Konsiller Tarihi İznik’ten II. Vatikan’a**, Mehmet Aydın (Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990, ss. 63- 70.

³⁰⁶ Bakara Suresi 2/138.

³⁰⁷ **Tevrat ve İncil**, s. 241

³⁰⁸ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 242.

³⁰⁹ Markos: 1.4-5: İnsanlar, günahlarının bağışlanması için tövbe edip vaftiz olmaya çağırıyordu. Bütün yahudiye halkı ve Yerusallimlilerin hepsi ona geliyor, günahlarını itiraf ediyor, onun tarafından Şeria İrmağı’nda vaftiz ediliyordu.

³¹⁰ Markos: 16.15-16: “İsa onlara şöyle buyurdu: Dünyanın her yanına gidin, Müjde’yi bütün yaratılışa duyurun. İman edip vaftiz olan kurtulacak, iman etmeyen ise hüküm giyecek.”

³¹¹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 243.

a. Kutsal Ruh ve Ateşle Yapılan Vaftiz, “Sıbgatullah”

Abdulahad Davud’ a göre Allah’ın son ve en büyük peygamberinin kuvvet ve üstünlüğünü meydana getiren temel prensibin Kutsal Ruh ve ateşle yapılan vaftiz olduğu görüşündedir. Yuhanna İncil’inde Hz. İsa ve havarilerinin Yahya gibi vaftiz için su kullandıklarının bir parantez içinde bildirilmesi³¹², henüz daha işin başında olan havarilerin Hz. Yahya ile aynı vaftizi yaptıklarını gösterdiğini ifade eder. Ona göre, Hz. İsa’nın ve havarilerinin Hz. Yahya ile aynı vaftizi yapmaları göz önüne alındığında Hz. İsa’nın Yahya’nın müjdelediği ve Kutsal Ruh ve Ateşle vaftiz edeceğini duyurduğu³¹³ kişi olmadığı açıktır.³¹⁴ Abdulahad Davud’a göre, Hz. Yahya’nın vaftizinin, müjdelenen Hz. Peygamberin zuhuru kadar devam edeceği bilgisinin Matta İncil’inin üçüncü babından³¹⁵ mantıken çıkarılabileceğini aktarır. Öte yandan Hristiyan vaftizinin bir sakrament olarak devam etmesinin kilisenin sudan başka yapılan vaftiz şekline inanmadığının açık bir delili olduğu kanaatindedir.³¹⁶

Davud, suyla yapılan vaftiz ile Kutsal Ruh ve ateşle yapılan vaftizin birbirinden farklı olduğu ve aynı zamanda da bu vaftiz şekillerinin mahiyeti ve tesirinin de farklı olduğu kanaatindedir. Suyla yapılan vaftiz tövbenin alameti iken, Kutsal Ruh ve ateşle yapılan vaftizin kalbi ve inancı tamamen değiştirdiğini söyler. Ona göre, ilki bedeni arındırırken ikincisinin zekâyı aydınlattığı, imanı sağlamlaştırdığı ve kalbi temizlediği, birincisinin harici bir temizlik olduğu için Yahudilik; diğerinin dâhili bir temizlik olduğu için İslam’a ait olduğunu ifade eder. Davud, Yahudi ve Hristiyan vaftizinin aslında bir din adamı tarafından değil, kişinin kendisi tarafından yapılan İslam’daki “gusül” ve “abdest”in bir benzeri olduğunu, Hristiyanların bu vaftizinin Kur’an’ı Kerim’de ifade edilen “Sıbgatullah”³¹⁷ gelinceye kadar devam edeceğini savunur. Suyla yapılan vaftizin Hz. Peygamberin gelişiyi sona erdiğini ileten Abdulahad Davud, Hristiyanların bu vaftizi hala devam ettirmelerinin bir manası olmadığı kanaatindedir. Çünkü İncillerde de belirtildiği gibi bu vaftiz şeklinin suyun yer almadığı başka bir vaftiz şekliyle tamamen iptal edildiğini belirtir.³¹⁸

³¹² Yuhanna: 4.1-2: “Ferisiler, İsa’nın Yahya’dan daha çok öğrenci edinip vaftiz ettiğini duydular (aslında İsa’nın kendisi değil, öğrencileri vaftiz ediyorlardı) İsa bunu öğrenince Yahudiyeden ayrılp yine Celileye gitti.”

³¹³ Markos: 1. 7-8: “Benden sonra benden daha güçlü olan geliyor. Eğilip onun çarıklarının bağını çözmeye bile layık değilim. Ben sizi suyla vaftiz ettim. O sizi Kutsal Ruhla vaftiz edecektir.”

³¹⁴ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 232-233.

³¹⁵ Matta: 3. 1-17: “...Gerçi ben sizi tövbe için suyla vaftiz ediyorum, ama benden sonra gelen benden daha güçlüdür. Ben O’nun çarıklarını çıkarmaya bile layık değilim. O sizi Kutsal Ruh ve ateşle vaftiz edecek. Yabası elindedir. Harman yerini temizleyecek, buğdayını toplayıp ambara yığacak, samanı ise sönmeyen ateşle yakacak ...”

³¹⁶ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss.232-233.

³¹⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 233-235.

³¹⁸ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 233-235.

Davud'a göre, Hz. Yahya, Hz. İsa'yı kendisinden daha kuvvetli, bir peygamber ve O'nun pabuçlarının iplerini dahi çözmeye layık olmadığı Mesih olarak ilan etseydi, Arap Yarımadasında ve Mezopotamya'da üstünlüğü olan Sabiler Hristiyanlığı benimsemiş olurlardı. Yine ona göre, Hz. Yahya'nın bildirdiği gibi Hz. İsa, Kutsal Ruh ve ateşle vaftiz etmeye gelen bir peygamber olsaydı, Hz. Yahya'nın Şeria ırmağında vaftiz ettiği binlerce kişiyi tekrar Kutsal Ruh ve ateşle vaftiz etmesi gerekirdi.³¹⁹

Abdulahad Davud'a göre Kur'an'da belirtilen bu manevi boyama işi, Allah'ın kendi eseridir. Kim ister doğuştan, ister ihtida etmek suretiyle Müslüman olursa olsun, sıbgatullah ile ruhen vaftiz edilmiştir. Vaftizci Yahya'nın Kutsal Ruh ve ateşle yapılan vaftizi Allah'a (Hristiyanların anladığı gibi Allah'ın Oğlu olarak değil) ve ilahi ibadeti gerçekleştirecek olan Hz. Muhammed'e atfetmiştir.

3.3.2.2. Haç'a Tazim, Günah Çıkarma ve Evharistiya (Ekmek ve Şarap Ayini)

Türkçe'ye Ermenice'den geçen *haç* kelimesi, Batı dillerinde Latince'deki *crux* köküne dayanan *cross* (İng.), *croix* (Fr.) ve *kreuz* (Alm.) kelimeleri ile ifade edilir. Kelimenin Grekçesi *stavros* Türkçe'ye istavroz biçiminde girmiştir. Grekçe'de *stavros* başlangıçta Homeros'un da kullandığı şekliyle "direk, sivri uçlu kazık, sırık" anlamında kullanılırken daha sonra haçı ifade etmek için kullanılmıştır. Kelime İbranicede talah, Arapça'da salib, Farsça'da "dört çivi" anlamında çehâr mih olarak kullanılmıştır. Türkçe'ye çarmih olarak geçmiştir.³²⁰

Abdulahad Davud, haça gösterdikleri saygı sebebiyle Hristiyanları eleştirmekle birlikte bu eleştirilerinin çoğunluğu Hristiyanlığın Teslis inancı ve Hz. İsa'nın ulûhiyeti meselesi ile ilgilidir. Davud'a göre, putlara savaş açan Kilise ve Hristiyanlığın, kendisiyle teslisin temsil edildiğini ve teslisin onunla anlaşıldığını iddia etmeleri, ahşaptan veya madenden yapılan haça (salibe) tazimde bulunmaları anlaşılır bir durum değildir.³²¹ Protestanlar dışında bütün Hristiyanların üç parmaklarıyla yüzlerine ve göğüslerine istavroz (*stavros*) çektiklerini, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla Teslis'i eda ettiklerini belirtir. Protestanların haça tazimde bulunmasalar da teslis vasıtasıyla Mesih'in ulûhiyetinin insanlığa bildirildiğine inandıklarını belirtir.

³¹⁹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 249.

³²⁰ Mahmut. H. Şakiroğlu, "Haç" **DİA**, 14. Cilt, İstanbul: TDV Yayınevi, 1996, s. 522.

³²¹ Davud, **İncil ve Salib**, s. 20.

Abdulahad Davud, inanç konusunda papazların sahip olduğu yetkileri eleştirirken bir ibadet anlayışı olan günahlardan tövbe etmenin papaz eşliğinde bir seromoni haline getirilmesini ve papazın günahları affetmedeki yetkisini eleştirir.

Abdulahad Davud'a göre papazların günah mefhumuna verdikleri önemden dolayı mağfiret usullerini de artırdıklarını³²², Hristiyanlıktaki asli günah dışında inananların vaftiz sonrası işledikleri günahlar için de papazların mağfiret bahşettiğini ifade etmektedir.³²³

Hristiyanlığın temel ayinlerinden biri olan ve Hristiyanların tamamına yakını tarafından uygulanan evharistiya sakramenti İsa'nın havarileri ile yediği son akşam yemeğini³²⁴ temsil eder.³²⁵ Davud, bu ibadet şeklinin İncil'de birçok tasviri bulunan İsa için yapıлып yapılmadığını sorgular. Hristiyanlar vahiy kitabında öfkeli olarak tasvir edilen kuzu için mi, yoksa papaz ile ibadet edenlerin ağızlarında çiğnedikleri kuzu için mi bu ibadeti yapmaktadırlar. Davud, bu sakramentin uygulandığı Mesih İsa'yı hem kurban edilmiş kuzu, hem şefaathçi, hem "Allah'ın Oğlu", hem "Allah", hem "Allah'ın kelimesi" hem de papazların takdis ettiği ekmek parçaları ile şarap içindeki "yüce kurban" hem de "çoban" olarak ileri sürdükleri için Hristiyanları eleştirir.³²⁶

3.4. Tebşirat

İslami reddiye geleneğinin en önemli konularından biri olan tebşirat problemi Abdulahad Davud'un da eserlerinde en fazla yer verdiği konulardan biri olmuştur. Davud, Hz. Muhammed'in geleceğinin bilgisinin Tevrat ve İncil'de yazılı olduğuna dair Kur'an'da yer alan haberleri ispatlamak amacıyla Kitab-ı Mukaddes'i incelemiştir. Davud, bu konudaki eleştirilerini Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitap'a yöneltilen suçlamalardan biri olan tahrif meselesi ile birlikte ele alır. Çünkü Hz. Muhammed'in geleceği bilgisi Eski ve Yeni Ahit'te mevcuttur.

³²² Davud, **İncil ve Salib**, s. 217.

³²³ Davud, **İncil ve Salib**, s. 218.

³²⁴ Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hristiyanlık", **Dinler Tarihi El Kitabı**, Baki Adam (ed:), Ankara: Grafiker Yayınları, 2015, s.160; Markos: 14.22-25 "İsa yemek sırasında eline ekmek aldı. Şükredip ekmeği böldü ve "Alın bu benim bedenimdi" diyerek öğrencilerine verdi. Sonra bir kâse alıp şükretti ve bunu öğrencilerine verdi. Hepsi bundan içti. "Bu benim kanım" dedi İsa, "Birçokları uğruna akıtılan anlaşma kanıdır. Size doğrusunu söyleyeyim, Tanrı'nın Egemenliğinde tazesini içeceğim o güne dek, asmanın ürününden bir daha içmeyeceğim."

³²⁵ Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hristiyanlık", **Dinler Tarihi El Kitabı**, Baki Adam (ed:), s.160.

³²⁶ Davud, **İncil ve Salib**, ss. 218-219.

3.4.1. Eski Ahit'te Hz. Muhammet

Abdulahad Davud, Eski Ahit'te Hz. Muhammed'in geleceğini haber veren pasajları etimolojik ve hermönetik bir bakış açısıyla kaleme almıştır. Bu bölümde Eski Ahid'de geçen tebşiratla ilgili yorumlarına yer vereceğiz.

3.4.1.1 Hagay'da geçen “Himda” ve “Şalom” Kelimesi

Abdulahad Davud, 70 yıllık Babil esaretinden sonra Yeni Mabedin temelleri atıldığı sırada sevinç çılgınlıkları atanlar ve Mabedin eski halini bilenlerin ağlamaları esnasında Allah bu hüznü cemaati teselli etmek için Hagay'a şu önemli müjdeyi verdiğini aktarır: “Ve bütün milletleri sarsacağım ve bütün milletlerin Himdası gelecek ve mabedi şanla şerefle dolduracağım, der. Orduların efendisi, benimki gümüş benimki altın der, orduların efendisi. Benim bu son evimin şöhreti ilkinden daha yüksek olacak der İnsanların efendisi; bu yerde selam (Şalom) vereceğim der, Orduların Efendisi”³²⁷

Abdulahad Davud, farklı dillerdeki tezahürlerini görmek maksadıyla İngilizce olarak çevirisini yaparak, *Himda* 'nın “desire” “şiddetli arzu”, *Şalom* 'un ise “peace” “barış, huzur” anlamına geldiğini aktarmıştır.³²⁸ “himda” kelimesini hem Yahudi hem de Hristiyanların Mesih'e delalet ettiği şeklinde yorumladıklarını ifade eden Davud, bu kehanetin, yalın manası ile “arzu” ve “barış, huzur” olarak yorumlanırsa basit bir istekten öteye geçmeyeceğini, Himda kelimesinden bir hal değil de aktif bir güç ve müesses bir din manası çıkarılması gerektiği kanaatindedir.³²⁹

“Bütün milletlerin Himda'sı gelecektir” pasajının İbranice'de “ ve yavu Himdath kol haggoyim” şeklinde geçtiğini söyleyen Abdulahad Davud'a göre, himda kelimesi eski İbranice yani Aramice'de –hmd kökünden türetilmiştir. İbranice'de *hemed* şiddetli arzu, imrenme, iştah ve şehvet duygusu manasında kullanılır. Aynı harflerden oluşan Arapçadaki *hemida* fiili ise “methetmek,

³²⁷ Hagay: 2.7-9 da geçen bu pasajın tercümesini Abdulahad yapmıştır. Davud, **Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (a.s)**, s. 22, 2001 basımlı Kutsal Kitaba göre ise bu pasaj “Bütün ulusları sarsacağım, değerli eşyalarını buraya getirecekler (Onların özlediği kişi buraya gelecek). Bende bu tapnağı görkemle dolduracağım. Böyle diyor Her Şeye Egemen Rab. “Gümüş de altın da benim” diyor Her Şeye Egemen Rab. Yeni tapınağın görkemi, öncekinden daha büyük olacak. Buraya esenlik (Şalom) vereceğim. Böyle diyor Her Şeye Egemen Rab.” Şeklindedir. Tezimizde Abdulahad Davud'un tercümesini kullandık. Bu yöntemin onun eleştiri ve yorumlarını anlamak açısından daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

³²⁸ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 23.

³²⁹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 23.

övmek, hamdetmek” anlamında kullanılır. Ona göre, çok arzulanan, hasret duyulan hamdedilenden kasıt Ahmet’tir. “Ahmed” kelimesi Himda kelimesinin Arapça karşılığıdır.³³⁰

Grekçe yazılan Yuhanna İncil’inde geçen ve klasik Grek diline tamamen yabancı olan “Paracletos” isminin “Ahmed” kelimesinin karşılığı olan “şöhreti en yüksek, en çok hamdeden” manasında pekiştirilmiş olarak kullanılan *Periclytos* kelimesi, Abdulahad Davud’a göre, İsa’nın konuştuğu dil olan Aramice’deki Himda ve Hemida kelimelerinin Grekçeye çevrilmiş hali olmalıdır.³³¹

Abdulahad Davud, Himda kelimesinin etimolojik tahlilini yaptıktan sonra Hagay’da geçen “Şalom” kelimesi üzerinde durur. “Şalom” ve “Selam” kelimeleri, “barış, teslim olma, tevekkül (boyun eğme) anlamlarına gelmektedir. “Şalom” kelimesinin Arapçada “Selam, İslam” kelimelerine karşılık geldiğini söyleyen Abdulahad Davud, bu kelimenin İslam’a işaret ettiğini savunur. Abdulahad Davud, Kureyşli Abdullah’ın dul eşi Amine’nin o zamana kadar kimseye verilmeyen Ahmed ismini çocuğuna vermesinin İslam’ın en büyük mucizesi olduğu kanaatindedir.³³²

3.4.1.2. “Mispa” Kelimesi

Abdulahad Davud, Samilerin büyük atası Hz. İbrahim’den miras kalan eski Yahudi taş kültürünün ne ifade ettiğini, Mekke’de Hz. İsmail ve Kenan diyarında Hz. İshak ile babası Hz. Yakub tarafından nasıl tesis edildiğini anlatmaya çalışır.³³³

Mispa, taş kültüründen putperestlik anlamında taşta tapınma anlaşılmamalı, aksine Allah’a tapınma maksadıyla özel olarak hazırlanmış bir taş anlaşılmalıdır. “Mispa” kelimesi, uzun yıllar göçebe hayatı yaşayan peygamberlerin gittikleri yerlerde ibadet maksadıyla genellikle yüksek yerlere diktikleri taşlara verilen isimdir. Bu merkezler insanlar için önemli merkezler olmuştur. Bunlar özellikle İsrailoğullarının tarihinde önemli kararların alındığı mukaddes yerlerdi. Farklı yerlerde yapılan bu mispalar Süleyman Mabedi’nin inşasından sonra bile önemini kaybetmemiştir. Ama Kâbe’de olduğu gibi bu misfalar zaman zaman putlarla doldurulduğu da olmuştur.³³⁴

³³⁰ Davud, *Tevrat ve İncil*, s. 24.

³³¹ Davud, *Tevrat ve İncil*, ss. 24-25.

³³² Davud, *Tevrat ve İncil*, s. 29.

³³³ Davud, *Tevrat ve İncil*, s. 44.

³³⁴ Davud, *Tevrat ve İncil*, ss. 45-47.

Abdulahad Davud, bu kelimenin genellikle “gözetleme kulesi” şeklinde tercüme edildiğini, “taş” manasında kullanılan safa kökünden bir yer ya da bina adı olduğunu ifade eder. İbranice’de “taş” kelimesi “iben”, Arapça’da “hacer”, Süryanice’de “kipa”dır. Ancak “safa” kelimesinin belirli bazı nesneler ve şahıslar “taş” olarak isimlendirildiğinde kullanıldığını belirtir. Bu nedenle de Misfa’nın gerçek manası bir safanın yani taşın konulduğu yerdir.³³⁵

Hz. İsa’nın ilk havarisi olan Simon’a taş anlamına gelen Petros (Peter) adını vermesinin uzun süre önce kaybolan safa kelimesine işaret ettiğini söyleyen Davud, Petrus’un safa (taş) anlamına gelirse bunun üzerine inşa edilen Kilisenin de³³⁶ (ism-i mekân olması sebebiyle) misfa olarak adlandırılması gerekeceğini savunur. Ona göre İsa, Simon’u taşla benzetirken, Kiliseyi de misfaya benzetmiştir.³³⁷

Abdulahad Davud, Grekçe felsefe kelimesi için kullanılan “sofia ”kelimesinin İbranice safa kelimesiyle aynı anlama geldiği ve “yün” anlamına gelen “sof” kelimesinden türediğine yönelik anlayışın terkedilmesi gerektiği kanaatindedir. Gerçek sofia- Hikmet’in insanlar arasından seçeceği misfalar olduğunu ve bu misfaların şu ana dek İsrailoğullarına geldiğini ifade etmiştir. Ancak zaman geçmesine rağmen “seçilmiş kişi” Mustafa gelmemiştir. Hz. İsa geldiğinde son peygamber olduğu kanaatine vardıklarını söyleyen Abdulahad Davud, İsa kısa bir süre sonra aralarından ayrıldıktan sonra onun son peygamber olmadığına anlaşıldığını ifade etmiştir. Abdulahad Davud’a göre, Hz. İsa son peygamber olsaydı, ilk havarisi Simon Petrus’a “safa”, kilisesine de “mispa” demesinin anlamı olmazdı.³³⁸

Abdulahad Davud, bu mispalarda gelecek olan son peygamberin beklendiğini ve bu son peygamberin de Hz. Muhammed olduğunu ifade eder. Delillerini kuvvetlendirmek için mispa kelimesinin tahliline başvurmuş ve misfa kelimesinden beklenen son peygamberin Hz. Muhammed Mustafa olduğunu savunmuştur.

3.4.1.3. Tevrat’ta Sözü Edilen “Şiloh” Hz. Muhammet’tir

³³⁵ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 48.

³³⁶ Matta: 16. 18 “Ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus’sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım. Ölüler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek.”

³³⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 49-50.

³³⁸ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 57-59.

Abdulahad Davud'un, Hz. Muhammed'in Eski Ahit'te müjdelendiğine dair gösterdiği delillerden biri de; Tekvin'de geçen "Şilo" ifadesidir.

"Şilo gelinceye kadar Saltanat Asası Yahuda'dan, Hükümrânlık Asası da ayaklarının arasından ayrılmayacaktır, Ve insanların itaati de O'na olacaktır."³³⁹ Bu pasajın Eski Ahit'in özünü teşkil edecek kadar önem arz ettiğini belirten Abdulahad Davud, "Şilo" ve "yikha"³⁴⁰ kelimelerinin de önemi üzerinde durur.³⁴¹

"Şilo kelimesinin İbranice olarak "w-sin, y-yod, l-lamed ve h-hi" ile yazıldığını aktaran Abdulahad Davud, bu kelimenin farklı manalarda kullanıldığını ve Tekvin'de de *şilo* kelimesinden bir kasaba olarak bahsedildiğini ifade eder. Abdulahad Davud 1.Samuel'de Şilo kelimesinin bir kasaba olarak zikredilse de orada yazılı olan Şilo kelimesinde "yod" harfinin bulunmadığını belirtir. Bundan dolayı Şilo kelimesinden üzerinde On Emir'in yazılı bulunduğu taş tabletlerin saklandığı sandık veya mabedin yer aldığı kasaba anlamının çıkarılamayacağını savunur. Çünkü o zamana kadar Saltanat ve Hükümdarlık Asasının Yahudi Kabilesinde bulunduğu dair bir işaret yoktur. Bu nedenle Şilo kelimesi bir yer adı olmayıp bir şahıs adıdır. Davud'un tespit ettiği diğer bir bilgi de bu şilo kelimesinin Kutsal Kitap'ta tercüme ya da tevil edilmeden aynen yazılmasıdır. Yalnızca Kutsal Kitap'ın Süryanice çevirisi olan Peşitta'da Şilo kelimesi "Ona ait olan kimse" şeklinde geçmektedir. Dolayısıyla Tivrattaki pasaj şu şekilde tercüme edilmelidir: "Hükümdarlık ve peygamberlik vasfı, kendisine O'nun ait olduğu şey gelinceye kadar Yahuda'dan gitmeyecektir. Çünkü milletlerin itaati O'nadır."³⁴²

Şilo kelimesinin "Sulh, sükûn, sessiz ve güvenilir" anlamlarına gelen "şalah" filinden türediğini belirten Abdulahad Davud'a göre bazı müntensih ve kitap yazarlarının yazım hatası nedeniyle "şalah" kelimesinin sonunda bulunan "h-het" harfi "h-hi" harfine dönüştürüldüğü kanaatinde. Bu iki harf birbirlerine çok benzediği için bu hata yapılmış olsa da bu kelimenin ismi faili "şaluh" yani (gönderilmiş kimse, resul, haberci) demek olan "şalah" (göndermek, seçmek) filinden türediğini ifade eder.³⁴³

³³⁹ Tekvin, 49.10 da geçen bu pasajın tercümesini Abdulahad yapmıştır. Davud, **Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (a.s)**, s. 63, 2001 basımlı Kutsal Kitaba göre ise bu pasaj "Sahibi (şilo) gelene kadar Krallık asası Yahuda'nın elinden çıkmayacak, Yönetim hep onun soyunda kalacak, Uluslar onun sözünü dinleyecek." Şeklindedir. Tezimizde Abdulahad Davud'un tercümesini kullandık. Bu yöntemin onun eleştiri ve yorumlarını anlamak açısından daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

³⁴⁰ Abdulahad Davud, öneminden bahsettiği ikinci kelime olan "yikha" dan eserinde bahsetmemiştir. Yalnızca Şilo kelimesini incelemiştir.

³⁴¹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 63.

³⁴² Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 64.

³⁴³ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 64-65.

Abdulahad Davud, şilo kelimesinin Tevrat'ın Yunanca tercümesi olan Septuagint'de³⁴⁴ aynen aktarıldığı kanaatindedir. Ona göre, tek değişiklik sadece “ן-het” ve “ן -hi” harfleridir. Şilo kelimesi şiluah şeklinde okunmalıdır. Şiluah kelimesi “Yah'ın Resulü” anlamına tekabül eder ki Resul sıfatı yalnızca Hz. Muhammed için kullanıldığı için bu kelimenin “Allah'ın Resulü” manasına geldiğini savunur.³⁴⁵

Şilo kelimesinin başka anlamlarının da olduğunu söyleyen Davud'a göre bunlardan biri şilo şeklinde telaffuz edilen “shilh” kelimesidir. Anlamı “barış, güven, kalp huzuru, sessizlik” olan kelimenin ilk verilen anlam kadar Hz. Muhammed'e delalet ettiğini söyler. Kelimenin Aramicesinin “Şla” veya “Şala” kökünden gelen “Şilya” olduğunu ifade eden Davud, Hz. Muhammed'in önceki peygamberlere göre çok daha sakin, barışçı, güvenilir, düşünceli ve cezbedici bir şahsiyete sahip olduğu için kendisine Mekkeliler tarafından Muhammed'ü-l Emin isminin verildiğini ekler. Davud, Mekkelilerin Hz. Peygambere emin ismini verirken Şilo kelimesinden haberdar olmadıklarını da belirtir. Arapça “emene” fiilinin İbranice karşılığı olan “aman” kelimesi gibi (metin, sürekli, değişmez, emin) anlamına gelir. Bu nedenle “gönül rahatlığı, inançlı ve güvenilir” manalarına da sahip olduğundan dolayı “emene” fiilinin Şilo (Shiloh) kelimesiyle aynı anlamda kullanıldığını belirtir.³⁴⁶

Abdulahad Davud, Şilo kelimesinin diğer bir anlamının da “Şaluah” kelimesinin bozulmuş hali olabileceği kanaatindedir. Bu takdirde Şilo kelimesi Kur'an'da adı sıkça geçen peygamberin Arapça ünvanı olan “Resul” kelimesinin karşılığı olmaktadır. Resul kelimesi “elçi, haberci” anlamına gelen İbranice “Şaluah” kelimesiyle aynı anlamdadır. Dolayısıyla Yahudilerin “Şaluah Elohim” ibaresi ile “Resulullah” ibaresi aynı anlama gelmektedir.³⁴⁷

Şilo kelimesinin Hz. Muhammed'e işaret ettiğini gösteren Abdulahad Davud, bu konuda Yahudi ve Hristiyanların kanaatlerine de değinmiştir. Davud, Tekvin 49.10'da geçen Şilo kelimesinin Yahudiler ve Hristiyanlar için Mesih'in en önemli kehaneti³⁴⁸ olduğunu düşündüklerini

³⁴⁴ Septuagint: Eski Ahid'in Yunanca çevirilerinden en önemli olanına verilen ad. Geleneğe göre M.Ö 270'te İskenderiye bölgesinde oturan ve Yunanca konuşan Yahudii cemaati için II. Ptolemy (285-246) ve Rabbi Eleazer'in işbirliği ile yetmiş iki kişi tarafından yetmiş iki günde bu çeviri yapılmıştır. Bu çeviriye Yetmişler Tercümesi adı da verilir. Geleneksel rivayetler bu çevirinin 270'te yapıldığını varsaysa da modern araştırmalar Septuagint'in uzun bir tarihsel süreç içerisinde birçok mütercim tarafından hazırlandığını ve çevirinin yaklaşık olarak M.Ö 132 civarında tamamlandığını ortaya koymaktadır. Septuagint, kitapların sıralaması açısından farklılıklar taşır. Şinasi Gündüz, “Septuagint”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 338.

³⁴⁵ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 65.

³⁴⁶ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 69.

³⁴⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 71.

³⁴⁸ Yahudilere göre Kumran'da bulunan yazıtlar, Targumlar ve rabbani literatür gibi ilk gelenekte, Shiloh Mesihe ait bir başlık olarak kullanılır. Ancak Kitab-ı Mukaddes tarafından desteklenmemektedir. Hatta Shiloh'un sessiz harflerinin sayısal değeri de (y-b'sh-y-l-h) Mesih'in sayısal değerine eşittir. Yahudilere göre bu kelime hakkında birçok tefsir yapılsa

ifade eder. Pasajda işaret edilen Mesih'in İsa olamayacağını söyleyen Davud, delil olarak Yahudilerin Hz.İsa'yı Mesih olarak kabul etmemelerini ileri sürer. Ona göre, Yahudiler Hz. İsa'nın peygamberliğini kabul etseler de Mesihliğini kesinlikle kabul etmeyeceklerdir. Çünkü Yahudilerin bekledikleri Mesih karakteri, çarmıha götürülen Mesih değildir.³⁴⁹ Bu kehanetin Hz. Muhammet'in şahsında gerçekleştiği kanaatinde olan Davud, bazı deliller ileri sürer. Tekvin 49.10'da yer alan "Saltanat Asası" ve "Hükümdarlık Asası" gibi ifadeler Kutsal Kitap müfessirleri sırasıyla "saltanat" ve "peygamberlik" anlamı vermişlerdir.³⁵⁰ Hz. Musa'nın ve Hz. Davud'un da olamayacağını ifade eden Davud, Hz. Davud'un soyundan gelecek olan Mesih'in kendisi olmadığını Hz. İsa'nın bizzat kendisinin söylediğini³⁵¹ ortaya koyarak İsa'nın bu kehanetin kastettiği kişi olamayacağını savunur.³⁵² Çünkü Hz. İsa yazılı bir şeriat bırakmadığı gibi, Saltanat Asası'na sahip olmamış, hatta halk onu kral yapmak istediğinde kaçıp saklanmışır.³⁵³

Abdulahad Davud'a göre, Hz. Muhammet İsmailoğullarının bütünüyle eskimiş saltanat asasını ve uygulanmaz hale gelen eski şeriat ile ruhbanlığın yerine yenisini getirmek için Kur'an ve askeri güç ile gelmiştir.³⁵⁴

Yahudilerin Şilo gelmedikçe saltanatın ve kanun koyucunun ellerinden gitmeyeceğine inandıklarını ve aynı zamanda şilo'nun henüz gelmediğini iddia ettiklerini ifade eden Abdulahad Davud, Yahudilerin saltanat asasının yok olmadığı ve hükümdarlığın onlardan gitmediğine inandıklarını da ekler. Ona göre on dört asır süredir bu iki müessese de tarihe karışmıştır. Davud'a göre Yahudiler iki ihtimalden birini kabul etmelidirler: Ya şilo geldi fakat ataları onu tanıyamadı ya da kendisinden Şilo çıkması beklenen Yahuda Kabilesinin artık ortada yoktur. Davud, Yahudilerin bu inançlarının yanlış olduğunu göstermek için bir delil daha ortaya koyar: Ona göre, Tekvin'de geçen Yakup'un yer aldığı metne göre gelecek olan Şilo, Yahuda kabilesine tamamen yabancı biri

da en uygun olan günümüz tefsirleridir. Nahum. M.Sarna, **Genesis: The Traditional Hebrew Text with New JPS Translation**, Philadelphia: The Jewish Publication Society, 1989, s. 337, bu ifade Hristiyanlarca da bir yer, bir şahıs veya bir takdir anlamlarında anlaşılabilir. Ancak daha çok şahıs manası vardır. Bu bapta beklenen zaman Davud ve Saul zamanları olabilir. Fakat bu ifadeleri birçok İncil müfessiri de Mesih'e ait bir terim olarak tercüme etmişlerdir. Yani Yahuda'nın elinde ki asa Mesih gelene kadar duracaktır. Onun gelmesi ile hüküm verme işleri de Yahuda'dan alınacaktır. **NIB**, I, s.665.

³⁴⁹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 66.

³⁵⁰ Yahudiler tarafından yetkinin ve egemenliğin bir sembolü olarak görülmüştür. Yhuda'nın her zaman diğer kabilelere üstünlük kuracağı anlaşılmıştır. Nahum. M.Sarna, **Genesis: The Traditional Hebrew Text with New JPS Translation**, Philadelphia: The Jewish Publication Society, 1989, s. 336, Hristiyanlar, "krallık asası" kelimesini Yahudilerinkine benzer bir şekilde Yahuda'nın üstün olması şeklinde yorumlamışlardır. Ellen G. White, **The Seventy-day Adventist Bible Commentary: the Holy Bible With Exegetical and Expository Comment**, (SABC), Frabcis D. Nichol (ed.), Vol. I, Washington D. C: Review and Herald Publishing Association, 1953, s. 481.

³⁵¹ Matta: 22. 44-45 "Rab, Rabbim'e dedi ki, Ben düşmanlarını Ayaklarının altına serinceye dek sağımda otur. Davud O'ndan Rab diye söz ettiğine göre, O nasıl Davut'un oğlu olur?"

³⁵² Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 67.

³⁵³ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 68.

³⁵⁴ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 68.

olmalıdır. Tevrat'taki bu kehanet, Şilo gelince saltanat ve kanun yapıcılığın Yahuda'dan gideceğini açık açık göstermektedir. Bu durum ancak Şilo, Yahuda kabilesine yabancı olduğunda gerçekleşebilir. Davud'a göre, eğer şilo Yahuda kabilesinden çıkarsa bu iki imtiyazın Yahuda kabilesinden alınması gerçekleşemeyecektir. Abdulahad Davud'a göre bu durumda İsa yine Şilo olamayacaktır. Çünkü Hz. İsa anne tarafından Yahuda'nın soyundan³⁵⁵ gelmektedir.³⁵⁶

3.4.1.4. Daniel'in Rüyasında Sözü Edilen “İnsanoğlu” Hz. Muhammed'tir

Abdulahad Davud, Eski Ahit'te yer alan Daniel peygamberin rüyasında gördüğü “barnaşa”nın (İnsanoğlunun) Hz. Muhammed'e delalet ettiği kanaatindedir.

Daniel kitabının yedinci babında, Daniel bir rüya görmüştür. Rüyasında gördüğü dört canavarın özelliklerinden bahseden Daniel, dördüncü canavarın on boynuzunun bulunduğunu, daha sonra bu boynuzların sökülmesiyle dördüncü bir boynuzun ortaya çıktığını anlatmıştır. Dördüncü boynuz diğer boynuzlara benzememektedir, insan gözlerine benzer gözleri ve ağzı vardır. Milyonlarca semavi varlığın huzurunda kıyamda durduğu bu küçük boynuz, barnaşa'nın (İnsanoğlu) zuhuru kadar yaşamıştır.³⁵⁷

Daniel peygamber gördüğü rüyanın anlamını soruşturur. Rüyanın manasını anlatan kişi, bu dört büyük yaratığın yeryüzünde ortaya çıkacak dört kralı temsil ettiğini, dördüncü krallığın diğer krallıklardan farklı olarak bütün dünyayı parçalayacağını ifade etmiştir. On boynuzun yine bu dördüncü krallıktan çıkacak krallıkları temsil ettiğini, sonradan ortaya çıkan küçük boynuzun üç krallığı tahtından indirecek olan kral olduğunu anlatmıştır. Bu küçük boynuz, yüceler yücesini kötüleyen sözler söyleyecek, O'nun kutsallarına baskı yapacak, yasaları değiştirmeye çalışacaktır.³⁵⁸

Abdulahad Davud' a göre, ilk üç canavarın kasettiği krallar sırasıyla Keldani Krallığı, Med-Pers İmparatorluğu ve ölümünden sonra dört krallığa bölünen Büyük İskender'in imparatorluğudur. Dördüncü canavarın kastettiği krallığın Roma İmparatorluğu olduğunu düşünen Abdulahad Davud, on boynuzunun da Hristiyanlara zulmeden Roma'nın on kralını temsil ettiği kanaatindedir. Ona göre küçük boynuz, Hristiyanlığa en büyük zararı veren, yasayı değiştiren Konstantin'dir.³⁵⁹ Küçük

³⁵⁵ Matta: 1.1-17.

³⁵⁶ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 72-73.

³⁵⁷ Daniel: 7.14.

³⁵⁸ Daniel: 7. 15-28.

³⁵⁹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 78.

boynuzun, üç rakibinin saf dışı kalmasıyla Roma tahtına oturan Konstantin olduğu görüşünde olan Abdulahad Davud, küçük boynuzun Roma İmparatorundan başkası olamayacağına dair kanıtlarını kitabında sıralamıştır.³⁶⁰

Abdulahad Davud küçük boynuzun tespiti ile ilgili delillerini sıraladıktan sonra Barnaşa “İnsanoğlu” ile kastedilenin Hz. Muhammet olduğu yönündeki kanaatini vurgular. Abdulahad Davud’a göre bir din eğer hak din ise, onun kurucusu bir peygamber değil, Allah olduğundan, bu dinin ikinci kurucusu olan peygamberin adıyla bilinmesi doğru değildir. Allah’ın Hz. Muhammed’e bildirdiği dinin adı İslam’dır. Resulullah ve inananlar arasında sulh yapmak anlamına gelen İslam, Muhammedilik diye anılamaz. Yahudilik ve Hristiyan isimleri kişi isimleridir.³⁶¹

Abdulahad Davud’a göre, Kutsal Kitap’ta din kelimesi Daniel’in rüyasında geçen mahkeme³⁶² kelimesi olan, Kur’an’da İslam’ın karşılığı olarak kullanılan “hüküm, mahkeme” anlamına gelen “din”³⁶³ ile aynı anlamdadır. Kürsüsünde oturan Tanrı “Dayyana” yani “hâkim”dir.”Kürsüler kurulur, kitaplar açılır” ifadesi ile Allah’ın emir ve yasaklarının Levh-i Mahfuz’da her insanın amelerinin yazılı bulunduğu amel defteri kastedilmiştir. Abdulahad Davud’a göre, “En Yüce”nin huzuruna çıkan Barnaşa, kuşkusuz Hz. Muhammet’tir.³⁶⁴ Abdulahad Davud, Barnaşa’nın yani İnsanoğlu’nun küçük boynuzdan sonra geleceği için bunun da Konstantin’den sonra gelen Hz. Muhammet olacağı kanaatindedir.³⁶⁵

“Gece görümlerimde insanoğluna benzer birinin göğün bulutlarıyla geldiğini gördüm. Eskiden beri var Olan’ın yanına doğru ilerledi, O’nun önüne getirildi.”³⁶⁶ ayetiyle peygamber efendimizin Mirac hadisesinden bahsedildiğini savunur.³⁶⁷

Davud, Hristiyanların barnaşayı Hz. İsa olarak kabul ettiklerini belirtir. Ona göre, Hz. İsa hem insan olarak kabul edildiğinde tebliğ yönünden Hz. Muhammet kadar başarılı olmaması, hem de Teslis’in ikinci unsuru olarak kabul edildiğinde de barnaşa olamayacağı için Hristiyanların İsa’nın

³⁶⁰ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 80-86.

³⁶¹ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 92-93.

³⁶² Daniel: 7.10 “Önünden ateşten bir ırmak çıkıp akıyordu. Binlerce binler O’na hizmet ediyordu; On binlerce on binler önünde duruyordu. Mahkeme kuruldu kitaplar açıldı.”

7.22 “Eskiden beri var olan –Yüceler Yücesi- gelip kutsallarının lehine yargı verene dek bu böyle sürdü. Kutsallığın krallığı alma zamanı gelmişti.”

7.26 “Ama mahkeme kurulacak, onun egemenliğine son verilecek, büsbütün yok edilecek.”

³⁶³ Fatiha Suresi, 3

³⁶⁴ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 93-94.

³⁶⁵ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 94.

³⁶⁶ Daniel: 7.13.

³⁶⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 96-98.

barnaşa olduğu yönündeki inançları yanlışır. Davud’a göre Barnaşanın İsa olamayacağını kabul etmeyenler bir çelişki içindedirler.

Abdulahad Davud, “Yahudi Apokrif Metinleri”nde³⁶⁸ geçen “insanoğlu”³⁶⁹ ifadelerinden de kastedilenin Hz. Peygamber olduğu düşüncesindedir. Abdulahad Davud, bu delillerle barnaşanın İsa olamayacağını kanıtlamaya çalışmıştır.³⁷⁰

3.4.1.5. Tevrat’ta Davud’un “Efendim” Deddiği Kişi Hz. Muhammed’tir

Abdulahad Davud, Eski Ahit’te Hz. Davud’un “Efendim” ifadesinin de Hz. Muhammed’e işaret ettiğini düşünmektedir. “YaHVah, EFENDİME dedi ki³⁷¹ Düşmalarını ayaklarının altına basamak yapıncaya kadar sağımda otur”³⁷² Bu pasaj Matta İncili, 22.44, Markos İncili, 12.36 ve Luka İncili, 20.42’de “ Rab, Rabbime dedi ki: Ben düşmanlarını ayaklarının altına serinceye dek sağımda otur.” şeklinde ifade edildiğini aktaran Abdulahad Davud’a göre burada geçen “Efendim” kelimesi Hz. Muhammed’e işaret etmektedir.

“Rab Rabbime dedi ki” ifadesinin bütün dillere bu şekilde tercüme edildiğini belirtir. Ona göre, birinci Rab kelimesinden maksat Allah ise ikinci Rab kelimesinin Allah anlamına gelmesi gerekir. Bu durumda hem hitap eden hem de muhatap Allah olacaktır. Bu da Hz. Davud’un iki Allah’a inandığı manası çıkarılır. Bu söz konusu olamayacağı için bu çeviri yanlış yapılmıştır.³⁷³

Davud, “Rab Rabbime dedi ki” şeklinde ifade edilen sözün, Kutsal Kitap tercümanları tarafından verilen anlamlarının dışına çıkılmaması ve yanlış anlamaya meydan vermemesi için İbranice metinde geçen “YaHVah” ve “Adon” kelimelerinin aynen kullanılmasının daha uygun

³⁶⁸ Apokrif: Kutsal kabul edilmeyen kitaplar. Grekçe de “gizli, saklı” anlamlarına gelirken, zamanla aşağılayıcı bir anlam kazanarak “şüpheli, sapık” anlamlarında kullanılmıştır. Apokrif kitapların delalet ettiği kitaplar hususunda Yahudi ve Protestanlar ile Katolikler aynı düşünmez. Yahudi ve Protestanların “Apokrif “dedikleri kitaplara Katolikler, “Deutero canonique” (sonradan alınanlar), Katoliklerin Apokrif dediklerine de Protestanlar “ Pseudepigrife” demektedirler. Apokrif kitapların ortak özellikleri ise, dini karakterde olmalarına rağmen, yazarları bilinmeyen, kısmi faydaları olsa da yanlış ve zararlı şeyler de ihtiva eden, kilisede halka okunması kabul edilmeyen ve resmi listede yer almayan kitaplar olmalarıdır. Ömer Faruk Harman, **Metin, Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Kitapları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1988, ss. 36-37.

³⁶⁹ İnsanoğlu ifadesi İncillerde toplam 83 yerde geçmektedir. Matta: 17.9, Markos: 9.9...

³⁷⁰ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 312-346.

³⁷¹ Tezimizde Abdulahad Davud’un tercümesini kullandık. Bu yöntemin onun eleştiri ve yorumlarını anlamak açısından daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

³⁷² Abdulahad Davud, **Tevrat ve İncil’e Göre Hz. Muhammed (a.s)** adlı kitabın 111.sayfasında ilgili pasajı Mezmurlar 111. pasaj olarak belirtmiştir. Ancak araştırmamıza göre pasaj Mezmurlar, 110,1’de geçmektedir. Bazı basımlarda Mezmurlar 9. Ve 10. Baplar birlikte yazılabilmektedir. Böyle bir kullanım için ayrıca bakınız: The Jerusalem Bible, Alexander Jones (Genera Edit.), London: Darton, Longman & Todd LTD. And Doubleday & Company Inc. 1967, s.681 Abdulahad Davud’un kullandığı Kutsal Kitap’ta da böyle bir durum söz konusu olabilir.

³⁷³ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 111-112.

olduğu kanaatindedir. “Yehova”³⁷⁴ İsrail kavminin ilahı anlamına gelirken, “Adon” ise kumandan, bey, Efendi anlamında kullanılır. Bu nedenle de Davud’a göre bu pasaj “ Allah, Efendime dedi ki” şeklinde tercüme edilmelidir.³⁷⁵

Yukarda da ifade ettiğimiz gibi, “Efendim” kelimesinin Hz. Muhammet’i işaret ettiğini düşünen Abdulahad Davud, bu düşüncesini örneklerle delillendirir. İncillerde Hz. İsa’nın hahamlara sorduğu “ Mesih hakkında ne düşünüyorsunuz? O kimin oğludur?”³⁷⁶ sorularına hahamların verdiği cevap “Davud’un oğludur” şeklinde cevap verdiklerini ifade eden Davud, İsa’nın hahamların verdiği cevabın ardından tekrar hahamlara hitaben “ Davut O’ndan Rab diye bahsettiğine göre, O nasıl Davut’un oğlu olur?” sorusunu yönelttiğini ancak bu sorunun onları sessizliğe boğduğunu, cevap veremediklerini iletir. Abdulahad Davud’a göre, ilginç olan kısım sessiz kalmaları değil, cevapsız kalan soruya ne Hz. İsa ne de İncil yazarları tarafından cevap verilmemesidir. Ona göre, Hz. İsa bu soruyu yanıtı bırakmamış, kilise verdiği cevabı nakletmemiştir. Davud, Hz. İsa’nın “Davud’un Efendisi kimdir?” sorusuna, üslubu, vahiy yoluyla gelmiş mukaddes bir hitaba uygunluğu, Hz. İsa’nın şahsı ve peygamberliği ile mantıklı sözler içermesi ve Hz. İsa’nın İslam peygamberine dair kesin sözler söylemesi bakımından kilisenin reddettiği Barnaba İncili’nde³⁷⁷ cevap vermektedir. Hz. İsa’nın cevabının Barnaba İncili’nde bulunabileceğini söyleyen Davud, Barnaba İncili’nde Hz. İbrahim ve Hz. İsmail arasında bir sözleşme yapıldığı “Şanı en yüce” ve “Övgüye en layık” kişinin, Hz. İshak’ın dolayısıyla Davud’un soyundan değil, Hz. İsmail’in soyundan geleceğine dair açık ifadelerin bulunduğunu aktarır.³⁷⁸ Dolayısıyla Davud’un “Efendim” dediği kişi Hz. Muhammet’ten başkası olamaz.³⁷⁹

³⁷⁴ Yahve: (Yahovah, Jahovah) Yahudilikte İsrailoğullarının koruyucusu, yöneticisi ve yönlendiricisi olan yüce varlık. Onun gerçek ve kutsal ismi olan Yahve, kutsalların en kutsal olan bir zamanda sadece yılda bir kez başrahip tarafından anılabilir. Bunun dışında Yahve ismi kesinlikle kullanılmaz ve yazılmaz; yüce tanrıyı ifade etmek için Elohim ve Adunai gibi terimler kullanılır. Tanrının özel ve kutsal adı olan Yahve, Torah’ın Yahvist metinleri olarak bilinen ve tarihsel açıdan diğer metinlerden daha önceki zamanlara ait olan kısmında tanrının adı olarak kullanılır. Eski Ahit’in ilk beş kitabında yahve, âlemlerin tek tanrısı olmaktan ziyade bir klan ya da kabile tanrısı görünümündedir; o İsrailoğullarının tanrısıdır. Bu nedenle günümüzde hemen hemen tüm araştırmacılar Torah’daki tanrı düşüncesiyle ilgili olarak monoteizmden ziyade henoteizmin varlığından bahsetmenin daha doğru olacağını ifade etmektedirler. Ancak günümüz Yahudiliği monoteizme daha yatkındır ve buna göre Yahve, evrensel karaktere sahip olan tek tanrıdır. Şinasi Gündüz, “Yahve”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 391.

³⁷⁵ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 112-113.

³⁷⁶ Matta: 22.42; Markos: 12.35-37; Luka: 20.41-44.

³⁷⁷ Barnaba İncili: Batılıların, Hristiyanlıktan İslama geçen bir İtalyan tarafından 15. Yy’da yazıldığını iddia ettikleri İtalyanca bir İncil. Apokrif İnciller arasında yer alır. Teslisi reddetmesi, İsa’nın sadece bir peygamber olduğunu vurgulaması ve Kur’an’la yakın benzerliği dikkat çekici karakteristikleri arasındadır. Ayrıca Hz. Muhammed’in tebşiratu ile ilgili Kur’an ayetlerini destekler tarzda ifadelerin bulunması da bir diğer özelliğidir. Şinasi Gündüz, “Barnaba İncili”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 59.

³⁷⁸ Barnaba İncili, 43.

³⁷⁹ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 115-116.

Abdulahad Davud’a göre, Allah’ın nazarında en büyük peygamber ya da efendi, en büyük istilacı, insanları perişan eden, sadece kendi huzuru için bir hücrede Allah’ı tefekkür eden kişi değildir. Allah’ın nuruna kavuşturan, şeytani kurumları ve onun putlarını yok eden kişi en büyük insandır. Bu nedenle Hz. Muhammet Hz. Davud’un “Efendim” dediği kişidir.³⁸⁰

3.4.1.6. Malaki Kitabı

Eski Ahit’in son kitabı olan ve bir şahıs isminden ziyade bir unvan mahiyetinde olan “Malaki” “Meleğim” veya “Elçim” anlamına gelmektedir. İbranice “Malakh”, Arapça “Melek”, İngilizce “Angel” ve Grekçe “Angelos” olarak çevrilen bu kelimenin manası, bir haberi birine ulaştırmak için görevlendirilmiş kimse anlamına gelir. Davud’a göre Yahudi tarihinde var olan bu peygamberin asıl hüviyeti hakkında ne Malaki Kitabında ne de Eski Ahit’te bilgi yoktur. Davud’un Eski Ahit’te Hz. Muhammet’e işaret ettiğini düşündüğü olduğu pasaj şu şekildedir: “İşte elçimi gönderiyorum ve O benim önümde yol hazırlayacak ve aradığınız Adon (Efendi) ve şevkle beklediğiniz Ahid elçisi mabedine ansızın gelecektir. İşte geliyor, der, Orduların Rabbi”³⁸¹ Abdulahad Davud, bu pasajdaki Hz. Peygambere işaret ettiğini düşündüğü “haberci (elçi) ve Rab (adon, efendi, ahid elçisi, Anlaşma habercisi) kelimeleri üzerinde durmaktadır.³⁸²

Davud ilk olarak kilisenin bu pasajla ilgili görüşlerini ele almıştır. Davud, bu pasajın İsa’ya delalet ettiğini düşündüklerini, hatta papazlar, azizler, rahipler ve dini eğitime yeni başlayan talebeler tarafından birinci elçinin Vaftizci Yahya, ikinci elçinin Hz. İsa olduğu düşüncesinde³⁸³ olduklarını iletir. Davud’a göre, Hz. Yahya Hristiyanların dediği gibi gerçekten Hz. İsa’yı müjdeleyen bir peygamber olsaydı, Hz. İsa’nın havarilerinden biri olurdu. Ona göre, bir peygamberin kendisinden üstün bir kimse için yolu hazırlaması ve dini saflaştırmak için Allah tarafından gönderildiğine inanmak, yine bu kişinin, verdiği müjdeye binaen müjdesini verdiği kişinin yanında değilde çölde yaşaması şaşılacak bir durumdur.³⁸⁴

İlk habercinin Yahya olmadığını ortaya koyan Abdulahad Davud, Hristiyanların inandığı gibi pasajda iki kişiden değil, bir kişiden söz edilir. Ona göre, Allah’ın gönderdiği elçi ve beklenen Efendi aynı kişilerdir. Davud, “ansızın mabede girecek olan kişinin” İsa olmadığını söyler. Ona göre, İsa

³⁸⁰ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 117.

³⁸¹ Malaki, 3. 1 Günümüz tercüme ile pasaj şu şekildedir: “İşte habercimi gönderiyorum. Önümde yolu hazırlayacak. Aradığınız Rab ansızın tapınağına gelecek; görmeyi özlediğiniz anlaşma habercisi gelecek, diyor Her Şeye Egemen Rab”

³⁸² Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 121.

³⁸³ Matta: 11.10; Markos: 1. 2; Luka: 7.27, 1.76-77.

³⁸⁴ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 127-128.

eğer Tanrı olsaydı, Yahve'nin önünde yolu hazırlamak için gönderilmiş olamayacağını, İsa'nın Yahve olması durumunda da, önünü hazırladığı diğer Yahve'nin kim olduğu sorusu ortaya çıkacağından bu durumun imkânsız olacağını söyler. Bu nedenle Hıristiyanlar bu inançlarında hataya düşmüştür.³⁸⁵

Davud, Malaki'de geçen hitabın Hz. Muhammet'e olduğunu ifade ettikten sonra, gönderilen elçinin her şeyden önce ruh ve beden sahibi olduğunu, insanüstü bir varlık olmayacağını da ekler. Ardından da Hz. Muhammed'in "Efendi", "Kutsal Ahidin Elçisi" olarak bilinen başka bir elçinin yolunu açmak için gelmediğini ifa eder. Ona göre Hz. Muhammet, güzel bir dinin inşası ve gelişimi için gönderilmiştir.³⁸⁶

Davud'a göre bu elçinin "Dinin Elçisi", "Başkumandan" ve "Ahidin Elçisi" gibi üç özelliğinin yanında, "Mabede ansızın gelmesi, insanlar tarafından beklenen ve araştırılan kişi olması, arzulanıp özlenmesi" sıfatları arasındadır. Ona göre bu özellikler sadece Hz. Muhammet'te bulunmaktadır.³⁸⁷

3.4.1.7 Yeremya Kitabında Geçen "İslam" Kelimesi

Abdulahad Davud, Eski Ahit'in Yeremya kitabında bir kişinin hak peygamber oluşu ile ilgili belirli kıstaslar ve İslam'ın işareti olan ayetlerin olduğunu belirtmektedir.³⁸⁸ "Bir peygamber İslamı (Şalomu) söylerse ve o peygamberin söylediği çıkarsa işte bu peygamberin gerçekten Allah tarafından hak peygamber olarak gönderildiği bilinecektir."³⁸⁹ Bu ayetin İbraniceden tercümesinin bu şekilde olduğunu ifade eden Abdulahad Davud, nebe kelimesinin "peygamberlik etmek", "önceden haber vermek" anlamlarına geldiğini, peygamber ile aynı anlama gelen nebi kelimesinin tarifinin ise; Allah'tan aldığı emir ve haberleri tam bir sadakatle belli bir şahsa veya topluma tebliğ eden kişi olduğunu açıklamıştır. Davud, peygamberlerin yalnızca aldıkları vahyi ileten kişiler olduklarını farklı bir konuma getirilmemesi gerektiğini, Kur'an'ın bu konuda "De ki: "Ben, yalnızca sizin gibi bir insanım. Şu var ki bana, ilâhınızın, sadece bir ilâh olduğu vahyolunuyor."³⁹⁰ dediğini eklemektedir.³⁹¹

³⁸⁵ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 130.

³⁸⁶ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 124-125.

³⁸⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 131.

³⁸⁸ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 137

³⁸⁹ Yeremya, 28. 9, 2001 basım Kutsal Kitap'a göre pasaj şu şekildedir. "Ancak esenlik olacağını söyleyen peygamberin sözü yerine gelirse, onun gerçekten Rab' bin gönderdiği peygamber olduğu anlaşılır."

³⁹⁰ Kehf Suresi, 110.

³⁹¹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 138.

Abdulahad Davud, peygamberliğin mahiyeti ile ilgili açıklamalarından sonra Yeremya'daki pasajı “İslam ile ilgili olarak peygamberlik iddiasında bulunan bir kimsenin bu sözleri çıkınca O'nun Rab tarafından gönderilmiş hak peygamber olduğu bilinir.” şeklinde tercüme eder. İbranice'den yaptığı tercümesine ciddi bir itiraz olmayacağı kanaatinde olan Davud, İbranicedeki “I Şalom” kelimesinin ne anlama geldiğini açıklar. Ona göre “Şalom”un önündeki “I” edatı “hakkında” veya “ilgili olarak” manasına gelir.³⁹²

3.4.2. Yeni Ahit'te Hz. Muhammet (sav)

Abdulahad Davud, Yeni Ahit'te isim ve sıfatlarla Hz. Muhammed'e işaret eden pasajları yine etimolojik olarak incelemiştir. Bu bölümde Davud' a göre, Yeni Ahit'te Hz. Muhammed'e işaret eden delilleri ortaya koyacağız.

3.4.2.1 Luka İncilinde Geçen “Eudokia (Εὐδοκία)” İfadesi

Abdulahad Davud, Luka İncilinde geçen “Eudokia (Εὐδοκία)” ifadesinin Hz. Muhammed'e işaret ettiğini söyler. “Eudokia (Εὐδοκία)” kelimesini bu anlamda etimolojik tahlile tabi tutan Davud, kelimenin geçtiği metnin orijinalliği ile ilgili eleştirilerinden sonra kelimenin manasını delillerle ortaya koyar. Ardından da Hristiyanların bu kelimeyi yanlış anladıklarını ifade eder.

Luka İncil'inde İsa'nın doğumu bahsinde o bölgede sürülerini otlatan çobanlara Rab'bin meleği görünerek İsa'nın doğumunu müjdelediği anlatılmıştır. Göksel varlıklar da bu sırada “En Yücelerdeki Allah'a izzet. Ve Yeryüzünde razı olduğu kimselerdir selamet”³⁹³ şeklinde “Gloria in excelsis Deo” olarak bilinen ve bütün sakerdotalist³⁹⁴ kiliselerin dini ayinlerinde yer alan bu ilahi okumaktadır.. Davud'a göre bu ilahi Grekçe metinlere doğru bir şekilde tercüme edilmemiştir. Ona göre, bu Grekçe metin, meleklerin konuştuğu ve çobanların konuşulanları anladığı dil olan İbranice / Aramice olmadığı için güvenilir bir tercüme olarak görülemez. Bu meleklerin bu ilahi çobanların dilinde söylemeleri gerektiği kanaatinde olan Davud, bu ilahinin İbranice hatta büyük ihtimalle

³⁹² Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 140-141.

³⁹³ Luka, 2.13-14, 2001 yılı basılan Kutsal Kitap'a göre pasaj şu şekildedir: “Birdenbire meleğin yanında, göksel ordulardan oluşan büyük bir topluluk belirdi. Tanrı'yı överek “En Yücelerde Tanrı'ya Yücelik olsun, Yeryüzünde O'nun hoşnut kaldığı insanlara Esenlik olsun! Dediler.”

³⁹⁴ Sakerdotal: Özverili rahiplere kurbanlık işlevlerini ve manevi ya da doğaüstü güçleri yükleyen bir doktrin. <https://www.lexico.com/en/definition/sacerdotal>

Aramice olduğunu savunur.³⁹⁵ Hatta Davud Luka'nın daha İncil'inin başında, söylediği gibi kendisine vahiy gelmediğini, bu yüzden de kitabının böyle bir özellik taşımadığını, İncilini havarilerin ve İsa'yı gören kişilerin naklettiklerini duyan üçüncü şahısların düzenlediği hikayelere göre oluşturduğunu ve kendisinin bu hikâyeleri çok dikkatli bir şekilde inceleyip doğru olduğuna inandığı şeyleri aldığını söylediğini ekler.³⁹⁶ Davud'a göre, Luka İncili'nde bu ilahinin orijinal halinin bulunmadığını, zaten İncil'in orijinal halinin İbranice ve hatta Aramice olması gerekmektedir, bu İncillerin Grekçe olması da Luka İncili'nde bu ilahinin orijinal halinin neden bulunmadığını açıklamaktadır.³⁹⁷

Davud, Luka İncili'nde yer alan ve meleklerin söylediği iddia edilen yukarda zikrettiğimiz ilahinin kelimelerinin çözümlenmesi gerektiği üzerinde durur. İlk cümlemin öznesi Aramice "Allah", Grekçeye "Theos" olarak tercüme edilmiştir. İkinci cümlemin öznesi yine Aramice "Şlama" Grekçeye "Eiriny" şeklinde çevrilmiştir. Üçüncü cümlemin öznesi ise, İncil'in Vulgate³⁹⁸ tercümesinde "Bona Voluntas"; Peşitte³⁹⁹ tercümesinde "sofra tava" Grekçe tercümesinde "Eudokia"dır.⁴⁰⁰ Davud, Vulgate ve Peşitte'de verilen anlamların Grekçeye çevrilmesi halinde farklı anlamlar çıktığını ifade eder. Bu nedenle Davud'a göre, Grekçe Eudokia ve Eiriny ifadelerinin etimolojik açıklamalarının yapılmalıdır.⁴⁰¹ Grekçe Eudokia ismi, "güzel ümitler", "güzel temenniler Süryaniceye "Sobhra Tabha" şeklinde tercüme edilmiştir. Ancak Vulgate tercümesinde "Bona Voluntas" yani "hayır dua, güzel murad" manası verilmiştir. "Güzel Ümitler" kelimesinin Grekçedeki tam karşılığı "Eudokia" değil, "euepistia"dır. Latince "Bona Voluntas" yani "güzel murad" kelimesinin tam karşılığı yine "eudokia" değil, "euthelyma"dır.⁴⁰²

Davud, Latince çevirilerde aslı Samice olan "Eudokia" kelimesinin tercümesi yapılırken en azından birinci esas manasının belirtilmesi gerektiğini söyler. Davud'a göre, havariler Grekçe İncil

³⁹⁵ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 171.

³⁹⁶ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 172.

³⁹⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 174-175.

³⁹⁸ Vulgate: Jerome, Kutsal Kilise olarak bilinen Papa Damasus I tarafından Latince'ye Mukaddes Kitabın yeni bir tercümesi yapmak üzere görevlendirildi. Latin Kilisesi'ndeki "ortak" kullanımı nedeniyle, daha önce Latince bir tercüme olan Vetus Latina'nın revizyonu olarak tasarlandı. Jerome, Eski Ahit'i Septuagint'ten ziyade İbranice'den çevirerek hebraica veritas'a ("İbranice gerçeği") geri dönmeye çalıştı. Kısmen de olsa kendi yorumlarına aykırı bir biçimde, Septuagint çevirisine bağlı kalır. Vulgate'in etkisi bugün devam etse de Luther'in kendisine dayanan tercümesi ve Luther'in yetkilendirilmiş versiyona (Authorized Version) etkisi vardır. James K. Aitken, **A Dictionary of Jewish-Christian Relations**, Edward Kessler, Neil Wenborn (ed.), Cambirdge: Cambrisse University Press, 2008, s. 442.

³⁹⁹ Peşitte: Eski Ahit ve Yeni Ahit'in Suriye Kiliseleri'nin bu günkü ayinlerinde kullanılan Süryanice çevirisidir. Diğer Süryanice sürümleri bunun revizyonları veya Eski Ahit söz konusu olduğunda, Septuagint'e dayalı çevirilerdir, ancak aynı yetkili statüleri yoktur. Peşitta, Apharat ve Ephrem tarafından atıfta bulunularak, ikinci yüzyılın başlarında başlatılabilir, Eski Ahit çevirilerinden bazıları Yahudi yorumunu yansıtır. James K. Aitken, **A Dictionary of Jewish-Christian Relations**, Edward Kessler, Neil Wenborn (ed.), Cambirdge: Cambrisse University Press, 2008, s. 340

⁴⁰⁰ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss.176-177.

⁴⁰¹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 177.

⁴⁰² Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 191.

yazılmadan önce İsa'nın öğretilerinin yazıldığı İbranice metinlere sahipti. Bu İncil'in özü ise meleklerin ilahisinde dile getirdiği gibi *İslam* ve *Ahmet* ile birebir aynıdır. Davud'a göre Tanrı, İsa'yı Yahudileri içine düştükleri sapıklıktan kurtarması, Davud soyundan geleceğini bekledikleri Mesih inancı yerine, Tanrı'nın yeryüzündeki saltanatını kuracak, İsmailoğullarından gelecek ve ismi Ahmet olan bir peygamber inancını yerleştirmesi için bu melekleri göndermiştir.⁴⁰³

Davud, Luka İncili ve metnin orijinalliğine yönelik eleştiri ve tahlillerine yer verdikten sonra Eudokia kelimesi ile ilgili çok geniş etimolojik açıklamalara girer. Luka incilinde geçen pasajın orijinal olmadığını aktardıktan sonra, Eudokia kelimesinin etimolojik tahlilini yapar. “Eu” sıfatımsı bir ön ektir ve “eudokimeo” (hürmet edilmek, beğenilmek), “eudoxos” (en meşhur, en şerefli) ve “eudoxia” (şeref, şan) örneklerindeki gibi “iyi, güzel, çok ve en çok manalarına gelir. Grekçe “doxa” ise “dokeo” fiilinden türemiş olup “şan, şeref, ün” anlamına gelir. Davud'a göre, sözü edilen pasajdaki ilahinin ilk cümlesinin aslı, “Doxa (izzet), En Yücelerdeki Allah'adır.” şeklinde olmalıdır.⁴⁰⁴

Eudokia kelimesinin İbrani dilindeki karşılığı olan ve rıza, lütuf, haz, rağbet gibi anlamlara gelen *rason*⁴⁰⁵ kelimesi, Latinceye “bona voluntas” (hüsn-i rıza) olarak tercüme edilmiş ve diğer dillere de aynı anlama gelecek şekilde tercüme edilmiştir. Davud'a göre Eudokia'nın bu çevirisi gerçek manasını ifade etmemektedir. Ona göre, Yunancada hüsn-i rıza “Eudokia” değil, “Selema”dır. Hüsn-i rızanın tam karşılığı olarak “euselema” veya “selema agase” şeklinde çevrilmesi gerekirdi.⁴⁰⁶

Davud, Eudokia kelimesinin Eski Ahit'te geçen İbranice “hmd” sessiz harflerinden oluşan “gıpta etmek, aşık olmak, özlemek, zevk almak, şiddetle arzulamak” anlamlarına gelen “hmd” fiilinden türeyen “hamad”, “mehmed”, “mahmud”, “himda”, “hemed” gibi kelimelerle aynı anlamda olduğunu ifade eder. Yine Davud, bu kelimenin, müzekkerinin “Hemed”, müennesinin “himdah” olduğunu ve “şehvet, arzu, memnuniyet, sevinç, arzulayıp özlenen kimse ve sevimlilik” anlamlarına geldiğini ifade eder.⁴⁰⁷ İsmi fail olarak gelen “Mahmad”, “Mahamod” kelimelerinin de yine “hamad” fiilinden türediğini “çok hoş, çok nefis, cazibeli, kıymetli, sevilen” anlamlarına geldiğini⁴⁰⁸ ekler. Yazılış şekli farklı olmasına rağmen, Arapça MuhaMMeD kelimesi de aynı anlamları ihtiva etmektedir. Yunanca “Eudokia” kelimesinin İbranice “HİMDa” isminin tam karşılığı olarak

⁴⁰³ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 189.

⁴⁰⁴ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 192-193.

⁴⁰⁵ Abdulahad Davud, “Eudokia” kelimesinin anlamı ile ilgili çok geniş etimolojik izaha yer vermiştir. Biz burada kısaca değindik. Ayrıntılı bilgi için İncil ve Salib, ss. 60-76.

⁴⁰⁶ Davud, **İncil ve Salib**, ss. 62-63.

⁴⁰⁷ Hagay: 2.7.

⁴⁰⁸ Mersiye 1.7-10, 2.4.

kullanıldığını söyleyen Davud, ikisinin de “sevinç, memnuniyet, hoş, sefa, arzu, güzellik” anlamına geldiğini ortaya koyar. Bu nedenle Davud’a göre, “büyük bir arzu ve hasretle beklenen, imrenilen, en kıymetli, tasdik edilmiş, sevilen ve hürmet edilen kimse” anlamında “eudoxos” kelimesi İbranice “Mahamod” kelimesinin tam karşılığıdır.⁴⁰⁹ Dolayısıyla” Eudokia”dan anlaşılması gereken Hz. Muhammed (s.a.v)’dir.

Davud, Eudokia kelimesinin manasını ve işaret ettiği noktayı gösterdikten sonra Hristiyanların bu kelimeye verdikleri anlamın yanlış olduğu vurgular. Ona göre, Hristiyanlar Luka İncili’nde yer alan meleklerin ilahisindeki “Eudokia” ve “Eiriny” kelimelerine yanlış anlam vermişlerdir.⁴¹⁰

3.4.2.2 Hz. Yahya’nın Müjdelediği Peygamber Hz. Muhammet’tir

Davud, konuya başlamadan önce 4 İncil’de yer alan Vaftizci Yahya ve hayatı ile ilgili kısımları inceler. Apokrifler ve kanonik İncillerde çocukluğu, çölde yaşaması, Nasıralı olması, çekirge ve yabani bal yiyerek yaşamını sürdürmesi, deve tüyünden yapılmış elbise ve deri bir kemer giymesi⁴¹¹ dışında hakkında pek bir bilgi yoktur. Yahya’ya peygamberlik geldikten sonra, Yahudilerden birçoklarının gruplar halinde vaazını dinlemeye gittiğini, onun dinine girdiklerini ve Ürdün nehrinde vaftiz oldukları aktarılmıştır. Hz. Yahya’nın onları vaftiz etmedeki amacının sadece kalplerinin günahlardan arınması olduğunu söyleyen Davud, Yahya’nın, kendinden sonra gelecek olanın insanları kutsal ruh ve ateşle vaftiz edeceğini,⁴¹² kendisinden sonra gelecek peygamberin kendinden üstün olduğunu hatta kendisinin çarıklarının bağlarını çözmeye dahi layık olmadığını⁴¹³ söyler. Ürdün Nehri’nde İsa’yı vaftiz ederken “Senin tarafından ben vaftize muhtaçken sen mi bana geliyorsun”⁴¹⁴ dediğini aktaran Davud, Matta, Markos, Luka’da peygamberlik ruhunun İsa’ya sudan çıkarken bir güvercin şeklinde geldiğini “kendisinden razı olduğum benim sevgili oğlum budur”⁴¹⁵ şeklinde ifade edildiğini aktarır.⁴¹⁶

⁴⁰⁹ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 193-194.

⁴¹⁰ Grekçe’den tercüme edilirken verilen anlamları görmek için bakınız: Alexander Balmain Bruce, **The Epositor’s Greek Testament**, W. Robertson Nicoll (ed.), Vol. I, Michigan: Wm B.Eerdmans Publishing Company, s . 472-473.

⁴¹¹ Matta: 3. 4.

⁴¹² Matta: 3. 11.

⁴¹³ Yuhanna: 1. 27.

⁴¹⁴ Markos: 1. 9; Luka: 1. 27.

⁴¹⁵ Matta: 3. 16; Markos: 1. 10; Luka: 3. 21-22.

⁴¹⁶ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 199-201.

Davud, Yahya ile bilgi verdikten ve eleştirilerini sıraladıktan sonra Hz. Yahya'nın haber verdiği peygamberin Hz. İsa olamayacağını delillerle anlatmaya çalışır. İlk olarak Davud'a göre, iki peygamber de aynı zaman diliminde yaşadığı için, Yahya'nın söylemlerinde geçen "sonra" kelimesi, müjdelenen kişinin İsa olmadığını açıkça gösterir. Davud, "sonra" kelimesinin belirlenmiş bir zamanı gösterdiğini, peygamberlik lisanında bunun bir iki yıl değil bir veya birkaç asrı ifade ettiğini ortaya koyar. Bu yüzden, İsa, Yahya'nın ifade ettiği "sonra" kelimesinin muhatabı değildir.⁴¹⁷ Bunun yanında Yahya insanları Hz. İsa'ya inanmaları ve sözünden çıkmamaları yönünde uyarmıştır.⁴¹⁸

Abdulahad Davud'a göre, Hz. Yahya'nın haber verdiği peygamber Hz. İsa olsaydı, Hz. Yahya'nın bir sahabe ve havari olarak ona tabi olması gerekirdi. Ancak Hz. Yahya, İsa zamanında vaaz vermiş, insanları vaftiz etmiş ve kendinden sonra gelecek olanı müjdelemiştir.⁴¹⁹

Davud'a göre, Hıristiyan kiliseleri Hz. İsa'yı Tanrı'nın Oğlu olarak kabul etmiş olsalar da, O'nun bütün İsrailoğulları gibi sünnet olması⁴²⁰ ve Yahya tarafından herhangi bir Yahudi gibi vaftiz edilmesi⁴²¹ böyle bir kabulün asılsız olduğunu ortaya koyar. Yine Davud'a göre, Hz. İsa Yahya'dan büyük bir peygamber ve "Kutsal Ruh ve Ateşle vaftiz edilmiş" olsaydı, kendisinden daha aşağıda olan biri tarafından, tövbekâr bir Yahudi gibi vaftiz edilmemesi gerekirdi.⁴²² Davud, Hz. İsa'nın o sırada söylediği "gerçek adaleti tam olarak tesis etmek bize yaraşır"⁴²³ sözüne anlam verebilmek için İslami bakış açısına sahip olunması gerektiği kanaatindedir. İslami bakış açısına göre de; Hz. Yahya Hz. İsa'yı gördüğünde onu Allah'ın son peygamberi sanarak vaftiz etmek istememiş, Hz. İsa da kendi kimliğini açıkladıktan sonra Yahya onu vaftiz etmeyi kabul etmiştir. Ardından da "gerçek adaleti tam olarak tesis etmek bize yaraşır" demiştir.⁴²⁴

Abdulahad Davud Hz. İsa'nın Hz. Yahya'nın haber verdiği peygamber olamayacağına dair delillerini sıraladıktan sonra, Hz. Yahya'nın müjdelediği peygamberin Hz. Muhammed olduğu ile ilgili açıklamalara yer verir.

⁴¹⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 207-208.

⁴¹⁸ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 209.

⁴¹⁹ **Tevrat ve İncil**, s. 210

⁴²⁰ Luka: 2.21.

⁴²¹ Matta: 3. 13; Markos: 1. 9; Luka: 3. 21-22.

⁴²² Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 210.

⁴²³ Günümüz İncillerde bu ifadeye rastlamadık. Ancak müellifin Matta, 3. 15'te geçen "Şimdilik buna razı ol! Çünkü doğru olan her şeyi bu şekilde yerine getirmemiz gerekir" kastettiği kanaatindeyiz.

⁴²⁴ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 210-211.

3.4.2.3 “Paraklet” Ahmed Demektir

İslam Reddiye geleneğinde erken dönemlerden itibaren Hz. Muhammed’in tebşiratı meselesi Kutsal Kitap’tan getirilen delillerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tebşirat problemi İslam âlimleri tarafından tahrif konusuyla birlikte ele alınmıştır. Erken dönemlerden günümüze kadar İslam âlimleri, Tevrat ve İncil’i tebşirat konusunda detaylı bir şekilde incelemişler. Eleştiri ve ispatlarını eserlerinde göstermişlerdir.

Abdulahad Davud da İslam reddiye geleneğinde Hristiyanlığa yönelik polemik konularından en çok bilinen ve üzerinde durulan “Paraklet” kelimesini eserlerinde konu etmiştir. Abdulahad Davud, “Paraklet” kelimesine Hristiyanların verdikleri manayı ele aldıktan sonra kelimenin etimolojik tahlilini yaparak, Hz. Muhammed’e delaletini göstermeye çalışmıştır.

Abdulahad Davud, Hz. İsa’nın Yuhanna İncilinde geçen “Paraclete” kelimesini havarilerine vaazlarında bildirdiğini ifade eder.⁴²⁵ *Paraklet* kelimesinin geçtiği Yuhanna İncili’nin diğer İnciller gibi İsa’nın dili olan Aramice değil Grekçe yazıldığı üzerinde duran Davud, Grekçe *Paraklet* (teselli edici) olarak tercüme edilen kelimenin tıpkı *Eudokia* kelimesi gibi İsa’nın dilinde neye karşılık geldiği bilinmemektedir. Yuhanna İncili’nin şimdiki şekil ve muhtevasıyla havari Yuhanna tarafından yazıldığına inanmanın güç olduğunu ifade eden Davud, Yuhanna İncili’ni yazan müellifin kelimadaki görüşlerinin İskenderiyeli Philon’un⁴²⁶ görüşleri ile benzerlik gösterdiği kanaatindedir.⁴²⁷ Yuhanna İncili’nin yazıldığı dönemde Filistin’de Grek edebiyat ve sanatının etkisinin arttığını ve hatta sinagoglarda Yahudilerin İbranice Tevrat yerine Septuaginta okuduklarını söyleyen Abdulahad

⁴²⁵ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 264.

⁴²⁶ Philo: Hakkında çeşitli isimlendirmeler bulunmaktadır. “İskenderiyeli”, “Yahudi” gibi sıfatlarla beraber “Philon” şeklinde kullanımı da vardır. Doğduğu yere nisbetle adlandırılan Philo’nun hayatı ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Temelde, ailesi hakkındaki malumattan elde edilen yorumlar, onun yazılarındaki bazı ipuçları ve genelde mitik birtakım öğeleri de içeren sonraki dönem yazarlarından edinilen birtakım bilgilerle bu boşluk doldurulmaya çalışılmaktadır. M.S.38’de İskenderiye’de Romalıların Yahudilere uyguladığı kıyımdan sonra İmparator Gais Caligula’ya (MS. 37-41) sükûneti sağlamak için bir heyet gönderilir. Bu heyet içerisinde de Philo da bulunmaktadır. Bu yıllarda Philo orta yaşın üzerindedir. Buna göre yaklaşık olarak M.Ö 25 veya 20 yıllarında doğan Philo’nun, M.S 50’lerde öldüğü düşünülmektedir. İskenderiyeli olması sebebiyle İsrail dışındaki Yahudiliği yansıtmaya açısından önemlidir. Günümüze kadar gelmiş olan eserlerinde herhangi bir Hristiyan şahsiyet veya bununla ilgili bir olaydan bahsetmez. Geleneğe göre M.Ö 270’İskenderiye’de oturan ve Grekçe konuşan Yahudi topluluğu için yapılmış olan Septuagint adlı Kutsal Kitap tercümesinin, Philo’nun doğumundan önce de kullanıldığı bilinmektedir. Büyük Herod, Rabbinik Bilgeler, Hillel, Shammai, Gamaliel ile İsa ve Pavlusun yaşadığı dönemde hayattadır. Pontius Pilate’den bahseden Philo’nun İncil metinlerine göre dönemin en önemli bir kişiliği olan İsa hakkında hiçbir şey söylememesi dikkat çekicidir. Dursun Ali Aykıt, **İskenderiyeli Philo**, İstanbul: Kiatabevi, 2011, s. 62-63; E.A. Livingstone, “Philo” **Concise Dictionary Of The Christian Church**, New York: Oxford University Press, 2006, s. 459; “Philo”, **Encyclopedia Judaica**, Vol.,13, Jerusalem: Keter Publishing House, 1972, s. 408; “Philo of Alexandria”, **Encyclopedia of Theology and Religion Past and Present**, Vol. X, Hans Dieter Btz, Don. S. Bowning, Bernd Janowski, Eberhard Jüngel (Ed.), Leiden, Boston: Brill, s.51-52

⁴²⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 266.

Davud, Philon'un da bu dönemde *Kelam* "Logos" doktrini geliştirdiğini, Yuhanna yazarının da buradan etkilendiğini ekler.⁴²⁸

Bu bilgileri aktardıktan sonra Davud, Paraklet kelimesine Hristiyanların verdikleri mana üzerinde durur. Hristiyanların Paraklet'in Kutsal Ruh olduğu yönündeki inançlarının yanlış olduğunu, Kutsal Ruh'un İncillerde bir şahıstan ziyade başka bir varlık olarak ifade edildiğini aktarmıştır.⁴²⁹

Pavlusun Korintlulara birinci mektubunda " Tanrının bize lütfettiklerini bilelim diye, bu dünyanın ruhunu değil, Tanrı'dan gelen Ruh'u aldık"⁴³⁰ pasajında Kutsal Ruh cinsiyetsiz, cansız varlık olarak "Allah'tan bir ruh" şeklinde tarif edilmiştir. Davud, Ruh'tan kastedilenin Allah'ın dilediği kimseleri onun vasıtasıyla bilgi sahibi kıldığı, irşad ettiği ve kalbine ilham doldurduğu ilahi bir kaynak ve bir vasıta olduğunu açıklamıştır. Bir başka deyişle Ruh, Allah'ın insan kalbi üzerindeki fiilidir. Pavlus bu ayetle insanın Allah ile ilgili hakikatleri akıl ile değil ancak vahiyle bilinebileceğini ortaya koymaktadır.⁴³¹

Paraklet'in Kutsal Ruh olamayacağı ile ilgili delillerine yer verdikten sonra Davud, "Paraklet" kelimesinin Grekçeye yerleşmiş klasik bir kelime olmadığını, Kilise'nin bu kelimeyi "yardım için çağrılan kimse, savunan ve şefaathçi (Paraclytos)" anlamının karşılığı olarak tercüme ettiğini ifade etmiştir. Davud'a göre bu kelime Yunancada Peraclate değil, Paraclytos şeklinde imla edilmesi gerekir. Kilise'nin yapmış olduğu tercümenin hatalı olduğunu, "Rahatlata, teselli eden kimse" anlamında kullanılan kelimenin "Paraclytos" değil, "Parakalon" olduğunu ortaya koymuştur.⁴³² Kutsal Kitap'ın Yunanca tercümesi olan Septuagint Tercümesinde Mersiyeler'de "Teselli eden" anlamında kullanılan "Manahem" kelimesinin Yunancaya "Parakaloo" kelimesinden türeyen "bir yere çağırma, teşvik etmek, nasihat etmek, teselli etmek, dua etmek, niyaz etmek" anlamlarında "Parakaloon" olarak tercüme edildiğini ifade etmektedir.⁴³³ Davud, Paraklet kelimesinin diğer anlamları olan "şefaathçi" ve "bir fikri müdafaa eden" anlamlarının da Yunancadaki kullanılışlarına yer verir. Ona göre Yunancada "şefaathçi" kelimesi "meditea" ile ifade edilirken, "müdafaa etmek" karşılığı olarak da "sunegorus" kelimesi kullanılmaktadır.⁴³⁴ Dolayısıyla Kilise bu kelimeyi hatalı tercüme etmiştir. Davud, Paraklet kelimesinin asıl İncillerden tahrif edilerek aktarıldığı

⁴²⁸ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 268- 269.

⁴²⁹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 270.

⁴³⁰ 1. Korintliler: 2. 12.

⁴³¹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 272.

⁴³² Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 278-279.

⁴³³ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 279.

⁴³⁴ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 280.

kanaatindedir. Ona göre, bu kelime asli şeklinin dışına çıkarılarak “teselli eden” veya “müdafaa eden” anlamlarında kullanılmıştır.⁴³⁵

“Peraclete” kelimesinin yanlış aktarıldığını ve yanlış yorumlandığı üzerinde duran Abdulahad Davud, etimolojik olarak bu kelimenin “teselli edici” ve “savunucu” anlamlarına gelmediğini delillerle ortaya koymaya çalışmıştır.

Davud’a göre, Hz. İsa’nın çarmıhta öldürülmesi, asli günden kurtarılma inancı ve Komünyon ayini ile Hz. İsa’nın ruhunun, rahmetinin ve tecellisi her zaman kendileriyle olacağı inancı, böyle bir teselliciye ihtiyaç bırakmamaktadır. Bu nedenle Hristiyanların “teselli edici” anlamını veren “Peraclete” kelimesine ve bir teselliciye ihtiyaçları yoktur. Davud’a göre, teselliciye ihtiyaç duymaları Hristiyanların çarmıhın kutsallığı ile ilgili bütün telakkilerinin boşa çıkması anlamına gelir.⁴³⁶

Tesellinin kaybolan, bir daha geri gelmeyecek bir durum için söz konusu olduğu ve teselli ile hiçbir şeyin geri gelmeyeceğini ifade eden Davud, Hristiyanların bir tesellici beklemelerinin abes olduğu kanaatindedir. Öte yandan Allah tarafından bir tesellinin gönderileceğini söylemesinin, başka ayetlerde müjdelenen “Allah’ın Saltanatı’nın” zaferine olan ümitlerin yıkılması anlamına geldiği kanaatindedir. Ona göre bu durum havariler de hayal kırıklığına neden olabilir ve onları ye’s’e düşürebilir.⁴³⁷

Abdulahad Davud’a göre Allah ile kulları arasında bir “teselliciye, aracıya” gereksinim duyma tamamen çürük bir anlayıştır. Hz. İsa’nın bu konuda havarilerine, küçük bir odaya girip kapıyı kapattıktan sonra gizli bir şekilde ibadet etmelerini söylediğini, ancak bu şekilde Baba’nın duaları işiteceğini, kendilerine rahmet ve yardımda bulunacağını ifade etmiştir. Ona göre, Hz. İsa’nın bu söylemlerinden sonra havarilere bir “aracı” vaat etmesi mümkün değildir.⁴³⁸

Abdulahad Davud, bir aracı fikrine inanmanın (Hristiyanlıktan önce var olan) tanrılara kurban edilmek için hayvan yakılması ve ruhbanlık inancına kadar götürüleceğini ifade eder. Böyle bir inancın Hristiyanlıkta insanları şehitlerin ve azizlerin mezarına tazimde bulunmaya kadar götürdüğünü; papaz ve keşişlerin insanlar üzerindeki tahakkümünün artmasına neden olduğunu; ilahi

⁴³⁵ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 281.

⁴³⁶ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 283.

⁴³⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 284.

⁴³⁸ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 284-285.

varlıklar konusunda halkın cahil kalmasına sebep olduğu ve Allah ile kul arasındaki manevi bağın “aracı” inancı ile kaybolup gittiğini ifade etmiştir.⁴³⁹

Abdulahad Davud, Yuhanna İncilinde geçen “Ve ben Baba’dan isteyeceğim. Ve O size, sizinle daimi kalacak olan başka bir Periqlytos gönderecektir.”⁴⁴⁰ İsa’ya atfedilen bu sözlerde tutarsızlıkların olduğu kanaatindedir. Ona göre, bu ifadelere bakıldığında sanki daha önceden gelip geçen birçok Periqlytos olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca pasajda geçen “başka” sıfatının burada lüzumsuz olduğunu söyleyen Davud, bu ibarenin değiştirildiği kanaatindedir. Bu pasajdan Baba’nın Periqlyet’i İsa’nın ricası üzerine göndereceği, aksi halde gelmeyeceğinin anlaşıldığını ifade eden Davud, bu ibarenin Hz. İsa’nın şahsına kibir isnat ettiğini de söyler. Kelimelerin gerçek manalarını öğrenmek istiyorsak bu pasajın “Ben Baba’ya gideceğim ve o size, sizinle devamlı kalacak olan Periqlytos adındaki başka bir resul gönderecektir.” şeklinde düzenlenmesi gerekir.⁴⁴¹

Abdulahad Davud, “peraclete” kelimesinin “teselli eden” ve “müdafaa eden” manasında kullanılamayacağını ortaya koyduktan sonra bu kelimenin etimolojik tahlili ve gerçek anlamı üzerinde durur. “Paraclete” kelimesinin “Periqlytos” kelimesinin bozulmuş hali olduğunu belirten Davud, “Periqlytos” kelimesinin hem etimolojik hem de lügat manasının “en meşhur, şanı yüce ve övülmeye layık olan kimse” olduğunu ifade eder. Delil olarak da Alexander’ın “Dictionnaire Grec Farnçais” eserini gösteren Davud, bu eserde “Periqlytos” kelimesinin “peri” ön eki ile “övmek, hamdetmek” kökünden türeyen “kleotis” kelimesi ile aynı olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, İngilizce telaffuzuna göre Periqlytos ya da Periqleitos şeklinde yazılması gereken bu kelime, Arapça’da “en meşhur, en çok hameden ve şanı en yüce olan” anlamına gelen AHMED kelimesinin tam karşılığıdır. Burada asıl meselenin Hz. İsa tarafından İbranice ve Aramice haliyle kullanılan bu ismin Samice aslını bulmak olduğunu tekrar ifade eden Davud, bu konuda delillerini sıralar.⁴⁴²

Kutsal Kitap’ın Süryanice tercümesi olan Peşitte’de “Periqlytos” kelimesinin “Paraqlatia” şeklinde geçtiğini ancak lügat manasında kullanılmadığını, “Vulgate” tercümesinde “teselli eden” veya “teselli edici” şeklinde geçtiğini aktaran Abdulahad Davud, bu kelimenin Aramice karşılığının “Mhamada” ya da “Hamida”, Arapçadaki karşılığının “Muhammed, Ahmed” ve Grekçedeki

⁴³⁹ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 286.

⁴⁴⁰ Yuhanna: 14. 16.

⁴⁴¹ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 283-284.

⁴⁴² Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 287-288.

karşılığın ise “Periqlyte” olduğunu savunmaktadır.⁴⁴³ Davud, Ahmed ve Muhammed kelimelerinin Perqlytos kelimesinin tartışma kabul etmeyecek şekilde aynı kelimeler olduğu kanaatindedir.⁴⁴⁴

Periqlytos kelimesinin Hz. Muhammed’e işaret ettiğini ve bu konuda alametlerin olduğunu söyleyen Davud, Hz. Muhammed’in Allah’tan aldığı hakikatleri, en doğru biçimde, yalnız başına açıklaması; aynı zamanda inananlara karşı sürdürülen iftira ve hakaretlere tek başına göğüs germesi,⁴⁴⁵ “Periqlyte”in dünyaya adalet ve faziletle çekidüzen verecek olması⁴⁴⁶; Hz. Muhammed’in ve sahabelerinin sözlerinin yer almadığı Kur’an’ı Kerim’in de alametlerinden biri olduğunu ifade eder.⁴⁴⁷

3.4.2.4. İncil’de Sözü Edilen “İnsanoğlu” Hz. Muhammet’tir

Eski Ahit’te Daniel kitabında sözü edilen “İnsanoğlu”nun Hz. Muhammed olduğu ile ilgili delilleri ortaya koyan Abdulahad Davud, Hz. İsa için Kur’an’ı Kerim’de Meryem oğlu denildiğini hatta ilk havarilerin de kendisine bu şekilde hitap ettiğini ifade etmiştir. Ancak daha sonra İncil’in tahrif edilmesiyle Meryem oğlu İsa, erkek ve kız kardeşleri olan “Yusuf oğlu”⁴⁴⁸, İncil’in diğer birçok yerinde “Davud Oğlu”⁴⁴⁹, “İnsanoğlu”⁴⁵⁰, “Allah’ın Oğlu”⁴⁵¹, “Oğul”⁴⁵², “Mesih”⁴⁵³ ve “Kuzu”⁴⁵⁴ isimleriyle anılmıştır. Abdulahad Davud, Hristiyanların yine Meryem’in hem evli hem bekar, Yusuf’u Meryem’in hem kocası hem nişanlısı; James, Jossi, Simon ve Yahuda’nın İsa’nın hem kardeşleri hem kuzenleri olduğunu söylediklerini ifade etmiştir. Davud, Hristiyanlar içinde “İnsanoğlu” manası hakkında düşünen, merak eden bir kişinin olmadığını savunur.⁴⁵⁵

⁴⁴³ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 288.

⁴⁴⁴ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 290.

⁴⁴⁵ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 292.

⁴⁴⁶ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 295.

⁴⁴⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 298.

⁴⁴⁸ Matta: 13. 55-56, “Marangozun oğlu değil mi bu? Annesinin adı Meryem değil mi? Yakup, Yusuf, Simun ve Yahuda onun kardeşleri değil mi? Kızkardeşlerinin hepsi aramızda yaşamıyor mu? O hakde onun bütün bu yaptıkları nereden geliyor?”, Markos: 3. 3-31; Luka: 2. 48, 8.19-21; Yuhanna: 2. 12, 7. 3-5; Elçilerin İşleri: 1. 14; 1. Korintliler: 9. 5; Galatyalılar 1. 19.

⁴⁴⁹ Matta: 22. 42, “Ferisiler toplu haldeyken isa onlara şunu sordu: Mesih’le ilgili olarak ne düşünüyorsunuz? O kimin oğludur? Onlar da Davut’un oğlu dediler.”; Markos: 12. 35; Luka: 20. 41; Matta: 20. 30, 9.27, 21. 9; Elçilerin İşleri: 13. 22-23; Romalılar: 15. 12; İbraniler: 7. 1.

⁴⁵⁰ İsa’nın vaazlarının tam 83 yerinde geçmektedir. Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 300

⁴⁵¹ Matta: 14. 32, 16. 16; Yuhanna: 11. 27 “Matta, evet Ya Rab, dedi. Senin dünyaya gelecek olan Tanrı’nın oğlu Mesih olduğuna iman ettim.”, Elçilerin İşleri: 9. 20; 1.Yuhanna: 4. 15, 5. 5, İbraniler: 1. 2-5.

⁴⁵² Yuhanna: 5. 19 “İsa Yahudi yetkililere şöyle karşılık verdi: Size doğrusunu söyleyeyim, Oğul, Baba’nın yaptıklarını görmedikçe kendiliğinden bir şey yapamaz...”, Matta: 28. 19; Yuhanna: 1. 34.

⁴⁵³ Matta: 16. 16 “Simun Petrus, Sen yaşayan Tanrı’nın oğlu Mesih’sin yanıtını verdi.”

⁴⁵⁴ Yuhanna: 1. 29-36” Yahya ertesi gün İsa’nın kendisine doğru geldiğini görünce şöyle dedi: İşte dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı Kuzusu!”

⁴⁵⁵ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 300-302.

Abdulahad Davud, “insanoğlu” kelimesi ile Hz. İsa’nın kimi kastettiğini bildiğini ve “Barnaşa” kelimesinin Enok’un kitabında, Sbylline Kitapları, Hz. Musa’nın Tahminleri ve Daniel’in kitabı gibi Yahudilerin apokaliptik kitaplarında geçtiğini ifade ettikten sonra “İnsanoğlu” kelimesinin menşei hakkında bilgi verir.⁴⁵⁶

Eski Ahit kitaplarında Hezekiel’de “İnsanoğlu” kelimesinin geçtiğini ama burada kastedilenin Hz. İsa değil, son peygamber olduğunu, apokaliptik kitaplarda geçen “İnsanoğlu”nun Hz. İsa olamayacağını ifade eden Davud, “İnsanoğlu” isminin “Meryem oğlu” ismine tatbik olamayacağını savunur. Sanhedrin’i yöneten kişinin peygamber olarak anılmasından⁴⁵⁷ dolayı gelecek olan Mesih’in özelliklerini bilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Mesih’i gördüğünde tanımaması mümkün değildir.⁴⁵⁸ Davud, Hz. İsa’nın kendisini birkaç asır sonra ortaya çıkacak önemli biri olduğunu söylemek veya dünyada ileride olacak olayların kahramanı olarak dünyaya tekrar geleceğini haber vermek için gönderilmiş olamayacağını belirtir. Hz. Yakub’un “Allah’ın Resulü” hakkında işaretle bulunduğunu,⁴⁵⁹ Hagay’ın Ahmed’i⁴⁶⁰, Malaki’nin Elişa’yı⁴⁶¹ haber verdiğini söyleyen Davud, Hz. İsa’nın önceden müjdelenmesi iddiası karşısında İsa’nın gelecek olan İnsanoğlunun yapacağı işlerden en küçüğünü dahi yapamamasının onun müjdelenen İnsanoğlu olmayacağını kanıtı olduğunu savunur.⁴⁶²

İncil’de “İnsanoğlu”, Cumartesi gününün efendisi⁴⁶³ yani bugün için iş yapmama inancını da kaldıracak olacak kişi olarak tanıtıldığını belirten Abdulahad Davud, İsa’nın Cumartesi gününe tam bir inançla bağlı olduğunu, Sinagog ve mabetlerde hastaları tedavi etmek için bugünü seçtiğini⁴⁶⁴, Kudüs’ün yıkılması ile oluşacak felaketin Cumartesi gününe denk gelmemesi için kendisine inananlara dua etmeleri gerektiğini söylediğinin İncillerde yazdığını belirtir.⁴⁶⁵

⁴⁵⁶ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 303.

⁴⁵⁷ Yuhanna: 11. 50-52 “İçlerinden biri başkahin olan Kayafa, “Hiçbirşey bilmiyorsunuz” dedi. “Bütün ulus yok olacağına, halk uğruna bir tek adamın ölmesi sizin için daha uygun. Bunu anlamıyor musunuz? Bunu kendiliğinden söylemiyordu. O yılın başkahini olarak İsa’nın, ulusun uğruna ve yalnız ulusun uğruna değil, Tanrı’nın dağılmış çocuklarını toplayıp birleştirmek için de öleceğine ilişkin peygamberlikte bulunuyordu.”

⁴⁵⁸ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 311-312.

⁴⁵⁹ Tekvin: 49. 10 “Sahibi (Şilo) gelinceye kadar Krallık asası Yahuda’nın elinden çıkmayacak, Yönetim hep onun soyunda kalacak”

⁴⁶⁰ Hagay: 2. 7 “Bütün ulusları sarsacağım, değerli eşyalarını buraya getirecekler (Onların özlediği kişi buraya gelecek), Bende bu tapınağı görkemle dolduracağım, Böyle diyor Herşeye Egemen Rab”

⁴⁶¹ Malaki: 3. 1 “İşte habercimi gönderiyorum. Önümde yolu hazırlayacakAradığınız Rab ansızın tapınağına gelecek; diyor Herşeye Egemen Rab”

⁴⁶² Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 312.

⁴⁶³ Matta: 12. 8 “Çünkü İnsanoğlu şabat gününün de Rabbi’dir.”; Markos, 2. 28; Luk. 6. 5.

⁴⁶⁴ Luka: 23. 56; Yuhanna: 5. 15-16 “Adam gidip Yahudi yetkililere kendisini iyileştirenin İsa olduğunu bildirdi. “Şabat Günü” böyle şeyler yaptığı için İsa’ya zulmetmeye başladılar.”

⁴⁶⁵ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 316.

Hız. İsa'nın "İnsanoğlu, kaybolmuş bir şeyi arayıp kurtarmak için gelmiştir"⁴⁶⁶ dediğini belirten Davud, Hristiyanların buna ruhani mana verdiklerini, aslında burada bir peygamberin görev ve misyonunun günahkârların günahlarından pişman olup tövbeye çağrılmasını ifade ettiği kanaatindedir. İsa'nın "İsrail'in koyunları"na onları günahlarından vazgeçirip ıslah etmek, Hak dinin düşmanlarını kahredecek "İnsanoğlu"nu müjdelemek için geldiğini daha önce açıklamıştı. Ayrıca Davud, İnsanoğlunun "kaybolmuş şeyleri" dini ve milli olmak üzere ikiye ayırır. İlki Hız. İbrahim'den gelen dinin safiyetini ve cihanşümulluğunu tekrar temin etmek olduğunu belirtir. Musa peygamberin dininin, sadece İsrailoğullarına dayalı milli ve hususi bir din olduğunu belirten Abdulahad Davud, Yahudiliğin, kapsayıcı bir karakteri, kudreti ve sürekliliği olan bir dinle değiştirilmesi gerektiğini ifade eder. Ancak Hız. İsa'nın "ben şeriatı değiştirmeye veya peygamberleri değiştirmeye gelmedim" sözünün bu görevi yapacak olanın Hız. İsa olmayacağını da açıkça ortaya koyduğunu ekler. İkinci olarak Davud, Hız.İbrahim'in soyundan gelen milletlerin yalnız İslam ile birleşebileceği kanaatindedir.⁴⁶⁷ Ayrıca Abdulahad Davud, Kenan diyarı ile Nil'den Fırat'a kadar vadedilen toprakların Hız. İsmail'in soyuna geçmesi, Allah'ın Saltanatı'nın Pasifik'ten Atlantik'in doğu kıyılarına kadar genişlemesinin İnsanoğlunun en büyük ve en kutsalı ile ilgili bütün müjdelerin gerçekleştiğini göstergesi olduğunu savunur.⁴⁶⁸

⁴⁶⁶ Luka: 19.10 "Nitekim İnsanoğlu kaybolanı arayıp kurtarmak için geldi"

⁴⁶⁷ Davud, **Tevrat ve İncil**, ss. 335-336.

⁴⁶⁸ Davud, **Tevrat ve İncil**, s. 338.

SONUÇ

İslam'ın ilk devirlerine kadar götürülen reddiye geleneğinin ilk örneklerine Kur'an-ı Kerim'de rastlamaktayız. Kur'an-ı Kerim'in gayri müslimlere karşı aldığı tavır reddiye yazarlarının da bu konudaki tavrının çerçevesini belirlemiştir. Gayri müslim toplumlarla ilişkiler artması ve Hıristiyan apolojistlerin İslam'a karşı reddiyeler yazmaya başlamasıyla, müslüman polemik yazarları da Kutsal Kitab'ı Kur'an' da belirlenen ölçüye göre eleştirmişlerdir. Ayrıca müellifler Tevrat ve İncil'de Hz. Muhammed'e işaret eden delilleri de ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu nedenle ilk dönemlerden çağdaş döneme gelinceye kadar tahrif ve tebşirat konusu reddiyelerin en önemli konuları olmuştur.

Reddiye türü eserlerinin kaleme alınmasındaki en büyük sebeplerden biri başka dinlerden İslam'a yönelik eleştirilere karşılık vermek ve İslam'ın diğer dinlere olan üstünlüğünün kanıtlanmak istenmesidir. Diğer dinlere karşı yapılan eleştirilerde ihtida eden kişiler tarafından yazılanlar geçmişte bağlı bulundukları dinin literatürüne hâkim olmaları nedeniyle önem arz etmiştir. Hıristiyanlık Müslüman olan Abdulahad Davud'un Kutsal Kitap literatürüne hâkim olması da eleştirilerinin önemini artırmıştır. Ayrıca Abdulahad Davud'un Tevrat ve İncil dillerine hâkim olması onu Kutsal Kitap üzerinde tenkitli bir çalışmaya itmiştir. Yüksek muhakeme göstererek Kutsal Kitap üzerinde etimolojik tahliller yapmıştır.

Abdulahad Davud, Türkçeye Tevrat ve İncil'e Göre H.z Muhammed (a.s) olarak tercüme edilen kitabında yaptığı başlıklandırma da önce Eski Ahit' e göre daha sonra da Yeni Ahit'e göre Hz. Muhammed'in tebşiratını ele almıştır. İncil ve Salib adlı eserinde ki başlıklandırma da İncil'in oluşturulması ile başlayan konular da sıralı bir şekilde ele almıştır. Bizde tezimizde Abdulahad'ın kullandığı başlıklandırmayı kullanmanın daha uygun olacağını düşündük.

Abdulahad Davud'un Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed(s.a.v) ve İncil ve Salib adlı eserlerini inceleyerek Kutsal Kitab'ın tahrifine ve Hıristiyanlığa yönelik eleştirilerini, Hz. Peygamberin tebşiratına yönelik delillerini aktarmaya çalıştığımız tezimizin birinci bölümünde Abdulahad Davud'un hayatını ve eserlerini bulunan verilerle ortaya koymaya çalıştık. Bizden önceki yapılan çalışmalarda Abdulahad Davud'un ölüm tarihi ve yeri hakkında bulunmayan bilgiler tarafımızca tezimize eklenmiştir. Bu belgeler ek olarak tezimizde gösterilmiştir. Abdulahad Davud'un genç yaşta rahip olması, Vatikan'da Propaganda Fide Collage'de (Vatikan'da misyonerlik faaliyetlerinin kontrol edildiği merkezdir) ilahiyat ve felsefe dersi almasının ardından ülkesinde faaliyet gösteren Fransız Katolik Lazarist misyonuna katılmasını, Teslis ile ilgili derin düşünce ve

sorgulamalarından sonra Uniteryen mezhebine geçmesi, İngiltere’de bu yönde aldığı eğitimden sonra ülkesine dönerken uğradığı İstanbul’da dönemin şeyhülislamı ile yaptığı dini sohbetler neticesinde Müslüman oluşunu aktarmaya çalıştı. Müslüman olduktan sonra Teslis’i reddettiğinin göstergesi olarak Benjamin olan ismini Abdulahad olarak değiştiren Davud’un, İslam’ın üstünlüğü ve Hz. Peygamberin tebşirâtı ile ilgili makaleleri *Sebilürreşad* dergisinde yayınlanmıştır. Amerika’da yaşamaya başladıktan sonra İngiltere’de yayınlanan *The Islamic Review* adlı dergide tebşirat ile ilgili bir dizi maktele yayınlamıştır. Bu yazıları vefatından sonra Nusret Çam tarafından Türkçeye *Tevrat ve İncil’e Göre Hz. Muhammed (a.s)* adıyla tercüme edilen *Muhammad in The Bible* adlı eserinde toplanmıştır.

Tezimizin ikinci bölümünde Abdulahad Davud’un yaşamı ve ona yön veren dinamikleri daha iyi anlayabilmek için yaşadığı coğrafya olan İran ve Batılı sömürge devletleriyle birlikte çalışan misyoner kurumlar ve bu kurumların ülke içindeki faaliyetlerine yer verilmiştir. Batı Azerbeycan bölgesinde Amerikan Presbiteryen Kilisesi ve İngiliz Anglikan Kilisesi misyonerlerinin yanı sıra Rus Ortodoks misyonerlerinin yaptığı çalışmalar ortaya konmuştur. Fransız Lazarist Misyonu, Rus Misyonerleri ve Urmia Ortodokseta Dergisi, İngiliz Canterbury Başpiskoposluğuna bağlı misyonerler ve Amerikan Board Misyonerlerinin sadece vaazlarla sınırlı kalmayarak sosyal hayatın her alanında yaptıkları çalışmaları ele alınmıştır. Misyonerlerin çalışmaları ile Abdulahad’ın da işaret ettiği gibi ilk olarak Asuri milletin hedef alındığını, Müslümanlar üzerine yapılan faaliyetlerde nispeten daha başarısız oldukları anlatıldı.

Son bölümde İslam tarihinde reddiye geleneğine kısaca değindikten sonra on dokuzuncu yüzyıl da reddiye geleneğindeki önemli isimler zikredilmiş ardından da Abdulahad Davud’un reddiye geleneğindeki yerinden bahsedilmiştir. Davud’un İncil ve Salib, Tevrat ve İncil’e Göre Hz. Muhammed (a.s) adlı eserlerinde ele aldığı Kutsal Kitab’ın tahrifi ve Hz. Peygamberin müjdelanmesine ilişkin eleştirilerine yer verilmiştir. Eleştirilerini tahrif ve tebşirat adı altında kronolojik sıra ile önce Tevrat sonra İncil’e yönelik eleştirileri ve delilleri sıralanmıştır. Abdulahad Davud’un eleştirilerini yaparken yine Kutsal Kitab’ın kendisinden delil sunması, Tevrat ve İncillerde bulunan ayetler arasındaki çelişkileri ortaya çıkarması ve Hz. Peygambere işaret ettiğini düşündüğü kelimelere yönelik yaptığı etimolojik tahlillere yer verilmiştir.

Abdulahad Davud, eserlerinde kendinden önceki reddiye yazarlarında atıfta bulunmamış sadece konu hakkında kendi görüşlerini ifade etmiştir. Eserlerinde kelimenin etimolojik tahlilini yaptıktan sonra Hristiyanların ve Yahudilerin konu hakkındaki görüşlerine yer vermiştir. Ardından da kelimenin etimolojik tahlilinden yola çıkarak nasıl anlaşılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Müslüman polemikçiler Hristiyanlara yönelik eleştirilerini Hristiyanların apokrif saydığı Barnaba İncili'ne dayandırmışlardır. Abdulahad Davud, Hristiyanlığa yönelik eleştirilerini bizzat kendi kitaplarından yaptığından bahsetmiştik. Reddiye yazarlarının yine Tevrat'ın dili olan İbranice, Aramice ve Babiloncaya, İncillerin dili olan Grekçe, Latince ve Süryaniceye hâkim olmamaları nedeniyle yaptıkları eleştiriler yüzeysel kalmış Hristiyan ve Yahudi literatürüne uzak kalmalarına neden olmuştur.

Abdulahad Davud, kendinden önce ki polemik yazarlarıyla paralel konuları ele alsa da, yaptığı etimolojik tahliller onu diğerlerinden ayırmış, Hristiyan ve Yahudi kaynaklarına göre yaptığı reddiyeler Abdulahad Davud'u alanda önemli bir yere koymuştur.

Abdulahad Davud, Kitab-ı Mukaddes'in mana ve muhteviyatına hâkim olabilmenin tek yolunun İslami bakış açısına sahip olmanın gerektiğini savunmuş ve İslami bakış açısı ile kendisinin bu eserlerini yazdığını ifade etmiştir. Kanaatimizce reddiye geleneğinde en önemli polemik konularından biri olan Hz. Muhammed'in tebşiratı konusunda Kutsal Kitabın orijinal nüshalarına yönelik yaptığı etimolojik tahlilleri önem arz eden Abdulahad Davud'un yaptığı incelemeler üzerinde daha kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır.

Tezimize konu olan Abdulahad Davud'un şahsiyeti ve reddiye geleneğinde önemli bir yeri olan eserlerini ele aldığımız bu çalışmada gerçeklerin ortaya çıkmasında bizim de yardımımız olduysa bizim için en kıymetlisi bu olacaktır.

EK- 1

Abdulahad Davud'un Amerika'nın New York şehrinde kaldığı yaşlılar yurdunda ki ölüm belgesi.

EK -2

Abdulahad Davud'un 1914-1919 yılları arasında Sebilürreşad Dergisinde yayınlanan makaleleri.

اخطارات

ادرس تيدلمنده آبريجه بش
غروش كوندردليدر

مكتوبلرك امضالري واضح
واوقوناق اولسي و آيونه سره
نوسروسي محضوي بولمسي لازمدر.

ممالك اجنبه ايجون آيونه
اولانرك آدرسليك فرايزر.
جده يازلسي رجا اولنور.

باره كوندردلديكي زمانه يه داتر
اولديفنك واضحا يلديرلسي
رجا اولنور.

الشيخ الاسلام

ديني، فلسفي، علمي، ادبي هفته لي مجموعه اسلاميدير

صاحب ومدير مسئول

اشرف اديب

باش محرر

محمد عاكف

اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

واقة يهدي من يشاء الى صراط مستقيم

جلد ۱۶

۲۰ مارت ۱۳۳۵

پنجشنبه

۱۷ جمادی الاخره ۱۳۳۷

عدد : ۳۹۸-۹

صحیحہ عقایدیہ موافق برطرزہ تأویلی واجب اولدینی علمای اصول
صریح و قطعی برصورتہ بیان ایتشدر.

بنا علیہ آخرتہ . احوال ملائک و سائرہ متعلق امور غیبیہ کی
کنہ و حقیقتی فہم و ادراک عقل ايجون طریق و مجال اولیان شہلری
برمسلمان بلا مناقشہ قبول و تسلیمہ تردد ایتز .

اوت ، مادام کہ کنہ و حقیقتہ بالذات نفوذ و اطلاعہ امکان اولیان
وکی شیلر حقندہ کنیدلکدن منی و یامثبت برحکم و برہیلیمک انسانک
دارۃ اقتداری داخلندہ دکلدر ، اوحالہ منیت و قرآنی دلالت و اخباریلہ
رہین ثبوت اولان بوکی مسائلہ اعتقادک تحت وجودہ اولمہ سی
طبیعیدر .

جغرافیا ، فلکیات ، طب ، ہندسہ کی معارف دنیویہ کلچہ ،
بوکی معلومات ، بشرک تدقیقات شخصہ سہیلہ حریم اسرارینہ نفوذ
ایدچکی ، ماہیاتی خصوصندہ عقل سلیمک صلاحیت حکم و اجتہادینی
استعمال ایلیہ ییلہ چکی شیلردن اولدینی ايجون رسول فطری علیہ السلام
بزی ، بر حقیقت اولدقلمینہ قناعت حاصل ایتدیگمز بوکی مسائلہ
مخالفتہ مجبور طوتمامقدر . حتی بونک عکسی فصل ادعا اولنہ ییلیرکہ
رسول کزین افندمن ماہیت قطعیہ بی حائر اولیان آثارشوبلہ طورسون
روایت ثابہ و اسانید صحیحہ مستند اولہرق کندندن منقول اولان
آناردن حقایق مادیہ الہ تالیف ایدیلہ میانلری دستورالعمل اتخاذ
خصوصندہ ییلہ زہ هیچ بر مجبوریتم تحمیل ایتامشدر . نتہ کم شورادہ
صحیح مسلمانن ذکر ایدہ جکمز احادیث شریفہ بوادہ حاضرک اصابتہ
بر دلیدر .

« عن موسى بن طلحة عن ابيه قال مررت مع رسول الله صلى
الله عليه وسلم بقوم على رؤس النخل فقال ما يصنع هؤلاء فقالوا
يلقحون فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما ظن يلقى ذلك شيئا

اسرار قرآن

فکرجمہ ، سماوات ابلہ ركب ایتدیکی مادیہ ، فضای وسیعہ سربیلیمش
اولان کاشات علویہ حقندہ برحکم و برہیلیمک ايجون فن ہیئتک قبول
ایتش اولدینی اک صولک نظریلہ مراجمت ایدلمیدر . چونکہ بو
نظریلہ محض حقیقت اولماسلہ لرده اکثریسی ، عقلک قبول ، نقل و تحریفک
تأیید ایتدیکی استدلالات و حمیددن دها زیادہ حقیقتہ قریبدرلر .

اساساً ، ییلدیگمہ کورہ ، بومستلہ حقندہ روایت اولنان احادیث
کریمہ نیک ، بعضلری کتب صحیحہ نیک برقمندہ موجود اولنلہ برابر
مختلری حقندہ اجماع حاصل اولمامشدر . نہ حاجت ، بومستلہ
متعلق روایاتک اک صحیح واک مشهوری حقندہ بیله ام المؤمنین عایشہ
رضی اللہ عنہان بر تک کلمہ دو بولمامش اولدینی ثابت و محققدر .

بوقیل احادیثک مختندہ اجماع حاصل اولمش اولدینی فرض ایدلسہ
بیله رسالتنا صلی اللہ علیہ وسلم افندمن بالذات بزہ ییلدیریر-ورکہ
مسلمانلرہ فرض اولان شی ، امتثال ایدنلری سعادت دارینہ ایصالی کافل
اولان احکام شرعیہ سماویہ ایمادن عبارتدر . بونلرک خارجندہ طبعہ ،
ادویہ ، سماواتکی کیفیت تکیونینہ ، ارض و فضا یہ طائد شئونہ متعلق
احادیثہ کلچہ بونلر ارسال رسلدہ کی غرض فطری دائرہ منہ داخل
اولمادقلمی ايجون مسلمانلری بویولہ کی آثاری قبول و تسلیمہ مجبور
ایدہ جک بر سبب موجود دکلدر .

ذاتاً ظاہر قرآن الہینہ قرآن کریم ویا حدیث ، یا خود براہین قطعیہ یہ ،
حواس سائرہ نیک ، شریطہ معینہ منہ موافق صورتہ تحت تاثیرندہ
وقوعہ کلن . مشاهداتہ مستند قضایای عقلیہ مسلمہ آرمندہ تعارض واقع
اولدینی تقدیردہ ذکر اولنان قرآن و حدیثہ عائد عبادات و احکامک تصایای

کورو معدنلری تونلنه چکی ؟

بو سوأله دهابلک چوق عصر ایچون فی ایله جواب ویرمه لیدر . کورو صرفیاتنک، متادیا ، حتی صنایی تلاشه دوشورده چک درجه ده تریاید ایتدیکی هفتقدیر . ۱۸۳۵ - سنه سنده باشلیجه مملکتلرک کورو اخراجاتی سنوی ۲۵ میلیون طونیلانو ایکن ۱۹۰۰ سنه سنده ۸۱۵ ملیونه بالغ اولمقدیر . کیندکجه ملبارله بالغ اوله حتی تخمین اولومقدیر . صرفیاتنه کی تریاید بوسورته دوام ایدرسه ایوم ایشه مکده اولان معدنلره کورو قایله حتی شبهه نادر . فقط هنوز لایقیه معلوم اولمایان قطعه لره یکی معدنلر کشف اولنه حتی ، یاخود کسب ندرت ایدن کورو برینه بشقه شیلر قوللانیله جقدیر . عصر منزه الکتزیدن استفاده اولنمه باشلادیکی کی ، صودن ، هوای مایعدن وسائردهن ه صورته استفاده ایدمکی لایقیه معلوم اوله مامشدور .

شمالی امریکا ، انکلتزه و المانیایتون کره ارضه جیقان کوروک اوج ربغی حاصل ایدیورلر ، فرانسه المانیان دوت ، انکلتزه دن بدی ، امریکان اون دفعه دهه آز کورو جیق ساریور . بر انکلیز غزیه می ۱۹۰۰ سنه سنده بتون دنیا یوزنده اخراج ایدلش اولان ۸۳۰۰ میلیون طونیلانو کوروک قوتی اون ملیار آدمک بر ساعت ظرفنده جالشمق ایچون صرف ایدمکی قوت معادل اولدینی حساب ایتشدور .

احمد نظمی

کلیسایر اتحادی ممکنمیدر ؟

حرب عمومی نك بوکونکی غالبلری اولان ائتلاف دولتلری مرآمدانک ، وضیعت حاضرده ایتمک اوزره ، بر جمعیت اقوام نشکیلله اشتغال ایتکده اولدقلری معلومدر . بونلرک مدیرانی ، محاربه نك تکرار باشلايه بیللمنه میدان راقاق ایچون چارلر وتدبیرلر تهریسه کیجه لی کوندوزلی چالیشمقدیر بولندقلری شو هنکامده ، کلیسایر رؤسای روحانیه وسنک توحید کذائس مسئله قديمه نك تجدیدینه یکیدن تشبیه ایدمکی کارمی پک طبیعیدی . فی الحقیقه بوقانی حرب عمومی ، هیچ بر دین اوغورنده بالمدینی کی ، احراز ایدیلن مظفریتکده هیچ بر دینه تعلقی بوقدر . بناء علیه هیچ بر دین ، نه محاربه نك مسئولی اوله بیایر ، نه طفرندن منعذر . چونکه ایکی محارب زمره ده عاداتا بالجله ادیان منتسبین کندی . دینداشلیله جنک وجدال ایدیورلردی . اوجالده ، مختلف کلیسایر رؤسای نه من نام شو . صیراده کلیسایر اتحادی مسئله سی اوزنه قویقی آرزوسنده بولنیورلر ؟ حقیقه بو سوأل پک مراق آوردور .

بغیر بوقدر فرقه و مذهب ایریلش اولان نصرانیتی یکیدن برلشدورمک ، بوتون اختلافات دینی حل و فصل ایتک ، حضرت مسیح علیه السلامک پارچه لیش سوروسنی تکرار بر آغیل ایچنه طوبیلاق ،

واونی بر راعی نك ، بر چوبانک تحت اداره سنده بولند برمی کی عظیم بر امر مهم تصور اولنه ماز . لاکن بوحسیاتک یکی اولمایوب بالعمک نصرانیته همان هر عصرنده موجود بولندیقی تاریخده مشاهده اید . بیورز . اون طوقوز عصری متجاوز اولان کلیسا تاریخنده اوقود یغمزه نظر آه بین انصارای منتخب بطریقار ، متره بولیدلر و بسط بوسلردن مرکب اون یدی « عمومی مجلس » عقیده کلیسایرک توحیدینه غیوت ایدلش ایسه ده هر دفعه سنده تفرقه و شقاق برقات دها بیومش و کینشله مشدور . کلیسایرک عمومی مجلسلری ، بوکونه قادر ؛ اتحادی تسهیل ایتک شویله طورسون ، اونی محال برحاله قویشمسلدور . بر طرفدن فلان بطریق و یا ارباب بدعی آفرور ایدمکی یکی بفرقه نك ایریلسمنه سبیت برمشلر ؛ دیگر طرفندن ده اوله یکی و غریب عقیده لر ، تمیللر احداث ایتمسلردور که هم مذهبلری بولونان بر خیل السانلری نفاق و شقاق سوق واجبار ایتسلدور . اک غریبی شودور که ، پاپاک اراده سیله عقد اجتماع ایتش اولان هر عمومی مجلسک دین و اخلاقه طائد مقررات و احکامی « اصول » انجیلیه کی لایتغیر تلقی اولنیور . چونکه بو مجالس عمومیه نك ، کرک پاپانک تحت رباستنده ، کرک اونک وکیلی ریاستی آلتنده اولسون - انعقاد ایدمکی ویردیکی حکملر ، اتحاد ایتدیکی مقررات دینی ، پاپاک تصدیقه ایتقان ایتدکن سوکر لایتغیر حقائق عداولنیور . بالطبع بوکا مخالفت ایدنلر - که پک چوق خرسندیه نلر هر زمانده بولمشلردور - نه او مجلسی تصدیق ، نه ده اولمک احکامی قبول ایتمشلردور .

مثلا کچن عصرک واسطده پاپا (دوقوزنجی پیوس) ک تحت رباستنده انعقاد ایدن « واتقان عمومی مجلسی » اعلان ایتدیکی احکام و عقائد جدیده میانشده (کاهن اعظم Pontifex Maximus) صفتنده بولنان پاپانک « لا ینخطی Infallibilis » اولدینی ، « واده Mater Dei » عنوانیه اونه دنبری توصیف اولنان حضرت مریمک نوع بشرک یکانه معصومی اولدینی ، زله اصلیه دن بری ومنزه بولندیکی موجوددر . حضرت مریمه عطف اولنان « جبل الیف Conceptio Immaculata »

بو مثالی ذکر ایتکدن مقصودمن ، مجالس عمومیه نك مناقشات و اجرا آتی در خاطر ایدن مخالف کلیسایرک ، تکرار بو مجالس عمومیه واسطه سیله باریشه بیللمرینه امکان اولندیقی آکلا تمقدیر . بونکله برابر محافل عیسویه ده ، کلیسایرک اتحادی ، آرزوسی یکیدن جانلا نمش اولدینی ده انکار اولنه ماز .

الشریاء

دینی ، فلسفی ، ادبی ہفتہ لاق مجموعۂ اسلامیہ در

منسربات

اسرار قرآن : مواہب فطرت - قدرت جلیلہ سبحانیہ - شرک اشکال و انواعی شیخ عبدالعزیز چاویش

توحیدہ دائر مباحث عالیہ : افعال الہیہ شیخ محمد عبدہ - حسین مظهر

حقوق عائلہ قرار نامہ سی : مطاق کیفیت طلاق اخبارہ شرعاً مجبور میدر ؟ صدرالدین

انکاترہ کلیسا سنہ منسوب مطبعہ دینیہ کتب خانہ سی باش محررینک باب مشیختدن مهم سؤاللری

خرستیانلق ، فلسطیندہ بریہودی دولتینک تشکنہ مساعد میدر ؟ عبدالاحد

بوگونک الک بویوک احتیاجی

عمر رضا

اسلام مفکورہ سنہ طوغرو

مصطفیٰ نظمی

اسلامی تشکیلات وجودہ گتیر یلسی لزومنه دائر بر مکتوب

س.م.ت

آسیا اقوامی وصلح قونفرانسی - ارمنی ، یہودی وعرب مسئلہ لری

اسلاملا شمع - مؤلفی پرنس سعید حلیم پاشا حضر تلی

اعدام اولئش اولدیفنه معتقددرلر . خرسٹیائزک ، اولوالعظم انبیادن اولان حضرت (عیسیٰ) بی تا مقام الوہیتہ قدر جیقاردقلری حالده ، موسویلر ، بالعکس ، اولئک نبوتی تصدیق ایتیمکده و مسیحک هنوز بعث ایدیلش اولیوب بلسک آتیا ظهور ایدہ جکفی مصرأ ادما ایلکده درلر .

موسویلرک ، روح القدس واسطہ سیلہ وجود پذیر اولان حضرت عیسانک ولادتی انکار ایلہ والدہ مطہرہ سنہ قارشئ اسناد ایتدکاری شائبہ لری ، یالکز قرآن عظیم الہان ازالہ و رد ایلککہ مشار الہامی شیمہ لوم و عیوبدن تبرئہ ایتشددر .

ایہدی حضرت مسیحک قائلرینک اولادی اولقلہ مباهی و مقتدر اولان بی یهودانک فلسطینده بر حکومت تشکیل ایتلرینہ ، ایلک اول اعتراض ایدن طرف ، طبیعی درک کلسالر اولہ جقدر .

حال بوکہ یودیتلہ عیسویت آردہ سنندہ کی عداوت دینہ ، یالکز حضرت مسیحک صلب و اعدامی مسئلہ سنندن عبارت دکدر . بومسللہ ذاتاً او قادرده مهم دکدر . چونکہ ، اصل صلب اولنان ، یاخود - اناجیلک تعبیریلہ - کندیخی آصافلہ اتحار ایدن ، تلامیذہن « اسخریوطی یهودا » اولدیفنی ، و بر ایکی کون اختفا و غیوبشدن صوکر ا حضرت عیسانک تکرار میدانہ جیقہرق عروجندن اقدم قرق کون قدر حواریونی ایلہ برابر بر یوزندہ اثبات وجود ایتش اولدیفنی اناجیل اربہ تصریح ایدورلر .

فقط حضرت مسیحک صلب ایدیلوب ایدلیدی مسئلہ سنندن دولای ، یودیلرکده امشالی مثللو حقوق و مطالب ملیہ لرینہ نائل اولمندن محروم قالمیری نعدن انجاب بقون ؟ مسئلہ بی سیاست دوشو - نورسہ کز بلسک بو سؤال وارد اولہ بیایر . فقط ایش اولہ دکدر . مسئلہ نکہ مهم بر صفحہ دینہ سی وارد کہ ہر حالده نظر دقتدن دور طوتولہماز .

اشتلاف دولتیری مدیرانی ، متکلمین ، یعنی علوم دینہ متخصصلری اولمادقلری جہتلہ ، معاونت مادیہ لرندن استفادہ ایتک اوزرہ یودیلرہ فلسطینده بر حکومت اسرائیلیہ نک تشکیلہ مساعدہ ایدہ جک اولورلر سہ کندی کلسالر بی جدآ یک فنا بر موقعہہ براقتش اولہ جقلرذر . بو سبیلہ دول معظمہ ، مؤتلفہ سر آمدان امور ، بلسک بویوک بر ممعا و تخیر (dilemma) ایچیندہ بولنقسنده درلر . یودیلرہ ، فلسطیندہ بردوات تشکیلہ مساعدہ ایتدکاری تقدیرہ کلسالرک جملہ سی عفو اولنماز درجہدہ اغضاب ایتش اولہ جقلرذر ، حکمی تقدیرہ و عدلری ایفا ایدہ مہمک مسئلہ سی وارد ! . . .

مسئلہ شوندن عبارتدر : تورات کتابلرنده ، حضرت عیسیٰ علیہ الصلوۃ والسلامہ عائد اولدقلری ادما اولنان بعض آیات و اخبارات موجوددرکہ ؛ بو آیتلرہ نظر آ ، صوک عمومی پیغمبرک ورود و ظهورندن صوکر ا حکومت اسرائیلیہ ؛ ابدیا ساقطونا بدید اولہ جقدر . چونکہ

نام طاجرانہ مک ذات سامیلرنجہ معلوم اولدیفنی ادماہ جسارت ایدہ مہمہ جکمدن بعض اثرلر مک لیستہ سی مکتوبہ ترفیق ایلدم . کندیسی کال حرمت و صداقلہ تقدیرہ مساعدہ کیزی رجا ایلہن آرئور بوت ورد .

*
*

مکتوبک مطالعہ سنندن دہ آکلاشیلہ جفی وجہلہ محور بزم آوروپاہ قارشئ مدیون اولدیفنمز بروطفیہ مہمی نظر تقدیرمزہ عرض ایتدیکی کی کندیمزہ قارشئ بورجلی اولدیفنمز بروطفیہ دہ اخطار ایتشددر . بزم بویلہ برائرہ صاحب اولہ مزہ قدر دین براحتیاج ایسہ آوروپاہدہ بویلہ برائر تقدیمیلہ دینوی و کندیومنی طائتمز او قدر الزمدر . ملکتمزک بوکونکی حال تدینک اسباب حقیقیہ سی آریورکن مسلمانلقدن اوزاقلاشمق خصوصتک اک مہم سبب اولدیفنی بیلدیکمز حالده بونی اک مقنع دلائل ایلہ سرد و تفصیل ایدہ جک برائر صلاحیتدارہ مالک اولہ مز بزم بویلہ شاشقین و سرسری ، سلامت ملک حقیقہہ رصین برقاعتدن ، افکار عمومیہ مزنی طویلایہ حق مفکورہ دن محروم کالہ مزہ بادی اولبور . بناء علیہ بو محرومیت ملیہ بی تطمین ایتک علمامزک اک مہم وظیفہ سیدر . ذاتاً سابق شیخ الاسلام افندی حضر - تلری دہ بو مکتوبی دارالحکمہ الاسلامیہ حوالہ بویورمشلردی . بناء علیہ دارالحکمہ الاسلامیہ ، کرک آوروپاہ قارشئ ، کرک کندیومزہ قارشئ ایقاسی لازمکان بووظیفہ مضاعفی حسن ایفا ایتدیکی تقدیرہ کندیسنندن بکلییلن اک مہم برایشی بایمش اولور .

خرستیائلق ، فلسطیندہ بر یہودی حکومتنک تشککنہ مساعدہ میدر ؟

یکنلرہ انکایز قاردینالی دوقتور (بورن) جنابلرینک قدس شریفی زیارت ایتدکن صوکر ا بوراہ کلدیکی معلومدر . بونی متعاقب ، قدس شریفہ تعلق ایدن بعض مسائل مہمہ دن دولای ، قتولیک ظلمتک رئیس روحانیسی اولان (بابا) جنابلرینک ، بر فرائض قاردینالی رومایہ جلب ایتش اولدیفنی جرائد یومیہ نک برندہ اوقومشدم .

قدس شریفک موقع دینسی اعتبار اولہ ، بو بلدہ انبیاء الہک مقدراتی خصوصندہ و اتیقانک لایقہ کالہ جفی وارستہ اشتباہدر . بویلہ نازک و تاریخی دقیقہ لردہ جریان ایدن بویکی معنیدار زیارتلردن آکلاشیلہ یخنہ کورہ ، خرسٹیائلقک رسمی مقامات عالیہ سی ، قدس شریفہ بر یہودی حکومتنک تشکیلی تصورندن اندیشہ ناک بولونیورلر . مکتوم اولسادینی اوزرہ ، کرک موسویلر و کرک انصاریلر ، حضرت مسیح علیہ السلامک قدس شریفہ یودیلر طرفندن صلباً

الرشاد

دینی، فلسفی، ادبی ہفتہ لک مجموعہ اسلامیہ در

منبرجات

اسرار قرآن: اعجاز قرآن

شیخ عبدالعزیز چاویش

حقوق عائله قرار نامہ سنك احكام شرعیہ ومصلحت امتہ مغایرتی

صدرالدین

ارباب فضل وکمالدن بر سوال نه بر ذره خلق، نه بر ذره محو اولور نظریہ سی

جلال الدین

اسلاملا شمع اثری حقندہ

محمد عاکف

بوگونک بویوک وظیفہ سی

عمر رضا

اتحاد ملی

مصطفیٰ نظمی

حقیقتبین اولہ لم

مہم بر اثر دینی حقندہ

فلاکت قارشو سنندہ شخصی احتراملر

عبدالله جودت بک وصحیہ مدیریتی

س.م.ت

صلح مسئلہ سنندہ موقعمز

باب عالی جادہ سنندہ — حقوق مطبعہ سی

فیاتی ۱۰ غروشد

بوکون ایچون، یارین ایچون یکانه استنادکداولان نفوس، کوندن کونه تناقص ایدیور. اخلاقسزلغک تعممی، ازدهواج آرزولری قوروتیور. طلاق آلابیلدیکنه تعمم ایدیور...

مشهور اجتماعیوندن (ادمون ده موله ن)، بر اثرنده بوقدر فلاکت وهجوملر قارشوسنده دولتمزك بقاسنی محیرالعقول کوریور، بوکا اجتماعی سبیلر آریور نهایت، هیچ برملک تحمل ایدمه چکی مهاجرات مواجهه سنده یه، پایدار قالمه مزك سببی، عائله تشکیلاتمزدده کی متاننده بولیور. (ادمون ده موله ن) ک تدقیقات واستنتاجنده یانیه مدیینه شهبه سزدر.

شمعی به قدر بزی انهدام وانقضاضدن قورتاران، عائله تشکیلاتمزد وواتشکیلاته استنادایدن صارصیلمز تساند واتحادمن ایدی. هیات که، بروقتندبری بوتشکیلاتک باغلی ده قوبدی، عائله لریقیلمغه باشلادی، تشکیل عائله فکری سقوط اخلاق مواجهه سنده، قوتی هر کون بر مقدار دها غائب ایدوب کیدیور...

دینیه، ایمانیه، ملی مفکوره لریله بووطنه مربوط اولان هر فرد مدرکه، قناعتمزجه بوکون پک بویوک مسئولیتلر، پک مقدس وظیفه لر توجه ایتمکده در. بو وظیفه لر مدرک اولان، قلبک بو خیمه لر قارشوسنده صیرلادیغنی حس ایدن وطن پرورلر، هان بو یاره لرک تدایینه شتاب ایتمز لرسه، یارین ایتمک ایسته سهر بیله پک کچ قالمش اوله جتلردر.

فکرمنزجه مملکتده کی اجتماعی، دینی، اخلاقی، صهی واقتصادی بحرانلرک اوکنه کچه بیله جک، قانایان یاره لری تدای ایدم جک، ملتیه نوری وامیدلی براستقبال حاضرلابه جق آنجق ارشاده ییتلریدر.

مرکزی، دارالخلافه اولمق اوزره، تشکل ایدم جک بویله بر هیئت، اگر لایتزلزل برعزم وایمانله چالشیرسه، هیچ بر قوتک موفق اوله میه جنی خارقه لری کوستره بیلور. بزبوکا امینز. الویررکه، هیئته کیرنلر خفی احتراصلر پشنده قوشانلردکل، ملت و مملکت عشقیله چیرپینانلر، یانانلر اواسون!

بنه امینزکه بویله بر هیئتک مساعیسه یاریم ایدم جک ایمانی ارباب ثروت، مملکتهمزده، ظن ایدیلدیکی کی، مفقود دکادر.

اتحاد ملی

صوک سنده لرده، بالخاصه صوک کونلرده بلا انقطاع تکرار ایده ایده لزومنی ادراک ایتدیکنز حالده فصل تحقیق ایتدیر بیله چکنی بیله مدیکمزدن بر دورلو میدانه قویه مدیمنز «اتحاد ملی» مسئله معظمه بیله هر آیدمه قارشیا شمه قد اولدیغمزدن بومسئله نلر بر آن اول حالته غیرت ایدلمی اقتضا ایتمکده در. بزظن ایدیورزکه اتحاد ملی بی تأمین ایدم جک واسطه فرقه لر تشکیلیدر. مملکتده نه قدر جوق فرقه

بوحیاتی اوکا، آنجق ینه اونک اولادی تأمین ایده بیلور. تطبیق اصلا دوشونیلیمین بارلاق وجاهه ار فرقه پروغراملریله بودرد تدای ایدیله من. پروغراملرک حاذبه اغتالکاری آرقه سنده نه سفیل احتراصلر کیزلندیکی اون سنمک دور هرج و مرجی ده بوتون چیللاقانی ایله میدانه چیقمش اولدیکی؟

شمیدن دوشونملی زکه، صالح نتیجه سنده آلبرده قاله جق اقسام وطن، بر یغین انقاض، افراد ملت ده جانلی جنازه لردن باشقه بر شی دکادر. ارضی، مالی، حیاتی بوتون ضایعاتمه زغمأ، ینه خارجی احتراصلردن قورتیلیمش دکاز. ایجمزده بوجانلی جنازه لری نه بن طفیلیات، فعالیتلرینه، بودمه دها بویوک بر کرمی ایله، ینه دوام ایده جکلردر. هر کویده جاهل مسلمانلره راق صانان بر ویا بر قاج میخانه، بدبختلرک بدرمانده اراضیلرینه، تارلالرینه، باغ و باغچه لرینه کوزدیکن سوری سوری مساحه جیار، بنه اکیسک اولیه «قدر». بلکه بزم اهل و تسبیهمزدن، منور دیدیکمز صنفک شخصی دیدیشمه لرندن فرصت بوله رق، فعالیتلری دها ایلری کونوره جک، طویمز سولوکارکی او یچاره لرک بقیه زندکیلری ده سوندیره جک، یتیمه جکلردر... کونک برنده سرمستی احتراصاتدن آیلدیغمز زمان، قارشومزده اخلاقی، دینی، بنلکینی، اموال و املاکینی غائب ایتمش، بوتون منابع حیاتیاتی قورومش، بیغین بیغین نعللردن باشقه برشی کورمه جکمز...

بیلورزکه، اناطولی خلقک اکثریت عظیمه سی، جهالت وسفالتک محکومی، بر قسمی ده؛ بونلره منظم اوله رق، برده قیزیلباشلق کی بر میقرو بک کولتوری اولمشدر.

دینی، دنیوی رهبرلردن محروم اولان و بو حالده بولنان بر کتله نک ناصیل بر اوچورومه سور و کتله چکنی بیلیم که سوله مک لوزوم وارمیدر؛ بوکون کویلر عزمک قسم کلیمنده فرائض دینییه تلمیم ایدم جک، حتی جنازه لری مراسم دینه داتره سنده دفن و صوک وظیفه تلقینی ایفا ایدم جک بر امام بیله قالماشدر. بالکمز ویرکی تحصیلی، آغاریه تحمیلی ایچون خاطر لالان بومنسبی سفانتکده لرده مکتب نامنه هیچ برشی آچیلیمه مش، ناصلسه آچیلیمش اولانلر وارسه، شیمدی اوده قالماشدر.

یچاره کویلرک فطری وارثی معنویاتلری صارصیلمش، مقدساتلری بیله قایلرندن سیلمکه باشلامشدر. مسلمان اولدقلرینه اسملرندن ماعدا، هیچ بر نشانلری بولنمیان نه قدر بدبختلر کوریورز.

مادیت جهته کلنجه، اوده عینی حالده بولنیور: ساری خسته لقلرک موجب اولدقلری تلنات، درت سنه لک حربه تکریارینه قاوشانلره نسبتله، مدهش رقلره بالغ اولیور. ضیمه، بزم ایچون اونوتیلیمش اولان کویلرک ازلی آفتی در. دمه لری عزمک اسمعی بیله طویمدقلری فرنکی، اک اویرا کویلرده کی معصوملری بیله کیریور، جوروتیور. چوچقلر جهالتدن، باقمزلقان، متسل تولیور، تولیورلر...

آبونه شرائطی

ملاك هفتایه ده سنه لکی (۶۵) الق
ایتم (۳۵) غروشد .

ملاك هفتایه ده سنه لکی (۱۷) الق
آیاتی (۹) فرانقدر .

اداره خانه

مات عالی جاده سده دائره مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی بشندر .

§

ملاك موافق آثار مع المنونه قبول
اولنور . درج ایدلین یاریلر اعاده
اولونماز .

الشیخ

۱۳۳۰ ۱۳۳۱ ۱۳۳۲

اخطارات

رساله من آلدیغی کوسترک شرطیه
خون یاریلر هرمانکی برقره طرفن
اقتباس واونه ییلیر .

§

مكوبلارك، امبارك واضح واولونماز
اولس واپونه صره نوموشن محترمی
بولونمیش لازمدر .

§

ملاك اجنبه اچون بونه و ل
دورسارنك و اسرجه ده یارلسر
او ابوز .

§

یاره کوندرلدیکی، ان نه یه تروالدیغنك
واضعا ییلدیلمی دجا اولنور .

جلد ۱۲

۳ نیسان ۱۳۳۰

نجشنبه

۲۰ جمادی الاول ۱۳۳۲

عدد ۲۹۲

فاتح کربنده

۲۲

أولم ينظروا في ملكوت السموات والارض ...

اوطاش بیغیلری برهاتی لسان اوله رق ،
زواللی آدمه دیر : « حقیر انفعالی بیراق !
کچوبده قارشیمه فریاد ایدرمیسین شیمدی ؟
خبری ویرمدم ، اما قولاق ویرن کیمدی !
دیوارلرمد یاریق صاندیغک آغیزلردن
بررذبان تظلم اوزاتدم ، ای نادان !
فقط چامورله قاپاردکده هرکون آغزیمی سن ،
زیاده سولیه مزدم صوصاردم آرتیق بن !...»
حکایه حالزک عیذدر ، دکلی ؟ اوت !
شوفر ق وار یالکز : بزده یوق دکل قوت .
بیغین بیغین سقظاتیلر کچمش ادوارک ،
یقیلیمش اولسده برخیلی قسمی دیوارک ؛
بنای ملتی اعلا ایدن . عمل صاغلام .
دیمککه : قورتولورز بز بوکون اولورسوق آدام .
اونکده چاره سی ال برلکبله غیرتدر ..
چالیشمک اوقدر ذوق وارکه : حیرتدر !
هزمتک صوکی اولمک دکلددر البته .
دوشنر اولدی زمایله عینی عاقبت ؛
فقط بوکون یاشایورلر ، هم اسکیندن ایی .
ناصیلسه غائب ایدوب کابللا محاربه بی ،
اسارت آلتنه کیرمشدی بر بوپوک ملت .
ذوی العقول آرمسندن سچیلیمه برهیئت
دوشوندی : ملتی اعلایه چاره هانکیسیدر ؟
دوکولدی اورتهیه آرای انجمن بربر :
سیاسة کیمی قورتماروق ایسته مش قالاتی ؛
دعشکه دیکری : « عسکر خلاص ایدر وطنی ؛
اودیر : « دونامایه واردربوکون اشدلوم ؛
بودیر : « خیر ! دها الزمدر اکتساب علوم ؛
کیمنده صنعتیه رغبت ؛ کیمنده نقده هوس ؛
خلاصه ، هر قفادن باشقه باشقه جیقمش سس .
بر اختیار یالکز دیکلر یوب بدایتده ،
« محله مکنتی لازم ! » دعش نهایتده .

فقط بومسخره لقلر دوام ایدوب کیتیز ؛
« آدام ، بنم نه مه لازم ! » دیمککه ایش بیتیز .
تجلد ایله مسندن ییلوبده زندیقک ،
آغیرجه آلماسی ، بر فتندرکه ، صدیقک :
جناب حقه صیغینمش ، او هییتله ، عمر ! [*]
امین اولک ، بز ی ما یوس ایدن فلا کتیر ،
وظیفه حسنه بیکانه لک بلاسی بوتون .
کچوک ، بوپوک « نه وظیفه ! » دیسینده ایش بوروتک !
اوحاله کادی که ملت وظیفه سز لکدن :
وظیفه حسنه کافی دکل ، بوکون ، جدأ .
اوت ، اونک دها فوقنده احتیاج آرتیق ..
اواحتیاج ایسه : ملتجه بر فدا کارلق .
شو فقره سیله ، حقیقت ، جناب مولانا
نکاه عبرته آچمش جهان قدر معنی :
« ده لیک ، ده شیک اویتمک ، بر زواللی خانه خراب ،
کورورده حانی ، هرکون ایدر شو یولده خطاب :
یقیلما ها ! بنی اولجه اجمه دن آگاه ؛
چولوق ، چوجوق بیترز صوکره هب ، معاذلله !
بو حسبحال ایله ییلار کایر ، کچر .. دیرکن ،
کایر باقارکه بر آقشام : او آشیان کهن
یقیلیمش ، آلتنه آلمش زواللی عائله بی !
کورونجه قارشیدن آدجکیز بو هائله بی ،
یغینله طاش کسین یوردینک خرابه سته
دوزده دیرکه : « مکر آلدانیرمشم ، دیسه که :
نه اولدی بونجه نیازم ، ای آشیان قدیم ؟
چوجوقلرم اوله جککن بن اولدم ایسته یتیم !
صاقین ییقیلما خبر ویرمده دن ، دیمز میدم ؟
بومیدی سندن ، آظالم ، بومیدی ایدیم ؟
حقوق ، عهدی کوزتمک نه در ، صاقین ییلمه !
یازیق ، یازیق سکا صرف ایتدیکم امکریه !...»
[*] کان عمر بن الخطاب یقول : « اشکو الی الله من تجلد زندق و بطاثة صدیق .»

محمد عاکف

اولدینی کی وورمق ایچین صرف ایدیلن دقدن ناشایلیق خصوصنده
مالیکه حصوله کایردی . مخصوص الحصوص قلعه ضبطی کی بر موفقیّت
اوزرینه اویونچیلر ، بر بلده تسخیرنده کی نشوۂ غالبیتی عادتاً حس ایتیش
اولوردی .

خلاصه سی اون پارهیه آلیان بر مشین طویله سکر اون اویونچی ،
قوجه بر جمعه کونئی کانجه وادمان ایله کچیریدی ، هم اوناجین اولنق
ینه مملکت داخلنده وافر دملندن برینک جیننده قالیردی . حرکات عمومی
ایله بدن قوتله نیر ، افکار حاسنه ذهن ینه بسله نیردی . اویون البسه سی
یادیرمق ایسه کیمسه نك خاطرینه کلزیدی . بلکه اک اسکی بر اثواب
ایله اویانوب هم اونک یرتیلانجی دوشونواز ، هم یکسنگ اورسه لونوب
بوزولماسنه میدان ویریلزیدی .

شو اعتیاد اقتصادی بی مؤبد اولمق اوزره رسول الله صلی الله علیه وسلم
افندیز حضرتلری ده (تعددوا واخوشنوا واخلاقوا وانتضلوا وامشوا
حقاً) بویورمشدرکه « معد قیلاسی افرادی کی تکلفسز اولک ؛ قابا
صایا واسکی البسه اکتسایدک ، اوق تعلیمی یابک ویالین آیق یورویک »
دیمکدر .

امر پیغمبریده کی حکمت بالغهیه دقت بویورولویورمی؟ اوق تعلیمنده
بولونورکن ، تعبیر حاضرله ادمان حرکانی یاییلیرکن تکلف ایدیلله یجک ،
وقیمتسز البسه کییله جک ، حتی 'ایاقلر' طوپراغه و طاشه آلیشسین
دیه برهنه یا یوروناجک .

ایشته ادمان ، بویله یاییلیر و مصرف ایتمه دن بو صورتله قازانیلیر .
اما دییه جکلر بولونورکه :

— خصوصی البسه ایله اویون اوینامقده برانظام واردر . خصوصیه
فرنگارده بویله که ینوب قوشاندقدن صوکر اویانورلر .
بوکا جواب ویریلیرکه :

هرشی تمام اولدقدن صوکر لکن اورتوسنه صیراکلیر . بز ، بر
کره جدیدتمزده کی انتظامی اکل ایدلمده لهویاتمزده کی انتظامی دوشونمه یه
وقت بولام . بوکون اولادینی یاریم قوندره ویامالی لاسیکله مکته کوندر مکده
مضطر قالان بر پدر ، اوغلی ایچین فوت بول بوتینی ، قیزی ایچین ده
برلاستیک طوپ آلاماز . بردفعاق آلسه بیله کرک وورولان طویک ،
کرک ووران بوتینک ایکی کونده برپاتلاماسدن طولانی احتیاج تجدیدینه
تحمل کوسته رهمز .

فرنگلرک بویله یاماسنه کانجه : هر ایشده قیامته قدر اولنرک مقلدی
اولوب قالاچقی بز ، هیچ بروقت :

هرچه مردم میکنند پوزینه هم
آن کند کز مردیند دیم
درکه سندن صچرایوب چیقاماچقی بز ؟

باری جدیدته مقلدلری اولسه ق . بزیسه اونی یابامیورزده لعیانده
محققلری دجه نه قدر طیرنمایه چالایورز . اولنرک جیلری طولاولمقله
برابر طوزلری قورو . یازم ؟ عجبا نه مزه کووه نیورزده اوروپانک هر

تورلو شطارت لهویه نه اشترا که اوزر نیورز ؟

مثنوی شریفده برحکایه واردر : صافه بریولجی ، برقلندرخانه یه
مسافر اولمش . قلندرلر مسافرک مرکبئی صاتوب پاره سیله یمک وحلوا
بیشیرمشلر . هپ بردن اوطوروب عافیتله کوچوزمشلر . صوکراده
حلقه اولوب « خبررفت وخربرفت » کلاتیاه لاتشیه ذکره باشلامشلر .
مسافر افندی ، فارسی آکلما دینی کی حقیقتی ده بیلیمه دیکی جهته
بوزمزمه دن وجده کلش ، قالقوب صیجرامایه ، منجذبانه صیجرله آتایه
باشلامش :

طبقی بزم حلزده بویله . بابانجیسی اولدیغمز هنگامه لره کیریشمکدن
حتی هنگامه کراندن فضله چیرینوب دیدیشمکدن کندمزی آلامیورز .
نه دییم ؟ الهی خالصنا عن الاشتغال بالملاهی وأرنا حقائق الاشیاء
کاهی . کدکل بومبخته دوام ایدوب مؤثر حسب حالدرده بولنق ایستور ،
فقط : اوزاتما مبحث زلفی : سیلان حکایه سیدر !

تنبیهی ده خاطره کلور . بناء علیه باش آغریتماق ایچین شیمدیک
سوزی کسبورم . ایجاب ایدهرسه دها آجیق وداها آجیق سویله نمک
ایچین الله کریم . طاهر المولوی

الواح انتباه

قرق ایکی بیک قاتولیک میسیونر جمعیتی

نصرانیتک مختلف مذهبلری میاننده وحدانیت الهیه نك تعلیمندن
اک زیاده اوزاقلاشان برمذهب وارسه ، اوده شبهه سز قاتولیک مذهبی دز .
مذکور مذهب منسوبینک اعتقاداتی یک محدود اولوب ، یالکز کورکورینه
کندی رؤسای روحانیلرینک اقوالنه سرفرو ایتمکله مکلفدرلر .

قاتولیک مذهبی منسوبینی هر شیدن زیاده کهنوت ، بتول ، صنوف
رهبانیه سته اهمیت ووروب ، میسیون تشکیلاته ، نشر ادیان ایله اوده
بزوده اشتغال ایدن سائر مذاهب نصرانیه دن فضله اوغراشمغی سوه درلر .
یاییلمش چکرکه کی کندی بیئتکریخی عالمه طانیستدیرق ایچون عالم
اسلامیتک هر طرفنده عظیم تشکیلاته مالک اولان میسیونرلرک تشکیلاتندن
کرک خواجه افندیلر و کرک آنلردن درس و اکتساب فیوضات ایدن
طلاب علوم بوسوتون بی خبر برحالده بولنیورلر .

کچنلرده یک زیاده سودیکم بر خواجه افندیله برلکده کزرایکن اوکزدن
برروم پاپاسی کچدیکی صیره ده ، خواجه افندی یه « علمای اسلامیه ایله بو
پاپاسلر آره سنده برمناسبت تأسیس اولنهرق برمنظره ،باحثه قیوسی آچیلسه
عجبا ای اولمازمی ؟ » دیه کندیسندن صوردم . خواجه افندی ایسه
مذکور پاپاسک هانکی مات ومذهبه منسوب اولدیغنی بندن صوردی .
خواجه افندی نك هر کون استانبولده کوردیکی متعدد ملل ومذاهبه
منسوب بولنان رهبانی شمعی یه قدر تفریق ایتماش ارلدیغنی مع الاستغراب
آکلادم . حالبوکه مخاطب بولنان ذات سنه لرجه مدرسه لرده اکل علوم

دینیه ایتدکن صوکره مکتب نوآبدن ده مآذونیت حاصل ایتش و سلیمانیه جامع شریفنده ده اوزون مدت نشر افاضات ایدرک ، اجازت و یرن عقیف و منور بر ذات فضائلیات ایدی !

کسوه روحانیه لرندن ، ارمنی و روم پاپاسلری تفریق ایدمهین و آنلرک تشکیلاتندن بی خبر اولان بو اسلام عالمک حالت روحیه سنه زیاده سیله تعجب ایتدم .

کرک خواجه افندیلر حضراتی و کرک آنلرک رحله تدریس لرنده اقطاف فیض و معرفت ایدن کنج طلبه افندیلرک همه حال سائر یوزنده کی ادیان حقنده معلومات مکمله یه مالک اولملری فی یومنا هذا بغایت مطلوب ایکن بو طبقه محترمه ک محدودیت فکریه لرینه صوکره درجه متأسف اولماق غیر قابلدر !

ظنمجه مسلمانلرک آرتق خرسیتیانلرک تشکیلاتنه واقف و مطلع اولملری زمانی کلش و کچمشدر بیله . آنحق بووقوف سایه سنده کندی دینلرینک منات و صلابتی اوکره ندرک اغواآت و اضلالانه قارشو مقاومت ایده بیلرلر .

خرسیتیانلق ، کندی رؤسای روحانیه لرینی صنوف مختلفه یه آرمش و هر برینه ده بر عنوان بخش ایلشدرکه ، بو صورتله آنلری بردارئة انتظام ایچنه آلمشدر . هر هانکی طبقه و رتبه یه منسوب اولان بر خرسیتیان رئیس روحانیسی انسان کسوه سنندن در حال تفریق ایده بیلر . راهب ، پاپاس ، قسبس ، پسقبوس ، متره پولید ، بطریق کبی عنوانلر خرسیتیان رؤسای روحانیه سنه مخصوص عنوانلر اولدینی کبی ، عین زمانده دیانت مسیحیه مختلف - بری برینه بکزه من - بک چوق فرق و مذاهبه آرمشدر . بونلر ، طاعات و عبادت لر نده آری آری مسالک و مناهج اختیار ایلشدر . بوقده لده قالمیه رق کلیسالرینک ده تشکیلاتی مختلفدر .

ژوزویتلر ، دومینیقلر ، فرانسیقلر ، ریدمپتورستیلر ، پانسیونستیلر ، کارملیلر ، بیاض برادرلر ، قاره قرده شلر ، الخ ، مختلف صنوف و طریقلره منسوب دیر نشین ره باندن عبارتدر .

بونلرک هر برینی اداره ایدن بوزلرجه جمعیات خیریه واردر . بابالق مقام منیمی بونلرک آمر و یکانه رئیس لیدر . چینده ، ژاپونیده ، هندستانده ، آفریقاده ، فیلیپین آطه لرنده ، ممالک عثمانیه ده ، ایرانده حاصلی دنیالک ، عالم اسلامیتک هر طرفه بک مسالمتکارانه بر صورتده صوقولان بوجوال ، یورغوناق بیلمز طوائف نصرانیه ایله میسیونرلری هان هر کون کندی ابنای مذهبیرینک اعدادینی آرتدیرمقده و بزى بزدن آیرمقده درلر .

ممالک اسلامیه ده کی نصرانیت تشکیلاتی صوکره درجه مکملدر . هر بولندقلری یرده مکمل مکتبلره ، کلیسالره ، کتابخانه لره ، قونفرانس و مطالعه سالونلرینه ، حتی املاک و عقاره مالک بولنیورلر . میسیونر مطیع لرندن هر سنه میایونلرجه انجیل ایله دیانت نصرانیه یه مخصوص میلیونلرجه کنا بلر باصیلوب . پاره سز پولسز اوله رق اونه کنه بریکنه توریع ایدلکده و بوضو رتله وظائف مودوعه دینیه لرینی ادا ایفایلکده درلر .

بوجمیتلره خرسیتیان اغنیاسی ، ملیو نرومیلادرلری ایستک ورغبتلریله یاردم ایدیورلر . واپور و شمندوفر قومپانیالری ده بودین آلا یلرینه صوکره درجه تسهیلات ارانه ایتکده قصور ایتیورلر .

قاتولیک مذهبجه ره بانیت ایکی هیئته آریلر . بونلردن بری هیئت حاکمه و اداره ، دیکری ده هیئت طریقت و دیانتدر .

برنجی هیئت ، حواریونک خلفلری ادعاسنده بولنوب ، پسقبوس نامنی طاشیانلرله اولنرک مادونینده بولنان (پاپاس) و (دیاقوس) لردن عبارتدرکه ، کلیسا امورینی تمشیت و تدویرده و (اسرار سبمه) آیینلری اجرا ایتکله مکلف بولنیورلر . بونلرک کافه سی اهالی و جماعته تماس ایتک حقنه مالکدرلر .

ایکینجی هیئت ره بانیه ایسه . احباب طریقت و مذهب اولوب ، مناسترلرده ، دیر و صومعه لرده اقامت ایدن طائفه در . بونلر دخی متعدد مناصب و مراتب روحانیه یی احرازه مآذوندلرلر . یعنی ایجاب حالده دیر و کلیسا منسوبینی دخی صیره لری کلدکجه پسقبوسلق و متره بولیدلنی احراز ایده بیلرلر .

مذکور مناصب روحانیه ، صنف عالی به منسوب بونوک پسقبوسلر طرفندن ایجاب ایدنلره (وضع ید) [۱] مراسم و اصول مخصوصه سیله تودیع قانور .

دیر و مناسترلرده ساکن اولان ره بان طاقلری ، منسوب بولندقلری مذهب و طریقت احکامی مقتضاسنجه باطله حرکات و عبادات خصوصیه لرنده مستقلا درلر .

مختلف عصرلرده ، خصوصی مؤسسلر طرفندن وجوده کتیرلمش اولان شور و روحانی شرکتلر کیتدکجه تراید ایتکده درلر .

الصولک طریقت (یوسفی) طریقتدرکه ، مؤسسه ده انکلیز ره بانیندن kard , Vaughan قاردینال (وان) ایدی .

قاتولیک عنصرینه منسوب اولان ره بان کمال فعالیتله چالیشمقده و وظائف دینیه لرینی ایفا ایتک ایچون چهار اقطار جهانیه یایلمشدر . بونلر ، بولندقلری محله بک چوق مؤسسات دینیه و تعلیمیه تأسیسنده موفق اولمشدر . قاتولیک مذهبی نشر ایچون سعی و غیرتدن بر آن خالی قالمیورلر .

۱۹۱۲ نه مسیحیه سنک صوکننده باییلان رسمی ایستانتیه لر دن [۲] یالکیز قاتولیکلره مخصوص اولمق اوزره یر یوزنده قرق ایکی بیسک میسونرک موجود بولندینی آکلاشلمشدر . مذکور میسیونلرک جمله سی نشر و تعلیم دین ایله امرار اوقات ایلوب ، هر سنه یوز بیکلرجه خلق کندی دیانتلری محیطنه ادخال ایلنیورلر . قاتولیک میسیونرلرینک سنوی وارداتلری برملیون انکلیز لیراسی اولدینی حالده ، دیکر بر ایستانتیه

[۱] یوناچودن kheirotonia (حروتونیا) (ال قوبق) دیمکدر .

(۲) The illustrated Catholic missions (مصور قاتولیک

میسیونلری) نامنده کی ۱۹۱۴ تاریخی جریده دینیه نک ۱۴۴ نجی صفحه سنندن اقتباس اولمشدر .

کمال سرعت سے ایلرولمکدہ و بیکر جہ غیر مسلم کندی آرزوی وجدانیہ لریلہ بودیانت حقہ کی کوندن کونہ اعتناق ایلکدہ درلر . بوحال ایسہ عالم نصرایتلہ رهبانک غیظ و کینلری جالب ایدوب طور مقده و حیرت لری بردلو کتمہ مقتدر اولہام مقده درلر .

علمای اسلام دخی منتظم بر صورتہ تشکیلات یاہوب بومبارزہ دینہ یہ آتسلہلر و ہوامر خیر ایچون جدی تشبہدہ بولونسہلر فنامی اولور ؟ آرتق بوایشک زمانی حلول ایتش و چوقدن بیلہ وقتی کچمشدر .

عبدالاحد داود

مکاتیب

ہندستانہ خمار فہرستہ :

ہند مسلمانلرینک ایک بیوک جمعیتی

بری علمی ، دیکری سیاسی :

ہند مسلمانلرینک ایک بیوک جمعیت لری وارد . بری معارفہ عائد (علمی) ، دیکری امور سیاسیہ متعلق (سیاسی) درہ برنجیسنک تشکیل یکریمی بدی سندن اول ، اسکی ، ایکنجیسنک کی ایسہ بدی سنہ اقدم ، ہنوز یکیدر . ہر ایکسنک عامل و غیر عامل ، فخری اعضا لری وارد . ہندستانک ہر بیوک شہرندہ ، لواردہ ، بعضا دہ قضا لردہ شعبہ لری اولدینی کبی تشکیلات لری ایچون دہ واسع مقیاسدہ نظامہ ، پروگرام ، ادارہ خانہ و سائر مالزمہ تدارک اولمشدر . برنجیسنہ Educational Conference All india enohammedan — عموم ہند مسلمانلرینک معارف قونفرانسی — نامی و برلیدی کبی ، ایکنجیسنادہ ، All india moslem Leaque — بالجلہ ہند مسلمانلرینک قونفر لری — اسمی و برلشدر .

ہر ایک جمعیتک ، ماہیت حقیقیہ سیلہ اساسی ، صورت تشکیلی ، تشکیلندن مقصد اولان غایہ بی ، تاریخچہ سنی تفصیلاتیلہ یازمق لازمکسہ ایک بیوک جلد کتاب یازمق ایجاب ایدر . فقط سید الرشاد قارئینہ بر فکر ویرہ بیلیم ایچون ہر ایکسنک ماہیت تشکیلندن مختصر اولہرق بحث ایدہ حکم . عین زماندہ آفیشلاغہ ، تنقیدہ مستحق نقطہلر حقندہ دہ نقطہ نظری درمیان ایتکہ مجبورم .

ہندو لک اوبانسی :

۱۸۵۷ سنہ سندن ہندستاندہ آنی اولہرق حاصل اولان اختلال و عصیان ، انکیزلرہ چوغہ اوطور مشیدی . بریلر برقاچ کون ایچندہ بیاضلری اوقدر ضعیف و قورقونج بر حالہ دوچار ایتشلردی ک ، انکیزلرک تاریخ استیلارینہ خاتمہ چکمک اوزرہ ایدیلر . اوزمان ، شمدیکی کبی ہندستانی باشند باشہ شمندوفر قاپلاماش ویرلرک اندن سلاح دہا نزع اولنامشیدی . فقط بریلر آرسندنہ کی نفاق و عدم اتفاق ، انکیزلرک طبیعتندہ مرکوز اولان جدیت و ثبات یتہ بریلری خذلان و مسکننتہ الفا و مستولیلری بردہا آنلرہ مسلط ایلدی .

امنیت و آسایشک اعادہ سندن صوکرہ اختلالہ سببت ویرنلرہ ، آندہ قیل اوجی قدر ذمہ دخل ، حتی مدخلدار اولیان زوالیلری دہ انکیزلر یوق ایتدیلر . عقبندہ نزع سلاح عملیاتی سلاح و سونکی اوجیلہ اجرا ایدیلر . فیومناہذا بونون ہندستاندہ یوزدانہ ایری اکمک بیجای بیلہ بولنز . آو پشندہ قوشانلر ایسہ معین اولان ویرکونی ویردکدن صوکرہ حکومتک رخصتیلہ بردانہ آوتفنکینی الدہ بیلرلر . مذکور رخصتنامہ ایسہ اوقدر محدود و اوقدر حکومتک

نظراً ، پروستان میسیونرلرینک سنوی وارداتک یکونی بش ملیون انکیزلر اسنہ بالغ اولدینی تحقق ایتشدر .

قانونلک میسیونرلرینک مقصدی نہدر ؟

بونلرک یکانہ امللری ، بر طرفدن قانونلک مذہبندن مطرود یاخود ارتداد ایتش فرقہ لری تکرار قانونلک سلک نہ ادخال ، دیکر طرفندن دہ — کندی تعبیر لریلہ — « بیک ملیون نفوسک و افیز اصولیلہ نصیر ایتلری » غایہ سنہ معطوفدر . قانونلک میسیونرلری میانندہ ، ژہزویتلرک تشکیلاتی اک مکمل و مہم عد اولنور .

(شرکت یسوع) Societas fesu دینلن مذکور فرقہ بی ۱۵۳۴ تاریخ میلادی سندنہ ، پارس دارالفنونندہ (اغناطیس لایولا) تأسیس و ۱۵۴۰ سنہ سندن دہ اوجنچی پایا (پول) طرفندن تصویب و تصدیق قلمشیدی .

ژہزویتلر ایک یوزنہ ظرفندہ کرۂ ارضی اوتوزیدی منطقہ یہ آیرہرق ، ہر منطقہ بی دہ بررئیس superior روحانیتک تحت ادارہ سنہ و مذکور رؤسانک جملہ سنی دہ general ژہنہ رال دینلن برمدیر عمومینک حاکمیت مطلقہ سنہ تودیع و تسلیم ایلشادر .

فرقہ مذکورہ آز برمدت ظرفندہ اوقدر توسع و کسب ثروت و قوت ایتدیلرک . یروزندہ کی قرالارلہ ایمان مسیحیت عاجز و بیزار قالہرق ژہزویت پایاسلرینہ سرفرو ایتک مجبوریتندہ قالدقرندن پایالق مقامنہ شکایتلر ، فریادلر یاغیر مشلردی . شکایات چوغالدقچہ چوغالدی . بردرجہ یہ قدر واردی ک ۱۷۳۳ سنہ سندنہ پایا بو طریقہ فسخ و الغایتکہ مجبوریت حس ایلدی .

مذکور وقعہ دن سکسان سنہ صوکرہ ۱۸۱۴ تاریخندہ یدنجی پایا (لپوس) ژہزویت طریقہ تکرار احیا وارجاعہ موافقت وروی رضا کوسترمش و ایل تاریخدن اعتباراً ژہزویتلرینہ دیریلکہ باشلامشدر واسکی فعالیتلریلہ قانونلک لک انتشارینہ دوام ایلشادر .

الیوم کرۂ ارضی یکریمی بدی منطقہ یہ تقسیم ایدن قانونلک لک دینہ منسوب اولان افرادی ۱۶۰۵۴۵ کیشیدن متشکل برہئت عظیمہ در .

بوہئت ایچندن ۳۵۳۱ راہب صرف میسیونرلک وظیفہ سیلہ مکلفدرلر . ۱۹۱۲ سنہ سنہ قدر بایلان ایستانتیقدا کلاشیلدینہ کورہ ممالک عثمانیہ دہ اجرای وظیفہ ایدن ژہزویت میسیونرلرینک عددی ۲۵۴ یہ بالغ ایدی ، بونلر دن ۱۴۰ ی سوریدہ و ۵۵ ی کردستاندہ و متباقیسی دیکر ولایاندہ ایش کوریورلر مش .

دیمک اولیورک ، ژہزویتلرک مقدار عمومینک برربی ممالک اجنبدہ دہ میسیونرلق وظیفہ سیلہ نشر دیانتہ خدمت ایتککہ مشغول بولنیورلر .

اوتدہ بروہ ، ممالک اسلامیہ نک ہر طرفندہ قانونلک راہبیلرینک مقداری ایسی یوزبیکہ بالغ درکہ ، راہبیلر مذکور عددک خارجندہ قالیورلر .

قانونلک میسیونرلرینک بونجہ مساعی و اغوا آتہر غماً دیانت جلیلہ اسلامیہ افریقادہ ، ہندستاندہ ، چیندہ و ژاپونیادہ ، فیلیپین اطہلرندہ

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه ده سنه لکی (۶۰) ، التي
آیلغی (۳۵) غروشدیر .
ممالك اجنبیه ده سنه لکی (۱۷) ، التي
آیلغی (۹) فراقتدر .

اراره خانه

باب عالی چاده سنده دائره مخصوصه

اضطارات

آبونه بدلی پشندیر .

§

مسلكه موافق آثار مع المذنبونیه قبول
اولنور . درج ایدله یین یازیلر ائده
اولونماز .

الشریفة

سر ۱۳۳۰

دینی، فلسفی، علمی، ادبی، مفتاح مجموعه اسلامیه در.

اضطارات

رساله مزدن آندینی کومستلک شرطیه
تون یازیلری هر هانکی برغزیه طرفندن
اقتباس اولونه بیلیر .

§

مکتوبلرک، امضالرک واضح و اقوناقی
اولسی و آبونه سره نومروسی محتوی
بولونمسی لازمدر .

§

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک
آدرسلرینک فرالسزجه ده یازلسی رجا
اولنور .

§

یاره کوندردلکی زمان نه یه دائر اولدیفنک
واضحا بیلدرلسی رجا اولنور

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

صاحب رمبرمسؤل: ع. اشرف اویب

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

جلد ۱۲

۳ تموز ۱۳۳۰

پنجشنبه

۲۲ شعبان ۱۳۳۲

عدد ۳۰۵

حدیث شریف

حَدِیْثُ شَرِیْفٌ

عن ابی حمزة انس بن مالك رضى الله عنه خادم رسول الله
صلى الله عليه وسلم عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال لا يؤمن
احدكم حتى يحب لاخيه ما يحب لنفسه - رواه البخاري ومسلم .

مال شریفی

خادم رسول الله صلى الله عليه وسلم ابو حمزه انس بن مالك رضى الله
عنه طرفندن نبی اکرم صلى الله عليه وسلمك شویله بویوردینی روایت
اولونیور: «هیچ بریکمز، کندی نفسی ایچون حصولنی آرزو ایتدیکی
هرشیئک (مؤمن) قارداشی ایچونده حصولنی آرزو ایتمه دیکه ایمان ایتش
اولماز .»

بوحدیث شریفی بخاری ایله مسلم روایت ایتشلردر .

حدیث شریف

عن ابی هريرة رضى الله عنه ان رجلا قال لاني صلى الله
عليه وسلم أوصني قال لا تغضب فردد مرارا فقال لا تغضب -
رواه البخاري .

مال شریفی

ابو هريره رضى الله عنه روایت اولونورکه برکیمسه نبی اکرم
صلى الله عليه وسلم افندمز: «بكا وصيت (یعنی نصیحت) بویوریکمز .»
دیمش . جواباً: «غضب ایتمه .» بویورمشلر . بونیازی اوزات برقاچ
دفعه تکرار ایتش . (هر دفعه سنده) ینه: «غضب ایتمه» بویورمشلر .

بوحدیث شریفی بخاری روایت ایتشدیر .

احمد نعیم

عن ابی مالك الحارث بن عاصم الاشعري رضى الله عنه قال
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الطهور شرط الايمان والحمد لله
تَمَلُّا لِمِيزَانٍ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمَلُّا [۱] مَا بَيْنَ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ وَالصَّلَاةُ نَوْرٌ وَالصَّدَقَةُ بَرَهَانٌ وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ وَالْقُرْآنُ
حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ كُلُّ النَّاسِ يَفْعُو فَبِأَنِّ نَفْسِهِ فَعَتَقَهَا أَوْ مَوَّبَقَهَا -
رواه مسلم .

مال شریفی

ابو مالك حارث بن عاصم اشعري رضى الله عنه روایت اولونیور:
عليه وسلمك شویله بویوردینی روایت اولونیور:
ياكلك ايمانك ببولوكيدر . « الحمد لله » (ك ثوابي ده) ميزاني
طولدورور . « سبحان الله والحمد لله » (ك ثوابي ايسه او قدر بويوكدر كه)
سما ايله ارضك آراسنى طولدورور . نماز نوردر . صدقه (وزكات)
برهان (ايمان) در . (بلايايه وعبادات ايله ترك معاصي يه) صبر ضياء (ي
هدايت) در . قرآن ايسه يالهكه ، يا عليهكه حجتدر . هر كس صباح
(قالقوب ايشنه كوجنه) كيدر . وكندی نفسنى صاتين آلير . اوندن
صوكره ايسه آرتق كنديني يا آزاد ، يا هلاك ايدر (شيلرله مشغول
اولور)

بوحدیث شریفی مسلم روایت ایتشدیر .

[۱] بوراده کی شك راویدندر .

سعدی افندی شعرا دن و مأمورین مالیہ دن بر ذات اولوب
[خوتین] ده شق ثانی دفتر داری اولمش ایدی .

ایستادن : ربع مسکونده اولان دودۀ جمع عصیان
بریره کلسه رخ رحمتہ برخال اولماز

برادری (دری احمد) افندی ده صاحب دیوان شعرا دن
و مأمورین مالیہ دن ایدی . [۱۱۳۵] تاریخنده وفات ایدرک [شیخ
وفا] مزارستانه دفن ایدلدی . بر آرہ لوق سفارت طریقہ ایرانه
کیتدیکی جہتلہ [سفارتنامہ ایران] یازمشدرکہ بر نسخہ سی [اندرون
ہایون] ده [روان او طہ سی] کتبخانہ سنده واردر .

۱۳ — صاحب ترجمہ نک السنہ ثلثہ انشا و نظمہ مقتدر اولدیغنه
کورلمکده اولان آثار شرعیہ سی شاهددرکہ قوجہ مصطفی پاشا جامع
شریفک باش قانی تاریخ منظومی بوجہلہ دندر .

صنایع نفیسة اسلامیہ نک بر شعبہ مهمہ سی اولان صنعت خطہده واقف
اولوب ثلث ، نسخ ، تعلیق ده ماهر ایدی .

[ترجمہ حیوة الحیوان] یاوز سلطان سلیم خانک امریہ لسان فارسی به
نقل اولنان ترجمہ سیدرکہ خط دستیله محرر اولان نسخہ (روان
او طہ سی) کتبخانہ سنده در .

۱۴ — منشآت و قواعد انشا : لسان فارسی اوزرہ محرر اولوب
بر نسخہ سی (روان او طہ سی) کتبخانہ سنده موجوددر .

۱۵ — اجازتنامہ : (۹۳۰) ده (کاتب سعدی) به ویرلمش مفصل
بر اجازتنامہ اولوب اسلوب عالی اوزرہ محرر در . روان او طہ سنده واردر .

۱۶ — مجموعہ منشآت : فریدون منشآت طرزندہ مهم بر اثر ادبی
و سیاسی در . خط دستیله محرر نسخہ سی (خالص افندی) کتبخانہ سنده در .

بروسہ
محمد طاہری

مخازن اقامہ اسلامیہ

انکیز مسلمانری

انکیزده دین اسلامک انتشاری

انکیزده دین اسلامک نشریله اشتغال ایدن مکمل برہیت علمیه موجوددر .
بوہیت محترمہ نشر دین مبین خصوصندہ کوسترمکده بواندینی جدیت و انتظام
ایله انکیزلرک نظر دقتلرینی جلبہ موفق اولمشدر .

انکیز مطبوعاتی بوکولردہ دین اسلام و امت محمدیہ حقندہ اوزون اوزادی به
بیان مطالعات ایتمکہ باشلادیلر . تاعسدن طوتکنز ، اک کوچک غزہ لرم ، رسالہ لرم
وارنجیہ قدر همان ہبسنده مسلمانانق حقندہ مقالہ لرم کورولیور . بوندن باشقہ
مہم اثرلر ، رسالہ لرم انتشار ایدنور . حتی کلاسالردہ ، قونفرانس سالونلرندہ ،
قلوبلردہ بیله قرآن جلیل موضوع بحث اولغہ باشلادی . بو ، اسلام ایچون اولیہ
سعادتند بر حادثہ عظیمادرکہ بتون عالم اسلامی مسرتلرہ غرق ایدمک ، شمعہ
اسلامی بوتون جہانہ عکس ایتدیرمکچکدر . لوندرہ آقاندہ طلوع ایتہ به باشلایان
نور اسلامک بریتانیا آطہ لرینہ صاچقدہ اولدینی لمعات فیض بخشا حقندہ دولہ .

الحلاۃ اسلام قارداشلرہ تبشیراندمہ بولونمہ یاک مقدس بروظیفہ عدایدرم . ان شاء اللہ
بو خصوصہ متعدد مقالات نشر ایتہ یی وعد ایدیورم . دین اسلامک انکیزده
نہ صورتلہ انتشارہ باشلادی ، ہیئت نشریہ نک مساعیسی ، بریتانیا آطہ لرندہ کی
بوجرکات دینہ نک انکیزلرایلہ بویوک تلاشلرہ دوجا اولان میسیونرلر اوزرندہ کی
تأثیراتی مقالاتک موضوعی تشکیل ایدمکچکدر .

معلوم اولدینی اوزرہ ایکی عصردن بری انکیزلر چار اقطار جہانہ ، بالخاصہ
اسلام مملکتلرینہ میسیونرلر ارسال ایتکده ایکن شمدی قدرت اسلامیہ به
باقکیز کہ کندی یا یختلرندہ منتظم بر اسلام ہیئت نشریہ سی مشاہدہ ایدیورلر .
واقعا انکیزده نور اسلامیتک لمعاتی کی برشی دکادر . بکرمی ، اوتوز سنہ دن بری
باشلایان برحرکتدر . فقط ہرنہ دنسہ برزمانلر دوجارکسوف اولان بونورمبین
بوکون بوتون شمعہ سیلہ نمایان اولدی و آلایلدیکنہ نشر فیوضات ایدوب
طورہ مقدمہ در .

بوندن بکرمی شش اوتوز سنہ مقدم ، حقوقیوندن و علم ہیئت ایلہ طقات الارض
متخصصیندن میستر (ولیم ہانری کوپلیام) نامندہ رانکیز شرف اسلام ایلہ مشرف
اولمش ایدی . بو ذات محترمک دین حقہ ایتمش اولدینی خدمات ، وجودہ کتیرمش
اولدینی آثار متعددہ کندیسک درجہ غیرت اسلامیہ سی ارانہ ایدر . ہا ، بیوک
بریتانیا نک تحت ادارہ سندنہ بولنان بتون ممالک اسلامیہ یی طولاشوب مسلمانلرک حیالورینی ،
وضعیلرینی رأی العین تتبع ایتمشدر . عبد اللہ کوپلیام افندی ہیچ بروقت اسلاملرک
حقوقی مدافعہ دن ، آنلرہ روا کوریلن حقسز اقلری پروتست وایتکدن خالی قالدی .
انکیز حکومتی عتدندہ ، بارلہ منتو واسطہ سیلہ دائما اسلاملرک حقوقی التزام
ایدردی . بو ذات فضیلتندہ لیوہربول شہیدہ بردہ جامع شریف انشا ایتمش
وبرجوق انکیزلرک اہتداسنہ دلالت ایتمشدر .

شمدی مع المسار کورویورز کہ بوکون دین اسلام لوندرہ شایان حیرت
بر صورتندہ انتشار و توسع ایتکده در .

شہر مذکورک غایت کوزل ونشیمکاکہ اغنیا بولنان (ووقینغ)
جہتندہ الکتریک ایلہ تنویر و قیمتدار خالیلرلہ تقریش ایدیلش محترم برجامع
شریف بردہ دائرہ مخصوصہ انشا ایدیلشدر . ہرکون بورادہ بش وقتندہ اذان
محمدی اوقونیور ، مسلمانلر نماز قیلور . ہند علمای بنامندن خواجہ کال الدین
افندی حضرتلر نک تحت ریاستلرندہ منتظم برہیت مقتدرہ جانیندن دین اسلام
نشر اولتیور . بوہیت محترمہ نک اعضاسی خرسیتیان میسیونرہ یئرلرینہ اصلامشاہ
بولنامدینی جہتلہ منصف انکیزلرک حسن توجہ یی قازانمہ به موفق اولمشدر .

بوہیت اسلامیہ یی تشکیل ایدن ذوات محترمہ ، بر کوکلی ، فداکار اسلام
مبشریدر . اورنہده معاش ومنفعت یوقدر . بونلری بو تشبث عالی به سوق ایدن
عامل بکانہ ، روح پیغمبری شاد ایدن غیرت دینہ ، عشق الہیدر . حالا مالوت
پرستلکدہ دوام ایدن انکیزلری کلام توحیدہ ، نور ایمان ایلہ تنورہ ، الحاصل
حق دینہ دعوت و ارشاد ایتک اودلرک اخص آماندنددر . برطرفدن ، عصرلر
دنبری اسلام علیہندہ جایکیر اولان سو تفہملری ومغالطہ لی نشریاتی رد وازالہ ،
دیگر طرفدندن خرسیتیانلرک حقیقہ نک ضعیف و بناء علیہ عمومی بردین اولامیہ .
جفی اثبات وارانہ ایتکده بیوک عزم ومثبات کوستریورلر . ایشته بویلہ خدا
پسندانہ بر خدمتک ایفاسندہ جہد و اقدام ایدن بو ذوات محترمہ انکیزلرک مراکز
مہمہ سندنہ قونفرانسلرلہ ، نطقلرلہ دین اسلامک حقایقنی برر برر انکیزلرلہ
آکلاتیورلر . بونکده اکثفا ایتہدرک بردہ انکیزجہ الہی آلمش محققہ نک
شہری بر مجموعہ اسلامیہ نشر ایدیورلر .

بورسالہ موقوفہ کوزل انکیز شیوہ سیلہ یازیلیور . اسلامیت حقندہ غایت
واقفانہ مقالات نشر اولونیور . مسلمانلہ طائد بر جوق مسائل حل ایدیلیور .
ادیان سائرہ نت منسوخ اولدقلری ، جناب حقک وحدتی براہین قاطعہ ایلہ اثبات
اولونیور . بوندن باشقہ خرسیتیانلر بیندہ مختلف فیہ مسائل دخی احکام قرآنیہ
اوزرہ حل ایدیلیور .

بوہیت محترمہ خرسیتیانلرک اوتہ دنبری دین حلیل اسلام علیہندہ سرد ایتکده
بولندقلری اعتراضاتی ده ، آریجہ قونفرانسلر واسطہ سیلہ رد ایدیور .
مثلا : کال الدین افندی حضرتلری کہ مہربج دارالقونوندہ ویردیکی برقونفرانسدہ

بر مذهب تشکیل ایتشدر. بر ملت بوقدر فرق دینی به تقسیم اولنورسه البته اضمحلاله، خرابیه محکومدر. فقط انکیزلر فطرت، تربیه قانونه رعایتکار بولندقلری ایچون بوقدر اختلافات دینی به رغماً ینه متحد یاشایورلر.

ایشته بویله مساعد برحیاطه، قانونه مطیع، فکر و وجدانی حر اولان بواقلم اها لیسنه دین حق نشیری، نورایانک اشاعه سی کی بر خدمت خدا پسندانک تولید ایده جکی نتایج حسنه و مشکوره آشکاردر.

بوگون ایکی میلیون بوقدر انکیز موحدلرینک، بیک بوقدر کایسا و عبا. دتخانه لک قبولری، کرسیلری هر مسلم واعظه کشاده و آماده در. هر هانکی اسلام عالمی، واعظی ایسترسه کیتسون، کرسنی خطابه جیقسون؛ دینی، کتابی شریعتی آکلاسون. هرکس اون دیکار، و عظمی محبتله قارشیلار. کچلرده لوندردمه موحدلرک پک مدبدب اولان او (بکستون حال) سالوننده لورد هدله ی، مس فراز، سید امیر علی، خواجه کمال الدین، علی حکمت ناهید بک و بر جوق اشراف اسلامیه ایله انکیزلر بر اجتماع عقدایدلرک بیکرجه مستمعین کرام نظرلر ایراد ایدیورلردی. بویکی سنه ظرفنده یوزدن زیاده انکیز هدایت ربانیه مظهر اولورق شرف اسلام ایله مشرف اولمشدر. بوندن نه قدر متشکر اولیورسوق بومدت ظرفنده بیکرجه انکیزلرک کلام الهی دیکلر یوب ایشیتمش اولدقلری تخطر ایتدکجه ده اوقدر محظوظ اولیورز. دیک اولیورکه انکیز موحدلری ایر، کچ آغوش اسلامه داخل اولق شرفه نائل اولدقلری محقق کی کورونیور.

(اخلاقون) The Ethical Society فرقه مذهبیسنه کانه، بونلر آلدکی تورات ایله انجیل کتابلرینک بر جوق نقطه ده اخلاقه مضر تعلیماتی حاوی بولندقلری ایچون بونلری اصلا اوقومایورلر. یالکنز تنقید ورد ایچون آرمه صیره کوز کزدرلر.

صوکره خرسیتانلرک، اوروپا لیلرک اخلاق عمومیسنه مشاهده ایتدکجه خرسیتانلقدن نفرت ایدیورلر. نصشیات، مسکرات، قاربازلق کی سیئاتک اوروپا مانلری خراب و پریشان ایدجکی اعتقادنده بولنیورلر. ایشته بویکی اخلاقون ایله تماده بولنان دیندار بر هیئت فاضله نیک، بر جمعیت اسلامیه نیک نه بیوک تأثیرلر حاصل ایدجکی تصور ایتلی! طبعیدرکه بونلر اخلاق حیده محمدییه کوروب آکلادقجه دین جلیل اسلامه داخل اولمالرینه هیچ بر مانع قالماز.

صوکره انکیزلرک برده (عقلیون) Rationalists فرقه دینیسنه واردر. بونلرجه عقل الهک انسانه بخش ایتش اولدیفی عطا یانک ال بیوکیدر. دین دخی الهک بخش ایتدیکی بر رحمت و عطیه در. بناء علیه عقل دینی تدقیق ایدوب اونو محاکمه ایتک صلاحیتی حائز بولنی لازم کایر. دین دخی عقلی تنویر و تشجیع ایتکله برابر اونو تمامیه محاکمه سنده بریت بر اقلی در. حالبوکه کتب مقدسه عقلی تضییق و تحقیر ایدیور. خرسیتانلق بیکرجه حافله قادینلری «بویوجی» دییه قتل، حکمانی «ملحد» heretic دیه اعدام ایتشدر. بونلر خرسیتانلغی ال زیاد قان دوک و عقلی اسیر ایتکله اتهام ایدرلر. ایشته خواجه فاضل بونلرله دخی تماسده بولنیور. نشر ایشدیکی مجموعه اسلامیه ایله دین اسلامک عقل و تفکره بویوک بر موقع ویردیکنی اثبات ایدیور.

ایشته تشنه حقیقت شو اوج فرقه، عظمت اسلامیه به فارشی دایانه میه جق، البت کونک برنده نور ایمان بونلرک قلبلری ضیادار ایدجکدر.

حاصلی بوگون بریتانیا آطه لرنده بویوک بر حرکت دینی رونما در. بوحرکات اسلامیه کیتدکجه تأثیرات عظیمه کوسترمکده در. بکا اوله کایورکه، جناب حق آرق امت مرحومه محمدییه مظالم و تضییقاتدن قورتارمق کرمنده بولنیور. انکیزلر کی بردوات عظیمه و متمدنه میاندنه آیات و معجزاتی کوستریور.

حالبوکه انکیز پروتستان میسیونرلری بونک بویله اوله جفتی پک اعلا بیلنیورلر. حتی هرکسدن زیاده بیلنیورلر. بونک ایچون عظیم تلاشه دوشمشدرلر. هیئت ناشره مسلمانه اولنره الفای ایتدیکی دهشتلر حقننده انشاء الله آیرجه بر مقاله یازمه جفم.

عبدالاحد داود

تعدد زوجات مسئله سنی موضوع بحث ایتشدر. بوقونفرانس عادتاً بر مناظره شکلی ایتشدر. قونفرانسه بر جوق پروفیسورلر ایله ارباب عرفان اثبات وجود ایتشدر.

کمال الدین افندی حضرتلری «لیسه قلوب» نده ایراد بویوردقلری دیگر بوقونفرانسه، موسوینده، نصرایتده و اسلامیتده قادینک موقعی موضوع بحث ایتش وادیان سالقه به نسبتله دین اسلام از هر جهت قادینک موقع اجتماعیتی ده صاغلام اساساته ربط ایتدیکی، عفت نسوانیه نیک محافظه سنی، امنیت عاقله یی ده اساسلی قیود ایله تأمین ایتدیکی اثبات ایتشدر. کذلک خواجه کمال الدین حضرتلری تشو و صوفلر مرکز اداره لرنده ایراد بویوردیفی دیگر بوقونفرانسه اوروپا مدنی خرسیتانلک نرهم سی اولادیفنه، بلکه اونک بر عکس العملی بولوندیفنه دایر بیانات مهمه ده بولونورق بر جوق انکیزلرک تقدیر و توجهنه مظهر اولمشدر.

اسلام هیئت نشریه رئیس محترمی کچن سنه تموزده پارسده انعقاد ایدن (بین الملل ادیان قونفرانس) نه صورت مخصوصه ده دعوت اولونمشیدی. مشارالیه مذکور قونفرانسه قرائت ایتدیکی نطق اوقدرهم و عالمانه ایدی که قونفرانسه ایله ایله پروفیسور (مونیه) و حضاردن بر جوقلری دین جلیل اسلامی تحسینلرله آتیشلا مشلدر. بوشاده پروفیسور مونیه «اسلامله دایر وظیفه من» سرنامیه سیله غایت انلا فوج و سنایشکارانه بر نطق قرائت ایتش ایدی. خواجه کمال الدین حضرتلری بونطق اردو لساننه ترجمه اولنورق بتون هندو مسلمانیته طاغیدیلشدر. بومناسبتله مؤلف محترم اخوان مسلمینه دیورکه: «خرسیتانلغک ادعا ایتدیکی فوق الطبیعه صفتی غائب و زائل اولمه باشلامشدر. عقل و طبیعت موافق، عموم نوع بشره الوبیشلی عملی بر دین وار ایسه اوده آنحق دین اسلام اوله بیلجکی تمیق ایتکده در. بناء علیه بوباید مسلمانیلرک بکانه وظیفه لری بودینک حقایقی دنیاه و بالخاصه انکیزلر قومه ارانه و تبلیغ ایتکدن عبارتدر. قرآن کریمک اسکی انکیزلرجه ترجمه لری پک فنا و فنا اولدقلری ایچون بیوک سوء فهمله سببیت ویرمشدر. ایدی کلام قدیمی انکیزلرجه ترجمه و تفسیر ایتلی یز.»

بو هیئت نشریه اعضایی هپ صاحب علم و فضیلت ذوات کرامدن متشکلدر. سرسید امیر علی، لورد هدله ی، مستیبارکنسون علی حکمت زاهد بک و سایر رجال دولت و سیاستون بو هیئت بتون قوتلرله مظاهرت ایدیورلر. «هندستان جمعیت عمومی اسلامیه سی» دخی کمال الدین افندی حضرتلرینک تحت ریاستنده کی هیئت نشریه به معاونت ایتکده در.

بریتانیا آطه لرنده نور اسلامی شعله لاندیران بو ذوات محترم لاهور اسلام لرندن در. اولا لاهورده (فورمن کریستچین قولله جده The Forman Christian College) اکال تحصیل ایتکدن صکره لوندردمه کی مکتب حقوقه دوام ایتش، اورادن دخی دیپلومه اخذ ایتیه و فوق اولمشدر. لاهور شهرنده عدلیه ارکاندن ایدی. بوندن ایکی سنه مقدم انکیزلرله کلپور. بر طرفدن ایمان و عقیده جه ضلالتده بویان اولدقلری کوردیکی انکیزلری دین حقه دعوت و ارشاده باشلایور؛ دیگر طرفدن دین بین اسلام حقننده میدان آلان سوء ظن و سوء فهملری علوم و فلسفه حاضر نیک بوتون قواعد و دستایر مثبتیه سیله تصحیح ورد ایتیه بویوک بر عزم دیندارانه ایله غیرت ایدیور و اووقندن بری الهک توفیقله بو غیور ذات بیلما یورق، قوتور کتیرمه رک بویوک بر ثبات ایله فی سبیل الله مجاهده سنده دوام ایدیور.

شیمیدی بو هیئت ناشره نیک مساعیسی نه کی نمرات مفیده یی انتاج ایتکده اولدیفی نقطه سنه کلام. بونی حقیله آکلامق ایچون انکیزلرک احوال روحیه و وضعیت دینی لرخی ائی بیلک لازمدر. بو ذکی وجدی قومک اوروپا اقوامی میاننده باشلیجه صفات ممیزه سی حریت فکریه به تمامی رعایت، قانون و نظامه شدتلی مطاوعت در. حریت فکریه اعتقادی بو قومی یکدیگریخی نقض و تکفیر ایدن بشیوزی متجاوز دینی فرقه لره آیرمشدر. بوفرقلرک هربری یالکنز کندوسنک حقیق خرسیتانلق اولوب دیگر فرقلرک کافه سی ضلالتده بولندیفنی ادعا ایدر. بونلرک خارجنده موحدین ایله عقلیون و اخلاقون فرقلری واردرکه اوج درت میلیون نفوسی حاوی در. بونلر خرسیتانلغی تماماً ترک ایدوب کنده ی کندلرپنه

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه ده سنه لکی (۶۵) ، التي
آیلقی (۳۵) غروشدیر .
ممالك اجنیه ده سنه لکی (۱۷) ، التي
آیلقی (۹) فرانقدر .

اداره خانه

باب عالی جاده سنده دائره مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

§

مملکه موافق آثار مع المذنبونیه قبول
اولنر . درج ایدله یازیلر اعده
اولونماز .

اخطارات

رساله مزین آندیقی کوسترک شرطیه
بتون یازیلری هر هانکی برغز ته طرفندن
اقتباس اولونه بیلیر .

§

مکتوبلرک ، امضالرک واضح و اقوناقی
اولسی و آبونه صره نومروسی محتوی
بولونعسی لازمدر .

§

ممالك اجنیه ایچون آبونه اولانلرک
آدرسارینک فرانسجه ده یازلسی رجا
اولنور .

§

پاره کوندرلیدیکی زمان نه به دائر اولدیغینک
واضحاً بیلدرلسی رجا اولنور

الشریفات

سر ۱۳۳۰

دینی، فلسفی، علمی، ادبی، هفته لقی مجموعه اسلامیه در.

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

صاحب و مدیر مسئول: ح. اشرف ارباب

والله یدي من یشاء الی صراط مستقیم

جلد ۱۲

۱۰ تموز ۱۳۳۰

پنجشنبه

۲۷ شعبان ۱۳۳۲

عدد ۳۵۶

فاتح کربنده

۲۸

أولم ينظروا في ملكوت السموات والارض...

دیمک ، تیاترو سورمش بنم سویملی بکم ..
او حالده بن اوکا تام آلتی صحنه عرض ایدیم :
که هر برنده دیکشسین بوتون بوتون آهنگ ؛
زمینی یکنسق اولسون ، اداسی رنگا رنگ !

ادرنه قلعه سیدر کوردیکک حصار مهیب ؛
او ذروه سنده بیتن سیم سیاه آغاچه ده : صلیب !
بزیمیدر صانیورسین شو یوکسلن بایراق ؟
چکن ! صاووف .. لالا شاهین دکل ، قوزوم ، ای باق !
ادرنه .. ایشته او اسلامک آهین سوری ؛
ادرنه .. ایشته او شرقک جین مغروری ؛
ایکنجی عرش تعالیسی آل عثمانک ؛

برنجی موقع فیاضی ، بلکه ، دنیانک ؛
ادرنه .. ایشته او دارالخلافه نک کیلیدی ؛

سفیل آیاقلری آلتنده بولغارک شیمدی !
مظفر اوردوسی حقیله آنتقام آلیور :

چولوق ، چوجوق ، قادین ، ارکک ، نه بولسه پارچه لیور .
بو قتل عامده راضی بم احترام اولسه ،

حریم دینیده کچدک ، حریم ناموسه !

شو درت منارلی جامع که یوقدی هیچ بر آشی ؛
که بارلیوردی هالانده صنعتک کونشی ؛

نه قالدی آرقه مه ؟ دردنجی قسمک افرادی .

بو زمره نک ده سفاهت حیات معتادی .

هم اعتیادینی هیچ بر زمان دیکشدره من ؛

او نازلی سینه مه ، زیر ، آجیقلی شی کیره من !

کجن قیامت ایچون « فیرطینه یدی ، کچدی . » دیور .

دیورده ذوقنه ، اور باطلاسین ، دوام ایدیور !

— بو کون فیلوریامی ؟ اعلا ! یارین نه وار ؟

— قونسر ..

« صولر » ده پک عمر اما ، آجیق دکل ، دیدیلر .

— آجیلماش دییه اولرده قالمق اولماز یا !

— حقیقت اوله ! نه یایسهق ؟ کیدرمیسین مامایه ؟

— نه وارکه ؟

— اورته اویون وار . کلیرمیسین ؟ هایدی !

— قاووقلی ، حدی می ؟ کرچک .. اوصاغ دکل ..

— عبدی .

— خایر خایر ! بکا لازم دکل نه عبدی ، نه شی .. !

— نه دلنه پک عصیسیین بو کون ، فریدون پک !

— دکل ، بو طاتسز اویونلر چکیلمیور : مونوتون !

— پکی ! نه یایمالی ؟ سن باری سویله .. باق : ساعت اون !

— اوت ، نه یایمالی ؟ طور طور ! نه اسکدار ، نه ماما ؛

تیاترو اولمالی ، یاخود کوزلجه بر سینه ما .

افدیئزك كیم اولدیغنی بك اعلا بیلیرلردی ؛ كندی اولادیرنی طانید . قلیری قدر او حضرتك رسول الحق اولدیغنی ده بیلیرلردی . بونكه رار اونك رسالتو تصدیق ایتدیلر . بونكون عالم خرسیتانیته دین اسلامت شوكت و قدرتی اك ای طانیانلر ، تقدیر ایدنلر شهبه سزكه میسیو نرلردر . فقط اسکی ديك قفالی احبارکی اسلامك خصم جانی کسینلن ینه بونلردر . کندی ملتیرینك ، دینداشیرینك احوال روحیه سنی حقیله بیلدکلی جهته له اونلرک آراسنده فداکار و حقکو رهیت متخلقه اسلامیه ناک موجود بولونماسندن تیرم بولر . علوم و فنون ترقی ایتدیکه عالم عیسویت تدبیر ایدیور . بی نهایت فرقه لره آریلوب یکدیگری تکفیر ایدیور . متفکری ایسه همان یاری یاری به خرسیتانغه و داع ایشلردر . بونلرک صوردفلی سؤلله جواب ویره یله جک هچ بررئیس روحانی ، هیچ براباس یوقدر . بونلر آرادقلی حقایق کله اجیلر عنده اصلا بولامایورلر . فقط علمای اسلام بوطالب حقیقت ذواته هر وقت عقل و حکمته موافق جواب ویره یله جکلری میسیو نرلر بك اعلا بیلیرلر . ایشه تلاشك اصل سبی بودر .

عقلیوندن (م . م ماغدا سریان) نامده بذات شقاقو شهرنده انتشار ایدن (جریده عقلیه = The Rationalist) ده خرسیتان یاباسلرینه خطاباً ده بتلی بریند شر ایتشدر . مومی الیه دیورکه :

« حریت فکریه و کلامیه هرکسه — کرک اهل ایمان اولسون ، کرک اولامسون — بخش ایدن برعقیده ، برین بکا سولیه بیلیریسکیز ؟ حتی موحیدین خرسیتانیته بیلله (شیودور بارکر) دن هست اخوتی دریغ ایتدکلی . (برصون ناماس) ی کریدن ایندیروب طرد ایلدکلی طوغری دگی در ؟ (-وینغ) اعتزال یله انهام اوله رق محکمه به سور و کله ندیمی ؟ « بیودیت » مذهبه مندوب بولان (ناماس) کلباسدن طرد و اخراج اولمیری ؟ اعتزال و ارتداد محکمه نری هنوز برطرف ایدلیری ؟ نیم دعوا مه قارش کوستره بیلله . جکلرک اک نوی دلیل لایعده پروتستان مذهبندن آنجی برینک سرستی ادیان بخش ایتدیکی ، یاخود ایتدیکه بولندیغنی کوسترمکدن عبارت اوله جقدر . هله بی دها قولایجه مغلوب ایتک ایسترسه کز ، علمیه دها قوتی بر دلیل کتیره کزی سزه توصیه ایدم که او ، حریت وجدانیه بی ناطق (۱) اولوق اوزره کتب مقدسه کیک آیتلرندن در : « اینانیمان محکوم اوله جقدر . « بوله حکمی حاوی برین عجباً حریت شخصیه به حرمت ایده بیلیری ؟ بوله برین حتی اخلاقیورده اولای بیلیری ؟ عجباً وجدان اوزرنده جبرو تضییق اجرا ایدن برینده اخلاق بوله بیلیری ؟ سزه ، احتمالکه بو آیت علاوات کاذبه دندر ؛ دیه جکسکیز . احواله بوساخته آیت « مقدس کتابکیز » ده نه ایچون طوریور ؟ ایشه سن ، سن دیورم ای میستر واعظ حریت ، بوجه بی کلباسانک کرسیسندن بولان « مقدس کتابکیز » دن سلوب طی ایتدیگیزی ؟ سزک بو « مقدس » کتابکیز که بی « مقدس » اولدیغنی بیلله . بن عوام ناسک حانی نه اوله جقدر ؟ سزک « مقدس » تعبیر ایتدیگیز کتابک برچوق « غیر مقدس » جمله لری ده حاوی بولندیغنی جهته له اونک « مقدسلی » صرف سزک اجتهاد کزده مستند بر تصور دن عبارت دکلیدر ؟ سزک « الهک کلامی » تعبیر ایتدیگیز کتابک سزک اجتهاد کزده مستند بر تصور دن باشقه بر شی اوله بیلیری ؟ یوقسه سزک « الهک کلامی » دیه تعبیر ایتدیگیز آیات انجیلیه و توراتیه یالکیز سزک وکرکیز « مقدس » عد ایدلن قسملردن می عبارتدر ؟ ایدی سزک کزی فکر کزی « الهک کلامی » یا « یورمیسکیز ؟

و جوب طاعت امرا ایشه بوکی خصوصاً صروده در . کور میورمیسکیز ؛ بمض اشخاصی ولایت عامه اصحابی اولان امرا دکل ، پدر واقربا بیلله — بر مصلحت شرعیه به — بناء تکرار اولمکدن و حتی اطبانک کوستره جکلری لزوم صحی اوزرینه — که ینه بر مصلحت شرعیه در — بوسبوتون تزوجدن منع ایده بیلیرلر . بر پدر اقتضاسنه کوره و — مشورت طریقه له — اوغلنک زوجهنی تطلیق ایتمسنی بیلله امر ایده بیلیرلر . و ایجاب حاله کوره مأمور اولان شخصکده بو امر لری ، نهیلری حسن ثلثی ایده رک اطاعت ایتمسی واجب و یاخود مندوب اولور . اولوالامردر دییه رک ولایت عامه اصحابی اولمایان بوکی کیمسه لرایچون ده بوتون جائز اتده صورت مطلقه ده تحریم حلال و نسخ سنن صلاحیتی ویریرمیسکیز ؛ البته ویرمزسکیز . حال بوکه بر آزدوشونسه کز بونلرده اولوالامردر . و کندیلرینه اطاعت — یرینه کوره — واجب و یا مندوبدر . هر حاله عیاناً ظاهر در که بوکی او امر و نواهی بمضاً مصلحت شرعیه ضمنتده و اشخاص معینه حقنده نافذ اولایبیلیر . یوقسه — بحمد الله بوکره سزکده لسانکزدن صادر اولدیغنی اوزره — تعدد زوجاتک لذاته جوازی شرع منزله صریح ایکن آتی لذاته ممنوع قیلمق ، آتی بر قانون ایلله صورت عمومیه ده اساسندن قالدیر مق ممکن اولور می ؟ بوکله هیچ بر مؤمن قائل اولایبیلیر می ؟ باخصوص فرنگلر بو حکم شرعی به اعتراض ایدیور ، بکنمیور دییه اونلره موافقت قصیدیه بویه بر قانونه طرفدارلق ایتک شرعک تحسین ایتدیگنی قبیح ایتکد یلک دکلیدر ؟

اصل علمی مناظره ایشه بو ساحه ده در . ایدیلن اعتراضله جواب ویرمه لی . و غیر وارد اولدق لری اثبات ایتمه لی . یوقسه صور دیغمز سؤلله هیچ التفات ایتوبده یالکیز بی تجهیل ایلله ، بکا اسناد تعصب ایلله قناعت ایتک اثر عجزدر .

اوزایه اوزایه آرتق قاباق طادی ویرمه که باشلایان بو مناظره به مساعد کزله بوراده ختام ویرمک ایستورم . آرتق فراردیکیز ، هزیمت دییکیز ، نه دیرسه کز دییکیز . برنجی و اوچنجی مقاله ام ایلله بوسوک جوابده ذات عالی رینه توجه ایدن اسئلهی حل ایدنجیه قدر بردها شرف مخاطبه کزله ذوقیاب اولمقندن فراغت ایلله دیکمی عرض ایلرم .

احمد نعیم

مَقَالَتُ

انکاتر ده انتشار دین اسلام

۲

لوندرده دین مبین اسلامی نشر ایلله اشتغال ایدن هیئت محترمه اسلامیه خرسیتان میسیو نرلک عالی عظیم دهشتلره لقا ایتشدر . نالو پرستان قدیمی تشکیل ایدن احبار وره این ، حضرت محمد صلی الله علیه وسلم

ایشته هیئت ناشره اسلامیة ، بصورتله خرسیتیانغه وداع. ایدوب
آواره قالان عقلیون ایله سائر ارباب تفکری ارشاد وطریق هدایت
مظهریتلری حقنده رهبراک وظیفه سنی ایفا ایدیور .

خرستیانلق ، حقیقه ایچندن چیقماز بریوله صامشدر . بونلرک
اساس دینلری هب «ذنوب اصلیه» دیدکلری برفکر باطلدن عبارتدر.
بونلرجه انسان کناه ایله یارادلمش ، کناه ایله تولدایمشدر . هر نه
یابارسه جهنمه محکوم ایمش ! فطرتنه ، جبلتنده کی کناه لکسنی آنجق
بری وممعصوم قان تطهیر ایده بیلریمش ! بوقان دخی صلیب اوزرنده
یسوع ک یاره لرندن آقان قان طامله لرندن عبارت ایمش ! بوکا اینانمایان
کیمسه ابدیاً نار جهنمه یاناجق ایمش !

حالبوکه دین اسلام قطعاً بوعقیده مخالفدر . انسان بری وممعصوم
اوله رق دنیا یه کلیور . عقلی حقیقه قولانیرسه هم معتقد اولور ، هم ده
خلوق ، والحاصل دین خدا عقل وحکمت ایله برلکده نوع
بشری حیوانیت ووحشتدن قورتاروب اونی علویت اخلاقه مظهر
ایدیور .

هیئت ناشره اسلامیة دیگر طرفدن انکیز وامریقان موحدلری ده
ارشاده غیرت ایتکده در . بونلر هر نه قدر تشلیته ، عیسایک الوهیتنه
اینانمارلر سده ، ینه برطاقم اعتیادات عیسویه دن ، اعتقادات باطله دن
فارغ اوله مامشدر . حالا مسیح ک «سرور کائنات» وخاتم انبیاء اولدینلی
ظن ایتکده درلر . صوکر اکتب مقدسه نک بعض اقسامنده اینانیرلر .
بالکیز انکلترده ایکی میلیون متجاوز موحدین خرسیتیانیه موجوددر .
بونلر غایت منور وخلوق آدملر اولدقلری جهته اورالرده حقایق
اسلامیک نشر وتجایی بونلرک عقیده لری اوزرنده یک مهم تبدلات
ایقاع ایده جکنه شبههم یوقدر .

بریتانیا آطه لرنده دین مبین اسلامی فی سبیل الله نشره چالیشان
بمحترم هیئت اسلامیة نک شودیندارانه وخداپسندان خدمت لرندن
بوتون مسلمانلق عالی متتدار ومفتخردر . مجاهدینک موفقیاتی بوتون
مسلمان قارداشلرمله برابر جناب حقندن تضرع ونیاز ایدرم .

عبدالاحد داود

هم رمضان شریفی ، هم عید ملی افغانستان
تبریک ایدرز .

ح . اشرف ارباب

«توسیع طباعت» مطبعه سی

عجا «سما آلتنده عیسی المسیح ک اسمندن ماعدا انسانلرک نجاتنه واسطه اوله جق
بشق بر اسم بولندیغنی» ادعا ایدن بوآیتده «کتاب مقدس» ک غیر مقدس
اقسامندمیدر ؟ عجا عیسایک «بدن اول کلنلرک کانه سی اشقیا وخرسز ایدیلر
سوزی ده کتا بکیزک او «مقدس» کیتلری ایچنده اخذ موقع ایتمش غیر مقدس
انضمات کاذبه دیمیدر ؟

شونی ده جامعتر کره لطفاً بیان وشرح ایدرمیسکز : الهی ولاخطی
اولان بر دین نصل اولوده مخالف وتناقضی تجویز ایده بیلر ؟ لطفاً بو
نقطه یی آجیقه توضیح ایدیکیز . بولطی تنزلاً بی درینج بیوردیفکیز تقدیرده
شونی ده اونو نامکزی رجا ایدرم : حیات اخلاقیه نک مطلقا حریت فکریه یه
مستند بولندیغنی او «مقدس» کتا بکیزک «مقدس» کیتلرندن بری کوسترکیز .
هم ده اغقال ویا تهدید ایله دینکیزک حریت وجدانیه یه رعایتکار اوله بیلر جکنه
دائر فکر خصوصیکیزک نه مرکزده بولندیغنی لطفاً ایضاح ایدرمیسکز ؟

عجا حریت وجدانیه مفقود اولور ایسه اخلاقک موجودیتی قابلمیدر ؟
بن ، معصوم قادیلری «بویچی» بهانه سیله آسان ، حکمای جانیر کی
احراق ایدن ، بتون مؤسسات وحکوماندن زیاده قان دوکش اولان بر
دینه اعلان حرب ایدرکن سزدن بری منبرندن بم ایچون یلدرکننه نشان آتیور .
دیش ایدی ! سوزی بو ؟ مع مافیه دینکیزک ایشامش اولدینلی بتون بو
جنایتلری عفو ونسیان ایده بیلیم . آنجق حریت عقلیه یی منع و اخلاق تحت
اسارتده بولدیرمه کزی عفو ایده مم .

(میسترمافاسریان) ک پاپاسلره ، رؤسای خرسیتیانیه خطا باشودرین
سؤاللری بالطبع جوابسز قاله جقدر . خواجه کمال الدین حضرتلری ایسه عقل
وطبیعت کلاً ضد اولان کایسانک ، خرسیتیانلقدن بزار اوله رق آواره
قالان عقلیونک امدادینه یتیشه رک بتون مشکلاتی حل وفصل ایدیور .
عقل ایله دین هر ایکسی اللهک عطا یاسندندر . بوایکی عطیه الهیه متحداً
انسانک تعالی اخلاقیسنی تأمین وتطمین ایدرلر . دین ایله عقل سلیم
آراسنده تضاد وتناقض یوقدر . تعالی منع یاخود عقلی تحت اسارت آلان
بردین البته اسرار واساطیر تمللری اوزرینه بنا اولنمشدر . عقل
ومحاکمه دن تحاشی ایدن بردین ناصیل انسانلرک معلمی ، مریشی اوله بیلر .
خواجه کمال الدین حضرتلری راسیونالیستلر ده یعنی عقایونه دیورکه :

«سز تمامیه حقلمیسکز . بوقدر ادیان ومذاهب مختلفه نک هپسک حق اولمایه جفی
درکارایکن دوغری دین نه ایله واصل بولنه بیلر ؟ بشق دین واسطه سیلیم ؟ خایر
اونکلده اولماز . هیچ بر دین کندیسنک جبر وتضیق ایله طوغرولفنی قبول
ایتدیرمسز . حق دینک تقریق وینیغنی آنجق عقل واسطه سیله ممکن اوله بیلر .
عقل ایسه تمامیه سربست بر اقیمازسه حقیقی اصلا بولماز ، اخلاق حسنه یی
تشخیص وتمیز ایده مسز . انسان دوشونوب محاکمه ایتزمسه ، عقلی ایله حسن
وقبحی آراشدیروب تدقیق ایتزمسه ، عقلی باطلدن ، حسنی قیجدن نه ایله تقریق
ایده بیلر ؟ عقلی ، فهمی ، بصیرتی ایشلتوب استعمال ایتیهن آدم الله قارشی
فانکوردر .

«قرآن کریم یوز الهی بوتدر آیاتی ایله عقل وحکمتی امر ایدیور .
ألن یعنی مکباً علی وجه اهدی امن یعنی سویا علی صراط مستقیم - قل هو الله
انشاکم وجعل لکم السمع والابصار والانفذة قلیلاً مانشکرون»

الشيخ الاسلام

دینی، فلسفی، ادبی ہفتہ لقی مجموعہ اسلامیہ در

مترجمات

شیخ عبدالعزیز چاوش

اسرار قرآن: اعجاز قرآن حقندہ

شیخ محمد عبدہ - حسین مظہر

توحیدہ دائر مباحث عالیہ: افعال عباد

شیخ الاسلام افندی حضرت تریک بیانانی: نحاکم شرعیہ - مشیخت و تشکیلات دولت - مشیخت و اوقاف - اسلامیت
نقطہ نظرندن سیاست خارجیہ - زیر استیلادہ بولونان ممالک ایلہ خلافتک رابطہ سی - تستر مسئلہ سی
اسلاملا شمع اثری حقندہ

محمد عاکف

عبدالاحد

قانونیک ایلہ اور تودوقس کلیسارینک اتحادی ممکن میدر؟

آناطولیدہ گیزی مبدلر (قیزیلباشانی ترویج ایدن مملکت غزتہ سنہ جواب)

تخریبات حربیہ قارشوسندہ وظیفہ من

عمر رضا

اصل محتکرلر - غیر مسلم محتکرلرکدہ تجزیہ سی لزومی

مہم برمدافعہ: ارمینلرک مسلمانلرہ قارشو ارتکاب ایتدکاری مظالم

تورک - المان دوستلق یوردی ایچون یقیلان جامع نہ اولہ حق؟

مہم برنطق: اوروپادہ اچلق تہلکہ سنک اوکی النماز سہ فلاکتک عمومیلشہ جگنہ دائر

مصیب بر تعیین، کوزل بر انتخاب

اولئان آرزولر اوزرینه ، قاتولیکلکله اوتوردوقساق آره سنده کی اختلافات دینیہ نک توضیح و تشریح لزم کوردم .

استطراذ آشونی ایضاح ایدیم که ، « کلیسا » لفظی ، نه لسان عربی به ، نه ده بشقه برلسان سامی به منسوب دکلدرد ، یونانی العبارة اولان « ائقلیسا Ecclesia » کلمتک هر بلشدیرلش شکلندن بشقه برشی دکلدرد . ذاتاً « انجیل » لفظی ده لسان یونانی « ایونانیون » کلمسندن مشتقدر . « کلیسا » ، « جماعت » ، مناسبنه اولدینی کبی ، « انجیل » کلمه سی ده « بشارت » دیمکدر . حضرت عیسانک متکلم بواندینی لسانده ایسه ، « کلیسا » یاخود « ائقلیسا » دکل ، بلکه « عیدتا » کله آرامیه سی مستعملدی که اوده « جماعت » ک مبادل لغویسیدر .

بومقاله ده بز « کلیسا » لفظی صرف بر خرسیتیان « معبدی » مناسبنده دکل ، آنجاق بر « مذهب » ، یاخود « دین » اوله رق استعمال ایدمکمز . « دین » دیورم ؛ زیرا اون اوچ عصر دن بری خرسیتیانلق بالکمز مذاهبه دکل ، بلکه متعدد ادیانہ انقسام ایتشدرد .

مثلاً ، بوکون مسلمانلر آره سنده موجود بولئان درت مذہبک ، دردی ده اهل سنتجه مقبول و مصدقدر . حال بوکه خرسیتیانلر ده هیچ ده اویله دکلدرد . اونلرجه ، اک جزئی بر فرقه بر برندن آیریلش اولان ایکی مذهب بیله ، طرفینک مقبولی دکلدرد .

شو نقطه یی بر آرز توضیح ایدیم . بین المسلمین هیچ براختلاف دینی موجود دکلدرد ، اوله ماز . دین اسلام ، « توحید » اوزرینه مؤسسدر . بر الله . بر خاتم البین و بر کتاب الله ﷺ . بواج اساسه اوزرنده مخالف اولان هیچ بر مسلمان تصور اولنه ماز . سنیلرله شیمیلر میاننده کی اختلاف ایسه ذکر ایتدی کمز بواج اساس اولسایوب آنجیق « امامت » یاخود « خلافت » مسئله سندن نشأت ایتش بر اختلاف اجتهادیدن بشقه برشی دکلدرد و اوله ماز . کرک سنیلر . و کرک شیمیلر ای بیلرلرکه رسالت پناه افندمز . انبیای بی اسرائیل کبی خصوصی ، یاخود ملی بر دین کنیرمدی . بی مشارالیه ، بالکمز هر بلرک پیغمبری دکل ، بلکه بونون نوع بشره رحمت و سعادت و یرمک بر دینک تشرینه مأمور ایدی . بناءً علیه بودینک بخش ایده بیله جکی بالجلله فیوضاته بلا تقریق جنس ولون هر موحد و مؤمن فائل اوله جقدرد . دین اسلام نامیله هیچ بر عرب رجحان ادعا سنده بولونمق حقی حائر اوله ماز . مقام معالی خلافت اسلامیہ دخی ، هر مؤمنه آچیقدر . اویله اولماسه ، دین اسلام عربلره مخصوص اولوق اعتباریله بر قومه بعض امتیازات بخش ایتش اولاجقدر که دین اسلامک صفت عمومیہ سنه مغایردر . بناءً علیه اسلاملر آره سنده کی اختلافلر هر وقت حل و فصل اوله بیلیر درجه ده اهمیتزدرد .

حال بوکه خرسیتیانلرک اوچ بویوک « غروپی » یعنی فرقه سی

نهایت یکانه چاره نجات اولان اسلاملا شفق ایچون هانکی طریقه سلوک ابدیله جکی تمهید اولونیور ...

بوزلرجه صهیفہ یی بحق اشغال ایده جک قدر واسع بر موضوعک کال مهارتک اونوز صهیفہ به صیغہ یریلش اولدینی سويلر سکه بوتألف معظمه موقع طوتان مباحث عظیمه یی تلخیص قابل اوله میه جفی تسلیم اولور قناعتده بز .

آورو باللا شفق ، عصر یلشمک ، تورکلشمک ، عثمانیلا شفق کبی بر جوق مصادر نجوم له کوردک ؛ لیکن محافل صهیفده محاوره له ، مطبوعاتده مقاله له ، رساله له زمین و عنوان اتخاذ ایدیلن بوتعبیرلرک حقیله ایضاح ایدیلکبی کورمک و بناءً علیه بولری ایلری سورمک ایستیلرک نه دیلک ایستدکری بی بردلو اکلا به مادی .

بضمیلری بوحالی بزم نقصان ادراکزه عطف ایدیوردی . شیمدی یقیناً کورو یورز که اورتده آکلا به مامقندن زیاده آکلا تهاقی فلا کبی وارمش . ایشته سعید حلیم پاشا حضرتلری طرفندن « اسلاملا شفق » موضوعنه دائر سرد ایدیلن مطالعاتی پک کوزل آکلا یورز . چونکه بومطالعہ لر متین ، ثابت ، حقیقی بر قناعتی مدافعه ایچون کال صهیفته سرد ایدیور . مؤلف باشقه سنک قناعتلری دکل ، کندی قناعتی آورته سورویور . دویولری ، دوشونجولری تمایله کنیدینک اورتده عاریت ، ساخته برشی بوق .

حال بوکه یوقاریده صایدیفمز دیگر تعبیرلرک آلتنده کی ملاحظه لر یی بوماهیتده کور میوردق . زیرا صاحبنده بیله قناعت شکلی آلامش بر فکر باشقلری طرفندن حقیقی بر قناعت صورتده مدافعه ایدلک ایسته نیوردی . آرتیق بویله بر مدافعه یی باشه چیقاره بیلمک ایچون ایلری سوروله جک مطالعه لرک وضوح دن نه درجه به قدر نصیبه دار اوله بیله جکی پک قولای تخمین ایدیلیر .

صوک سنلرده بر نظیرینی کورده مدیکمز بو اثرلریله سعید حلیم پاشا حضرتلری اسلام متفکرلرینک انظار تدقیق و تقیینه غایت مهم بر جوق حقائق عرض ایتش اولیور . بناءً علیه کنیدلرینه عن صمیم الروح تشکرلر ایدر

محمد عاکف

قاتولیک ایله اورتودوقس کلیسالرینک اتحادی

ممکنیدر ؟

« کلیسارک اتحادی ممکنیدر ؟ » سرلوحه سی آلتنده ، « سبیل الرشاد » ، بازمش اولدیم بر مقاله ده مذاهب عیسویه آراسنده حالا بردوام بولئان اختلافات دینیہ نک باشلیجه نقاط مهمه سی ، شرح ایتمکسزین ، عرض ایتشدم . کرک « سبیل الرشاد » مدیرینه وارد اولان مکاتیب ایله واقع اولان شفاهی مزاجتدر ، کرک فقیر ابراز

یاخود هم پدرن همه اوغلندن صدور ایتش و عینی زمانده متصل صدور ایتکده حق اولیان اعزه بالعلیح - اتحاد تقدیرنده - آفوروز واسطه سیله نارجهنه تسلیم اولنه جقدر در - چونکه بوکلیسار اولیه یارلر .

مثلاً بشنچی عصر میلادیه «آفسوس» بلده سنده انقاد ایدن بر عمومی مجلس ده (نسطوریوس) آفوروز ایدیلرک روم بطریق کلکندن خلق اولندی . بکرمی بوقدر سنده صوکره بزم شمدیکی «قاضی کوینده» انقاد ایدن دیگر بر مجلس عمومیده تکرار ، متوفی (نسطوریوس) جهنم شملرینه بخش ایتکده اکتفا ایمان «سن سنوده» مقدس مجلس - بر عصر اول اول وفات ایتش و اوزمانه قادار بوتون کلیسارک عبادت نامه لرنده اسماری مذکور و اعزه صنفه ترفیع ایدلش اولان «دیودوریوس» و «تیودوریوس» ی دخی تلین ایله روحلری ایلیسه تسلیم ایتدی ، نیچون ؟ چونکه «نسطوریوس» تعلیم و عقیده سنی اوایی کشیک مؤلماندن استخراج ایتش ایتش ۱ حالوکه بیزاس بطریق اولان «نسطوریوس» یکنه ارتدادی «مریم الیهک» و «ده سیه» و «عیساک» الوهیتی ، اصلی اولمایوب آنجاق صوکرادن بر شمع الهی ایله وافتیزنده تالیله ایدلش یعنی مرتبه الوهیته اعتلا ایتشدر . دیمکدن هبارندی .

ایشته اگر قانونیکلرله اورتودوکسلر بر اتحاد دینی وجوده کتیره جک اولورلرسه ، هر حالده روم کلیسایی ، عقائدندن ماده واحده بیله فدا ایتجه چکی درکاردر . چونکه اوکلیساک رئیس اولان کاهن اعظم ، بابا لایحلی اولقی اعتباریه قانونیک مذهبک بوتون عقائدینک محافظه سیله مکلفدر . او حالده ، اتحاد تقدیرنده روم اورتودوکس کلیسایی ، هم روح القدس ک ایکی منبعدن نبعان ایتدیکنی تصدیق ، هم ده بر جوق اعزه سنک تصاویری ایا و اوکارنده کی قنیدیللری اطفا ایتک مجبوریتنده قاله جقدرکه بوکاده قطعاً موافقت ایده جکنه احتمال ویرمیورم .

شیمدی آ کلاشلی کی ، قنولکلرله اورتودوکسلر آره سنده کی اختلاف بر انسان : یاخود بر «عزیز» اوزرنده دکل ، بلکه الوهیته حاند بر مسئله دن نشأت ایدییور . بو ایکی مذهب ، ذات الهی اوجه تفریق ایدرک هر برثلک نام الله اولدیغنه ، فقط دیگر ثلثلک عینی اولما دیغنه رغماًینه نام الله اولدیغنه متفقاً اعتقاد ایتدکری حالده ، اوچنچی رکنک دیگر ثلثلک برنجیسندغنی ، یوقسه هر ایکی سندنغنی چه قدیغنه دایر اختلاف ایدییورلر .

اورتودوکس کلیسایی ، قنولیک کلیسایی ، الوهیتده ، ایکی مبدأ ومنشأ طایبق کفریه اتهام ایتدیک کی ؛ قنولیکلرله اورتودوکسلری ، روح القدسک اوغلندن خروج ایتدیکندن دولای راوغولله حادتا قرنداش و برادر یایق بدعتیه اتهام ایدییورلر .

ثلثیت مسئله سی حقیقده ، انجیل و صایب ، ایله «اسرار عیسویت» نام آثار ناچیزمده ده مفصل ایضاحات ویرلشدر . شو قادار وارکه ،

آره سنده کی اختلاف اولیه دکلدر . ایشته بونلری آ کلاشغه چالیشه جغز .

قنولیکلر ایله اورتودوکسلر آره سنده کی اختلافلر ، او قدر اینجه و درین ، ماوراء الطبیعه به حاند ولایفهم شیلردرکه ، بونلری بر مسئله ایضاح ایدرکن ، انسان حادتا بو کی شیلرله توغل ایتش اولدیغندن بر آرزو محبوب قالیور . چونکه یالکیز بن دکل ، بلکه بالجله انگلیز موحدرلیله سائر موحدرین [Unitarians] ده بو کی مسائل افلیسیه بی خرافات هدا ایدرلر . بو اختلافلر ، هم الوهیته ، هم دین نصرانیته مؤسسی اولان حضرت عیساک ذاتنه ، هم ده انجیل کتابنه تعلق ایدن ، و بر برینسه طبیان طبانه متضاد بولان نقالمدن عبارتدر .

اورتودوکسلرله قنولیکلر آره سنده کی باشلیجه اختلافات دینیه شونلردر :

۱ الوهیته عامر اضروف :

خرستیان اسمنی طاشیان بالجله کلیسالر ، الوهیته : بر اوجه و اوج برده اولقی اعتباریه بر الله اقرار ایدرلر . یعنی ، الله هم برده ، اوج دکل ؛ هم ده اوج در وینسه برده ، اعتقادنده درلر . بو بر الله ، اوج اقدوم الهیتک عینی اولدینی حالده هیچ برینک منفرداً عینی دکلدر . مع مانیه اوج اقدومک هر بری الله عیندر ، ذهابنده درلر ۱ اوجدن هبارت اولان بر الله ، اوجنک عینی اولدینی حالده اوجندن برینک هیچ عینی دکلدر . بو اوجک برنجی رکنی «آب» یعنی «بابا» درکه عینی زمانده «والد» صفتی حائردر . ایکنچی رکن ایسه «ابن» یاخوده اوغول ، درکه «والد» صفتی حائردر . کلیسارک تصور ایتدکری الوهیتک اوچنچی رکنی ده «روح القدس» تسبیحه اولنان معبود ، «والد» و «مولود» اولمایوب آنجاق «خروج» معناسنده اولان «صدور» صفتده بولنیور .

شیمدی قنولیکلر ، ثلثیت یاخود یکی و نوظهور اولان «ثالوث» عنوانیه امیر ایتدکری الوهیتک اوچنچی رکنی اولان «روح القدس» ک هم اب اللمدن ، هم ده ابن اللمدن خروج و صدور ایتدیکنی ادعا ایتدکری حالده ، شرق کلیسایی تسبیحه اولان «خروج» یعنی روم کلیسایی ، بو نمایی ، بو عقیده بی قطعاً رد ایله آفوروز ایدرک روح القدسک منحصر آ بر منشاءدن یعنی «پدرن» صورت متدیده بروز و صدور ایتدیکنی ادعا ایدرلر .

اون بش عصردن بری بوروح القدس مسئله سی ، اورتودوکسلرله قنولیکلری بر برندن اودرجه اوزاقلاشمشدر که بو کلیسارک هر بری بو خصوصده الک زیاده اجتهاد و مجادله ده بولان دینی قهرمانانی اعزه و مقدسلر مقامنه اصعاد و اولنرک بورطولری طومقده اولدینی حالده ، بو ایکی کلیسا برلشدکری تقدیرده البت بو اعزه و مقدسلرک بر قسمی آفوروز محکوم قاله جقدردر . چونکه بو مسئله اوزرنده ابراز جلالت ایتش اولان قنولیک و اورتودوکس و اعزه سنک آنجاق بر قسمی حق اوله بییر ، یعنی ، «روح القدس» یا مجرد پدرن ،

اولہرق تلقی واما ایدرلر . چونکہ موجود کتب انجیلیہ نیک ہیسی
یونانی عبارتہ اولہرق یازلمشدر . حتی روماکلیسائی بیلہ ابلک اوج
عصرہ عبادت دینیہ یونانیہ اجرا ایدیوردی .

انجیل متی [باب ۱۶ ، آیت ۱۸] دہ شوسطر یازلمشدر :

« بن دخی سکا دیرمک سن مسافین وکلیسای بوصفا اوزرینہ بنا ایدہ جکم
وہاویہ قبولی اونک اوزرینہ غالب اولیمہ جدر . »

ہوآیتدن استدلال اولندینہ افطرا حضرت مسیح حقیقہ (شمعون
پطروس) ی جاعتک ریاستہ تمین ایتمشدر . فقط نہدن ہاا اونک
خانی اولسون ؟ دیہ ہر وقت اعتراض اولمشدر .

کچن مقالہ ابراہم واسحاق ویساقوب پیغمبرلرک «صفا» دینیلن
برطاشک اطرافندہ عبادت ایتکمہ اولدقلربی قید ایتشم . مسیح ایسہ
(شمعون) ی ، «صفا» عنسوانیسلہ تسمیہ ایدیور . اساساً
طاش معناسہ معادل اولان یونانیہ « پترا » یاخود « پطروس » کلہسی
« صفا » نک عیندر .

بن برخیلی زمان ہو « صفا » کلہسک حاوی بولندینی حکمت و سر
ابلہ اشغال ایتدم . ہوتون تورات ہیفہلری اصل عبرانی وکلدانی
لسانریلہ تفحص ایتدم . ہوبادہ کی توغلانک نتیجہ سی عرض ایدیورم .
یہی (اسرائیل) ک برقاج « مرتفع » ، ویا « مقامات منیعہ » دینیلن
معابدی « مصفا » ، یعنی « صفا » نک مکانی تعبیر اولنورلردی . « صفا »
اوزرندہ انشا اولنان برج وقلہ « مصفا » تسمیہ اولنوردی . ہورادہ
دائمًا بر « خوزی » ، یاخود « رائی » و « نی » بولنقندہ ایدی . ہورادہ
نوبت بکلہ مکدہ و « اصطفا » ایتک اوزرہ اقامت ایدن « خوزہ » یاخود
« رائی » و « کوریجی » ، « مصفی » یعنی « اصطفا » ایدیجی « عنوانیہ
یاد اولنوردی . « مصفی » نک بکلہ مکدہ بولندینی ظہور ایدہ جک ذاتی
اصطفا ایدہ جکدی . اصطفا اولنان ذات ایسہ « مصطفی » دن بشقہ دکلدی .
ایشتہ شمعونک « صفا » تسمیہ اولدینک سری و حکمتی .

حضرت مسیح دن برقاج عصر اقدم موسویلرک « مصفا » دینیلن
ہو معابد مقدسہلری خراب و نابید اولمشدی . ہکا اویلہ قناعت حاصل
اولمشدر کہ حضرت عیسی علیہ السلام ، کندینی احمدک بشری اولدینی
جہتلہ « مصطفی » بی بکلہ مک وظہوری تقدیرندہ درحال اونی اصطفا
وتبشیر ایتک اوزرہ بر « نوبجی » و « بکجی » سالہ سی تاسیس ایتمشدر .

(۳۴) ضرور ووافتیز :

اورتودوقسلرلہ قتولیکلرک دیگر ایکی مهم اختلافی « خور » و
« وافتیز » . دائرہ . قتولیکلر ، « عشاء رب » یاخود « قربان قدیس » دہ
قولاندقلری اتمک « خورسز » اولدینی ایچون اورتودوقسلر جہ ، اواتمک
عیسانک لحمہ محویل اولنہ ماز و بناء علیہ قتولیکلرک مذکور آیینلری
باطل اولیورمش .

وافتیزہ کانیجہ قتولیکلر بالکنز وافتیز اولنان اوزرینہ ، یعنی
چہرہ سنہ برقاج طاملہ صو سر پکلہ اکتفا ایدرلر . حال ہوکہ اورتودو-
قسلر جوجوخی صویہ باطیرمقلہ وافتیز ایدرلر . بناء علیہ قتولیکلرک
وافتیزلری مقبول و مشروع دکش .

عبدالاحد

ثلیت ارکانی مبانندہ « ابوت » - « پدرلک » - « بنوت » - « اوغولوق » -
و « خروج » دن عبارت اوج نسبت بولندینی جہتلہ وحدانیت الہیہ
انکار اولنن اولدینی تین ایدیور .

چونکہ « پدر » کندینک ہم پدری ، ہمہ اوغلی اولہمیہ جفی کی ،
اوغولندہ ہم کندینک پدری ، ہمہ کندی اوغلی اولہماز . ایشتہ
یعنی صورتہ روح القدس دہ کندی مبدای اولہماز . بناء علیہ ارکان
الوہیتک ہیچ بری نام اللہ اولہمیہ جفی کی اوجی برلکدہ بر کامل
اللہ تشکیل ایدہ مزلر .

ہجبا ہیچ دوشونیم یورمی کہ ، ہو اوج رگک ہر بری صفات
خصوصیہی حائر بولندیندن دولای ، آری آری برر معبود
اولیورلر . بری والد وخالق ، دیگر ی مولود ووقتاریجی ، اوجی دہ
اونہ کبرلرک نفسی وروحی اولدینی خالدہ ، « محی » یعنی « حیات ویرجی »
صفہی حائرر . او حالہ خرسٹیانلغک طانیدینی وسجدہ ایتدیکی اللہ ،
بری دیگر ی اولیان اوچر ذاندن سرکبدر . ہو اوج ذاتک ہر بری
دیگری اولیان اوچر ذاندن سرکبدر . ہو اوج ذاتک ہر بری ، قائم
بنفسہ ، وواجب الوجود اولمندن پک اوزاقدر . چونکہ ینلرندہ
احتیاج ولست موجوددر . بری اوغولہ محتاج اولدینی کی ، اونہ کی دہ
پدرسز دکل ، روح القدس دہ برخرج وانشاء محتاجدر .

ہوتون تورات کتابلرینک روحی و آیتلری ثلیت عقیدہ سی رد
وتکذیب ایتدیکی کی ، مسیح حضرتلری دہ ہویلہ بر عقیدہ بی اصلا
تاسیس ایتدی .

(۲) ہمرفٹ رسولہ ، یاخود سہلہ ہازربہ

اورتودوقسلرلہ قتولیکلر آرمندہ کی ایکنجی اختلاف ، « خلافت
رسولہ » یاخود « سالہ » حاوربہ دن عبارتدر . ہر ایکی کلیسا شو
نقطہ دہ متحددرلر کہ ، ہوتون بطریقلہ مترہ بولیدلر و پستقوسلر
حضرت عیسانک اون ایکی شا کردی بولنان حواریونک خلیفہ بالحق لیدر .
یعنی ہر بر بطریق و پستقوس ، وحی والہام مستثنا اولوق شرطیلہ ،
حواریونک بالجملہ صلاحیتلری حائردرلر . عجبا ہوقوای روحانیہ
وصلاحتات عجیبہ نہدن عبارتدر ؟ ہوصلاحتلر ؛ اللہ مخصوص اولان
غفرانک بخش ایدیلنندن ، وافتیز اولنان جوجوقلرک باشنہ مسیح ایتک
اوزرہ قولانیلان زیتون یاغنک تقدیس و ہوصورتہ جوجوقلرک قابنہ
روح القدسک ایصال وادخالندن ، اتمک وشرابی تقدیس ایتدکدن
صو کرا حضرت عیسانک لحم وقانشہ بناء علیہ ، (حاشا) اللہک لحم وقانشہ -
تحویل ایتدکدن ، وسائر ہوکجی فوق المادہ قوای عظیمہ دن عبارتدر .
عجبا ہوسالہ حاوربہ نک ریشی وسلطانی کیمر ؟ ایشتہ اصل
مسئلہ ہوندن عبارتدر . ہاا ، (شمعون پطروس) ک حقیقی خانی اولدینی
و ہوصورتہ ہوتون عالم خرسٹیانیتک رئیس مطلق اولدینی ادما ایتکدہدر .
اورتودوقسلر ایسہ ہوادعائی قطعاً رد ایدرلر . بناء علیہ ایکی کلیسانک
بی امان عداوتی تشکیل ایدن باشلیجہ نقطہ شو تفوق ریاست مسئلہ -
سیدر . روم اورتودوقسلری ، کندی کلیسائری بالجملہ کلیسائری مادری

اناطولیده کیزلی معبدلر

مملکت غزنه سنده بو عنوان آلتنده ایکی مقاله نك انتشار ایتش اولدینی کوردک . محرر ، هرکسک نظر دقتی جلب ایدمک بر عنوانه بته هرکسک پک ایی بیلدیکی قیزیلباشلق و بکتاشلیکی ، عصری برکسوه آلتنده کوسترمک غیزنده بولسور . هرره کوره ، بیچاره اناطولی ترکارندن بر قسمی کیرن قیزیلباشلق ، هرکسک بیلدیکی کی خارجی تأثیراته بنده ملتده برلشمش برقرحه دکل ، روح مایک اسلام روحنه عصیان نتیجه سنک مولودی ایتش .

بر وقتلر تبسمز تورلر کینجاری آره سنده دینسزک نشر ایتش ایسته یئر ، ملیتچیلک کسوه سنه بورونه رک مملکت عمده اساسیه سی بیتمق ایسته دکاری کی بو مقاله لرده ، ینسه ملیت رنگی آلتنده بکتاشلیک و قیزیلباشلق ترویجی مقصدی تعقیب ایدیلوب ایدیلدیکندن انسان بحق شبهه دوشور .

ملیتک الکاسالی عمده لرندن بی دین اولدینی اونونان اضلالکارلر دینسز ملیت و ملت اوله میه جتی ناصیل دوشونه ممش ، و یادوشونمک ایسته ممشلرسه ، کیزلی معبدلر محرری ده قیزیلباشلق تورک روحیه قابل توفیق اولوب اوله مدینتی تدقیقه بیله لزوم کورمبور . بالعکس قیزیلباشلق تورک روحنک اسلام روحنه قارشو بر نتیجه عصیان کی کوسترمک چالیشور .

محررک شو :

« بعض عصیانکار انا دول تورکریک بو قدر مختلف فکرلده (دین اسلام) شکک رسمی معبدنن آریلی ، یعنی (مسجد و جامع محرابدن) باشه برقیله ایمان آراسی اسبابک تدقیق (ملی مفکوره) بی ایی اقلامق و حیات ملیه بی ایی تشریح و توحید ایدمک ایچین پک لازمدر . بناء علیه ، بوردمزده کی بو خصوصیت کندی نقطه نظرندن تدقیق اولنه ییلیر . بو تدقیق نتیجه سنده ده مملکت خلقنک اداره بی اقلامق امکان دها قولایلاشمش اولور فکر ندمیم . انا دول تورکریک تقریباً اونده اوجی (قرآن معبدنه) سجده ایتبور . اولرک سجده کامی ، ایمانی ، طویفوسی ، حیاتی ، املی و الحاصل بوتون محصله زندگیمی اکثریتک طویفوسندن ، اکثریتک روشندن ، چوق اوزا قدر ایشته بریغین خلقنک (قیزیلباشلق) روحی ، حیاتی و حسینی ، بی تورکیا ایچین چوق و پک چوق لازمدر . کوره کیزک کشمیدی به قدر بوتون وارلقیه تورک توزلککی قوردویان بوجاعت ، برقظه نظرندن وحدتک تمامل طاشلریک کفوتلی برککی ، بر دیره کی در . نوبه ک نوبه ک انا دولک هر بوجاغت سریلن بویغینلرده ، تورکک ایدی حریت دامغای کورونور . »

سوزلرندن باشقه برشی اگلاشله بیلورمی ؟

اناطولی ده کی بر قسم زوالی هرقداشلرک ضلالت آمیز عقیده لرینک ماهیت واسبابی آراشدیرمق لزومی الک مبرم بر وظیفه اولمیدور . بو خصوصده کیزلی معبدلر محرری بکله هم فکرز .

فقط قیزیلباشلق ملی مفکوره و حیات ملیه ایله نه مناسبتی اولدینی تمین ایتک پک مشکلدور . اورته آسیانک سنی تورکارنده اولدینی کی اناطولینک قیزیلباشلق تورکارنده ده ، حیات اجتماعیه نک ، ملی همنه لرک ایزلری بولنه بیلور .

فقط ملی روح نشانه لر بی طاشیان بوایزلرله قیزیلباشلق آره سنده

هیچ بر مناسبت یوقدور . بابانجی تلفیقناتک آجیقلی نتیجه سی اولان قیزیلباشلق ، بالعکس ملی روحی اولدیرمش ، تورک کینله سی آره سنده درین اوچوروملر آچمشدر . ملی روحی ، اضلال ایدلش بر اقلیتده دکل ، اکثریتده آرامق ایجاب ایدر . تورک اکثریت قاهره سی ایسه سنی در اساسی مذهبک اماملری اکثریتله اولدینی کی بو مذهبک مدافعلمی و ناشرلری ده بته نورکر اولمشدر . دیمک که روح ملی ایله سنیلک بر برلینه اوقدر اویغون کلمشدرکه ، تورک بنسده کی بودنی عصرلرجه قانی بدلنده مدافعه ایتش طور مشدر .

هرحررک مذهب خفیه بی ، سامی الاصل ، تورانی الاصل دبه ایکی بوبه آیرمشی ، کندیسنک ده اعترافه مجبور اولدینی کی ، جدأ برغراشتدر . تورکارنده ، قبله الاسلام خنی مذهبلر بولنه مشدرکه بونلر بمدالا . سلامده تمادی ایتش اوله یاسونلر . تورکریک اسلامدن اول و صوکره کی حیات دینی و اجتماعیه لر ایچمه تدقیق ایدلش اولسه ایدی ، بواچی مقاله ده استناد ایدیلن مملک چور و کلکی پک کوزل آکلاشله بیلوردی . کیزلی معبدلر محررینک : (تاریخ دین بو تفرقه بی بالکیز اهل سنت و معتزله دینه آیرمندن باشقه برمنه مالک دکلدر .) حکمنی ده دیکر استناد جانی کی کورمک مجبورز .

محررک ، هرمنه دنسسه (قرآن دینی) اسمنی ویرمکی ترجیح ایدیلکی اسلامینک تاریخی بر آت تدقیق ایتش اولسه لردی ، کوره جکلر . دی که ، اسلام متفکرلری امت آره سنده ظهور ایدن تفرقه لری ، بالکیز اهل سنت و معتزله دبه ایکی به آیرمقله اکتفا ایتشمش ، محررجه منشلری مجهول قالدینی آکلاشیلان قیزیلباشلق ضلالتلریک ده منبع لر بی آرا . شدیرمش ، حتی اشکال خصوصیه سی بیله تمین و تدقیق ایتش لردر .

کیزلی معبدلر محرری پک ، بوزوالی هرقداشلرک بوتون وارلقیه تورک توزلککی قوردوقرینی ادعا ایدیور . ایران ملیتک مولودی اولان عقیده نک بوسونلریله معلول اولان بوزوالیسری بالعکس ملی روحدن اوزا فلاشمش ؛ بابانجی تأثیرات آلتنده توزلرینی ظائب ایتش لردر ، باطنلرله الک مدهش مجادلاته کیریشن سلجوق تورکلری ، ایرانده اولدقاری حالده بیله ، عجبا نیچون تورکک توزی صاقلایان بوضلاک فارشی سنه لرجه جاریشمش ، احسانه چالیشمشلردا سیاست کندیلری ایچون پک ایی برقوت اوله بیله جک باطنلری الله ایتکله اولر ایچون دها قاندلی دکلیدی ؟

حال بوکه سلجوق تورکلری و دیکر تورکنلر ، ایران تأثیری آلتنده بولنان حوالی ده اسلامی قبول ایتدکاری حالده ، شیعیا که دکل ، سنیلکک یایشمش ، وشمیدی به قدر مدافعه و محافظه سنه چالیشمشلردر . پت پرستاک و حلول عقیده لرینک تورک روحیه هیج برمناسبتی یوقدور . ماضینک پک قارا کلق دورلرند بیله تورک معبودنی انسانلر آره سنده دکل ، مهالرده آرامش ، تکریدی حقنده قیزیلباشلق اصلا علاقه دار اولمان تلفیلرده بولنمشدر .

کیزلی معبدلر محرری دیسورکه :

« سامی عقیده لرده تحلیلات منقوله (اصل ایمان) در . تورانی مفکوره لرده

بلا پروا بوجبارتی کوستریور، علمی استنتاجارله مولس اولمیان دماغلرده، اسلامیتک تورک روحنه اوینون اولدینی یولنده، بر شهبه اویاندیرمق ایچون، حقایق تاریخیه بی، اجناعات برنسیدیلرینی بیله آلت اوست ایتمکده بر بایس کورمیور.

هر فقره سی، دیگر فی نقض ایدن برایکی، مقاله ایله حقایق علمیه تحریر ایدیلر یورمی؟ قیزیلباشلیق و بکتاشلیق فکریلرینک نشری ایچون بو عقیده لره اسکی مروجلری طرفندن تعقیب ایدیلن یول، ظن ایدرسه، داها اسیلانه ایدی.

یوق مقصد، تورکرک اسکی ملی عقیده لرینی، عنعنیه و تورملرینی تحریر ایسه، بونی ایراندن کچمش، ملی ایران دینیله بولاشمش اولان قیزیلباشلرده دکل، آلتایلرده حالا موجود اولان قبیله لرده وبالخاصه یاقوتلرده آرامق ایجاب ایدر.

الیوم (آلتای) و (سایانسیق) طاهرلنده ساکن اولان وهنوز شامانی عقیده به مربوط بولان قبیله لره دینلری و ملی حیاتلری حقیقه مشهور (رادلوف) ک طویلادی بی معلومات، تورک روحنک اسلامی برنسیدیلر نه قدر اوینون اولدینغی پک کوزل اثبات ایدیور.

اسکی تورکرک، سمانک الک یوکسک طبقاتدن جهانیه حکمران اولان بر اله اعظمه معتقد بولدیور و بوکا (تکری قاراخان) نامی و بریور لر دی. اولنجه بوتون کاشاتی اداره ایدن و مقدارت جهانیه حاکم اولان، کورونمیان، بیلنمیان، بولاهوتی اله اعظم ایدی.

ایشته بوقدیم عقیده درکه تورکرکی، اسلامیتک تلقین بویور دینی (الله اجل اعلا) جبل متیننه ربط ایتمش، برچوق دینلرک تحت تاثیرنده قالان تورکرک، هیچ برینه قطعی بر مربوطیت کوسترمه مش، یالکنی اسلامیته بایشمش و بوکونه قدر حیاتلریله مدافعه سنه جالده مشلورد. چونکه تورکرک، اسلامیتده بر (دین ملی) روحنی بولمشلردر. بر آرز تاریخیه عطف نظرله، تورکرک قبل الاسلام هاسکی دینلرک تحت تاثیرنده قالدق لرینی و بودینلره قارشى ناصیل بر وضعیت آلدق لرینی کوردم. تورکرک، ایلك اول، ایرانده ظهور ایدن (مازده نیمز) تحت تاثیرنده قالمشلردر. ایران حکمداری (کیشتاب) زماننده ظهور ایدن (زردشت)، مازده نیمز دینک تورانیلر آرم سننده انتشارینی تأمین ایچون حکمداری حربیه تشویق ایتمش، ایرانله توران آرم سننده مدهش بر جدال دینی باشلامشدر.

ایران روحنک مولودی اولان مازده نیمز، توران روحنه بابانجی کلدیکندن بو محاربه لر اساسلی نتیجه لر حاصل ایدمه مشلدر.

میلادک آلتنجی عصرنده چینلیرک غیرتیه (بودیزم) ده تورکرک آرم سنه صوقولمه باشلامشدر. توکو خاقانلردن (توپوخان)، ایلك دفعه بودیزمی قبول ایتمش، فقط، نشر و تعمیه موقوف اوله ماشلدر. بونلردن صوکرده تورکرک آرم سنه خرسیتیانلق کبریه باشلامشدر. سوریه دن طرد ایدیلن اسطوریلر، خراسان طرفیه تورکستانه صوقولمش و بوصوله خرسیتیانلقده اورته آسیایه کبرمه باشلامشدر هجرت نیویه دن ایکی یق عصر اول، خراسانده (مرو)

ایسه، حقایق مشهوره رهبر وجداندر.... سامی عقیده مطلقا کورونمیان، بیلنمیان شیلره ایمان ایتور. برنجیسنده قدرت جبروت، مجبول، ایکنجیسنده فطرت ناسوت، معلوم ا بوقادار جامع الاضداد ایکی ذهنیت و قابلیت ایمان هر حاله بروحدت وجدان تمثیل ایدمه سردی و ایدمه مدی ده.

کوردیلورکه اسلامیتی سامی هر حق روحنک مولودی عد ایدن هرور بک، کندی کندیته اوبدوردینی بر تضاده ایتا ایدره که اسلامیتی هر بیلر و هرودیلره مخصوص بر دین عد ایدیور. جبراً ویا اسلام محطنه کیرمک کی سواقله مسلمانلاشان تورکرک ملی روحیه اسلامیتک اویوشمه مدینی و بونک ایچون، تورکرک آرم سننده خفی دینلر طاشیانلر بولندینغی آکلامق ایستیور.

عجبا تورکرک اسکی دینی حقایق مشهوره بی مستند ایدی؟ عجبا تورکرک مسلمان اولمه دن اول، کورونمیان و بیلنمیان شیلره ایمان ایتبورلرمیدی؟ هرور بک بیلمه سی ایجاب ایدره که، شامانیزم، هرشیدن اول، سحر بازله، جن و پری عقیده سنه مستند ایدی. اسکی تورکرک کورمدک لری، بیلمدک لری ارواحه، جنلره، بریلره اعتقاد ایدیورلردی.

فته شیزم، توتهمیزم ایزلرینی طاشیان آ نینیزم عقیده سنندن باشقه برشی اولمیان اسکی تورک دینی ایله، حقایق مشهوره عقیده سی آرم سننده عجبا نه مناسبت وار؟ بوکونکی قیزیلباشلرک بیله جنلره، بریلره نه قدر قوتی ایتاندق لری عجبا هیچ تدقیق ایدیله مشمی؟ قیزیلباشلرده، ایمان ایتدک لری ارواحک، جنلرک هیچ برمین شکلی بیلمیور و بونلرک غیر قابل ادراک اولدینغه قائل بولنیورلر.

شامانی تورکرک، ارواح طیبه و ارواح خبیثه ده ایکی صنف روحلره اینانیورلردی. قیزیلباشلرده جنلره و بریلره معتقد بولنیورلر. جن، فنالق قوتی در. یعنی قدیم عقیده به کوره (ارلیک خان) ک آیلری در. بریلر، لطفکار قوتلدر. یعنی اسکی (برسو) لردر. حرکات انسانییه واستقبال حقیقه قطعی وقولری واردر. برجنجی بونلره اکلاشیر و بونلردن استفاده ایدمه بیور.

دیمک که تورانی اصل عقیده ده فطرت ناسوت معلوم دکل، مجهولدر. اسکی تورکرکده مطلقا کورونمیان و بیلنمیان شیلره ایمان ایدیورلردی.

قیزیلباشلر، اسکی دینلرینک بوکی ایزلرینی محافظه ایتمکله برابر ایران دینک تلقیناتیه، (علوی) اولمش، مردم پرستلکه صابمش، کیزلی مذهب طاشیمغه آلیشمشلردر.

بوتون ابتدائی جماعتلرده کورمیان آ نینیزم عقیده سی، اشکالیه آز چوق فرقلره رغماً، اساسجه متعذر. تاریخ ادیان، سامی عقیده، تورانی عقیده به برابریک طانیز. ثبوت، هرقلرک عقیده وی بعضی خصوصیتلری واردر. فقط، کیزلی معبدلر هروری بکک چیقاردینی نتایجله بو خصوصیتلرک هیچ برعلاقه سی کورمه میورز.

حقایق علمیه حضورنده، شخصی تصوراتک بر شکل علمی ده ایلری سورولسی، پک بو بوک بر جساته متوققدر. کیزلی معبدلر هروری،

قزلباشلىق ترك روسى همچون برضالنددر . توركللك وحدتى
تامين ، آنحق بوضلاى ازاله وبوتون توركلرى روح ملي به توافق
ايدن اكرتلك عقيدده سنه اماله ايتكله ممكن اولور . بو عقيدده ايسه
حقيقى اسلاميتدر .

تخریبات حربيه نك قارشيسنده وظیفه من

حرب عمومىك مادى و معنوى تخریباتى تعداد ايتك . بونلك
تعميرنه اوغراشحق زمانى حلول ايديور . آرتقى بشریت حربك
مشیمه احوالندن طوغان فلا كترك نهوينه حصر مسامى ابدجكدر .
اش سنه دنبرى حرب جهنمنه القا ايتدى قانلى و آتولنلى اوده مبه ،
اوجهنمه ياقدير دینی هرشیئى يكیدن تأسیسه . بیتمز توكنمز ضرر -
لرینى تضمينه ینه عینی بشریت جالده حق ، محاربه بی تعقیب ابدن زمانى
تخریبات حربيه بی تعمیر ايله امرار ابدجكدر . ثمرات مسامیك
اك مهم بر قسمنى دیوان حربيه نك تأدییه سنه حصر ایتیه ، نصیب
رفاهیتنى اذدر حربك دهان حربیه سنه آتفه حکم اولدینى كوره
كوره هقاوت نماده سندن بیقه حق و او شتاوتدن قورتولنى امیدیه ینه
او اذدر مصیبتك آغزینى طولدر مبه باشلايه جقدر .

شمه بلك بشریت حرب زمانده اختیار ایتدیكى فداكارللك
حسابى كورمكه ، و او حسابى بیدری تأدییه مجبوردر . طبیعى
زمره غالبه ضرر و زیانى مغلوبلك قانندن استیفا ابدجك و بویه چه
تلافی ضایعات خصوصنده ساده مغلوبلى قات قات كچه جك دكل ،
هینى زمانده بونلك جریان انكشافى لمطیل ابدجكدر . اونلك
موجودیت مستقله لرینى ازمه جكدر . ظالیمك غرور حق ، مغلوبیتك
عجز ذیلی بونى اقتضا ایدر .

ایسته جهان حربنده مظفر اولان دول ائتلافیه بوكوف تخریبات
حربیه مسئله سیله جدی برصورتده اوغراشیور . المانیان برچوق
ملیارلر ایستيور . بونلره محاربه نك خرابه زاره چوریدى برلر
اعمار اوله حق و ملتلك كل ساحتله اختیار ایتدیكى فداكارللك مكافاتی
كوره جك ، ضررلر ، زیانلر تضمین ایدیه جك ... الحاصل تخریبات حربیه
تعمیر اوله جقدر .

اوروپا دولتلری بو مهم ، بو حیاتی مسئله بی كمال دقتله تأمل
ایدیوركن بزم ده عینی مسئله نك مملكتنزه طاند اولان قسمیه
اوغراشمه مزلازمدر .

زوالمى مملكتن تخریبات حربیه نك اك فیجیع صحنه سنى
تشکیل ایدر .

ایلك اول مملكتى ساحل سلامته ایشدیرمك غایه سى اوغورنده
مبارك قانلری هدر ایدن یوز بیکلرجه شهیدمز ، یوزبیکلرجه غازیمز
خاطر مزه کلیر . بو محاربه ده بزم اوغراشیمن اك بیوك مصیبت بو
فعال قوللردن ، بوزنده حیالردن محرومیتمزدر .

شهرنده ایلک دفعه بریتزه پولنلك تأسیس ایتشددر . مشهور (پارسا)،
اوزون مدته (مرو) مرقه پولنلكنده بولنشددر . برمدت صوكرده
سمرقند بستیوسلنى تأسیس ایتشددر .

خرستیانلى توركستان ايجریلرنده بالخاصه ، (کرايت) اولوسى
آزمنده انصار ایتشددر . اون ایتكى حصر میلادی ده بوقیه نك
ریاستنده بولان (اونك) ویا (تولی) خان ، شرق تاریخلرنده (بوخنا)
وغرب تاریخلرنده ده (پاپاس زان) اسمیه طانیلشددر .

مازده بزم و بودیزمه نظرآ، خرسثیانللك نسطورى مذهبی توركلر
آزمنده داها آز مقاومت كورمشدر . چونكه نسطورلك ، خرسثیا -
نلك مذهب سائر سنه مغایر اوله رقى ، حضرت عیسی نك الوهیتنى رد و خالق
كاشاك وحدانیتنى تعلیم ایدیورلدى .

اولونكرى تلقیناتى ايسه ، توركلرك مل عقیده لرینه اویغون
ایدی . حتى سلجوق توركلرى ، اسلامیتى قبول ایتمدن اول ، بر
آرائى نسطورى مذهبه كیرمشلردی .

اسلامیت توركستانه نفوذ ایتدىكى زمان اله اعظم عقیده سیله تقابل
ایتشدی . عرب اوردولرى نك ماوراءالنهرده چارشدینى هنگامه ركز
ایدیلن اورخون آبدلرنده بو حزمه لرك واضح انعكاسلری كوریليور .
بو كتابه شهادت ایدیوركه ، بو ائشاده توركلر بالكر (اولونكرى) بی
بیلمله قلیور ، هر دلو موفقیلری ده اونلك لطفندن بکلورلردی .
اساساً ، (ابوالغازی بهادرخان) و (ابوالفضل رشیدالدین) كبی
مورخلرك ضبط ایتدكلى تورك افسانلرنده ، بو اسكى عقیده نك ماهیتى
يك كوزل سچیلمكه در .

ایران حکمدارلرینك ، توپوخانك مسامیلرینه رغماً مازده بزم
و بودیزمك توركستانده لابقيله ائتشار ایدمه مش اولسى سیلری افسانه
لردن چیمقاریله بیلور حالوكه ، توركلر برخان و پاسنولى بر حکمدار
طرفندن مدافعه ایدیلن نسطورى مذهبنى ، داها ملائمته استقبال
ایتشلردر . چونكه نسطورى راهبلى كندیلرینه بر (اله مطلق) دن
بویوك برنكرى دن بحث ایدیورلردی .

توركلرك بو اسكى عقیده سى دركه ، اسلامیتى بویوك بر خواهشه
قبول ایتلرینى انتاج ایتشددر . بودى و شامان مذهب لرنده كى توركلر ،
فصیل بر شوقله اسلامیه قوشمشلر ايسه ، اولجیه بودیلى قبول ایدن
خزر توركلرینك قسم اعظمی ايله خرسثیان اولان کرايتلره عینی
خواشه بودیلر بر اققش ، ملی روحلرینه اویغون اولان مسلمانلغه
صارلشلردر .

هیچ بر تصبیق واستیلا كورمك بزمین اسلامیتى قبول ایدن (دولغا)
توركلرى ، آنحق وجدانلرینك تلقیناتیه حرکت ایتشلردر .

قزلباشللك اساسلری ، توركلك اسكى دیننده دكل . ایران حکمدارى ،
(قبادین فیروز) ك زماننده (مدان) شهرینك (موبد موبدان) ی
اولان (مزدك) لك ائشر ایتدى افكارده ، اسلام روحنه عصیان ایدن ،
وبوعصیانى دینی بر شكلده كوسترمك مجبوریتنده قالدان ایران روحنك
تأثیراننده آراملى در .

الشریعت

دینی ، فلسفی ، ادبی هفته لقی مجموعه اسلامیہ در

مترجمات

اسرار قرآن : مکافات اخرویہ

شیخ عبدالعزیز چاویش

توخیدہ دائر مباحث عالیہ : افعال عباد

شیخ محمد عبدہ — حسین مظهر

دارالحکمة الاسلامیہ نك مهم بر مراجعتی

بیانات مشیختہ پناہی اطرافندہ

عمر رضا

حمای اصلاحات

دارالفنونندہ محتاط تدریساتک عقامتی

آنگلیقان مطبعہ دینیہ نك باب مشیختدن طلب ایتدیکی اثر حقندہ بعض ملاحظات عبدالاحد

مصطفی حق

عموم مسلمان قارداشلره

هندستان مسلماناری و دولت علیہ نك آتیی

باب عالم جادہ سندہ — حقوق مطبعہ سی

فیاتی ۱۰ غروشددر

۱۸۷۵
۷۵۰
۲۵۰۰

کوک اعیان رئیس محترمک، کک صدراعظم پاشا حضرت تریله
شیخ الاسلام افندی حضرت تریلک و دارالفنون مدیر عمومی سابقی
احمد نعمتک افندی نک مسلمانلنی مدافعه ایتک خصوصنده ارازیوردقلری
غیرت و همه کافه اهل اسلام متشککدر . جناب حق ده جمله سندن
راضی اولسون .

مهم بر اثر دینی حقنده

اخیراً انکترده ، « کلیات ادیان جمعیتی » عنوانی آلتنده بر هیئت
علمیه تشکک ایتشدر . بوجمیت ، ادیان حقنده یازیله حق مهم اثرلردن
برکتبخانه ترتیب ایتک اوزره ریاست تحریریه نه مستقر بوت وود « ی
تعیین ایتشدر . رئیس مومی الیه کچلرده شیخ الاسلام افندی حضرت تریلینه
برنامه ارسال ایدرک : « دین اسلام نه در ؟ حضرت پیغمبر نه او کندی ؟
دین اسلام ، فکر و حیات نه لر بخش ایدیور ؟ » طرزنده بعضی سؤاللر
ایراد ایتدکن صوکر ۳۰۰۰۰ کله ی تجاوز ایتک اوزره ، بالذات
شیخ الاسلام افندی حضرت تریل طرفندن بر اثرک تألیفی رجا ایدیوردی .
شیخ الاسلام افندی حضرت تریل ده بو مکتوبی مرجع عائدی اولان
دارالحکمة الاسلامیه حواله بیور شلردی . دارالحکمة الاسلامیه رئیس
محترمی مکتوبی محرر عاجزه ارا نه بیوردقلردن ، مندرجات و مقاصدینه بالطبع
آگاه اولدم . بو بیله انکلیز هیئت علمیه سئک شو مراجعتی ، نه کی
مقاصده مبتنی بولندیغنی برنده ایضاح ایتک ایسترم . ظن عاجزانه بجه
بو مکتوبی ایی آ کلامق ایچون هرشیدن مقدم کاشانی آلات اوست
ایدن حرب عمومی یی برکزه نظر تدقیقندن کچیرمک اقتضا ایدر . بومقاله
عظمایه خریستیان ملتک کافه سی اشتراک ایدرک کندی دینداشلی اوزرینه
حمله ایتدکلری کورولدی . حرب عمومی اسباب دینی دن طولانی وقوع
بولادی . خریستیانلق ده اونی منع ایدمده . حربی ایقاع ایدنی قوت
نه ایسه صلیحی ده عینی قوت آرزو ایتدیکی وجهله تنظیم ایدیور . ذیک
اولیورک ، اوروبا کک حرب عمومی ده ، کک صلح جهانده ، خر
یستیانلقدی هیچ استفاده ایتدی اک مترقی واک دینپور عد اولان
اقوامک چکدکلری آلام واضطرابات ، ویردکلری تلفات و ضایعات
عظیمه ، حد و حسابا کلیه چک قادار بویوک و مدهشدر . بوکون
یکیدن اوروپایی تهدید ایدن فلاکت ،

مسلمانلنی رسماً ابطاله چالیشان بو ذوات ایله مهم بر مجاهدهیه
باشلادیلر .

معارف نظارتی بو خصوصی نظر دفته آلهرق قیزلره ارککلری
تفریق ایتشدی . فقط بو اوپله برتفریق ایدی که برلشدرمکه هان هان
بردی . زیرا قیزلره ارککلر عینی سقف آلتنده بولنیور . هر ایکسینه
برلکده برلشمه ، ال اله ویرمکه چالشیور ، دها طوغریبی چالشیور .
یلوردی . زیرا بومعصوملرک افکارینی تسمیم ایدنلر ، اولری تشویق
ایدنلر ، ارککلرک قیزلره ، قیزلرک ارککلره برلشمکجه تحصیلک
قائده سزلکنه اقناع ایتشدری .

بوندن ماعدا بوانقلابک ایقاعنه چالیشانلر پیرلری اولان دو قنور
رضا توفیق بکی اوکه سورده رک قایدنلره ارککلرک برلشمه لرینه اوغرا .
شدیلر . مع مافیه نعمتک افندی بوکاده مانع اولشلر و درسلری تعطیل
ایتشدری . فقط هرچه باد آباد بو تشبثی تحقق ایتدیرمک اوغورنده
ابذل مساعی ایدنلر مسلمانلنک نقطه نظری مدافعه ایدن بر عالم
محترمک مجاهدات دیندارانه سندن قورتولمق ایچون دارالفنون مدیر
عمومیلکنک الغاسیه نعمتک بکک دارالفنوندن انفصالی تأمین ایتدیلر .
بویله چ کمال سربستی ایله ارزولرینی اجرا ایدم جکلرینی ظن ایدیور ،
افکار عمومی مملکتی نظر اعتباره آلیورلردی . بو مملکتک اوج بش
کیشینک کیف و ذوق ایچون مقدساتی ، دینی فدا ایدمیه چکی تقدیر
ایده مبولرلردی . بناء علیه بز بوکی تشبثات مضرنک ازاله سی ایچون
وقوع بوله حق اجرا آت منتظر بولنیوردق . چونکه دارالفنونه بر قاج
کیشینک آرزوسنه کوره بر شکل ویرمک ، بنات مسلمینی علم و عرفاندن
محروم ایتک ، اورایی آنجق ماهیت مذهبییه سی مجهول برطاقم ساخته
کارلره آجق دیمکدر . بو حیاتی مسئله نک اهل ولاقیدی ایله قارشیلانه میه جنی
بدیهی ایدی . دینک علمینده طولودیز کین کیدن بز قاج کیشینک خاطری
ایچون مملکتک دین رسمیهی هدرمی ایدیله چکدی ؟ شبهه سز خایر .
مسئله اهمیت کسب ایتسی اوزرینه مجلس و کلابه قدرعکس ایتدی .
شیخ الاسلام افندی حضرت تریلنک شدتلی مانع لرینه اعیان رئیس محترمی
مصطفی عاصم افندی حضرت تریلنک رسمی تشبثی ده انضمام ایدنجه بو
تشدتن واز کچیلدی .

استخبارات مخصوصه منزه نظر آ اعیان رئیس محترمی مصطفی عاصم
افندی حضرت تریلر بالخاصه ، دولتک دین رسمیهی اولان مسلمانلنک
علمینده وقوع بولان بو کی تجاوزاتک قانون اساسییه مخالفتی نظر دفته
آلهرق صدراعظم پاشا حضرت تریلینه مراجعه تله معارف نظارتک

بو آتی استیصال

ایده بیله چک یکانه چاره ، یکانه قوت دیندر و دین قوتیدر . انکلیز کلیسامی
بونی تقدیر ایدرک موضوع بحث ایتدیکنز تشبثه ایتدار ایتشدر . بوندن
طولاییدر که شیخ الاسلام افندی حضرت تریلینه « دین اسلام ، بشریتک

معروض بولندینی آلام واضطرابانی تسکین ایتک اوزره نه کی تمایلی حائزدر ؟ ، طرزنده بر سوال ایراد ایدبور .

انکلیز هیئت علمیسی ، دین اسلامک انسانلر آره سنده اخوت و مساواتی فصل تمیم ایتدیکنی ، حقوق عبادی فصل تأمین ایتدیکنی و عباداللهی کیملرک اللرینه تسلیم ایتدیکنی ، مسلمانلرک آره سنده دها فضله بر حریته مالک اولمق املیه هیچ بر اختلاف و قوعبولمادیغنی البت بیلیر ، بونک ایچون بوخصوصده شیخ الاسلام افندی حضرتلرینک سویله لمکلری سوز ، بالکیز اهل اسلام اوزرنده دکل ، بلکه ادیان ساره منتسبانی اوزرندهده بویوک بر تاثیر حائزدر .

انکلیز جمعیت علمیسی ؛ بر « کلیات ادیان » ، یاخود بر « محیط الادیان » کی بر اثر میدانه کتیرمک ایچون ، هر دین و مذهبی ، صلاحیتدار مرجعندن یازدیرمغه قرار ویرمشد . بناء علیه بوعظیم « کتبخانه ادیان » بتون ادیان و مذاهب ایچون ، اک صلاحیتدار و موثوق بر ماخذ اوله . جقدر . بوازه مراجعت ایدن ، تدقیق و تتبع ایتک ایستدیکی دین و مذهبک ماهیتنه ، حقیقته تمامیه واقف اولدیغندن امین اوله بیله جقدر . « سیدل الرشاد » بومسئله عظیمه نک قیمت و اهمیتی لایقیه ادراک ایتمشد . بو اوله مهم بر مراجعت تاریخچه درک طو لایسینه دین اسلامی رسماً شرح و تبیان ایده جک بر اثر وجود کتیر بیله جک ، و بواژده ، شیخ الاسلام و مفتی الانامک امضاسیه توفیق اولندینی تقدیرده ، کرک دین مبین علمینده بوکونه قادر یازلمش اولان یوزلرجه کتانی اعتباردن اسقاط ایده جکی کی اهل اسلام قارشی اوتهدنبری بسله نیامکده اولان بونجه سوء تفهم و عداوتی ازاله خصوصنده بک مهم بر تاثیر اجرا ایده جکی هیچ شبهه سزدر . بالخاصه بواژ ارزو ایدلرکی کی تألیف ایدیلرسه انکلیزجه بیه ترجمه اولوندقدن سوکرا ، بالطبع السنه سائردهده نقل اولنه جق و بناء علیه یوز بیکلرجه حسن نیت صاحبی ایله متفکر انسانلرک تنویرینه ، اصلاحنه و حتی هدایتیه بیله خدمت ایده جقدر . بناء علیه دین اسلامک نه اولدینی ، علیه الصلاة والسلام افندمن حضرتلرینک نینی تعلیم و تبلیغ ایتدیکی ؛ دینرک فکره ، روخه ، اخلاقه ، حیاته ، اجتماعیه ، نوع بشرک سعادت و ایللیکنه نه کی شیلر بخش ایتدیکی حقیقه ایضاح اولمق لازمد . بالخاصه ویریله جک اولان جواب مشیخت اسلامییه نامه ویریله جکندن از هر جهت مکمل اولمسی ، ذره قدر بر نقصان ایله شائبه دار اولامسی مقتضیدر .

طبیعی ، اثرک محررلری مراجعتک زهدن وقوع بولدیغنی و خطاب ایده جکلری افکارک ماهیتی نظر اعتباره اله جقدردر .

شایان دقتدرکه ، دین اسلامی بحق اوکرنگ ارزوسنی ناطق اولان بو مراجعت و انقیان ، یعنی قرال حشمتلو بشنچی (جورج) ل منسوب بولندینی رسمی دولت کلیسائی طرفندن و قوعبولور . بو کلیسا ایسه ، نفاتولیک و اورتودوکس کلیسائی کی بر طاقم عقائد خرافیه و معناسیز آیینلره اعتقاد ایدره ، نه پروتستانلر کی تمامیه محرف و مسیحک متکلم بولندینی اسانه یازلمش اولمیان « انجیل » نامی طاشیان

کتابلری کندیلرینه بکاه رهبر هدا و ارشاد طائیه رق ، هر آئی ایسته . دکاری کی تفسیر ایدمک اوکا کوره بکی بر مذهب ابداعنه اثبات ایدر . فکرجه ؛ انکلیز دیسائی ، بوکون ، حال حاضرده کی خرسیتیانلرک موقع متوسطی احراز ایدبور . بونک ایچون انکلیز کلیسائیه مقنع بر جواب ویرمکنک بک مصیب و بجا اوله جنی ظنسدیم . شونی ده علاوه ایدمک ، بن اون سنه دن زیاده انکلیزلر میاننده یاشادم ، واکثریا بوانلیقانلرله مناسباتده بولندم . بونلرک علمائی ، هب « اوقسفورده » و « کبرج » دارالفنونلرندن نشئت ایتدکن صکره علوم دینیهدن « دوکتورا » یعنی « مدرس » عنوانی و دیپلومائی آلتی اوزره آیریمجه تحصیل کورمشلردر .

ذات سائی مشیختینا بیلرینک نه قادر عالم و صاحب فضیلت اولدیغنی « بیان الحق » نام جریده اسلامییه سنده برابرچالیشدیغمز زماندنبری معلومدر . طبیعیدرکه ، موضوع بحث اولان بواژ ، انکلیزیه کوندر یازدن اقدم نظر تدقیق فتوا بپناهیلرندن کچیریله جقدر .

دارالحکمة الاسلامیه اعضای فقیهاننداندندده ایکی اوج ذاتی طائیورم . بونلرک علم و فضلنده تقدیر خوانم . بویلدیکم ذواتک ، هر حالده دین اسلامی اقوام اسلامییه کلاته بیله جکلرنده شهیم بوقدر . فقط عیسوی و اوروبائی حقیقه طائیدقلرندن دولانی ، دین نقطه نظرندن بک قیمتدار اولان شوفرستی غائب ایتمه مک اوزره ، انظار حکیمانلرینی بر قاج نقطه جلب ایتیمی مناسب کوریورم .

استطراد آ شونی ده عرض و اخطار ایدمک ، مشیخت اسلامییه نامه صادر اوله جق بر اثرک بونون علمای نصارانک مطمح مطالعائی اوله جقنه شبهه ایتمه ملیدر . اونک ایچون ، بواژی تألیفه خواهشکر ، یاخود غیر رسمی اولان ذوات حشمتندان شو نقاطی مطالعه ایله ، اوکا کوره توفیق حرکت ایتلری مقتضیدر ، ظنسدیم .

۱. — شیخ الاسلام افندی حضرتلرینه کمال احترامله مراجعت ایدن انقیان انجمن علمیسی ، اوروپانک علوم و صنایعده ؛ فن و اختراعات عجیبده ، قوت و ثروتده ، انتظام و تشکیلاتده ، نه قادر مترقی اولدیغنی تقدیر ایدر و خرسیتیانلرک اعتلاسنه خادم بکاه طاماک انجیل اولدینی قناعتدهدر . ایسته بوزهاب و قناعتده بولنان بر متبحر هیئت مدیری : « دین اسلام ؛ فکر ، و حیاته نلر بخش ایدبور ؛ » سؤالی ایراد ایتمکدهدر .

۲. — قرآن کریمک - همومیتله قبول و تحسین اولنه جق احکام و نواهیسنی تفصیلدن زیاده آنلرک روحی توضیح ایتک کرکدر .

۳. — دین اسلام علمینده اوتهدنبری خرسیتیان محررلریله بالجله رها ییتلک اعتراض ایتمکده اولدقلری نقطه لر ، کال اهتمام ایله توضیح اولمایدیر .

دارالحکمة الاسلامیه ، علمی بر انجمن اولمق اعتباریه بونقاطی البتّه تفحص و تخری ایده جقدر . بومسائلک مناقشه و مدافعه صورتیه دکل ،

ہوئے ایچون شفاعتک دین اسلام نظرندہ موقی نہ مر کزده اولدینی کال
صراحتله توضیح اولماید .

خرستیانلرک ورد زبان ایتدکاری عشق الہی ، حقیقۃً قلبلرندہ
موجود دکدر . چونکہ اولرک موجود عشق و محبتاری آنجا حضرت
مسیح الہ والہسی و طاقم طاقم اعزہ یہ قادر صمود ایدہ بیایور . بو
لایمہ شفیعلر ، اللہ الہ بشر آرمہ سندہ عادتاً کثیف و غلیظ بر سحاب
مظلم تشکیل ایدیور . بو نقطہ بالخاصہ توضیح ایدیلرک اولورسہ
بویوک و خدا پسندانہ بر خدمت پایلمش اولماید .

۶ . — علمای مسیحیہ بک غریب کورون ، خیر و شر ،
مسئلہ سنک تنویری دہ غایت ظلمانہ بر صورتدہ ایفا اولمسی لازمدر .
کرک تورات و انجیل اسفارندہ ، خیر و شر ، عائد تاملک ، کرک
آفتیقان و سائر علمای عیسویہ نک بوبادہ کی اعتقادات متنوعہ سنک
تدقیق ایداسنی الزم کور بیورم . «خیر و شر» ، حق و باطل کی بری
دیگرینک ضدی و قائل متضاد شیلردر ، احوالہ بویکی متضادک ،
بری ائی ، دیگر فناء شیلرک بر منشأدن خروج ایتسی ہیج
بر خورستیانک ادراک ایدہ میسہ جکی بر نقطہ در . دین اسلام ؛
خیر و شر الہدن در بیورور . بو حکم جلیل ، زردشت دینک
«خیر و شر» ک ، ایکی مبدأدن ، یعنی بری «هورامازدا» یا خود
«هورمز» و دیگر «امرمان» دن خلق اولدندقلرینہ دائر اولان
تلقینی رد ایتدیکی کی ، عیسویتک دہ «خیر الہدن فقط شریطاطدن
نشئت ایتدیکی تعلیمی تکذیب ایدیور . زیرا ، خورستیانلرک اقرار
ایدہ جکری و جملہ ، خدا ابلیسک دہ خانی در . بناءً علیہ بزم ہیئت
علمیہ مزک وظیفہ سی «شر» ک ندن عبارت اولدینی ارانہ ایتدکر .
بو ایسہ او قادر مطلق و مشکل بر مسئلہ اولسہ کرکدر . انشاء اللہ موفق
اولورلر .

۷ . «قضا و قدر» ک ایضاحی کرکدر . بومسئله ، بوتون کلیسا
علمای الہ اعزہ سنی شایرتمشدر . بومسئلہ دہ تورات الہ انجیل
کتابلرندہ کی اشعارات نظر تدقیقدن کچر بایرسہ افکار خورستیانیہ
آکلامق نقطہ نظرندن فائدہ بخش نتائج استحصال اولنہ جقدر .

۸ . دین اسلام ؛ حضرت محمد [صلی اللہ علیہ وسلم] ی ناصل
طانیور ؟ خلیفہ مسلمینک صلاحیتی و قوتی ندن عبارتدر ؟ مفتی
انام کیمدر ؟ اونک صلاحیت و موقع دینیسی ندر ؟ بونلر ایضاح
اولوماید .

۹ . اوروپا لیلر آیات قرآنیہ آرمہ سندہ کی ارتباطی نیچون اکلاہ میور ؟
آیات قرآنیہ نک تمایله مرتبط اولدینی و قرآن کریمہ ہیج بر
تحریرک وقوع اولدینی توضیح اولماید .

۱۰ . دین اسلام ، معجزہ لرہ دائر نہ دیور ؟ آخرت ندر ؟
حیات اخرویہ نصلدر ؟

۱۱ . دین اسلام ، نکون موجودات حقندہ نہ بیورور ؟ اللہ ،

بلکہ شرح و بیانہ تصریح ایدلری مر جقدر . چونکہ مدافہ و مناقشہ
جهتی بورادہ موضوع بحث دکدر . آرزو اولان اثر ، دین اسلامک
ندن عبارت اولدینی ، و فکر و حیات اوزرندہ نہ کی تأثیراتی حائر
اولدینی مرکزنددر .

۴ . — دین اسلامک موسویت و عیسویتلہ مشترک نقطہ لری وار .
میدر ، یوقیدر ؟ بونلر ایضاح اولماید . تورات و انجیل کتابلری
دین اسلامی اخبار ایتدلمیدر ؟ بوکتابلر محرف اولقلہ برابر ، ینہ
عجبا دین محمدی دہ دائر ہیج بر افادہ لری یوقیدر ؟ بوکتابلرک ترجمہ لری
عجبا دوغریمدر ؟ ارباب اختصاص طرفندن تورات کتابلرینک یکیدن
واصول جدیدہ السنہ اوزرینہ ترجمہ ایدیلرک اولورلرسہ ، عجبا
«محمد» و «احمد» و «مصطفی» اسملری میدانہ چیقمازی ؟

۵ . — شفاعت مسئلہ سی . بو نقطہ بالخاصہ ہیئت علمیہ نک نظر دقلرینی
جلب ایدرم . خورستیانلری باشلیجہ اضلال ایدن نقطہ شفاعت مسئلہ سیدر .
ایشته بومسئلہ ، ہم الوہیتہ ہمہ دین مؤسسلرینہ تماس ایدیور .
خورستیانلر ؛ جناب واجب الوجودی عظمت و علویتی حسیلہ انساندن
نامتناهی درجہ دہ اوزاق عد ایتدکاری جہتلہ ، آکا بالذات تقرب ایتک
وبلا ذیحہ و شفیع آندن غفران آلتی بی آدم ایچون محال اولدینی
اعتقادندہ درلر .

بونلرک اعتقادنجہ ؛ اطاعتیزلیکی یوزندن ، حضرت مسیح
[قاتولیکلر جہ حضرت مریم دخی] مستثنا اولهرق ، بالجلہ بی آدم
دزلہ اصلہ و کنناہ فطری الہ لکدار اولشدر . بناءً علیہ ، جناب لم
زل حضرتلر الہ انسان آرمہ سندہ کنناہ لککندن منزہ و معصوم اولقلہ
برابر ، ہم اللہ و ہمہ انسان اولان بر شفیع مطلقہ ضرورت حسن
اولمقدہ در . چونکہ ، الہدن بشقہ اللہ تقرب ایدرک شفاعت ایدہ .
بیلہ جک ہیج بر وجود تصور ایدلورمش . و انسانلر شفاعتک
قمراتی کندی ذیحہ سی و قابیلہ ارانہ ایدہ جک اولان شفیع الہیکدہ
بالذات تجسم ایدرک انسان اولمسی ایجاب ایدلورمش . ایشته بوتون
کلیسا ، حضرت عیسی علیہ السلامی ، ہم اللہ ہمہ بشر اولهرق اللہ الہ
انسان آرمہ سندہ یکانہ میانجی و شفیع طانیورلر .

بوفکر و عقیدہ ایسہ ، پروتستانلر مستثنا اولدقلری حالہ ، طریق
رہبانہ و اسرار سبہ منتسبینی بولان بوتون کلیسالری ، یعنی بطریق
و بقیوسلرہ مطیع اولان جماعتلری ، دہا ایلر و بے سوق ایدرک لایمہ
شفیعلرک ایجاد و تعینلرینہ سببیت و برمشدر . بالجلہ اعزہ دخی ، حضرت
مسیح نزدندہ بولندقلری ایچون اونک حضورندہ شفاعت ایتدکدہ ایتدملر .
بناءً علیہ ، بونلرک کیکلرینہ ، تصاویرینہ و بوتون متروکاتنہ قارش
پرستش ایتلرینک اسبابی بودر .

معلوم اولدینی اوزرہ ، آوروپا و آمریکادہ الیوم خورستیانلقلہ
مبارزہ دینہ دہ بولمقدہ اولان ملیونلر جہ موحدین [unitarians]
ک عیسویتدن افتراق ایتدقلری اسبابک باشلیجہ سی اشبو شفاعت
مسئلہ سیدر .

موجوداتی یوقدنی خاق ابتدی؟ وحدانیت الهیه ، وحدت وجوددن ناصلی تفریق اولنور؟ حضرت آدمک یارادیلشی حقیقتیدر ، یوقسه بر تمثال معنومیدر؟ حضرت آدمدن مقدم انسانلر وارمیدی؟ دین اسلام «داروینیزم» یاخود «تکامل بشر» قاعده سنی ناصل تلقی ایدیور؟ یونلرده جواب ویرلمنی لازمدر .

۱۲ . عقلک ادراک ایتدیکی بر ماده دینییه ایمان ایتسی قابلیدر؟ دین اسلام ، عقل الهی یوقسه ایمانله قائمدر ، دین مبین فنون مثبتیه قارشنی نه وضعتیده بولنور؟ Positivism دوفریمیدر؟
۱۳ . شریعت اسلامیه نك عرف اوزرینه مستند اولان بعضی اصولی ، احوال وزمانه کوره تمذیل و تغییر جائزیدر؟ اولوالامر کیمدر؟ اولوالامر ، بابا کی ، ویردیکی بر فتواده لایحطی میدر؟
۱۴ . دین اسلام ، متری و تجدد پرور میدر؟ باب اجتماع مسدود میدر؟

ایشته بوکی مسائل دینییه تنویر و ایضاح ایدلدیکی تقدیره ، آوروپاده خرسیتیانلقه مجادله ایتکده اولان بیکلرجه ارباب علم وفنک دخی بالخاصه مستفید اوله جقلری آشکاردر . دارالحکمة الاسلامیه علمای کرامنک معظم و مکمل بر اثر وجوده کتیرملری خصوصنده توفیقات الهیه مظهر اوللرینی تنی ایلرم .
عبدالاحد .

اونلک احکامنه رعایت ایتدیکه یوکسلدیلر ، شوکت وقدرت صاحبی اولدیلر ، سعادتله ایردیلر ، مقدرات جهانیه حاکم اولدیلر . اوندن یوز چور دیکجه هوشیدیلر ، ذلیل وحقیر اولدیلر ، فلاکتندن باش قالدیره مایدیلر .

مسلمان قارداش !

سنک ایچون اوکتابدن باشقه چاره سلامت یوقدر . سنی اوندن آیرمق ایستینلر سنک دشمنلر کدر . اونلرک اسملرینه آلدانه ، نصیحتلرینه قولای آصمه . سوزلری ده کندیلری کی ساخته در . بوتون فلاکتلری باشکه کتیره هب اومنافقلردر . مقدساتکی چیکنه دیلر . دینکی بیقمق ایچون الارندن کلفی یایدیلر . سسکی بوغدیلر . یالکیز کندی جاگلرینی اوتدیردیلر . اهل ایمان وناموس آياقلر آلتنده قالدی . سفیلمر یوزبولدی . اسلام اخلاقی ، اسلام آداب یوزدیلر . قادیملری باشند چیقاردیلر . هفت وعصمت یرنه فحش وفجور میدان آلدی . قومیت نهرقلرله وحدت اسلامیه ی بارچالادیلر . نورکی ، عربی ، آرنارودی . کوردی . لازمی ، چرکمی ... طارمه طاغینق ایتدیلر . هم ماده ، هم معنای اسلامه بویوک یارملر آچدیلر .

مسلمان قارداش !

بو فناقلردن کندی غیر مسئول ظن ایتمه . سس چیقارمديك ایچون ، مانع اوله مديك ایچون سن ده مسئولسك ، حقیقی مؤمن اولانلر فنالقه میدان ویرمزلر ، کوردوکلری فناقی یا اللریله ، یا دیلرله منع ایدرلر .

عدم تنویرلرینی قلمارندن طیشاری چیقارمه یانلر که وشهک ایما . ناپلردر . اعتراف ایدلم که همزک ایمانی که وشکدر . یوقسه کوزلرمنک اوکنده دینیزی ، اخلاقزی ییقدیرمازدق . قارشو قویمه نك یولی بیلیردک . باش باشه ، ال اله ووروب اسلامی تشکیلات یایار فناقلره میدان ویرمزدک .

هرنه ایسه اولان اولدی . کیدن کیندی . اوطور ویده قادیملرکی آغلایه حق زمان دکدر . مؤمن اولانلر فلاکتندن عبرت آلیرلر . قصورلرینی کوره نك حقه رجوع ایدرلر . آغلامق عاجزلرک ایشیدر . امر بالمعروف ، نهی عن المنکر ایله مأمور الک خیرلی برامتر . ذلت و مسکنت بزه یاقیشماز .

هر فنالقه قارشنی مجاهده ایله مکلفز . هیچ برمسلمعان بو مجاهده دن کندی آزاد کوره من . هرکس اقتدارینه کوره ، اهلیته کوره بر وظیفه ایله مکلفدر . اولای امور در ایتلرله ، علما لسانلرله ، رهبرلر تدبیرلرله ، تشکیلاتلرله ، اغنیا روتلرله ، قهرمانلر بازولرله ، حاصلی هر مؤمن عهد سندن کله بیله جکی ایشی ایفادن چکینمزه امت اسلامیه آنهکنی ، وحدتی ، موجودیت وسعادتق تأمین ایدر .

اسلامیت بویله قورولدی . بو سایه ده بویودی ، جهانی قابلا دی . انسانلری بربرینه ربط ایدن الک قوتلی حامل ایمان قارداشلیغیدر .

مسلمان قارداش !

سنک وارلنک وحدت تملی اوزرینه قورولمشدر . سکا تفرقه یاقیشماز . تاریخی اوقو . کوره جکسک که اجدادک قوردونلری اسلام سلطنتی وحدته ، عدالت و وجود بولمشدر . اونی دوام ایتدیرمک ایچون او اساسلرمن آیرلامق اقتضا ایدر . مسلمانلر بربرینک قارداشیدر . هبسی برالهی طایر ، هبسی عینی پیغمبرک امتی در . الارنده کی کتاب ایدی بر پروغرامدر . اونده سعادت یولاری ده ، فلاکت کربوهری ده کوستریلمشدر . او ، هم دنیا ایچون ، هم عقبا ایچون کافیدر . مسلمانلر

سبيل الرشاد كتيبخانه سى نى شرياتى

احمدالرفاعى - سيداحمدالبدي - سيدعبدالقادر
كيلانى - ابراهيم الدسوقي. فياتى اون غروشدرد
پوسته اجرتى بر غروشدرد .

كليات شيخ الاسلام

شيخ الاسلام موسى كاظم افندى حضرت تولى دينى،
فلسف، اجتماعى، بونون آثار ومقالاتى، توفيرا اسلامى
بياننامەلر شى محتويدير. فياتى فرق غروش، پوسته
اجرتى بش غروشدرد .

مذاهبك تافيق واسلامك بر نقطه به جمى
النار صاحبي طرفندن تاليف واحد حدى افندى
طرفندن ترجمه اولونان بومهم ائزده عظيم مسلمانلرك
احواله، باطل اعتقادلرك رديته، اجتهاد وتقليده،
سياست وقضاده وحدت اسلاميه به داور مباحث مهمه
واردرد. فياتى فرق، پوسته اجرتى اوچ غروشدرد .

شلمای اسلاميه به بر سوال وجواب
اوروپا علماسى طرفندن شريعت محمدية نك شرايع
سالفه به نسخ ايتى وانلرك ارجح وافضل اولسى
نه ايله ثابتدر؟ سوالنه جوابدر. فياتى بش غروشدرد،
پوسته اجرتى يكرى پاره در .

عالم اسلام

سياح شهر عبدالرشيد افندى حضرت تولى عموم
آسياده كى مسلمانلرك احوال اجتماعيه، دينيه و سياسيه-
لرندن، مکه ومدينه حجازنك احوالندن بحث ايدرد
ايكى بيوك جلددن مركب بر سياحتنامه در. فياتى
بوز، پوسته اجرتى اون غروشدرد .

ديش طبى

محمد خداويردى

هر نوع ديش يابيلير . ونداوى اولنور

آغرى حس اولتمق سزىن ديش چيقاريلور
معاينه خانه جفال اوغلى امنيت صنديقى اتصاليده در.
تلفون: استانبول ۱۰۳۹

دين اسلام وعلوم وفنون

معالى اسلاميه به آوروپا ليلرك دخى حيرت
وتقدير لرله قبول ايده كى علمى وفنى بر طرزده اثبات
ايدن بر اثر كزىلدر . مؤلفى: دوقتور ميلاسلى
اسماعيل حنى بك افنديدر . فياتى يكرى بش غروشدرد .
طشره ايچون اوتوز غروشدرد .

صراط مستقيم - سبيل الرشاد مجلداتى

ششمى به قدر اون بش جلد انتشار ايتشدر .
هر جلدك فياتى اجزا اوله رق بوز، پوسته اجرتى بش غروشدرد
جلد آرزو ايديلير سه تجليده به بدلى هر جلد ايچون بوز غروشدرد .

نجائب قرآنيه

ينه مشار اليك اثر فاضلانلر ليدرد . قرآن مينيك
حكيمات واجتماعيات متعلق ۴۳ قدر آيت كرىه سنك
تفسيريدر . هديه سى فرق، پوسته اجرتى اوچ
يچق غروشدرد .

ياد ماضى

ينه مشار اليك اثر فاضلانلر ليدرد . ماضى حياتنه
عائد خاطراتى محتويدير . فياتى اوتوز، پوسته اجرتى
اوچ يچق غروشدرد .

سير جليله نبويه

فاضل شهر از ميرلى اسماعيل حنى بك افندى
حضرت تولى اثر فاضلانلر ليدرد . سير جليله نك اهميتى
وتاريخچه سى، اصول حديثه متعلق مباحث اساسيه به
وبالخاصه احاديث موضوعيه يه داور مهم تدقيقى محتويدير.
فياتى يكرى غروش، پوسته اجرتى بوز پاره در .

اسلامده دغواى قوميت

فاضل محترم احمد نعيم بك افندى حضرت تولى نك
اثر فاضلانلر ليدرد . قوميت وجنسيت دعوالرى اسلام
ايچون نه بيوك بره نك اولديغى كوسترر وتور كچيلرى
طريق انصاف وحقه دعوت ايدرد. فياتى اون غروش،
پوسته اجرتى يكرى پاره در .

خرافاتدن حقيقتنه

«ظلمتدن نوره» مؤلفى شمس الدين بك افندى طرفندن
تأليف اولونان بو اثر وحدت اسلاميه به صارصان
احتراسلر، عقائد مسلميه تشويش مقصديله اورته به
چيقاريلان مذهب وجميتراليه، مسلمانلرى قورتاره جق
چاره لر حقه مباحث مهمه به محتويدير. فياتى فرق،
پوسته اجرتى اوچ غروشدرد .

فلك صوك كشفياتى

ينه موسى اليه شمس الدين بك افندى طرفندن
تأليف اولونان بو اثره الكبريق، تلغراف، تلفون
كى بجزلر ايضاح اولمشدر. فياتى يكرى، پوسته اجرتى
بر غروشدرد .

تحفة الراغب

فى سيرة جماعة من اعيان اهل البيت الاطايب
افاضل عصر دن مرحوم حاجى ذهنى افندى
استاذ منرك اثر كزىلدر . مندرجاتى: وقفة
كربلا - سيدة زينب - سيدة رقيه - سيدة
سكينة - محمد الانور - حسن الازهر - سيدة
نفيسة - السيد الجليل على زين العابدين - سيد
ابراهيم - سيدة عايشه - سيد قاسم الزكى - سيد

صفحات

ايكنجى طبى . مسلمانلرك اك بيوك شاعرى محمد
طاكف بك افنديك اوتوز بش قدر اشعار كزیده سنى
محتويدير. فياتى اوتوز، پوسته اجرتى ايى غروشدرد .

سليمانيه كرسينده

ايكنجى طبى . (صفحات) ك ايكنجى كتابيدر .
بوكتابه اسلام انلرينك بوكونيكى حاللرى، حياتلرى
لسان شهر ايله تصوير اولمشدر. فياتى اون،
پوسته اجرتى بر غروشدرد .

حقلك سسلرى

اوچنجى طبى . (صفحات) اوچنجى كتابيدر .
مسلمانلرك صوك زمانلرده، غرادقلى مدهش فلاكتلرى،
فجيع احوالى تصوير ايدرد. فياتى اون، پوسته
اجرتى بر غروشدرد .

فاتح كرسينده

اوچنجى طبى، عالمانه، حكيمانه بر چوق مباحثى
محتويدير . سعى فضيلت، عظمت، خرافات،
قدر، توكل كى مسائل مهمه حقه يك روحلى
افكار وملاحظاتى اتوا ايدن يوازر كزىن اون بش،
پوسته اجرتى بر غروشدرد .

خاطره لر

ايكنجى طبى، صفحات ۵ ك بشنجى كتابيدر .
مصر، برلين، مدينه منوره خاطراتى محتوى در .
فياتى اون بش، پوسته اجرتى بر غروشدرد .

صفحاتك طاقى

بالاده آبرى آبرى كوسترلدي اوزره «صفحات» ك
بش كتابنك فياتى سكسان، طشره ايچون
طقسان غروشدرد .

شيخ عبده نك مدافعه سى

هانوتونك اسلامه قارشى اولان هجوملر يرد ايچون
مرحوم مصر مفتيسى طرفندن يازلش وعاكف بك
افندى طرفندن ترجمه اولنش بر كتاب مين در. فياتى
اون غروشدرد . پوسته اجرتى يكرى پاره در .

اوار القرآن

بركت زاده اسماعيل حنى بك مرحومك اثر فاضلانلر
ليدرد . قرآن كريمك برنجى جزئيك تفسيريدر. هديه سى
الى، پوسته اجرتى بش غروشدرد .

الشریعت

دینی، فلسفی، ادبی ہفتہ لقی مجموعہ اسلامیہ در

مترجمات

اسرار قرآن: مسلمانوں کو چار اولدقلری فلاکتوں کی اسبابی

شیخ عبدالعزیز چاویش

افعال حسن و قبیحی

شیخ محمد عبده - حسین مظهر

حقوق عائله قرار نامہ سنک احکام شرعیہ و مصالح امتہ مغایرتی

صدرالدین

تورکار و اسلامیت

دوقتور میلانلی اسماعیل حق

عصر ملک و دین

انقلابان و اورتودوقس کلیسالیونک اتحادی ممکنیمدر؟

عبدالاحد

مقدرات اسلامیہ نک اہمیتی

عمر رضا

تجدد و اصلاحات نامی التندہ نشر مفسدت ایدنلر

علی احسان

ارمنیلر ہیج بر یرده حائز اکثریت دکلدنلر

محمد نوری

اسلام حیات اجتماعیہ سنی یقیمغه چالیشانلر

آنگلیکان ایلہ اور تودوقس کلیسارینک اتحادی ممکنمیدر ؟

میلادی ۵۹۶ء تاریخندہ ، بابا برنجی (کریفوروس) انگلزلرک دین مسیحیہ دعوتلری ایچون (اوغوستین) اسمندہ بر رابعہ ، قرق کشیدن مرکب بر رهاب قائلہ سنی ترفیق ایلہ انگلترہ اعزام ایتشدی . انگلزلر ، بوراھلرک مواعظ ولامایہ ایسانارق تخیانلری احرارک ایتدیلر ووافیز اولندیلر . رابع (اوغوستین) ، انگلزلرک ایلک سربسپوس اولشدی ، انگلکز قومی قتولیک مذهبہ داخل اولشدی . انگلکز کلیسای ، میلادی ۱۵۳۴ سنہ سنہ قدار قتولیک مذهبندہ دوام وپایہ صوک درجہ صادق ومطیع قالدی . بوتاریخندہ قرال سکزنجی (ھاری) ؛ بر نکاح مسئلہ سندن دولای ، بابا یدنجی (قلہ مائس) ایلہ فک ارتباط ایدرک ، پارلامنتونک قراریلہ : « انگلکز قرالی انگلترہ کلیسائیک یکانہ رئیس طایسی در » دییہ اصدار اولنان قانون موجینجہ ، بابائیک حکم وتقوی اسقاط اولندی .

بوآواندہ انگلترہدہ یک مدھش فجایع سرزدہ ظہور اولدی . مظالم واعتسافات دینہ دورت حکمدارک دور سلطنتلرندہ دوام ایتدی . بابائیک طرفدارانی اولان بسپوسلرلہ رھابن ، یالنی ویاخود اعدام اولندیلر . بوتون مناسترلرک املاک واموالی - کہ انگلترہنک مجموع وارداتک ربئی تشکیل ایدیوردی - غصب وحجز اولندینی کی دیرلشین رھابلرلہ رھابلرہ کاملاً داغیدیلر . « ھاری » نک اوغلی وخانی اولان آلننجی (ادوارد) ، پدرینک سیاستی تعقیب ایدرک افتراقی ادامہ ایتدی . فقط (ادوارد) ی استخلاف ایدن اومکی همشیرہ سی قرالپچہ (ماری) ، روما ایلہ باریشہرق تکرار قتولیک مذهبنی انگلترہدہ اعادہ وتأسيس ایتدی . (۱۵۵۴) تاریخندہ پارلمنتو ، بابائیک ریاست روحانیہ سنی تصدیق ایتدی . بش سنہ صوکر ، (ھاری) نک ایکنجی قیزی قرالپچہ (الیزابت) ایسہ ، قتولیک مذهبنی رد ، مجدہ کلیسای تکرار تأسيس ایتسکله رومادن بوسبوتونک فک ارتباط ایتدی . ایتہ (الیزابت) زمانندہ تأسس ایتش اولان انگلکز کلیسای بوتون تشکیلات واساسات دینہ سی ایلہ بوکونہ قدار بردوام بولمقدہ در .

انگلترہدہ وجودہ کلن بوعظیم انقلاب دینی ، قناعت وجدانیہدن زیادہ سیاسی عواملک نتیجہ سی اولمقلہ توصیف اولنق کر کدر . قرال (ھاری) ، برقاج سنہ اقدم (مارتین لوتر)ک مذهبہ قارشى لاینجہ بر ردیہ یازدرق بابا طرفندن «دین مدافعی» عنوانی احراز ایتک مکافائتہ نائل اولمشدی . بوکونہ قدار بوتون انگلکز حکمدارلری مذکور عنوانی طاشیمقدہ درلر . (ھاری) ، متوفی قاردہ شک زوجہ سیلہ اولنش ، حاصل اولان چوجوقلردن یالکز (ماری) اسمندہ ناتوان وعلیل بر قز قالمشدی . قرال ، زوجہ سی (قاهرین)ک معیتندہ بولنان (آنہ بولین Anne Boleyn)ک دام عشقہ کرفتار اولهرق ، مشروع زوجہ سنک تطلیقہ ، و(بولین) ایلہ ازدواج ایتسنہ پادن مساعده طلب ایتدی . بابا قطعاً طلاقی تجویز ایتدیکندن ، قرال بابا علیہ قیام ایدرک کلیسای

بو سوزلردہ کی دین ایلہ دنیای روح ایلہ جسمی بری برندن اکلایلمابہ حق صورندہ آیرمق بیانکی سزلکنک جوابلری ویرلش اولدینندن بورادہ اصل ذهنی شاشیرمق ایچون قولانیسلان وتھدید منالری محتوی اولان عصریلشمک وعصری ملتک اصل حقیقی منالری اکلادام :

افندیلر ! اگر اکلادینک زحالدہ مجرد ملت اسلامیہنک عقیدہ سنی بوزمق و بو صورتلہ بزی برآن اول بیترمک ایچون سسویلمبورسہ کز سزہ اکلادام کہ عصری اولق یعنی بوکونکی مترقی اقوام ایلہ ہم حذا و همسویہ اولق ایچون لازم اولان ، بزم دینی ترک ایتمن یاخود ینہ عینی منای اقادہ ایدن لمبریکز وجہ ایلہ دینک شمولی ، حکمی حیاتدن قالدیرمانن دکلاپو . بزم لازم اولان ملتک ہر فردنی اوکور بازار ایتہنک یعنی ابتدائی تحصیلک تعمیمی چارہ سنک و بو صورتلہ ہر صنفدن قادین ارکک ہرکک کندی ایشی علمی وعصری بر صورت دہ تام یابایلمسنی تأمین ایدہ چک وتربیہ صاحب اولماسنی استحصا ایتہنک یولنی بواق در ، یوقسہ شیمدی اولدینی کی جیمک قارنندہ بر نقطہ مدرسلر ، محررلر ، معلملر ، مأمورلر الیندہ قالدہرق حالزک دھا بدتر اولماسندن قورطولاماز . وایشتہ شمدی اولدینی وجہلہ ، بتون ذکرلری ، فکرلری ، حرمتک مؤسسہ لریمزک محافظہ سنی نامنہ اک مهم مؤسسہ لریمز ، مقدساتقزی بیعتق اولان غیرطبیعی وروح طبیعتہ بابانجی ہبطلردن کلش و بابایلمہ یرک اولنرہ پرو اولمش کسہلر ایچمزدہ ایضاح ضررہ و اضلال افکارہ مساعد زمین بولمہ ہر وقت موفق اولورلر .

افندیلر ! سزہ ینہ تکرار ایدہم کہ عصریلک وعصری فرد ویا عصری ملت اولق دیمک مترقی ملتک علملری ، معرفتلیری ، هنرلری ، صنعتلری ، مقبول ومقبول تربیہ و تادلری الہرق مادی و معنوی صلاح ولیاقت صاحبی اولق دیمک در . یوقسہ حیاتدن دین و اخلاقی قالدیرمق الامسود بر قیافتہ سووارہ لرہ ، قولنرلرہ ، بالورہ کیرہ بیلیمک ، ایچکی وقومار طلمرندہ سوروکلہنک وقادینلری بوزکریوملرہ سروروکلہمک بزم لازم اولان قورطاریجی عصریلک دکلاپو . اصل عصریلک دینی اخلاقی ، عنعنہ سنی محافظہ ایتک وکرک فرد وکرک ملت وکرک دوات ہر اخلاق علمیہ تماماً موافق اولان دین اسلامک تحت ولاینندہ بولونمقلہ مفتخر اولق وعینی زماندہدہ دیدیکمز کی عصرک اک مترقی ملتیلرینک ہر درلو هنر ومعرفتلیری کالیلہ ایدینک سایہ سندن اولایسلیر . کرک ملتک اوز اولادلرندن اولسون وکرک اوز اولایوب دہ بولمہ منسو . بیتلری اولانلردن بولونسون ہرکیم بودیدیکمز طرزہ سنی وغیرت وارشاداتدہ بولونورسہ اونک صدق ومخالصتہ اینانیرز والا فلا .

میلاسی
اسماعیل حق

بر طاقم ایکنجی صنف کتب نورانیہی ردایدیور . دردنجی اختلاف بونقطہ در .

شایان دنددرکہ بالجلہ فرق اصارا میانندہ بالکنز آغلیقان کلیسا بیدرکہ کتب مقدسہنی صیرہ ایلہ ومنتظماً سندہ ایکی دفعہ جماعہ اوقور . حالبوکہ بوکتابلردہ اولیلہ غریب فقرملر وفضللر وارددرکہ اولنری طالعہ بیلہ اوقومقدن انسان حجاب ایدر . منلا هیچ برعائہ رئیسہ ، (حزقیل) نک یکریمی اوچنجی بانی ، بالخاصہ باب مذکورک یگرمنجی آیتی (۱) ، قیزلری وکلینلری یانندہ اوقومیہ جسدسارت ایدمہ چی شہرہ سزدر . حالبوکہ آغلیقان کلیساسی ، بوکتابلرک حرفیأویجی صورتیہ نازل اولاقارینہ ایمان استدیگندن بوگی فصللری جماعت حضورندہ تلاوت ایتیکدہ هیچ برآس کورمیور . ایشہ بشنجی نقطہ اختلاف .

آغلیقان کلیسا-سک ، اوتوزطوز ماددن عبارت برعقیدہ سی وارددرکہ ، بونلرک قسم کایمی اوتوردوقس کلیسانک مردود و منفوریدر . آغلیقانلرک بونون پاپا-لریلہ بسقوسلری وایکی سر-بقوسی متاھدرلر . بوکلیسا ، بکارلی ، یعنی اصل رهبانیتی منع ورد ایدیور . بونقطہ ایسہ ، اوتوردوقس مذہبجہ مردود و منفوردر .

وافتیزددہ ، انکلز کلیساسی-دہ قنولیکلرگی وافتیز اولانی صوبک ایچندہ باطیر منزل . بووافتیز ایسہ اورتودوقسلرچہ مقبول و مشروع دکلدر . بونلرچہ آغلیقان وافتیزی کانم یکن در .

الامہم نقطہ اختلاف ایسہ ، آغلیقان کلیسانک خلافت رسولیہ Apostolical Succession مسئلہ-سیدر . روما ، بونلرک رتب روحانیہ نی هیچ بروقت تصدیق ایتیمور . بوکون رانکلز بسقوس قنولیک مذہبی در آغوش ایتک ایسترسہ ، بسقوسلغندن وازیکرک باشی بوزوق قانق اضطرارندہ بولہ جقدرد . بناء علیہ ، اورتودوقس کلیساسی دخی بوانکلز رؤسای روحانیلرینک رتب ودرجاتی قبول ایدمہ من . ہلہ اولی و متاھل بسقوسلری قطعاً طائیز .

دیگرہم اختلافلردہ وارد . ایمدی آشکاردرکہ اورتودوقس کلیساسی بویلہ نیم پروتستان و نیم قنولیک بر مذہبہ اتحاد ایدمہ من .

اوتہ دخی انکلز کلیسانک برقم متفقدانی و علمای شرق کلیساسیلہ اتحاد ایتک آرزو-سندہ بولمقدہ درلر . لاکن روم بطریقخانہ سی بوکا یاناشمقدن هر وقت استیکاف ایتشدرد . اساساً بویلہ رسمی بر مراجعت و تکلیف اولاندینی دہ واقع دکلدر ، ظن ایدمہ من .

بورادہ برسؤال وارد خاطر اولور . عجبا انکلز کلیساسی ، روم وروس اورتودوقسلریلہ اتحادہ راضی اولورمی ؟ بوکا ویرہ بیلہ حکم یکانہ وقیصہ جواب «خیر» دن عبارتدر . انکلز کلیساسندہ اقلتی تشکیل ایدن «بوکسک کلیسا» (High Church) اسمنندہ کی فرقہ دائما روماقنولیک مذہبی تقلید ایدمہ رک اوسمتہ متوجھدر . ایشہ بونلر ، رومادن توجہ گورمدیکہ روم بطریقخانہ سندہ اظهار توجہ و میل ایدیورلر . حالبوکہ مذکور انکلز کلیسانک اکثریت عظیمہ سی ایلہ برابر بالجلہ پروتستانلر فرق مختلفہ سی ، قنولیکلری سہ و مدکلری کی اورتودوقسلری

آیوردی . (بولہ بن) ایلہ عقد نکاح ایدن (ہازی) ذاتاً پاپانک ریاست و بویوندروغنی آتمش اولان یکی بسقوسلرک حکمیلہ اسکی زوجہ سی تطایق ایتشدی . قنولیک مذہبندہ طلاق حرامدر ، مشروع ازدواج هر نہ صورتلہ اولورسہ اولسون طلاق بوزولماز . آبریلق تجویز اولاندینی تقدیردہ زوجین بر حیات بولند قجہ یکدن تزوج ایدمہ منلر . ایشہ بوتون ملت ، بر طارق مسئلہ سندن دولانی آنا کلیسانندن آریلمہ سوردرکادی . ہازی نک وفاتندن سوکرا ، ایکنجی زوجہ سی (بولہ بن) دن متولد اولان اوغلی (ادوارد) دہ پدربیک مذہبی تعقیبہ مجبور ایدی . چونکہ قنولیکلر ، اونی غیر مشروع بر اولاد اولارق طانیدقلندن دولانی نختہ خلف اولہ مازدی . فقط صیرہ (قائدرین) ک قزی (ماری) بہ کلنجہ ، مومی الہا قنولیک مذہبی اعلان ایتدی . چونکہ اسکی مذہبجہ (ہازی) نک یکانہ مشروع اولادی ایدی . حال بوکہ (ماری) نک وفاتندن سوکرا ، صیرہ الیزابتہ کادی کہ اودہ (بولہ بن) ک قیزی اولدیغندن دولانی قنولیک فرقہ سک غیر مقبولی ایدی . بونک ایچون (الیزابت) ک بامذہبہ تبذیل ، یاخوہ تختدن فراغت ایتمی لازمدی . اکر قنولیکلکی قبول ایتسہ ایدی قرالیچہ اولہ مازدی ، بناء علیہ یکی مذہبی در آغوش ایدمہ رک مقام حکمدارانی احراز ایتدی . بوقادین زمانندہ انکلز دولتی بیوک بر سطوت وکالہ ایردی ؛ واونک زمانندن بوکونہ قدر حاکمیت بحریہ نی محافظہ ایتشدرد .

شمدی بو آغلیقانہ تسمیہ اولنان انکلز کلیسانک مذہبہ دائر پک مختصر بعض معلومات ویرم . اول باول شونی عرض ایدمہ کم ، بوکلیسا ، دوعریدن دوعری بہ حکمدارک تحت ریاستندہ بولیمور . حال بوکہ حکمدار ، هیچ بر رتبہ اقلیسیہ مالک دکلدر ، یعنی نہ کشیش در . ندہ بسقوس . بوکلیسا-نک الویتہ طائد اولان اعتقادی قنولیک کلیسانک عینی در . بناء علیہ بونقطہ دہ اورتودوقسلردن آریلیمور .

انکلز کلیساسی ، مسیح دن بشقہ هیچ بر شفیع طائیز . هیچ بر عزیزہ دعالر و مراجعتلر ایتدی کی ، کلیسالرندہ اونلرک تصاویری بولندورماز . مبدلرندہ نہ مجسم رسملرک ، خاچلرک ، ندہ پتارک ، تصاویرک تعایقنہ قطعاً مساعدہ ایدمہ من . بوکی شیلری بترستلکھ توصیف و نفرت ایدر . ایشہ اورتودوقسلردن ایکنجی نقطہ اختلافی دہ بودر .

آغلیقان کلیساسی ، حضرت مریم ک «اللہ آناسی» عنوانی رد ایتککھ اوکا هیچ بر نوع عبادتدہ بولماز . شفاعتندہ مراجعت ایتز . اونک تصاویر وبتلری اصلاً تجویز ایتز . بو ایسہ ، اورتودوقسلرک عفو ایدمہ جکلری بر ارناد در ا

انکلز کلیساسی بوتون تورات وانجیل کتبایلری سندہ ایکی دفعہ رسماً جماعہ اوقوبور . ہمدہ انکلز جہاسانیلہ - یعنی لاینجہ دکل - فقط عینی زمانندہ بوکلیسا ، روملرہ قنولیکلرک تصدیق ایتدکلری

کمر اور وضال عدا بدرلر. بونلر، ایچنده تصاور و شتر بولنان بر معبدده - هله اوکارنده ده قندیلر بولدیقه - قطعاً و قاطباً عبادت ایدمزلر. هر حالده اور تودوقسلرله قتل و بکتر آرمسندده موجود اخلاقات دینییه اور تودوقسلرله آذلیه قاتلر آرمسندده کی اختلافلردن داها آزددر. بناء علیه بویله کلیسا آرمسندده بر اتحادک وجود پذیر اوله مغنه داتره عظم ارمیور. بویله بر اتحاد و وقوع بولدیقه تقدیرده هم انکلیر کلیسا سنک قسم کلیسی کال شدتله مقاومت و مخالفت ایدمچک همده تکمیل پروتستان فرقه لری بوانحادک علیه بنده بوتون قوتلریله قیام ایدمچک اور تودوقسلرله اتحاد ایدنلری آتو وز وینلردن لرد ایدمچک لرینه هیچ شبهه بوقدر.

عبدالاحد

مقدرات اسلامیه نك اهمیتی

مسالت جهان موضوعنده نظراعتبار آلینه جق الك مهم مسائلدن بری مقدرات اسلامیه بی اهل اسلامی ممنون ایدمچک بر صورتده تعیین ایتمکدر. بو خصوصک اهل و لایقیدی به دوچار اولمسندن تولد ایدمچک نتایج شیمیدین تظاهر ایدمچک مسئله نك اهمیتی تضاعف ایتمکدر. صلاح قوتفرانسی مساعیسی ختامه ایدریمدن اول بو مسئله نك اهمیتیله متناسب، زمانک احتیاجانیله متوافق بر حله دسترس اولدینی تقدیرده مسالت جهان نقطه نظرندن عظیم بر موفقیت احراز ایتمش اوله جقدر.

حرب عمومینک جهانشمول تاثیراتی تدقیق اولدینی زمان بالخاصه نظر دقتیزی جاب ایدمچک حادثات آرمسندده، قوه قاهره به استناد ایدن دولتلرک، ایرکچ، محکوم اندراس اولمسی بونلرک ک غیرتجشنی تشکیل ایدر.

بو حادثه لرک ک فجیع تجلیاتی روس چاریزمک، المان، میلناریزمک انهدامنده تظاهر ایتشد. چاریزم ایله میلناریزمک بیقلمه سی امپریالیزم دورینک کچدیکنی افهام ایدیوردی. ذاتاً روسیه و المانیا امپریالیزم قهار نیچرله دنیایی تیتره تمکده ایدی. حرب عمومی بو مدهش نیچرلری سوکدی، آندی. فقط امپریالیزم المانیاده و روسیاده محقق بر اولومه کرتار اولقله برابر موقعی ده فلاکت آمیز، دهاتخریبکار جریانلره، اونی بیقان و محو ایدن قوتلره ترک ایتدی. هیچ شبهه یوق که بو جریانلر و بوقوتلر بالذات امپریالیزمک فناقلردن طوغرمهدر. عینی فسالک عینی جریانلری و عینی قوتلری طوغورده جنی محققدر. بناء علیه روس چاریزمک و المان میلناریزمک مولوداتی، جهانک دیگر ساحه لرنده حکمران اولان امپریالیزمکده طوغورده جنی خصوصنده تردد اولمه ناز. شمیدیلک بو مولوداتک کندیکی کورماسی آن ولادده حلول ایتامش اولدیغندن دکل، هنوزنشوونما بولمش اولمسننددر. بو زمانک حول ایدمچک تقدیر ایتک، اوکاکوره احتیاطی داورانمق، بو مولوداتک شرندن صاقینمق، . . ایشته صلاح قوتفرانسنک کمال

بو خصوصده جای ترده درشی بوقدر. قارشیمزده کی مناظر سفات، لظام جهانی تهدیدایدن آفتلر بو بولده کیدلسنی امرایدیور. بو بولده کیدیلدیکی تقدیرده بوسفائلرله آفتلرک بشرتی خاطر و خیاله کلکین کردابلره سود و کله به جکفی کوستریور. بناء علیه دول معظمه مثاللرینک تعقیب ایتلری لازمکن بره نسیب و مسالت جهان، یی حالاً و آتیاً محافظه اوغرنده احتیاطات ملیه بی تسدیل و ایجابنده اسسکات ایتمکدر.

اساساً حرب عمومی اشناسنده ک دورین نظر بر رجل دولت اولدیغنی، چیزدیکی پروغراملرله اثبات ایدن مستر ویلسون روس چاریزمک عقب انهدامنده اعلان ایتدیکی پره نسپیلرله امپریالیزمک حجت افلاسنی تشهر ایتشیدی. مستر ویلسون کافه اقوامه حریت انکشافنی تأمین ایتمکله مسالت جهانک ک قوی ضمانتی بولمش، امپر. یالیزمک اورتدن بالقلمسی، امپریالیزمک طوغورده جنی فلاکتلردن جهانک سلامت بولمسی ایچون ک امین و ک شافی دوابی کشف ایدرک اقوام جهانیه تقدیم ایتشدی. امپریالیزمی انحا ایدمچک بو دواون هر ملت استفاده ایتک ایتدور. هر ملت حریتی طلب ایدیور. حریتی صیات ایچون بو پره نسپیه صاریبور.

امپریالیزمک هدف احتیاطی اولان اقوام اسلامیه بوکا بیکنه قالان.

الرشاد

سر ۶ ۱ ۱ ۳ ۳ ۰ ۱ ۳ ۳ ۰ ۱ ۳ ۳ ۰

دینی، فلسفی، ادبی هفته لقی مجموعه اسلامیہ در

مترجمات

شیخ عبدالعزیز چارویش

اسرار قرآن: جنت و جنات کلمہ لرندن مقصود اولان معنار

دینی مجدد دل

عثمانی حکومتک مبدأ تاسی ایلہ شمدی به قدر دوام ایدہ بیلمسندکی اسبابک باشلیجه لری — دین قوتنه معادل هیچ بر قوت اوله مایه جغتک تصدیقیه برابر دینک صنی اولدینی ادعاسی — عثمانی حکومتک انقراضی عامللری — دین اسلام — حق سلطنت — استبداد و تحکم و ادیلرینه صایان پادشاهلرک دین اسلام نظرندہ موقعلری — مذاہب اسلامیہنک حکمدارلرک کیفی اوقشامق و یا خود احتراسات سیاسیہ به خادم اولمقدن بری اولدینی — اختلافات مذاہبک صرف دین اسلامک بخش ایندیکی حریت افکار ایلہ حصوله کیش اولدینی شیخ الاسلام مصطفی صبری

عمر رضا

یدین اسلام طبع بشری ناصل تربیه ایدر؟

میلاسی اسماعیل حقی

ایچکیلرک منعه چالیشمق لزومی

عبدالاحد

کلیسالرک توحیدینه نه دن لزوم کوریلیمور؟

مصطفی نظمی

بر مقایسه: استانبول، طشره

مقام معالی جناب مشیخ پناهی به بروسه دن چکیلن تلغراف

فیاتی ۱۰ غرورشدر

حقوق مطبعه سی — باب عالی جاده سی

هرشي اوکړه جکدر. ايشته اونلری، بشپړه مذهب آریلغه، وبریخی
آفوروز ایتکه مجبور ایدن «پاراقلیطوس»!!!

بن بولکه اوزرینه توقف ایتکه جکم، یالکړ شو قادر مرض
ایده بیلرکه «پاراقلیطوس» شکنده برکه؛ فلاسفی یونانیه ادبیاتنه
اصلاً موجود دکدر. شونی ده قطعاً تأمین ایده بیلرکه «متسلی»
یاخود «تیزیه ویریجی» مناسبه «پاراقلیطوس» صورتنده هیچ بر
یونانیه لفظ موجود دکدر. بولکه، کلسارک یدنجی عصر میلادینده
اختراع ویاخوداسی مناسبه یونانیه کلمه «تخریف ایدلش رلفظندن
بشقه برشی دکدر. چونکه، سریانیه، یعنی آرامیجه، «میانان»
کلمه «یونانیه معادلی «پاراقلیطوس» دکل، بلکه [پارقالون Prakalon]
در. [مرثیه یرماتک برنجی باندن بولکه اوج دفعه مقیددر].

ایمدی آشکاردرکه «پاراقلیطه» طرزنده «تسلیم ویریجی» مناسبی
افاده ایدن هیچ برکه یونانیه موجود دکدر، اگر حقیقه مسیح «میانان»
کلمه «قوللاشم اولسه یدی اونک یونانیه معادلی «پاراقلون» دن بشقه
برکه اوله مازدی.

ایشته [پاراقلیطوس paraklytos] [پریکلایوس periklytos] په رقبایطوس ک
معرف شکایدکه آرامیجه «حمدا» یعنی «احمد» مناسبه کلیدور.
[انجیل یوحنا، باب ۱۶، آیت ۱۷].

بخصوصه انشاءالله بشقه بروقت عرض معلومات اعطا ایده جکم.
بو «پاراقلیطه» مبحثی اورنایه قویمقدن مقصدم، کلسارک بیلیمکاری
شپړده ناصل اتحاد ایده جکریخی بر مثال ایله اراڼه ایتمکدن عبارتدر.
هلمای عیسویه نک توحید مذاهب خصوصنده کوستر مکده اولدقاری
لزم و آرزویه رغماً اصلاً موفق اوله مې جقلرینه ذره قادر شېم
یوقدر. بونارک یکنه قصورلری، دینک مرکزینی تعیین و تعریفه کی
عجز و خطا لرندن ایاری کلیدور. بالجه کلسارک «کاهن» ی، یاخود
«کشیشار» ی، [۱] الوهیتده، کثرت، مانه، و اوچاک آرامقده
اولوب تورات کتابلرینی هپ بونقطه نظرله تتبع و مطالعه ایتمکده درلر.
مثلاً، توراتک ایلمک ایکی اوج آیتنده درحال پر «اوچلک و کثرت»
بولمقدن هپسی ذوقیاب اولورلر. بر الله یارادیور، دیگر بر الله
صولرک اوزرینه قونش؛ اوچنجی الله ده: «والله نور اولسون دیدی»
جمله سنده کی دیدی «دن عبارت ایش معلوم اولدینی اوزر کلسار» حضرت
عیسای «کله» عنوانیه تسمیه ایتشلردر. اشته «الله نور اولسون
دیدی» دکی دیدی کلمه سی ایش ابناء علیه توراتک فاتحه سی ده
تألیت ایله نمایان اولبورمش!

خرستیان کلسالری، «واجب الوجود» ده واحدی، یاخود
وحدانیت مطلقه یی طایفادن اجتناب ایدیورلر. و بو اجتماعلرینی انکار

[۱] پستیسولر تابع بولان کلسارک رؤسای روحانیلری «کاهن»
[Sacerdos, priest] اسمیه اطلاق اولنورلر. بولکه لک لغوی معنای «ذایج»
یاخود «شفیع» دیمکدر. پروتستانلر، کهنوت، یعنی کاهنکی رد ایده کندی
واعظلرینی «قسيس» یاخود «کشیش» [presbyteros elders] تعبیر ایدلر.

اصالی عیسویه نک معاومی دکدر. چونکه اونلر کتب مقدسه نک
لسان اصلیلری بولان عبرانی و آرامیجه واقف دکدرلر. بناء علیه
کتب مقدسه نک متن اصلینی دکل، متکلم بولندقلری لسانه تحویل
اولان مترجم نسخهلرینی اوقویوب مطالعه ایدیورلر. بناء علیه کتب
مقدسه نک احتوا ایتیه یکی کلامک مانیدندن، کنه ولدیندن دایما خبر
قالورلر.

دنیا نک هرکوشه سنده، مختلف عروق ولسنه منسوب بولان
بالجه علمای اسلام، قرآن کریمی لسان اصلینی اولان عربجه ده
اوقودقلری حالده، علمای نصاری بالکس، اون یکده بری بیله برانی
و آرامی دیلرینه آشنا دکدر. اشته بوعظیم فرق و تفاوت نظر دقتدن
دور طوکلایدلر. هر هانکی بر دینک علماسی اودینک کتابی یزلمش
بولدینی لسانده اوقویوب آکلامایدلر. عکس تقدیده، معتبر و یا غیر
معتبر ترجمانلرک واسطه محتاج بولندلرندن صلاحیتلر — دها
طوهریسی — علملر هلمای اوپورلر.

فرضا بولکون بریطریقه ویا ک بیوک خریستیان علمه:

— حضرت مسیح علیه السلام: «وین کدیورم، والله بندن
صوکره سزه «پاراقلیطوس» [Paraklytos, Paraclete] ی کوندره جک
و او سزه هرشي اوکړه جکدر.» ماننده اخبارانده بولمش.
حضرت عیسانک متکلم بولندینی آرامی دیلنده «پاراقلیطوس»
[عربلر بولکینی «پاراقلیطه» صورتنده یازارلر] شکنده برکه یوقدر؛
و مسیح حضرتلرینک ده یونانیه آشنا بولندینی باطبع کیمسه ادعا
ایده من. او حالده مسیحک پاراقلیطوس برنده هانکی کلمه یی قوللاشم
اولدینی لغفا سولریمسکز؟

طرزنده بر سؤال ایراد ایده جک اولورسه کز، نه جواب آله جگیزی
بیلریمسکز؟

— مسیح، پاراقلیطوس کلمه سی قوللاندی!

جوانی آله جگیزه هیچ شبهه ایتیمیکز. چونکه بشقه دورلو
دوشونمزله و بیلیمزله. فقط آرامی لسانه آشنا بولان بر راهبه بو
سؤالی ایراد ایدرسه کز «مسیح میانان» [mbéyana] کلمه سی استعمال
ایتدی، دییه جواب ویرا. حالوکه «میانان» [muáyana] لغی،
صوکرادن یونانیه دن لسان سوریانی به تحویل اولان برکله در. «میانان»
کلمه آرامیه سی هم «مانیجی» همده «متسلی» یاخود «تیزیه ایدیجی»
«پاراقلیطوس» ده علی العاده «متسلی»، یاخود «تیزیه ایدیجی»
[conolator comforter] مناسبه ترجمه ایدلشدر.

دن نقطه نظرندن دنیا رجه مهم اولان بولغنک نه اولدینی ناصل
بیلیملی بز؟ بو «پاراقلیطوس» کیدر؟ حضرت عیسان دها بیوک
تعالیم، دعالیو ک و دها عمومی بر دین کثیره جک اولان کیم اوله بیلور؟
کلسار ایسه «پاراقلیطه» ک روح القدسدن بشقه برشی اولدینی ادعا
ایتمکده درلر. اونلرجه روح القدس دنیان «پاراقلیطه» خریستیانلره

حضرت ابراهیمک اولادیدرلر. حالوکه نصرانیلر، بقیست رومالیرله یونانیلرک اساطیریه مشبوع اولان بر طاق حکمدان متشکل و مرکب ایدیلر. ایشته خرسیتیانلک ایلک عصرنده بو مشرک و مجوسی هنصر ایتما کسمه سیله کلیسایه کیره رک حضرت مسیحی مقام الوهیته اقامد ایله و موسوی نصرانیلری اور کونترک کایسادن قاجیردقدن صوکر، عالم مسیحیه یی بوسبوتون تحریف و تغلیط ایتدیلر. اکر بوکونکی خرسیتیانلر؛ یهودیلرله عربلر کی سلاله، و حیدن اولسه یدیلر کتب مقدسه یی اونلر کی آکلاراردی. چونکه هیچ براسرائیلی تصور اولنارکه، انجیل (متی) نك صوکلرنده کی: «ایمدی کیدکز جمله ملتلی شا کرد ایدکز و اونلری بدر و ابن و روح القدسک اسمنه وافتیز ایدکز.» [متی باب، ۲۸؛ ایت ۱۹.] آیتی یازش اولسون. بناء علیه بوسطرلر اسلامودی اولان حواریونک قلمندن چیقماش اولدیغه کال امیتله حکم ویره بیلیرز.

بناء علیه - اوتدنبیری بوستونلرده تکرار ایتمکده اولدیغم وجهه - خرسیتیانلر، رب العالمینک احدیتنی کندیلرنده بر مرکز دینی اتحاد ایتدکجه، و بو اساس اوزرنده بیلنلرنده ائتلاف حاصل اولمادقجه، توحید کلیسا خصوصنده نه قادر چوق اوغراشیرلرسه او قادرده یوروله جقلر و هیچ مشر بر نتیجه یی واصل اولمایه جقلردر. چونکه شیمدییه قادر اون بدی دفعه بونی تجربه ایتدیلر، و هر تجربه لرنده موفق اولق شویله دورسون، شفاق و نفی دهاا بیوندیلر.

ایشته اتحاد کنائس مسئله سی بزیه، عیسویتک منتظم و مکمل بر دین اولوب اولمادینی مطالعه سنه سوق ایدیلر. چونکه بومسئله بزیه بر چوق مراق آور سؤاللرک ایرادینه لزوم کوسریور. ایلک اوکجه کوزه چاریان نقطه، علمای عیسویه نك توحید کنائسه بر لزوم کورمکده اولدقلری کیفیتدر. عجباً نهدن بویله بر لزوم حس اولنیور؟ اتحاددن نه کی محسنات بکله نیایور؟ اتحاد حاصل اولمادینی تقدیر، عیسویتک متصور اولان محسنات و خیراتندن محروم قالمیه جقمی ر؟ اتحاد سزاق یوزندن عیسویت بوکونه قادر محرومی بولندی فیوض دینی و معنویه، اونک دینی اساساننده کی نواقضه دلالت ایتدی؟ نهدن اون طوقوز عصر ظرفنده، حضرت مسیحک کایساسی متادیا پارالانتمده دوام ایدیلر؟ بو پارچه لانه سائق اولان باشلیجه اسباب و عوامل نهدن عبارتدر؟ دین نص ارا نك اساسات و فروغ نك برندن تفریق قابلیدر؟ ایشته بویله بر چوق سؤاللر وارد خاطر اولیورکه بولره ویرله جک هر نوع جواب، خرسیتیانلک علیهنه چیقجه جقدر.

مثلاً: «رؤسای نصاری، نهدن توحید کنائس لزومنی شیمدی حس ایدیلر؟» - سؤالنه کرک کندی طرفلرندن، کرک بزم کی سیرجیلر طرفندن ویرله جک جواب، البشکه کلیسایک مزایا و علویات دینه لرینی اوقشایه جق صورتده لیلرنده اولماز. اکر بو «لزم»، بوتون کلیسایری بعض حقایق دینه نك مشرکاً تحریسنه و اونلرک متجدا تصدیقه دعوت ایتمکدن عبارت ایسه او تقدیرده، بو حقایق دینه نك

ایده منزل. اونلر الوهیتده، دائماً کثرت و عائله بواق عشقنده بولندقجه بیلرنده قطباً اتحاد حاصل اولماز. چونکه مرکزک مطلقاً بر اولنی ضروریدر. مفردات واحد اطرافنده مرکز ایتمکله اتحاد ایدمیلرلر. اجرام سماویه بیله بر کونش اطرافنده دوران ایتمکله موجودیتلری محافظه یی قادر اولیورلر. دینلرده بوقاعده عمومیه جایدیلر. خرسیتیانلک، الوهیتده کثرت و صهریت آرادقجه، اتحاد شویله دورسون، دائماً تفرقه و مرکزدن اوزاغه دوشه جکلردر.

علمای نصاری، وحدانیت مطلقیه یا ناشیادقلرندن دولای دیگر بر خطایه دوشویورلرکه اوده، اللهله انسان آرمنده بر شفیغ مطلق ایجاد ایتلیدیلر. بوشفیغ مطلقده هم الله، همده آدم اولق اعتباریه بالکیز عیدی پیغمبری اصطلا و انتخاب ایتشلردر. فقط بونا متناهی وازی، ایله متناهی وفاتی جوامردن مرکب اولان شفیغه، هیچ برکند. هکارک دوشیورندن دوعری به تقرب ایدمک آق یوزی اولمادیقندن دولای لایمده اعز نك شفاعت لرنده دخالت ایتمک ضرورتی حس ایتمکده و لرلر. واقعا پروتستانلر، آلملیقان کایساسی دخی داخل اولدینی حالد مسیح دن بشقه شفیغ طایماز ارسنده، شو شفاعت مسئله سنده - اساس اعتباریه - اللهک وحدانیتیه قائل اولماقده هر وقت اتهامه مروض قالدن تحلیص کر بیان ایدمیه جکلری وارسته اشتباهدر.

تاریخ و فلسفه ادیانده کی توغلات و تبعاتندن، استحصال ایتدیکمه قناعتیه نظر آ خرسیتیانلانی شو بر قاج سطرلرله تلخیص ایدمیلیم: خرسیتیانلک بدایتنده؛ موسویتک آجاق بر طریق، دهاا دوعریسی مجدد بر مذهبی ایدی. مشرکین ایل کثرت اله اعتقادنده بولسان فیلسوفلر، کلیسایه داخل اولدقلری وقتدنبیری خرسیتیانلکی کثرت الهیه دوعرو سور و کادیلر. بونک ایچون، اوتدنبیری یهودیلردن متشکل اولان ایلک جماعت نصاری، بودوغه ایتیلردن آریله رق نصرانی بوسبوتون دوغه یانچیلرله ترک ایتدیلر. ایشته خرسیتیانلک، بزم قناعتیه کوره اولاد ابراهیم، اسحاق و یعقوب دن اولملا بر اریغمه اولمان یانچی حکمای مشرکیندن اهتدایدن بر طاق کیمسه لر طرفندن بوکونکی لایم شکلره صوقلمش اولان بر دیندر.

خرسیتیانلکی، بالاده کی سوزلرله تعریف ایتمککیمک اسبابی ایضاح ایدیم؛ علمای نصاری تورانی مطالعه ایدرکن اونک محاشنده الوهیته دار اولان آیانده دائماً کثرت و صهریت پیدا ایتمک تجسس اتنده بولنیورلر. بر موسوی، بر عرب بوکتابلری اوقورکن دائماً اولرده وحدت باری یی آرار. هیچ بر خرسیتیان، بوکتابلری بر موحد فکر و ذهینیه مطالعه ایتیلر.

بزم قناعت و جدانیه کوره؛ بومما شو وجهه حل و فصل اولنه بیلیر: یهودیلرله عربلر؛ مجبوسیلکدن، مشرکین اهتدایتمش قوملر اولما بوب بالعکس انبیاء سلسله سندن اولدقلری ایچون دائماً اللهک بولکنی التزام ایدیلر. بو ایکی قوم ایسنه، معلوم اولدینی وجهه،

EK -3

Abdulahad Davud'un İstanbul'da Maarif-i Umumiye Nezaretinde bulunduğu yıla ait belgeler.

Bi-hî

Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâreti

4/332

Abdülehad Dâvûd Efendi teb'a-i Irânîyye'den ve Keldânî milletinden müteveffâ İsmâ Efendi'nin oğlu olduğu terceme-i hâlinde muharrerdir.

Bin iki yüz seksen dört senesinde İrân'da Rûmiyye şehrinde tevellüd ettiği ve bin üç yüz yirmi bir sene-i hicriyyesinde Der-Sa'âdet'e gelerek bi'l-ihtidâ dîn-i mübîn-i İslâm ile müşerref olarak tâbi'iyet-i Osmâniyye'yi ihrâz eylediği 25 Mayıs Sene 325 târîhli Nüfûs tezkire-i Osmânî'sinde muharrer bulunmuştur.

Mukaddemât-ı ulûmu Ermiyye Amerikan Koleji'nde tahsîl ederek İngiltere'ye ve bi'l-âhire İtalya'ya azîmet etmiş ve Roma Katolik Dârü'l-fünûnu olan "Propaganda Kaydı" da tahsîlini ikmâl ve bir kıt'a şehâdet-nâme istihsâl etmiş olduğu terceme-i hâlinde görülmüştür.

Mûmâ ileyh 6 Eylül Sene 321 târîhinde iki yüz gurus ma'âşla müceddeden Dârü's-şafaka mu'allim ve mubassırlığına ta'yîn edilmiş ve İngiliz, Fransız, İtalyan, Latin ve Fârisî lisânlarına vukûf-ı tammı bi'l-imtihân tebeyyün etmesi cihetiyle ileride tavzîf edilmek üzere Teftîş ve Mu'âyene Hey'eti Mu'âyene me'mûrluğuna mülâzemeten kabûl edildiği hey'et-i mezkûre riyâsetinin 28 Mart Sene 322 târîhli müzekkeresinde gösterilmesiyle târîh-i mezbûrda işe mübâşeret etmiş ve 20 Nisan Sene 322 târîhinde müceddeden 250 gurus ma'âşla tavzîf edilmiş olması üzerine mârru'z-zıkr Dârü's-şefaka mu'allim ve mubassırlığından 1 Teşrîn-i Evvel Sene 322 târîhinde infikâk eylemiştir.

Mûmâ ileyhın 250 gurusdan ibâret bulunan ma'âşına 18 Teşrîn-i Sânî Sene 322 târîhinde 50 ve 25 Kânûn-i Evvel Sene 322 târîhinde 250 ve 1 Teşrîn-i Evvel Sene 323 târîhinde 100 ve 27 Kânûn-i Evvel Sene 323 târîhinde kezâ 100 gurus zamâyin icrâsıyla ma'âşı 750 gurusla irtikâ eylemiş ve 1 Ağustos Sene 324 târîhinde icrâ edilen tensikâtta kadro hâricine çıkarılarak tensik kânûnunu 11.mâddesine ve komisyon-ı mahsûsunun ol bâbdaki kararına tevfiikan 19 Eylül Sene 325 târîhinde kendisine dört bin otuz bir gurus bâ-sened tazmînât verilmiştir.

Mûmâ ileyhın Eylül Sene 325 târîhinde i'tâ etmiş olduğu terceme-i hâl varakası zîrine Meclis-i Ma'ârif a'zâsından sâbık encümen-i teftîş ve mu'âyene re'îsi Muhammed Zihnî Efendi tarafından yazılan mülâhazada mûmâ ileyhın mülgâ Encümen-i Teftîş ve Mu'âyene'de bulunduğu tasdik edilmiştir.

Mûmâ ileyhın keyfiyyet-i istihdâm ve kemniyyet-i ma'âşı Dârü's-şefaka Muhâsebe me'mûriyyetinin 8 Eylül Sene 325 ve merkez-i muhâsebesinin 10 Eylül Sene 325 ve 15 Eylül Sene 330 târîhli derkenâr cevâblarıyla tevsik edilmiş ve Nüfûs Tezkire-i Osmâniyye'si sûret-i musaddakkasıyla ma'an 4506 numaralı dosyada mahfûz bulunmuştur.

Fî 18 Eylül Sene 330

[Mühr]: Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâreti Kalem-ı Mahsûs Müdîriyyeti

İşbu sûret Sicill-i Ahvâl Me'mûriyyeti Nizâm-nâmesi'nin 40. mâddesi hükmüne tevfiikan Bâb-ı Fetvâ Sicill-i Ahvâl müdîriyyet-i Aliyyesi'ne tevdi' olunmuştur.

Fî 18 Eylül Sene 330.

[Mühr]: Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâreti Kalem-ı Mahsûs Müdîriyyeti

[IST_MFT_MSH_SAID_0013_0007_14_101_ABDULAHAD_DAVUD_EF_1333H_Cem
aziyelahir_10_N_00012]

Bihî

Bâb-ı Âlî Dâire-i Sadâret

Umûr-ı İdâriyye Kalemi

Umûmî: 326311

Husûsî: 15

**Hûlâsa: Dâire-i Meşihat Mektûbî Kalemi'nden açıkta kalan Abdülehad Dâvûd Efendi
hakkında.**

Melfûf: 1

Taraf-ı Âlî-i Hazret-i Meşihat-Penâhîye

Ma'rûz-ı bende-i dîrîneleridir:

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi Teftîş ve Mu'âyene Hey'eti me'mûrluğundan kadro hârici bırakılarak tensîk kânûnu mücebince tazmînât ahz eylemiş olduğu anlaşılmasıyla dâire-i celîle-i meşihat-penâhîleri Mektûbî Kalemi'ndeki hıdmetine de nihâyet verilmiş olan Abdülehad Dâvûd Efendi'nin evvele bi'l-ihtidâ makâm-ı mu'allâ-yı hilâfetin cenâh-ı âtufetine sığınmış olmasına nazaran açıkda bırakılması ve müktesebât-ı ilmiyyesinden istifâde edilmemesi şâyeste-i mülâhaza gördüldüğünden bahs'ile keyfiyyetin şûrâ-yı devletçe tedkîki lüzûmunu mütezammın 31 Kânûn-i Sâni Sene 330 târîhli ve 85 numaralı Tezkire-i Aliyye-i Şeyhü'l-islâmîleri üzerine lede'l-havâle ne gibi esbâba binâen şûrâ-yı devletce bu husûsda yapılacak bir cihet görülemediğine dâir Mülkiyye ve Ma'ârif Dâiresi'nden i'tâ olunan mazbatanın sûreti leffen savb-ı âlî-i meşihat-penâhîlerine irsâl kılınmakla ol bâbda emr ü irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 11 Cemâzi'l-âhir Sene 1333 ve Fî Nisan 1331

Sadr-ı a'zam nâmına müsteşâr vekîli

مجلس
العلماء

رازہ شمس تلوک فتح الحق و اولاد
 عبد الوہد رازہ و اولاد حق
 محفوظ

[illegible]

MEŞHAT ARŞIVI		
MŞH. SAİD		
13	7	12-

KAYNAKÇA

Abidin, Danial Zainal. **İslam The Misunderstood Religion**. Kuala Lumpur: Bs. Print (SDN) BHD, 2012, s.179.

Akyıldız, Ali. “Maarif-i Umumiye Nezareti”. **DİA**. Cilt XXVII İstanbul: TDV Yayınevi, s .274.

Albayrak, Sadık. **Son Devir Osmanlı Uleması**. Cilt 1. İstanbul: Medrese Yayınevi, 1980, s. 54.

Aitken, James K.. **A Dictionary of Jewish– Christian Relations**. Edward Kessler, Neil Wenborn (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 442.

Armajani, Yahya. “Christianity”. **Encyclopedia Iranica**. Vol V, California: Mazda Publishers, 1992, ss. 345-346.

Avcı, Casim. **İslam Bizans İlişkileri**. İstanbul: Klasik Yayınları, 2003, s.126-127.

Aydın, Mehmet. **“Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları”**. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1989.

----- . **Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazdıkları Reddiyeler ve Tartışma Konuları**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.

----- . **Hristiyanlığa Karşı Yazılmış Türkçe Reddiyeler**. Cilt: XIX. Diyanet Dergisi. 1983, ss.15-23.

Aykıt, Dursun Ali. **İskenderiyeli Philo**. İstanbul: Kitabevi, 2011.

Ayverdi, İlhan. **Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük: O-Z= Kubbealtı Lugatı**, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, Mart, 2006, s. 2563

Barnes, W. Ermy. “Athanasius”. **Encyclopedia Religion and Ethics**. James Hasting (ed.). Vol. II. Edinburgh: T&T Ltd, 1981, ss. 169-173

Baş, Bilal. **Bir Hristiyan Mezhebi olarak Aryüsçülük**. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2016.

Beyazid Cami-i Şerifi Dersiamlarından Şerafettin, “**İncil ve Salib**”, Sebilürreşad Dergisi, sayı 279, 1329/1913-1924, XI,167-168

Chadbourne, R.M. “Joseph Ernest Renan”. **Who is Who in Christianity**. Lavinia Cohn-Sherbok (ed.). London- New York: Routledge, 1998, s. 257.

Bruce, Alexander Balmain. **The Epositor’s Greek Testament**. W. Robertson Nicoll (ed.). Vol. I. Michigan: Wm B.Eerdmans Publising Company. ss. 472-473.

Chadwick, H. “Justin Martyr. St”. **New Catholic Encyclopedia**. Vol. VI. Washington D.C: The Catholic University of America Press, 1967, ss.94-95

Considine, M.M. “Daughters of Charity”. **New Catholic Encyclopedia**. Vol. III. Washington D.C: The Catholic University of America Press, 1967, ss. 470-473

Cooper, J.C (Ed.). “Propaganda Fide”. **Dictionary of Christianity**. Chicago: Fitzroy Dearborn Publisher, 1997, s. 221

Crossan, D. M. “Logos”. **New Catholic Eyclopedia**. Vol. VIII. Washington D.C: The Catholic University of America Press, 1967, ss.967-968.

Crouzel, H. “Origen”. **New Catholic Encyclopedia**. Vol. X. Washington D.C: The Catholic University of America Press, 1967, ss. 767 -774

Curzon, George N. **Persia and the Persian Question**. Vol.1. Frank Cass & Co. Ltd., 1966, s. 541

Darüşşafakalılar Derneği. **Darüşşafaka, Türkiye’ de İlk Halk Okulu**. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1948.

Davud, Abdulahad. **Muhammad in the Bible**. Doha: A publication of Precidency of Shariyah Courts and Religious Affairs, 1980.

-----, **Tevrat ve İncil’e göre Hz. Muhammed (a.s)**. Nusret Çam (çev.). İzmir: Nil Yayınları, 1988.

-----, **İncil ve Salib**. (Yayına Hazırlayan Kudret Büyükcoşkun). İstanbul: İnkilab Yayınları, 1999.

-----, “Why The Devil is Called”Iblis” in The Qoran”. England: İslamic Review, Ekim, 1926, s. 391

Djalili, Mohammad- Reza ve Thierry Kellner. **İran’ın Son İki Yüzyıllık Tarihi**. Reşat Uzmen (çev.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2010.

Donohoe, M.h. **İngiltere’nin İran/Azerbaycan Seferi (1918)**. Cengiz İ. Çay (çev.). İstanbul: Tarih & Kuram Yayınları, 2016, ss. 177-180.

Duffy, J. “Parousia”. **New Catholic Encyclopedia**. Vol. X. Washington D.C: The Catholic University of America, 1967, ss. 1032-1039

Dvornik, Francis. **Konsiller Tarihi İznik’ten II. Vatikan’a**. Mehmet Aydın (çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990.

Efendi, Şeyhülislam Cemaleddin. **Siyasi Hatıralarım- Hatıralarıyla Yakın Tarih 4**. Selim Kutsan(Haz:). İstanbul: Nehir yayınları, 1990, ss. 9-15.

El- Hindi, Rahmetullah. **İzharü’l Hak**. Ali Namlı (çev.). İsam Yayınları, 2012.

Eroğlu, Ahmet Hikmet. “Hristiyanlık”. **Dinler Tarihi El Kitabı**. Baki Adam (ed:). Ankara: Grafiker Yayınları, 2015, s.133-194

Fayda, Mustafa. “Hz. Muhammed’in Necranlı Hristiyanlarla Görüşmesi ve Mübahale”. İslam İlimleri Dergisi Enstitüsü II. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1975, s. 143-149.

-----, “Mübahale”. **DİA**. 31.Cilt. İstanbul: TDV Yayınevi, 2006, ss. 425 -426

Garthwaite, Gene. R. **İran Tarihi**. Fethi Aytuna (Çev.). İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2011.

Geisler, Norman. L. “Eusebius”. **Baker Encyclopedia of Christian Apologetics**. Baker Books: Michigan, 2002, s. 218

Gmaret, D. “Radd”. **Encyclopedia of İslam**. C.E Bosworth, E. Van Donzel, W.P Henrich, G. Lecomte ve E. J. Brill (ed.). New Edition. Vol. VIII. Leiden, 1995, ss. 362-363

Goldziher, Ignaz. “Ehl-i Kitaba Karşı İslam Polemiği”. İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi. Cihad Tunç (çev.). , Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980, ss. 151-169

Guilday, Peter. “**The Sacred Congregation de Propaganda Fide (1622-1922)**”. Catholic University of America Press: The Catholic Historical Review. Vol. 6. No. 4 (Jan., 1921), pp. 478-494

Gümrükçüoğlu, Saliha Okur. “**Ceride-i İlmiyye’ de Yer Alan Kararlar Çerçevesinde Fetvahanenin Yargı Kararlarını Bozma Sebepleri**”. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 4. Nisan 2012- Eylül 2012, ss.104-120

Gündüz, Şinasi. ” Uniate”, **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 376.

-----, “Nesturi”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s.279.

-----, “Ave Maria”, **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s.50.

-----, “Aşa Rabbani”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 122.

-----, “Uniteryanizm”, **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 376.

-----, “Parousia”. **Din ve İnanç Sözlüğü**.Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 301.

-----, “Sabellianism”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 326.

-----, “Origen”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 293.

-----, “Sanhedrin”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 332.

-----, “Modalizm”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 265

-----, “Sabellianizm”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 326

-----, “Sinoptik İnciller”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 342.

-----, “Septuagint”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s.338.

-----, “Antikrist”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, ss. 34-35.

- , “Athanasius”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 47.
- , “Homoousion”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 173.
- , “Konstantin”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 223.
- , “Eusebius”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s.122.
- , “Yahve”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 391.
- , “Barnaba İncili”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 59.
- , “Evharist”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, ss. 122-123.
- , “Trent Konsili”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998.,ss. 372.
- , “Uniteryanizm”. **Din ve İnanç Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s. 376.
- Gürkan, Salime Leyla. “Sebt”. **DİA**. Cilt 36. İstanbul: TDV Yayınevi, 2009, s. 256.
- , “Sabiilik”. **DİA**. Cilt 35. İstanbul: TDV Yayınevi, 2008, ss.341-344.
- Hadidi, Djavad. “French Shcools in Persia”. **Encyclopedia Iranica**. Cilt. X. California. Mazda Publishers, 2000, ss. 178-181.
- Hambly, Gavin. R.G. “İran During the Reigns of Fath Ali Shah and Mohammad Shah”. **The Cambridge History of İran From Nadir Shah to the Islamic Republic**. Vol. VII Cambridge, 1991, ss.144-173.
- Hamidullah, Muhammet. **İslam Peygamberi**. Cilt.1. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2003, s. 308 - 343
- Harman, Ömer Faruk. “ Abdulahad Davud” . **DİA**. Cilt 1. İstanbul: TDV Yayınevi, ss. 177-178.

-----, “Genel olarak Misyonerlik”. **Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri**. Ömer Faruk Harman (ed.). İstanbul: Ensar Neşriyat, 2004, s. 28.

-----, “Abdulahad Davud”. **İlim ve Sanat Dergisi**. Sayı 32. İstanbul, 1992, s. 76.

-----, “Endüljans”. **DİA**. Cilt 11. İstanbul: TDV Yayınevi, 1995, ss. 209-211.

-----, **Metin, Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Kitapları**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul, 1988, ss.36-37.

Hayward, C. T. R. “Logos”. **A Dictionary of Jewish- Christian Relations**. Edward Kessler, Neil Wenborn (ed). Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 276.

Hinson, E.Glenn. “Justin Martyr”. **Encyclopedia of Religion**. Vol. VII. Lindsay Jones, Thompson Gale (Ed.). Detroit, 2005, s. 5043.

İzzet, Mehmet. **Darüşşafaka, Türkiye’de İlk Halk Mektebi**, Prof. Dr. Mehmet Kanar(Yay. Haz.). İstanbul, 2000, ss.1-5.

Karaalioğlu, Seyit Kemal. **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1983, s. 647.

Kaçar, Turhan. **Geç Antikçağ ‘da Hıristiyanlık**. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009, ss. 53-57.

Karadeniz, Yılmaz. **Islahat Görünümlü İngiliz İşgalinin Safhaları İran Örneği (1800-1925)**. Ankara: Gece Kitaplığı, 2017, s. 149.

-----, **İngilizlerin İslam Ülkelerini Parçalama Politikası ve İran**. İstanbul: Kesit Yayınları, 2016, s. 178.

Kurian, George Thomas (Ed.). “Propaganda”, **Nelson’s Dictionary of Christianity**. Nasshville: Nelson’s Publisher, 2005, s. 571.

-----, “Eucharist”. **Nelson’s Dictionary of Christianity**. Nasshville: Nelson’s Publisher, 2005, s. 250.

-----, “Sabellianism”. **Nelson’s Dictionary of Christianity**. Nasshville: Nelson’s Publisher, 2005, s. 604

-----, "Theophilus". **Nelson's Dictionary of Christianity**.
Nashville: Nelson's Publisher, 2005, s. 670.

-----, "Athenagoras". **Nelson's Dictionary of Christianity**.
Nashville: Nelson's Publisher, 1990, s. 96.

-----, "Origen". **Nelson's Dictionary of Christianity**.
Nashville: Nelson's Publisher 1990, s. 515.

-----, "Athanasius". **Nelson's Dictionary of Christianity**.
Nashville: Nelson's Publisher 1990, s. 55.

-----, "Epiphanius". **Nelson's Dictionary of Christianity**.
Nashville: Nelson's Publisher 1990, s. 244.

-----, "Constantine the Great". **Nelson's Dictionary of Christianity**. Nashville: Nelson's Publisher 1990, s.184.

Lenczowski, George. **Russia and The West In Iran 1918-1948 A Study in Big- Power Rivalry**. New York: Cornell University Press, 1949, s. 145.

Levine, Amy-Jill. "Sanhedrin", **A Dictionary of Jewish- Christian Relations**. Edward Kessler, Neil Wenborn (ed.). Cambridge University Press, 2005, ss. 398-399.

Lewy H. "Philo of Alexandria". **Encyclopedia of Theology and Religion Past and Present**. Hans Dieter Btz, Don. S. Bowning, Bernd Janowski, Eberhard Jüngel (Ed.). Vol. X. Leiden, Boston: Brill, ss.51-52.

Livingstone, Elizabeth A. "Propaganda Fide". **The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church**. (CODCC). New York: Oxford University Press, 1977, s. 418.

-----, "Eucharist". **The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church** (CODCC). New York: Oxford University Press, 2006, s. 202.

-----, "Ireneaus". **The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church** (CODCC). New York: Oxford University Press, 2006, s. 300.

-----, "Athanasius". **The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church** (CODCC). New York: Oxford University Press, 2006, s. 42.

-----, “Philo” **The Concise Dictionary of The Christian Church** (CODCC). New York: Oxford University Press, 2006, s. 459.

Necatioğlu, Halil. **Matbaacı İbrahim Müteferrika ve Risale-i İslamiye**. Ankara, 1982.

Norris, Frederick W. “Theophilus of Antioch”, **Encyclopedia of Early Christianity**. Everett Ferguson (Ed.). New York- London: Garland Publishing, 1990, s. 895.

Nurdoğan, Arzu M. “Anglikan Kilisesi’nin Osmanlı’daki Sancaktarı: Church Missionary Society: Kuruluşu, Yapısı Ve Yayınları – I”, **Dini Araştırmalar**. Cilt : 16. Temmuz-Aralık 2013, Sayı: 43, ss.11-46

Palmer, P. F. “İndulgences”. **New Catholic Encyclopedia**. Vol VII. Wastington D.C: The Catholic University of America. 1981, ss. 482-484.

Pawlikowski, John. T. **A Dictionary of Jewish- Christian Relations**. Edward Kessler, Neil Wenborn (ed.) Cambridge: Cambridge University Press, 2008, ss.21-22

Poole, Stafford. “Eugene Boré ve Katolik Vincentian Cemaati’nin Yakındoğu’da Kurduğu Misyoner Merkezleri”. Ayşe Aksu (Çev). **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**. 2016, sayı 7, s. 340

Rowlingson, D.T. “Synoptic Problem”. **The Interpreter’s Dictionary of The Bible**. Ed. George Arthur Buttrick. New York: Abingdon Press, 1962, ss. 491-495.

Sahas, Daniel. “Hıristiyanlığın İslam’la Olan Münazaralarında Arap Karakteri Yuhanna ed-Dımeşki’nin Konumu”. M.Faruk Toprak (çev.). **Türk- İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**. Konya, 2010 ss. 29-48

Sarıkçıoğlu, Melike. “Birinci Dünya Savaşı Yıllarında İran“. **Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. 2010, sayı: 25, ss. 45-71

Sarna, Nahum. M. Genesis: **The Traditional Hebrew Text with New JPS Translation**. Philadelphia: The Jewish Publication Society, 1989, s. 337, NIB, I, s.665

Seto, Paul S. “Conversion, To Protestant Christianity in Persia” **Encyclopedia Iranica**, California: Mazda Publishers, Vol.3, s.238-241

Sherbock, Lavinia Cohn. “Hermas” **Who’s Who in Christianity**. London- New York: Routledge, 1998, s. 128

Sinanoğlu, Mustafa, “Reddiye”, **DİA**. Cilt. 34. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2007, ss. 516-521.

Singer, C. Gredd. “Unitarianism”. **Baker’s Dictionary of Theology**. Everett F. Harrison, Geoffry W. Bromiley, Carl F. H. Henry (Ed.). Michigan: Baker Book House, 1960, ss. 537-538.

Smet, J. ”Carmelites”. **New Catholic Encyclopedia**. Washington D.C: The Catholic University of America Press, 1967, Vol III, ss.118-121

Stander, Hendrick F.Stander. “Athenagoras”. **Encyclopedia of Early Christianity**. Everett Ferguson (Ed.). New York- London: Garland Publishing, 1990, s.11

Şakiroğlu, Mahmut. H. “Haç” **DİA**. Cilt 14. İstanbul: TDV Yayınevi, 1996, ss. 522-523

Şevket, Fahreddin. **İran: İklim, halk, iktisadiyat, ictimaiyat, müessesât-ı medeniye, adât-ı mülkiye vesaire gibi evsaf ve husûsattan bahistir**. Derya Örs (Haz.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2017, XVIII s.93-99

Taberi, Ebu Cafer Muhammed Bin Cerirü’ d. **Tarih-i Taberi III**. M.Faruk Görtunca (çev.), İstanbul: Sağlam Yayınevi, ss. 227-231.

Tarakçı, Muhammet. **Protestanlıkta Sakramentler**. Bursa: Emin Yayınları, 2012.

Taşpınar, İsmail. “*Doğu’nun Son Kilise Babası Yuhanna ed-Dımaşki (649-749) ve İslâm*”. **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2001/2, sayı: 21, s. 23-54

The Jerusalem Bible, Alexander Jones(General Edit.). London: Darton, Longman & Todd Ltd. and Doubleday & Company Inc, 1967, s.681

Turan, Süleyman(Haz.ve Çev.). “Karâfi ve Reddiyesi “Kitâbu’l Ecvibeti’l Fâhira ‘Ani’l-Es’ileti’l-Fâcira”, Cil 4, İstanbul: **Milel ve Nihal Dergisi**, 2007, s.182

Turgut, Ramazan. “Koçanıs: Üç Asırlık Nesturi Patrikhane Merkezi(1600-1915)”, **Uluslararası Tarihte Hakkâri Sempozyumu**. 14-16 Kasım 2014, Cilt. 2.

Üstün, İsmail Safa. “İran”. **DİA**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2018, cilt. 22, s.400- 404.

Waardenburg, Jacques. **Müslümanların Diğer Dinlere Bakışı**. Fuat Aydın (çev.). İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006, ss.180-181

Veltri, Giuseppe. “Philo”. **Encyclopedia Judaica**. Vol.13. Jerusalem: Keter Publising House, 1972, ss. 408-411

Watt, W. Montgomery. **Müslüman- Hristiyan Diyalogu**. Fuat Aydın (çev.). İstanbul: Birey Yayıncılık, Ocak, 2000, ss.148-150.

White, Ellen G. **The Seventy-day Adventist Bible Commentary: The Holy Bible With Exegetical and Expository Comment**. (SABC). Frabcis D. Nichol (ed.). Vol. I. Washington D. C: Review and Herald Pullishing Association, 1953, s. 481

Yarshater, Ehsan (Ed.). “Foreign and Minority Schools in Persia”. **Encyclopedia Iranica** Vol. VIII. California: Mazda Publishers, 1997, s. 214

-----, “British Shcools in Persia”. **Encyclopedia Iranica**. Vol. XI. California: Mazda Publishers, 2002, ss. 290-292.

Zapsu, Abdurrahim. **Büyük İslam Tarihi**. Cilt 1. İstanbul: M. Sıralar Matbaası, 1955.

İnternet Kaynakları

<https://www.archbishopofcanterbury.org/>

<http://www.thetablet.co.uk/other/history-of-the-tablet> 20.02.2018

<https://en.oxforddictionaries.com/definition/lazarist>

<https://www.britannica.com/place/Salmas>

<http://www.wokingmuslim.org/work/islamic-review/index.htm> 02.05.2018 15:18

<https://www.britannica.com/topic/Carmelites>

<http://www.congregationallibrary.org/finding-aids/ABCFMOverview#oldxian>

<https://www.britannica.com/topic/Daughters-of-Charity-of-Saint-Vincent-de-Paul>

<http://filles-de-la-charite.org/home-2/>

<http://www.aibl.fr/presentation/histoire-de-l-academie/depuis-1816/?lang=fr>

<http://www.iranicaonline.org/articles/qala-dsrara> 23.01.2019

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=NEKROLOJ%C4%B0

<http://www.iranicaonline.org/articles/qala-dsrara> 23.01.2019

<https://www.geolsoc.org.uk/About/History>

<https://spckpublishing.co.uk/about-us>

<https://churchmissionsociety.org/our-history> 23.01.2019 19:11

<http://www.iranicaonline.org/articles/urmia-orthodokseta>

<http://www.iranicaonline.org/articles/russia-i-relations>

<https://www.lexico.com/en/definition/sacerdotal>